الأم

EL-UMM

ŞAFİÎ FIKIH KÜLLİYATI

İMAM ŞAFİÎ

İMAM ŞAFİÎ

EL-UMM

ŞAFİÎ FIKIH KÜLLİYATI

3

Tercüme
Vahdettin İnce

BURUC YAYINLARI
Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sokak. No: 6-A
Cağaloğlu/Eminönü-İstanbul
Telefon: (0212) 528 58 18 Fax:(0212) 528 68 67
info@burucyayinlari.com

Buruc Yayınları: 63 / 3

Kitabın orijinal ismi *el-Umm*'dur.

Tahkik Eden : Dr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib

©

Her hakkı mahfuzdur.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Yayıncı Sertifika No : 19097

ISBN Takım : 978-605-62223-0-6

3. Cilt : 978-605-85178-3-7

Editör : Kâzım Sağlam

Mütercim : Vahdettin İnce

Redaksiyon : Kâzım Sağlam - Mustafa Yiğit

Mizanpaj : Mustafa Yiğit

Kapak : Yalçın Yoncalık

Baskı - Cilt : Ravza Yayın ve Matbaacılık, Davutpaşa Cad. No: 52 Topkapı/İst.

Birinci Baskı : Aralık 2015

"Kur'ân öğrenenin değeri yüksektir/yükselir.

Fıkıhla meşgul olanın kadri yücedir/yücelir.

Hadis yazanın, hadisle uğraşanın delili her zaman güçlüdür/güçlü olur.

Dilde uzmanlaşan da ince ruhlu olur.

Matematikle/hesapla uğraşanın görüşü keskin ve sağlam olur.

Nefsini kontrol edemeyen kendini bilmez, kimse de ilminden fayda görmez.

Şu ilmi; mal-mülk edinmek ve toplum içinde saygın bir konuma gelmek için öğrenmeye çalışan hiç kimse amacına ulaşmış değildir.

Kim ki, nefsini ezse, dar ve sıkıntılı hayat sürmeyi göze alsa, alimlere hizmet etme pahasına bu ilmi talep etse o mutlaka amacına ulaşır.

İnsanları memnun etmek, ulaşılması imkansız bir hedeftir.

Allah, bizim gözümüzde/bize göre; bizim için takdir ettiğinden başkasını istemeyeceğimiz kadar yücedir."

(İmam Şafii'den)

كتاب الجمعة

KİTABU'L-CUMUA

CUMA VE

CUMA NAMAZI

CUMANIN FARZ OLUŞU

Bize Rebi' b. Süleyman, Muhammed b. İdris eş-Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 9)

Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur:

«وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ»

"Şahitlik edene ve şahitlik edilene andolsun." (Buruc, 3)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona Safvan b. Süleym, ona Nafi b. Cübeyr ve Ata b. Yesar, Hz. Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayet etti: "شَاهِد / **"Şahitlik eden"***den maksat Cuma günü*, "مَشْهُودٍ / **"şahitlik edilen"***den maksat da Arefe günüdür."*[1]

Bize Rebi' anlattı; o, İmam Şafiî'den duymuş, ona da İbrahim b. Muhammed aktarmış; o, Şerik b. Abdullah b. Ebu Nemir'den dinlemiş, o da Ata b. Yesar'dan Resulullah (s.a.v)'in bunun aynısı olan bir hadisini rivayet etmiştir.

---

1 Beyhaki, *el-Marife*, K. Cuma, 6266.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yukarıdaki hadisin aynısını bize İbrahim b. Muhammed, ona Abdurrahman b. Harmele, ona Said b. Müseyyeb, Resulullah (s.a.v)'den rivayet etti.[2]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah'ın Kitabı, Cuma namazının farz olduğuna delalet ettiği gibi Sünnet de delalet etmektedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, İbn Tavus'tan; o, babasından, o da Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«نحن الآخرون ونحن السابقون بيد أنهم أوتوا الكتاب من قبلنا وأوتيناه من بعدهم فهذا اليوم الذي اختلفوا فيه فهدانا الله له فالناس لنا فيه تبع اليهود غدا والنصارى بعد غد»

"Biz sondakileriz ve biz öne geçenleriz. Şu kadarı var ki onlara bizden önce kitap verildi, bize de onlardan sonra. Bu gün (Cuma) onların, hakkında ihtilafa düştükleri bir gündür. Allah bize o günü gösterdi. İnsanlar bu gün itibarıyla bize tâbidirler. Yahudilerin günü yarındır (Cumartesi), hıristiyanların günü de ertesi gündür (pazar)."[3]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, ona Ebu Zinad, ona el-A'rec, ona da Ebu Hureyre, aynısını rivayet etmiştir. Ancak bu rivayette "Şu kadarı var ki (بيد /beyde)" ifadesi yerine "doğrusu (بائد baide) ifadesi geçmektedir."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona Muhammed b. Amr, ona Ebu Seleme, ona Ebu Hureyre rivayet etti ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

---

2 Beyhaki, *el-Marife*, K. Cuma, 6267.

3 Buhari, K. Cuma, 896.

«نحن الآخرون السابقون يوم القيامة بيد أنهم أوتوا الكتاب من قبلنا وأوتيناه من بعدهم ثم هذا يومهم الذي فرض عليهم يعني الجمعة فاختلفوا فيه فهدانا الله له فالناس لنا فيه تبع السبت والأحد»

"Biz, kıyamet günü öne geçen sondakileriz. Ancak onlara bizden önce kitap verildi, bize (kitap) onlardan sonra verildi. Sonra bu gün, onlara da farz kılındı (Cuma günü) ama onlar bu gün hakkında ihtilafa düştüler. Allah bize onu gösterdi. Bu yüzden bugün itibarıyla insanlar Cumartesi ve Pazar gününü kutsal bilmek suretiyle bizden sonra gelirler."[4]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kur'an-ı Kerim ve onun ardından da sünnet, Cuma'nın farz olduğuna delalet etmektedir. Cuma gününün Perşembe ile Cumartesi günlerinin ortasındaki gün olduğuna ilişkin bilgi, toplumların Peygamber (s.a.v)'den öğrenerek kuşaktan kuşağa aktardıkları bir bilgidir. Yani Peygamberimizden sonraki topluluk, kendilerinden sonra gelen topluluğa bu bilgiyi aktarmışlardır. Öğlen namazının dört rekât ve akşam namazının üç rekât olduğunu aktardıkları gibi... Araplar İslam'dan önce Cuma gününe "Arube" (Araplık günü) adını veriyorlardı. Şair şöyle der:

«نفسي الفداء لأقوام هموا خلطوا يوم العروبة أزوادا بأزواد»

"Canım feda olsun topluluklara ki karıştırdılar
Arube günü ziyafetinde yiyecekleri yiyeceklere."[5]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona Seleme b. Abdullah el-Hıtmi, ona Muhammed b. Ka'b el-Kurazi rivayet etti ki, Benu Vail kabilesinden bir adamın şöyle dediğini duymuş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

---

4 Şafiî, *Müsned*, 406.
5 Kutame, *Divan*, 80.

«تجب الجمعة على كل مسلم إلا امرأة أو صبيا أو مملوكا»

"Cuma namazı kadın, çocuk ve köle dışındaki her Müslümana farzdır."[6]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının kılınmasının gerekli olduğu bir beldede mukim olan, akıl baliğ, hür ve mazeretsiz herkese Cuma namazını kılmak farzdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının kılınmamasını gerektiren mazeretten maksat, Cuma'ya katılmaya imkân vermeyen, gitmesi durumunda gittikçe artacak veya ağrıları dayanılmaz düzeye varacak hastalık, sultanın (yöneticinin) engellemesi yahut kişinin engelin üstesinden gelecek güce sahip olamaması, bakmakla yükümlü olduğu bazı akrabaların veya hısımların yahut sevdiği bir kimsenin ölmesi yahut insanların ücretlerinin hesabını tutan kimse olması gibi durumlardır. Böyle bir kimse Cuma namazını terk edebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın çocuğu veya babası hastalanırsa ve ölmek üzere olduğunu da düşünürse, bu yüzden Cuma'ya gitmesi durumunda ölmesinden korkarsa Cuma namazını terk etmesinin bir sakıncası yoktur. Aynı şekilde böyle bir durum söz konusu olmamakla birlikte çalınabilecek durumdaki bir malı varsa ve bu malı onun adına koruyacak bir kayyum yoksa yahut kayyum olmakla beraber Cuma namazı vaktinde işi varsa, bu kimsenin Cuma namazını terk etmesinde bir sakınca yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, ona İbn Ebu Necih, ona İsmail b. Abdurrahman b. Ebu Zi'b şöyle rivayet etti: İbn Ömer, Cuma namazına gitmek için hazırlanıyordu ki ölmek üzere olan Said b. Zeyd b. Amr Nufeyl'i ziyaret etmeye çağrıldı. İbn Ömer hemen onu ziyaret etmeye gitti ve Cuma namazını terk etti.

---

[6] Beyhaki, *el-Marife*, 6284.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kişi, sel baskınına uğrarsa veya evinde yangın çıkarsa yahut evine hırsız girerse ve Cuma'ya gitmemesi durumunda bunları savabileceğini düşünüyorsa yahut yitirdiği bir şeyi bulacağına inanıyorsa o kişinin -bu yüzden- Cuma namazını terk etmesinin sakıncası yoktur. Yine çocuğu yahut sahip olduğu bir kölesi veya hayvanı ya da başka bir malı kaybolmuşsa ve Cuma namazına gitmemesi durumunda bunları bulmayı umuyorsa Cuma namazına gitmeyebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam Cuma namazına gitmek üzere dışarı çıktığında sultanın (yöneticinin) haksız yere kendisini hapse atacağından korkuyorsa, bu adam Cuma namazına gitmeyebilir.

Şayet sultan bu kimseyi bir Müslümanın kanına karşılık veya bir şer'i haddi uygulamak için hapsediyorsa bu kimse Cuma namazına gitmemezlik edemediği gibi Cuma dışında da hakkın sahibinden kaçamaz. Ancak had cezasını af ile; kısas cezasını da sulh ile savmayı umuyorsa başka... Böyle bir kimsenin bu imkâna kavuşmasını umuyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse eli darda olduğu için ödeyemediği bir borçtan dolayı Cuma namazından geri kalıyorsa, bunu yapabilir. Ama borcunu ödeyecek durumda ise hapse atılmak korkusuyla Cuma namazına gitmemezlik edemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse yolculuğa çıkacaksa ben bu kimsenin Cuma günü fecirden sonra yola çıkmasını yeğlemem. Ama fecirden önce yola çıkabilir, böylece Cumayı terk edebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse yolcu ise ve bir yerde toplam dört gün kalmışsa [Şafiî mezhebinde seferilik üç gündür] mukim hükmündedir. Ama o yerde toplam dört gün kalmamışsa bana göre yolculuğa çıkması durumunda Cuma namazından geri kalmış sayılmaz, bu kimse Cuma namazına katılmadan yolculuğa devam edebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Süfyan b. Uyeyne, Esved b. Kays'tan; o da babasından şöyle rivayet etti: Ömer (r.a), üzerinde yolculuk belirtileri görülen bir adamın "Eğer bugün Cuma olmasaydı

yolculuğa çıkacaktım." dediğini duydu. Bunun üzerine Ömer, adama şöyle dedi: "Yolculuğa çık. Cuma, yolculuğa çıkmana engel değildir."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yolcu olan bir kimse bir yerde toplam dört gün kalmadığı sürece Cuma namazı için bir beldeden geçmek zorunda değildir. Eğer bir beldede dört gün kalmışsa Cuma namazını kılması gerekir. Cuma namazı bu şekilde ona farz olduktan sonra da fecirden sonra yola çıkması doğru olmaz ve Cuma namazını kıldıktan sonra yola çıkar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akıl baliğ olmayanlara, kadınlara ve kölelere Cuma namazı farz değildir. Kölelere sahiplerinin izin vermeleri durumunda Cuma namazını kılmalarını yeğlerim. Yaşlı kadınlara ve gilmana/hizmetçiye izin verilmesi durumunda da Cuma namazını kılmalarını uygun görürüm. Onların bir şekilde Cuma namazını terk etmeye zorlanmalarına dair bir delil bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta özgürlüğüne karşılık bir bedel ödemek üzere sözleşme yapılmış (mukatebe) köleler, başkaları tarafından işleri tedbir edilenler, ticaret yapmaya izin verilenler ve sair köleler arasında bir fark yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir köle kısmen azat edilse ve kendi haline bırakıldığı gün de Cuma günü olsa, ona Cuma namazını terk etme ruhsatını vermem. Ama terk etse, özgür bir kimsenin Cuma namazını kılmaya zorlanması gibi onun da zorlanmasını öngörmem. Çünkü Cuma namazı her durumda hür olan kimselere farzdır. Hür bir kimse de ancak mazereti varsa Cuma namazını terk edebilir. Çünkü devam eden kölelik durumundan dolayı bu kimsenin başına öyle haller gelir ki bu şartlarda onun için Cuma namazına gitmek gerekli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Hapsedilme korkusu veya başka bir özürden dolayı Cuma namazını kılmaları gerekmez." dediğim özgür kimseler, kadınlar, akıl baliğ olmayanlar ve köleler Cuma namazına şahit oldukları zaman iki rekât kılarlar. Şayet son rekâta yetişirlerse ikinci rekâtı tamamlarlar. Bu kimselerin kıldıkları Cuma namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazı kılmaları gerekmez denilen kimseler, -Allah en doğrusunu bilir- Cuma namazını terk etmeye zorlanmazlar. Mesela binek ve yiyecek bulamayan yoksul bir kimsenin meşakkatli bir şekilde yaya yürümeye katlanarak ve yolda çalışarak veya dilenerek hacca gitmesi durumunda haccının geçerli olması gibi... Ya da çok yaşlı olduğu için binek sırtında duramayan, bu yüzden hayvanın sırtına bağlanarak durması sağlanmak suretiyle hacca giden kimsenin haccının geçerli olması gibi... Yine bir kimsenin yolcu veya hasta olduğu için orucu terk etme hususunda mazur olduğu halde oruç tutması durumunda orucunun geçerli olması gibi... Bunların hiçbiri için işlediği amelin sevabı yazılmaz diye bir şey söz konusu değildir. Bu gibi kimseler söz konusu ameli terk etmeye zorlanmadıkları gibi buna/bu ameli işlemeye ehil de olurlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir mazeretten dolayı Cuma namazını terk etme ruhsatına sahip özgür kimselerin, kadınların, akıl baliğ olmayanların ve kölelerin, imam Cuma namazını tamamlamadan öğlen namazını kılmalarını uygun görmem. Yine imamın Cuma namazını tamamlamasını beklemeyi tercih etmesini de yeğlemem. Çünkü böyle bir kimsenin Cuma namazını kılma imkânı, gücü belirebilir ve Cuma namazını kılması kendisi için daha hayırlı olur. Yine imamın, Cuma namazını tamamladıktan sonra bulundukları yerde öğlen namazını cemaatle kılmalarını da mekruh görmem, yeter ki amaçları Cuma'yı kıldıran imamla namaz kılmaktan kaçınmak olmasın.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer öğlen namazını cemaatle veya ferdî olarak zeval vaktinden sonra, ama imamın Cuma namazını tamamlamasından önce kılarlarsa namazlarını iade etmeleri gerekmez. Çünkü Cuma namazını terk etme hususunda mazeretleri vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu kimseler öğlen namazını cemaatle veya ferdî olarak kıldıktan sonra Cuma namazına yetişir ve imamla birlikte Cuma namazını da kılarlarsa bu onlar için nafile yerine geçer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazını kılması farz olan ve Cuma namazını terk etme hususunda da bir mazereti olmayan kimse Cuma namazını ancak imamla kılabilir. Eğer Cuma namazını zeval vaktinden sonra ve imamın namazı tamamlamasından önce kılarsa bu namazı geçerli olmaz. İmam Cuma namazını tamamladıktan sonra bu kimsenin namazını öğlen namazı olarak dört rekât kılması gerekir. Çünkü öğlen namazını o sırada kılmaması ve Cuma namazını kılması gerekiyordu. Kaçırdığı için de bir bakıma kaza olarak öğlen namazını kılması gerekir. Bu açıdan namazı vakti geçinceye kadar kılmayan ve onu sonradan kaza eden ve cemederek kılan kimse gibidir. Bu kimsenin namazı cemetmesini mekruh saymam, yeter ki Cuma namazını küçümsemek veya (meşru) imamların arkasında namaz kılmaktan kaçınmak gibi bir niyetten kaynaklanmasın.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hapishane amirleri, zanaatkâr köleler namazları cemedebilirler. Cemi açıkça ilan etmelerindense gizli yapmalarını yeğlerim. Çünkü bazıları imamların arkasında namaz kılmaktan kaçındıkları için namazları cemettiklerini sanabilir.

BİR BELDEDE CUMA NAMAZININ KILINMASI İÇİN KAÇ KİŞİNİN BULUNMASI GEREKİR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazı farzdır. Ayrıca Cuma namazının vakit, namazı kılanların sayısı, namazı kılanın mukim veya yolcu olması söz konusu olmaksızın namaz kılan herkesin eda etmekle yükümlü oldukları bir ibadet olması ihtimalinin akla gelmesini bertaraf etmek için diyoruz ki: Bir kimsenin Cuma namazını, ancak mukimken kılabileceği hususunda herhangi bir ihtilaf olduğunu bilmiyoruz. Ayrıca ben Cuma namazının kırk kişiden az bir erkek topluluğuna farz olduğuna ilişkin bir delil hatırlamıyorum. Kaldı ki bizden başkaları da "Cuma namazı, ancak şehir merkezi (mısır/belde) ehline farzdır." görüşünü savunmuşlardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Arkadaşlarımızdan birkaçının şöyle dediklerini duydum: "Bir beldede mukim olanların sayısı kırk kişiyi (erkek) buluyorsa Cuma namazını kılmaları farz olur, bu ikamet yeri karye (köy) de olabilir." Biz de bu görüşteyiz. Bazıları bizim gerekli gördüğümüz bu sayıdan daha az sayı için Cumanın farz olduğunu söylemişlerdir. Ama ben bu görüşümüzü bir kenara bırakmayı doğru bulmuyorum. Bizim bu görüşümüze muhalif olan kuvvetli bir rivayet de söz konusu değildir.

Hadis ehlince sabit olmayan bir rivayette Resulullah (s.a.v)'in Medine'ye vardığında kırk kişiye Cuma namazını kıldırdığı belirtilmektedir.

Yine rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v) Arap köylerine Cuma namazını ve Bayram namazlarını kılmalarını emreden mektuplar yazmıştır.[7]

Bir başka rivayette Peygamberimizin (s.a.v) Amr b. Hazm'a, Necran halkına Bayram namazlarını kıldırmasını emrettiği belirtilmektedir.[8]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed, o Abdulaziz b. Ömer b. Abdulaziz'den, o, babasından; babası da Abdullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle rivayet etti: Bir köyde kırk kişi (erkek) bulunuyorsa Cuma namazlarını kılmaları farz olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize sika (güvenilir) olan bazı kişiler Süleyman b. Musa aracılığıyla şöyle rivayet ettiler: Ömer b. Abdulaziz, Şam-Mekke arasındaki sulak bölgelerde yaşayan halka, "Kırk erkek hazır bulunduğunuz zaman Cuma namazını kılın."[9] diye yazdı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazını kılmak için bir köyde (karye'de) kırk erkeğin hazır bulunması gerekir. Köy/karye

---

[7] Beyhaki, *el-Marife*, Cuma, 6305-6307.

[8] Beyhaki, *el-Marife*, Cuma, 6322.

[9] Bu rivayeti sadece İmam Şafiî'de gördüm. Ayrıca Beyhaki de Şafiî'den rivayet etmiştir (*el-Marife*, 2/466) Şurası açıktır ki sayı (kırk veya elli kişi) ile ilgili sahih bir hadis yoktur. Bu hususta dayanak, fiilî uygulamadır. Bu rivayetlerden önce İmam Şafiî'nin sözlerinden anlaşılan budur.

de bina demektir. Taş, tuğla, çatı, yaprak ve ağaçtan yapılan yapıların tümü, "bina" kelimesinin anlamı içine girerler. Köyün evlerinin bir arada olması gerekir. Bu köyün halkının da ihtiyaç dışında yazın da, kışın da köyü terk etmemeleri lazımdır. Köylülerin ihtiyaçları için köyden ayrılması bu kapsama girmez. Yine bildiğimiz köylerdeki gibi evlerinin bir arada toplu olması lazımdır. Eğer evler geleneksel köy görünümünü çağrıştırmayacak şekilde dağınıksa orası köy sayılmaz ve Cuma namazını da kılamazlar.

Hür ve akıl baliğ kırk erkek bir araya geldiğinde -benim görüşüme göre- Cuma namazını kılabilirler. -Allah en doğrusunu bilir- Cuma namazı onların üzerine farzdır. Cumayı kılarlarsa namazları geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Köyde Cuma namazı için gerekli olan bu sayı mevcutsa, ama tümü Cuma namazında hazır değilse, bana göre öğlen namazını kılmaları gerekir. Sayıları yeterliyse veya bu sayıdan fazla kişi bulunuyorsa, ama yerleşim yeri işaret ettiğimiz köy vasfında değilse Cuma namazını kılamazlar. Eğer büyük bir şehirde yaşıyorlarsa ve bu şehirde Müslümanlardan başka müşrikler veya Müslümanların köleleri ve kadınları bulunuyorsa dolayısıyla hür ve akıl baliğ erkek Müslümanların sayısı kırkı bulmuyorsa Cuma namazını kılmaları gerekmez. Ayrıca o şehirden geçen Müslümanların sayısı fazla olsa da o şehrin yerlisi Müslümanların sayısı kırk kişiyi bulmuyorsa yine Cuma namazını kılamazlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir köyde Cuma namazı için gerekli olan sayıda veya daha fazla kişi bulunsa, sonra bazısı ölse veya kaybolsa ya da başka bir yere taşınsa böylece toplam kırk erkek bulunmasa Cuma namazını kılmaları gerekmez. Köyde yaşayanların dışında oradan geçen Müslüman yolcu ve tüccarlar bulunsa da şayet köyün erkek yerlilerinin sayısı kırkı bulmuyorsa orada Cuma namazı kılınmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir yerleşim yeri benim vasfettiğim gibi ise evleri tamamen veya bir kısmı yıkılmışsa ve bu yerde kalanlar arasında kırk erkek bulunuyorsa, köyün halkı yeniden

onarmak için köyden ayrılmıyorsa üstü kapalı veya açık bir yerde Cuma namazını kılabilirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir beldenin halkı kırk veya daha fazla kişiden oluşuyorsa, ama tamamı hastalanırsa, o kadar ki Cuma günü hür ve akıl baliğ kırk erkek mescide gelemezse, bu takdirde öğlen namazını kılmaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mescidde o beldeden geçenler veya oraya yerleşmemiş tüccarlar çoğunluktaysa ve o beldede mukim olan hür ve akıl baliğ kırk erkek mescidde bulunmuyorsa Cuma namazını kılamazlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Beldenin halkı hür ve akıl baliğ kırk veya daha fazla kişiden oluşuyorsa, bunların bir kısmının aklından zaafı varsa ve Cumada hazır bulunan diğerleri sağlıklı kırk erkek değilseler Cuma kılamazlar.

Bir köyün (karyenin) halkı kırk veya daha fazla kişiden oluşuyorsa ve imam Cuma günü onlara hutbe okuduktan sonra bunların bazısı imamın namaz tekbirini getirmesinden önce mescidi terk eder de geride imamla beraber kırk erkek kalmazsa ve bu gidenler imam tekbir getirmeden önce dönerlerse ve sayı da kırkı bulursa imam onlara Cuma namazını kıldırır. Tekbir getirdiği sırada sayı kırkı bulmamışsa onlara Cuma namazını kıldırmaz. Dört rekât öğlen namazını kılarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı kimseler mescidi terk ederse, imam da hutbeden sonra onların dönmesini beklerse, ben, şayet vakit varsa ikinci bir hutbe vermesini, sonra Cuma namazını kılmasını yeğlerim. Eğer böyle yapmazsa dört rekât öğlen namazını kılar. Çünkü hutbe ile namaz arasında uzun bir fasılanın bulunması caiz değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cemaatin sayısı kırk erkekten az olduğu halde onlara hutbe okursa, sonra namaza başlamadan önce geri dönenlerle sayı kırk kişi olsa da dört rekât öğlen namazı kılar. Bana göre kırk kişiden oluşan cemaate hutbe okumadıkça, Cuma namazı

geçerli olmaz. Cumayı kılarken hutbe dinleyen kırk kişiyle birlikte tekbir getirmek gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kırk kişilik cemaatte, vasfettiğim gibi, üzerlerine Cuma farz olan hür, akıl baliğ erkek, aklında noksanlık bulunmayan, mukim olup yolcu olmayan kimselerin dışında kalanların bulunmasını uygun görmem.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam kırk kişilik bir cemaate hutbe okuduktan ve onlarla Cuma namazını kılmak üzere tekbir getirdikten sonra cemaatten bazı kimseler mescidden ayrılırsa bu hususta iki görüş vardır:

Birincisi: İmamla beraber iki kişi kalmışsa namazı tam bir cemaat namazı olacağı için Cumayı kılması durumunda geçerli olur. Çünkü Cuma namazına başlarken Cumaları geçerliydi. Aynı şekilde namazı dört rekât öğlen namazı olarak da kılsa geçerli olur.

İkincisi: Cuma namazının geçerli olması için başlarken ve tamamlarken arkasında kırk kişilik bir cemaatin bulunması gerekir. Ama imamla beraber iki köle, bir köle ve bir hür veya iki yolcu yahut bir yolcu ve bir mukimden başka kimse kalmamışsa öğlen namazını kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet imam tekbir getirdikten sonra arkasındaki cemaatten iki veya daha fazla kişi kalsa ve imam da Cuma namazını kılsa, sonra cemaatin iki kişi olduğunu ya da birinin yolcu yahut köle ya da kadın olduğunu anlasa, namazı dört rekât öğlen namazı olarak iade eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yukarıdaki iki görüşten birine göre üzerine Cuma namazı farz olan iki kişi arkasında bulunmadığı sürece imamın kıldığı Cuma namazı geçerli olmaz. Eğer arkasında, üzerine Cuma namazı farz olan iki kişi ve daha fazlası bulunmadan Cuma namazını kılarsa dört rekât öğlen namazı olarak iade etmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın abdesti bozulursa, hutbeyi dinleyenler arasında bir adam da imam olarak öne çıkarsa ve arka-

sında da kırk erkekten az sayıda bir cemaat bulunursa, namazı dört rekat öğlen namazı olarak kılarsa geçerli olmaz. Abdesti bozulan imam da ancak imamlığı ortadan kalkmış ve başka bir adamın imamlığıyla yer değiştirmiş olur. Eğer imam baştan itibaren bu haldeyse artık dört rekat öğlen namazını kılmaktan başkası doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam Cuma namazını kılmak üzere tekbir getirirse, sonra namazı öğlen namazı olarak sürdürmesi gerektiğine karar verirse, Cuma namazı niyetiyle kıldığı kadarı geçerli olur. Çünkü Cuma namazı, Cuma gününün öğlen namazıdır. Sadece kısaltarak kılmak söz konusudur. Şayet imama bir hal olur da namazı kısaltma imkânı olmazsa, tamamlar/dört rekat kılar. Tıpkı yolcu birinin iki rekat kılmak üzere namaza başladıktan sonra bulunduğu yerde ikamet etmeye niyet etmesi durumunda, kalan iki rekatı da kılması gibi... Dolayısıyla imam da namazı dört rekat olarak tamamlar ve iade etmesine gerek kalmaz.

MESKENİNDE OLUP DA ÜZERİNE CUMA NAMAZI FARZ OLAN KİMSE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 9)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir topluluk, Cuma namazını kılması gereken bir beldede yaşıyorsa, ayetin delaletiyle şehrin sakinlerine ve şehre yakın bir yerde oturup da Cuma ezanını duyan kimselere Cuma namazı farz olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize göre, şehir halkına Cuma namazını kılmak farzdır, halkı kalabalık olmasa da, hatta çoğu Cuma ezanını duymasa da... Çünkü Cuma namazı, şehir ve sayı esasına dayalı olarak farzdır. Şehir halkından hiç kimse bir başkasına göre -özür hali hariç-, Cuma namazının kendisine farz olması hususunda öncelikli değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Cuma ezanını duyan..." ifadesine gelince, bu hususta ezan okuyanın (çağrıyı yapanın) sesinin gür, muhatapların da duyacak durumda olması (mesela sağır olmaması) ve ortamın da sessiz olması gerekir. Ama ezan okuyanın sesi gür değilse, muhatap da Cumayı unutmuşsa ve ortam da gürültülüyse ezanı doğal olarak çok az kişi duyabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta delilleri vasfettiğimden daha güçlü bir görüş bilmiyorum.

Said b. Zeyd ve Ebu Hureyre, en az altı mil uzaklıktaki bir bahçede bulunuyorlardı, Cuma vaktinin girdiğini gördüler ve Cumayı terk ettiler.[10]

Rivayet edilir ki onlardan biri akika kurbanıyla meşguldü. Cuma'nın vaktinin girdiğini gördüğü halde terk etmişti.[11]

Rivayet edilir ki Abdullah b. Amr b. As, Taif'ten iki mil uzaklıktaydı. Cuma namazının vaktinin girdiğini gördüğü halde, Cuma namazına gitmemişti.[12]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Zeyd, Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet etti: "Cuma ezanını duyan kimseye Cuma namazı farz olur."[13]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir köy (karye) merkez konumundaysa, etrafında başka köyler bulunuyorsa ve bunların malları-

10 Beyhaki, *el-Marife*, Cuma, 6292-6293.
11 Beyhaki, *el-Marife*, Cuma, 6292-6293.
12 Beyhaki, *el-Marife*, Cuma, 6294.
13 Abdurrezzak, *Musannef*, 6289.

mülkleri bitişikse, ayrıca çarşıların çoğu bu merkez köyde bulunuyorsa, civar köylerden hiç kimseye Cuma namazını terk etme ruhsatını vermem. Yine bir veya iki mil uzaklıkta veya buna benzer bir mesafede olan kimselere de bu ruhsatı öngörmem. Bana göre çağrıyı duyan biri Cuma namazını terk eden, şehri terk eden kişi muamelesi görür (tazir edilir)...

ARKASINDA CUMA NAMAZI KILINACAK KİMSE

Emîr, memur, beldeye galip gelerek ele geçirmiş veya emîr olmayan kimse Cuma kıldırdığı zaman, arkasında Cuma namazını kılmak geçerlidir. Nitekim diğer namazlar da bu sayılan kimselerin arkasında kılınabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik b. Enes anlattı, ona İbn Şihab anlatmış, o da İbn Ezher'in mevlası/kölesi Ebu Ubeyd'den şöyle nakletmiştir: "Ali (r.a.)'ın arkasında Bayram namazını kıldık, o sırada Hz. Osman, evinde kuşatma altındaydı."[14]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Köle veya yolcu bir kimsenin arkasında Cuma namazını kılmak caizdir. Tıpkı bunların arkasında sair namazları kılmanın caiz olması gibi... Biri dese ki: "Ama bunlara Cuma namazı farz değildir."

Biz şöyle cevap veririz: Bunlar Cuma namazını terk etmekle günaha girmezler, ama eda ederlerse sevap kazanırlar ve namazları geçerli olur, tıpkı mukim bir kimsenin Cumasının geçerli olması gibi... Her ikisine de namaz kılmak tümüyle farzdır.

Henüz ihtilam olma yaşına girmemiş/buluğ çağına ermemiş erkek çocuğun arkasında Cuma namazını kılmanın caiz olduğu görüşünde değilim. Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir.

Bir kadın, kadınlar cemaatine Cuma namazı kıldıramaz. Çünkü Cuma için kamil bir cemaat imamlığı gerekir. Kadın ise kamil bir cemaate imam olacak durumda değildir.

---

[14] Malik, Iydeyn, 5.

İKİ VE DAHA FAZLA MESCİDDE KILINAN CUMA NAMAZI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir şehir nüfusu ne kadar kalabalık, memurları ve mescidleri ne kadar fazla olursa olsun, sadece en büyük mescid olan bir yerde Cuma namazı kılınır. Bu şehirde birden çok büyük mescid bulunsa da ancak birinde Cuma namazı kılınır. Bu büyük mescidlerden hangisinde zeval vaktinden sonra ilk olarak Cuma kılınırsa o Cuma geçerlidir. Ondan sonra başka mescidlerde Cuma namazı kılınsa da bu Cuma geçerli olmayacağı için namazı dört rekât öğlen namazı olarak iade etmeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şehirde ilk olarak Cumayı kıldıran kişi ister vali, ister memur, ister herhangi bir adam, ister gönüllü biri, ister mağlup olmuş, ister azledilmiş biri olsun, -dolayısıyla azilden ötürü arkasında namaz kılmak menedilmiş olsun- bu kimselerin Cuma namazları geçerlidir. Ondan sonra başkasının arkasında Cuma namazına duranların namazları geçerli değildir, bu kişi vali de olsa, namazı öğlen namazı olarak iade etmek durumundadırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde bir şehirde değişik yerlerde Cuma namazı kılınırsa hangi mescidde ilk eda edilmişse o Cuma geçerlidir, gerisinde ancak öğlen namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Söz konusu şehirde Cuma namazını kılanların tümü, hangisinin ilk eda edildiğinden kuşkuya düşerlerse tümü dört rekat öğlen namazı olarak namazlarını iade ederler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet bu durumu netleştirmeleri zorsa ve bu yüzden namazlarını iade etseler, sonra içlerinde bir grup Cuma vaktinde toplanıp Cuma namazını kılsalar, kıldıkları namaz geçerli olur. Çünkü önceki Cumaları geçerli değildi. Ve ilk kıldıkları Cuma namazı fasit oldu, sonra dönüp Cuma vaktinde yeniden Cumayı kıldılar.

Rebi' dedi ki: Bu hususta başka bir görüş daha var. Şöyle ki: Öğle namazını kılmaları gerekir. Çünkü iki gruptan birinin ötekinden önce na-

mazı kıldığı bilinir. Önce kıldıklarını bilmedikleri halde ilk olarak Cumayı kılanların namazı geçerli olduğu gibi bir kimsenin tamamlanmış Cumadan sonra Cuma namazını yeniden kılması caiz olmaz.

BİRDEN FAZLA MESCİD BULUNAN YERLER

Bize Rebi', İmam Şafiî'den şöyle haber verdi: Bir belde genişler ve mamur yerleri çoğalırsa, bu yüzden irili ufaklı birçok mescid yapılırsa bana göre bu beldede sadece bir mescidde/camide Cuma namazının kılınması caiz olur. Aynı şekilde bu büyük beldeye küçük köyler bağlanırsa, sadece en büyük mescidde Cuma namazının kılınmasını uygun görürüm. Eğer bunun dışındaki mescidlerde namaz kılınacaksa öğle namazı kılınmalıdır. Şayet Cuma namazı kılınırsa kılanların namazlarını dört rekat öğlen namazı olarak iade etmeleri lazım gelir.

Cuma namazı, en büyük mescidde kılınır. Eğer imam/idareci bundan daha küçük bir mescidde kıldırırsa namaz geçerli olsa da ben bunu mekruh görürüm.

Şayet imamdan (devlet başkanı veya onun tayin ettiği birinden) başkası en büyük mescidde Cuma namazını kıldırırsa, imam da daha küçük bir mescidde kıldırırsa, imamın ve arkasında kılanların Cuması geçerli olur, öbürleri ise namazlarını iade ederler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam birini vekil tayin etmişse, imamın vekili en büyük mescidde veya küçük bir mescidde imamdan önce Cuma namazını kıldırırsa, asıl imam da başka bir mescidde Cuma namazını kıldırırsa, büyük veya küçük mescidde imamdan önce Cuma namazını kılanların namazları geçerlidir, diğerleri ise namazlarını dört rekat öğlen namazı olarak iade etmelidirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde imam (devlet başkanı), iki kişiyi, hangisi yetişirse Cuma namazını kıldırmak üzere vekil olarak tayin etmişse, hangisinin kıldırdığı namaz önceyse onun kıldırdığı Cuma geçerlidir. Eğer diğer vekil ondan sonra namaz kıldıracaksa öğlen

namazını kıldırmak durumundadır. Bir vali, küçük mescidde Cuma namazını kıldırır, başka bir vali de büyük mescidde namaz kıldırırsa, hangisinin namazı önce kılınmışsa onun Cuma namazı geçerlidir. "Hangisinin namazı önce ise onun Cuma namazı geçerlidir." diyorum, ama hangisinin önce kıldırdığı belli değilse, bunlardan biri vakit geçmeden yeniden Cuma namazını kıldırırsa geçerli olur. Ama vakit geçerse ikisi de namazlarını iade ederler ve dört rekat öğlen namazını kılarlar.

Rebi' şöyle dedi: "Namazlarını iade ederler" ifadesinden maksat, öğlen namazını yeniden kılmalarıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram namazları Cuma namazından farklıdır. Bir kimse bazı hallerde Cuma namazını kılması gerekmediği halde münferit olarak, seferiyken ve cemaatle Bayram namazını kılabilir. Çünkü Bayram namazı farz değildir. Bana göre imamın; Bayram namazını kıldırmak veya yağmur duasını yapmak üzere namazgahına geçtiği zaman, bazı insanlara şehrin bir yerinde veya birkaç yerinde başka birilerine namaz kıldırmalarını emretmesinin bir sakıncası yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın münferit olarak namaz kılması caizdir. Ama valinin emriyle kılınan cemaat namazından daha az sevabı vardır. Eğer vali birine emretmemişse ve insanlar içlerinden birini imam olarak öne geçirmişlerse bu namazları geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde şayet insanlar mescidlerinde hüsuf (ay tutulması) namazını kılmaya kalkarlarsa yukarıdaki hususların hiçbirini onlar açısından mekruh görmem, bilakis bana göre her şekli uygundur. Hiçbir şekilde mekruh görmem, ama katılımın daha çok olacağı büyük cemaatten geri kalma hali başka... Büyük cemaatten geri kalmalarını şiddetle mekruh sayarım. Ama buna rağmen yukarıda belirtildiği şekilde namazlarını kılarlarsa iade etmeleri gerekmez. Ama zayıflıklarından dolayı mazeret sahibi olanların bu şekilde davranmalarını, onlar açısından daha uygun görürüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama Cuma namazı bütün bunlardan farklıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazı (Bayram, hüsuf) cemaatle veya münferit kıldıklarında imamın kıldırdığı gibi kılarlar. Vakit ve namazın rükünleri açısından farklı olamaz. Valinin emri olduktan sonra da birinin kalkıp hutbe okumasında da bir sakınca yoktur. Eğer valinin emri yoksa, hutbede ayrılığa sebebiyet vereceği için, hutbe okunmasının mekruh olduğunu düşünüyorum. Ama namaz için bu durumu mekruh saymıyorum, tıpkı Cuma dışında farzlarda da mekruh saymadığım gibi...

CUMA NAMAZININ VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının vakti; güneşin zevale girmesiyle imamın Cuma namazını bitirmesinden önce öğle namazı vaktinin sonu arasındaki vakittir. Bir kimse Cuma namazını, zeval vaktinden sonraki bir zaman diliminde kılarsa, selam vermesi öğle namazı vaktinin sona ermesinden önce olması şartıyla, bu namazı geçerli olur. Böyle bir durumda o kimse, Cuma namazını vaktinde kılmış sayılır ve Cuma namazı geçerli olur. Ancak kendisinden önce Cuma namazının kılınmış olduğu bir beldede olması hali başka...

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse öğlen vakti bitmeden Cuma namazına tamamlayıp selam vermezse, Cuma namazı geçerli olmaz; bu namaz artık onun için öğlen namazıdır, dolayısıyla dört rekât olarak tamamlaması gerekir.

Bize Rebi' anlattı; o, Şafiî'den duymuş, ona İbrahim b. Muhammed haber vermiş, o da Halid b. Rebah'dan duymuş ki, Muttalib b. Hanteb şöyle demiş: "Resulullah (s.a.v), gölge bir zira veya ona denk bir miktarda uzadığı zaman Cuma namazını kılardı."[15]

Bize Rebi' anlattı; o, Şafiî'den duymuş, ona İbn Uyeyne anlatmış, ona Amr b. Dinar haber vermiş, o da Yusuf b. Mahek'den şöyle duymuş: "Bir gün Muaz b. Cebel, Mekke'ye geldi. Halk Cuma namazını kılıyordu. Gölge ise Hicr tarafına vuruyordu. Bunun üzerine onlara dedi ki: 'Gölge, Kabe'nin yüzüne vurmadıkça Cuma namazını kılmayın.'"

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kabe'nin yüzünden maksat, kapısıdır.

---

[15] Buhari, 1/287; Müslim, 2/589.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Muaz, "Güneş zeval vaktine girinceye kadar Cuma namazını kılmayın." demek istemişti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş zeval vaktine girinceye kadar Cuma namazının kılınmayacağı hususunda bugüne kadar karşılaştığım hiç kimseden farklı bir görüş duymadım.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneşin zeval vaktine girdiği iyice anlaşılmadan (vakit girmeden) Cuma hutbesine başlamak caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse güneş zeval vaktine girmeden Cuma hutbesine başlarsa, sonra güneş zeval vaktine girince de hutbesini yenilerse, Cuma namazı geçerli olur. Eğer zevalden sonra iki hutbeyi de yeniden okumazsa Cuma namazı geçerli olmaz ve namazı dört rekât öğlen namazı olarak kılması gerekir. Eğer Cuma namazını, namazın geçerli olmayacağı bir vakitte kılar, sonra hutbe ve namazı vaktinde iade ederse namazı geçerli olur. Cuma namazının geçerli olacağı vakit, güneşin zeval vaktine girmesinden ikindi namazının vaktinin girdiği süreye kadardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam iki hutbeyi okuyup ikindi namazının vaktinin girmesinden önce namazı tamamlayarak selam vermedikçe, Cuma namazı geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam Cuma namazını tamamlayıp selam vermeden önce ikindi namazının vakti girerse, namazı, dört rekât öğlen namazı olarak tamamlaması gerekir. Böyle yapmayıp Cuma namazını tamamlayarak selam verirse, namazını yeniden ve dört rekât öğle namazı olarak kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam Cuma namazını kıldırırken iki hutbeden daha az hutbe okuduğunu ve iki rekâttan daha az namaz kıldığını net olarak bilemezse ve ikindi vakti girinceye kadar da namazdan çıkmazsa, dört rekat öğlen namazı kılması ve hutbe de okumaması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam iki hutbeden daha az hutbe okuduğunu ve iki rekâttan daha az namaz kıldığını düşünüyorsa ve ikindi namazının vaktinin girmesinden hemen önce bunları tamamlaması durumunda geçerli olacaksa, bunu yapması gerekir. Ama ikindi vaktinin girmesinden önce namazı tamamlarsa bu namazı geçerli olur. Fakat ikindi namazının vakti girinceye kadar Cuma namazını tamamlamazsa namazını dört rekât öğlen namazı olarak tamamlaması gerekir.

Eğer böyle yapmayıp selam verirse, namazı yeniden ve dört rekât öğlen namazı olarak kılmak durumundadır. Bundan başkası onun için geçerli olmaz.

Eğer namazdan çıkarken hem kendisi hem de arkasında namaz kılanlar ikindi namazının vaktinin girip girmediği noktasında şüphe içindelerse, hem arkasında namaz kılanların hem de kendisinin namazı geçerli olur. Çünkü onlar, Cuma namazı vaktinin girdiği hususunda kesin bir kanaate sahiptirler, ama Cumalarının geçerli olup olmadığından kuşku içindedirler. Bu halleriyle onlar abdest aldığından emin olup bozulup bozulmadığından kuşku içinde olan kimseye benzerler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Gerek karanlık gerek şiddetli rüzgâr gerekse başka bir sebepten dolayı ikindi namazının vaktinin girmesinden önce namazı tamamladıkları halde bozulup bozulmadığı hususunda kuşkuya düşmeleri de bundan farksızdır/yani namazları geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şüphesiz bir kimse, benim vasfettiğim şekliyle Cuma namazının bir rekâtına güneşin batmasından önce yetişirse güneşin batmasından sonra ikindi namazını kılması gerekir.

Çünkü bir insanın Cuma namazını vaktinin dışında kılması caiz değildir. Çünkü Cuma namazı kendi vaktinde geçerli olan bir kısaltmadır.

Tayin edildiği vaktin dışında bu kısaltmayı bir kimsenin kullanması mümkün değildir. [Cem etmek kastıyla Cuma namazını, ikindi vaktine erteleyen kişi için bu hüküm söylenmiştir.]

CUMA EZANININ VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş zeval vaktine girmedikçe (öğle namazı vakti olmadan) Cuma namazı için ezan okunamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zeval vaktinden önce Cuma namazı için ezan okunursa, güneş zeval vaktine girdikten sonra yeniden Cuma ezanı okunur. Müezzin, Cuma namazı için zeval vaktinden önce ezan okur, sonra zeval vaktinden sonra bir daha ezan okursa, zeval vaktinden sonra okuduğu ezan geçerli olur. Zeval vaktinden önce okuduğu ezanı iade etmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben Cuma namazı ezanının imam mescide girip hutbe okuyacağı ahşaptan, yapraklardan yapılan yere, minbere, yüksekçe bir yere veya doğrudan zemine oturduktan sonra okunmasını yeğlerim. İmam bu fiili gerçekleştirirken müezzin de ezana başlar. Müezzin ezanı tamamlayınca da imam kalkar ve hutbe okur, (sözü uzatmak için) herhangi bir eklemede bulunmaz. [İç ezan]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam minberdeyken bir müezzinin ezan okumasını tercih ederim, bir müezzinler topluluğunun okumasını değil.

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî haber vermiş, o sika (güvenilir) birinden (Malik b. Enes veya İbrahim b. Sa'd'dan) duymuş, ona Zühri, Saib b. Yezid'den naklen şöyle bildirmiş: "Cuma günü ezanın ilki, imam minbere otururken okunur. Bu, Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer zamanında böyleydi. Osman'ın halifeliği zamanında Müslümanların sayısı arttığı için Osman ikinci ezanın okunmasını emretti ve Cuma günü iki ezan kuralı da bu şekilde sabitleşmiş oldu."[16]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ata, Osman'ın böyle bir şeyi ihdas etmiş olduğunu kabul etmiyordu ve "Bu, Muaviye'nin ihdas ettiği bir şeydir." diyordu. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

---

16 Buhari, K. Cuma, Cuma günü ezanı, 912.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Artık kim ihdas etmişse, ben, Resulullah (s.a.v) zamanındaki uygulamayı tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam minberdeyken bir grup müezzin ezan okurlarsa ve ezan da bugünkü şekilde (iki kere) okunursa, müezzinlerin ezanından önce imam minbere otururken bir ezan okunursa ben bunu mekruh sayarım. Ancak bu durum namazı hiçbir şekilde ifsat etmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezandan (vaktinden önce okumak vs.) dolayı namaz bozulmaz. Çünkü ezan, namazın bir parçası değil, namaza çağrıdır. Aynı şekilde ezan okunmadan namazın kılınmasını da mekruh sayarım, ama bundan dolayı namazın tekrarlanması gerekmez.

ALIŞVERİŞ YAPMAK NE ZAMAN HARAM OLUR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 9)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazı kendisine farz olan birinin, duyduğu zaman yapmakta olduğu alışverişi bırakmasını gerektiren ezan; Resulullah (s.a.v) zamanında okunan Cuma vakti ezanıdır. Bu da zeval vaktinden sonra ve imamın minbere oturduğu esnada okunan ezandır. Eğer müezzin, ezanı, imamın minbere oturmasından önce ve zeval vaktinden sonra okursa bu, imamın minbere oturmasından sonra okunan ezan gibi alışverişin yasak olmasını gerektirmez. Ama bana göre bu esnada alışveriş yapmak mekruhtur. Çünkü bu, imamın minberde olmasının uygun olacağını düşündüğüm bir vakittir. Yine müezzin zeval vak-

tinden önce ezan okursa ve imam da bu sırada minberde oturuyorsa, bu sırada alışveriş yapmak yasak değildir. Alışverişin mutlak olarak nehyedildiği vakit, ezanın zeval vaktinden sonra okunduğu ve imamın da o sırada minberde oturduğu vakittir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazı kılmaları farz olmayan kişilerin, alışverişin nehyedildiği vakitte alışveriş yapmasını mekruh saymam. Çünkü bunlara Cuma namazını kılmak farz değildir. O esnada sadece Cuma namazına gitmekle yükümlü olanların alışveriş yapması yasaklanmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü gerek zeval vaktinden önce gerek namazdan sonra yapılan hiçbir alışverişin hiç kimse için mekruh olmadığını düşünüyorum. Cuma namazını kılmakla yükümlü olan iki kişi, alışverişin nehyedildiği vakitte alışveriş yapacak olurlarsa, benim açımdan alışverişi feshetmemi gerektiren açık bir delil yoktur. Çünkü aklen açıktır ki bu vakitte alışverişin nehyedilmesi namaza gitmek içindir, alışverişin kendisinin haram olması gibi bir durumdan dolayı değildir. Feshedilmesi gereken alışveriş, bizzat haram olan alışveriştir. Mesela düşünün, bir adam namazı hatırlasa ve namazının geçerli olması için de çok az bir vakit kalsa, buna rağmen bu vakitte alışveriş yapsa, alışverişle meşgul olarak vaktin geçmesinden dolayı namazı kaçırdığı için günahkâr olur, ama başka bir şeyle meşgul olup namazı kaçırması günahı, alışverişini ifsat etmez. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

CUMA NAMAZINA ERKEN GİTMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Süfyan b. Uyeyne anlattı, ona Zühri, ona da İbn Müseyyeb, Ebu Hureyre'den naklen şöyle anlatmış: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«إذا كان يوم الجمعة كان على كل باب من أبواب المسجد ملائكة يكتبون الناس على منازلهم الأول فالأول فإذا خرج الإمام طويت

الصحف واستمعوا الخطبة والهجر إلى الصلاة كالمهدي بدنة ثم الذي يليه كالمهدي بقرة ثم الذي يليه كالمهدي كبشا حتى ذكر الدجاجة والبيضة»

"Cuma günü mescidin her kapısının üzerinde melekler durur ve insanları menzillerine/geliş vakitlerine göre yazarlar. İlk gelen, sonra gelen... diye... İmam minbere çıkınca defterleri kapatır/kapatılır, hutbeyi dinlerler. Şiddetli sıcaklık altında yürüyerek mescide erken/ilk gelen kimse, bir deve kurban etmiş kadar sevap kazanır. Ondan sonra gelen bir sığır kurban etmiş kadar sevap kazanır. Ondan sonra gelen bir koç kurban etmiş kadar sevap kazanır. Peygamberimiz (s.a.v) tavuk ve yumurtayı bile saydı..."[17]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı; ona Sumeyy haber vermiş; o, Ebu Salih es-Semman'dan dinlemiş ki, Ebu Hureyre, Resulullah (s.a.v.)'den şöyle rivayet etti:

«من اغتسل يوم الجمعة غسل الجنابة راح فكأنما قرب بدنة ومن راح في الساعة الثانية فكأنما قرب بقرة ومن راح في الساعة الثالثة فكأنما قرب كبشا أقرن ومن راح في الساعة الرابعة فكأنما قرب دجاجة ومن راح في الساعة الخامسة فكأنما قرب بيضة فإذا خرج الإمام حضرت الملائكة يستمعون الذكر»

"Kim Cuma günü gusül abdestini alarak mescide gitmek üzere evinden çıkarsa, bir deve kurban etmiş kadar sevap kazanır. İkinci sırada giden kimse, bir sığır kurban etmiş kadar sevap kazanır. Üçüncü sırada giden kimse, boynuzlu bir koç kurban etmiş kadar sevap kazanır. Dördüncü sırada giden kimse, bir tavuk kurban etmiş kadar sevap kazanır. Beşinci

17 Müslim, 2/587; Buhari, 1/294.

sırada giden kimse, bir yumurta vermiş kadar sevap kazanır. İmam minbere çıkınca da melekler hazır olur ve zikri dinlerler."[18]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazını kılması farz olan her insanın, Cumaya erken gitme çabası içinde olması benim açımdan tercihe şayandır. Bu yüzden ne kadar erken gidilirse, o kadar faziletli olur. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in buna dair hadisi vardır. Ve ilim de "İnsanın Allah'a yaklaşma çabası arttıkça fazileti de artar." hakikatini ortaya koymaktadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri dese ki: İnsanlara Cuma günü namaza çağrıldıkları zaman Allah'ın zikrine koşmaları emredilmiştir (erken gitmeleri değil)...

Cevap olarak deriz ki: İnsanlara üzerlerine farz olan şey emredilmiştir. Ama kendilerine farz olan bir şeyin emredilmiş olması, nafile olarak daha fazlasını takdim etmelerine engel değildir.

CUMA NAMAZINA YÜRÜYEREK GİTMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 9)

Bize Süfyan b. Uyeyne haber verdi, ona Zühri bildirmiş, ona Salim, babasından naklen şöyle demiştir: (Hz.) Ömer'in, bu ayeti her zaman;

"فامضوا إلى ذكر الله" (Allah'ı zikretmek üzere yürüyün) şeklinde okuduğunu gördüm.[19]

---

18 Buhari, 1/281; Müslim, 2/582.

19 Abdurrezzak, 3/207.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akla uygun olanı, bu ayette geçen "سعى *sa'y*" kelimesinin "amel" anlamında olmasıdır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ»

"Şüphesiz ki çalışmanız elbette çeşitlidir." (Leyl, 4)

«وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ»

"Şüphesiz insana çalışmasından başkası yoktur." (Necm, 39)

«وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ»

"O, (senin yanından) **ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez."** (Bakara, 205)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şair Züheyr[20] der ki:

«سعى بعدهم قوم لكي يدركوهم

فلم يفعلوا ولم يليموا ولم يألوا»

"Onların döneminde bir kavim onlara yetişmek için çok çabaladı
Ama yapamadılar, yanaşamadılar, eksikliklerini gideremediler."

Arkadaşlarımızdan biri de şu beyitleri ekledi:

«ومايك من خير أتوه فإنما

توارثه آباء آبائهم قبل

20 Cahiliye şairi Züheyr b. Ebu Sulma. Birçok şair çıkaran bir sülaleden gelir. Cahiliye şairlerinin hekimidir. M. 609 senesinde öldü.

وهل يحمل الخطى إلا وشيجه
وتغرس إلا في منابتها النخل»

"Onlara gelen her hayrı da ancak
Önceki babalarından, onların da babalarından miras almışlardır.
Suçu da işleyeninden başkası mı yüklenir?
Ve hurma ağacı da ancak uygun toprağında yetişir."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Abdurrahman b. Cabir b. Atik anlattı; o, Resulullah (s.a.v)'in ashabından olan dedesi Cabir b. Atik'ten şöyle rivayet etti:

«إذا خرجت إلى الجمعة فامش على هينتك»

"Cuma namazına gitmek üzere evinden çıktığın zaman, her zaman yürüdüğün gibi normal bir şekilde yürü."[21]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah'ın Kitabı'nın delaletiyle yaptığımız bu değerlendirmeden anlaşılıyor ki, Cuma sûresinin ilgili ayetinde geçen "السعي / sa'y" kelimesi "amel/çalışma" anlamındadır.

Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

«إذا أتيتم الصلاة فلا تأتوها تسعون وائتوها تمشون وعليكم السكينة
فما أدركتم فصلوا ما فاتكم فاقضوا»

"Namaza geldiğiniz zaman koşarak gelmeyin, sakin bir şekilde yürüyerek gelin. Yetiştiğiniz kadarını eda eder, yetişmediğinizi de kaza edersiniz."[22]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma, Resulullah (s.a.v)'den başkasından, bu namaza koşarak gidilmeyeceğine dair riva-

21 Beyhaki, *el-Marife*, 2/515.
22 Buhari, 1/68-69.

yetin aktarılmasına gerek bırakmayacak bir namazdır. Hiç kimseden de bugüne kadar Resulullah (s.a.v)'in diğer namazlardan farklı olarak Cuma namazına koşarak veya fazladan olmak üzere acele ederek geldiğine dair herhangi bir rivayet duymadım. Ashabından herhangi birinin de böyle yaptığını kimseden dinlemedim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazına yürüyerek gelinir, tıpkı sair namazlara gelindiği gibi... Biri Cuma namazına veya başka herhangi bir namaza koşarak gelirse de bu, onun namazını bozmaz, sadece böyle yapmasını uygun görmem.

CUMA NAMAZI KIYAFETİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı; o, Nafi'den duymuş ki İbn Ömer şöyle demiş: Ömer b. Hattab (r.a) mescidin girişinin yanında ipek karışımı bir hırka gördü. Dedi ki: "Ya Resulallah! Bu hırkayı satın alayım da Cuma günleri veya yabancı heyetleri karşıladığın zaman giyersin." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«إنما يلبس هذه من لا خلاق له في الآخرة»

"Bunu ancak ahirette nasibi olmayanlar giyer."

Sonra bir ara aynı kumaştan imal edilmiş bazı hırkalar getirildi. O da onlardan birini Ömer b. Hattab'a verdi. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Ya Resulallah! Utarid'in getirdiği hırka hakkında bana söylediklerini hatırlıyorum, buna rağmen bu hırkayı giymemi mi istiyorsun?" Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:

«لم أكسكها لتلبسها فكساها»

"Sen giyesin diye vermiyorum onu." Sonra Ömer bu hırkayı Mekke'de yaşayan müşrik bir kardeşine giydirdi.[23]

[23] Buhari, 1/282; Müslim, 3/1638.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Malik; ona İbn Şihab anlattı; o da İbn Sebbak'tan şöyle anlattı: Resulullah (s.a.v) Cuma namazlarının birinde şöyle buyurdu:

«يا مشعر المسلمين إن هذا يوم جعله الله عيدا للمسلمين فاغتسلوا ومن كان منكم عنده طيب فلا يضره أن يمس منه وعليك بالسواك»

"Ey Müslümanlar topluluğu! Yüce Allah, bu günü Müslümanlar için bayram kılmıştır. Bugün yıkanın. Birinizin yanında güzel kokular bulunuyorsa onu sürmesinin herhangi bir sakıncası yoktur. Ama mutlaka misvakla dişlerinizi temizleyin."[24]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu yüzden biz de bir adamın Cuma günü yıkanarak temizlenmesini, tıraş olmasını, tırnaklarını kesmesini, bedenindeki kötü kokuları gideren şeyler kullanmasını, dişlerini misvakla temizlemesini, temiz ve hoş kokmasını sağlayan her şeyi yapmasını, imkânı varsa güzel kokular sürmesini, gücü yetiyorsa güzel elbiseler giymesini ve sünnete uyarak elbisesine de güzel kokular sürmesini severiz ki, yanına yaklaşan hiç kimse ondan rahatsız olmasın. Bütün bunları bütün bayramlarda da yapmasını isterim. Emrederim. Bütün cemaat namazlarında da ister ve emrederim. Hatta insanların topluca bulundukları her yerde de isterim. Gerçi bayramları, Cuma ve sair günlerden daha şiddetle tavsiye ederim. Çünkü sünnet bunu gerektirir, ayrıca bayram namazlarına daha fazla kişi katılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: En sevdiğim giysi beyaz renkli olanıdır. Yemen ve Katar keteni benzeri iplerle örülmüşse ve de örmeden sonra boyanmamışsa çok güzel olur. Bir kimse bu elbiseyi temiz ve avret yerini örtecek şekilde giyerse bana göre caizdir. Ayrıca yukarıda işaret ettiğim temizlik ve koku sürme gibi hususlara riayet edilmesini de müstehap görürüm.

---

[24] *Muvatta*, 1/65-66.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde Cuma namazına katılan köle ve çocukların da bu hususlara riayet etmesini müstehap sayarım. Kadınlar hariç... Bununla beraber kötü kokuları gideren temizliği onların da yapmaları bana göre müstehaptır. Ama güzel koku sürmeleri, beyaz elbise ve benzeri kıyafetlerle dikkat çekmeleri bana göre mekruhtur. Şayet güzel koku sürseler ve onlar açısından mekruh kabul ettiğim diğer şeyleri yapsalar, bu, onların namazlarını iade etmelerini gerektirmez.

İmamın insanların hoşuna gidecek güzel kıyafetler giymesi, onlardan daha düzenli giyinmesi müstehaptır. Ayrıca imamın sarık sarmasını da severim. Çünkü şöyle rivayet edilmiştir:

"Hz. Peygamber (s.a.v) sarık sarardı."[25]

Eğer cüppe de giyerse, "Resulullah (s.a.v) cüppe giyerdi."[26] rivayetinden dolayı benim açımdan da müstehap bir davranış olur.

GÜNDÜZÜN TAM ORTASINDA (ZEVAL VAKTİ GİRMEDEN) KILINAN NAMAZ

Bize, İbrahim b. Muhammed anlattı, ona İshak b. Abdullah haber verdi; o, Said el-Makburi'den, o da Ebu Hureyre'den; "Resulullah (s.a.v), Cuma namazı hariç, güneş zeval vaktine girmedikçe gündüzün tam ortasında namaz kılınmasını nehyederdi."[27] şeklinde rivayet etti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı, ona İbn Şihab haber vermiş; o da Sa'lebe b. Ebu Malik'ten şöyle işitmiş: Ömer b. Hattab (r.a) zamanında Cuma günü Ömer kalkıp minbere çıkıncaya kadar namaz kılardık. Ömer minbere çıkıp müezzin de ezan okuyunca yerimize oturur konuşurduk. Müezzin ezanı bitirir, Ömer de hutbe irad etmek üzere ayağa kalkınca biz de susardık ve hiç kimse konuşmazdı.[28]

---

[25] Müslim, 2/990.
[26] *el-Marife*, 2/526.
[27] *el-Marife*, 2/476.
[28] *Muvatta*, 1/103.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana, İbn Ebu Fudeyk anlattı, ona İbn Ebu Zi'b anlatmış; o, İbn Şihab'dan dinlemiş, o da Sa'lebe b. Ebu Malik'ten şunları rivayet etmiştir: İmamın minbere oturması, tesbihi bitirir; konuşmaya başlaması da konuşmayı keser. Biz Cuma esnasında aramızda konuşurduk, o sırada Ömer de minberde otururdu. Müezzin susunca Ömer kalkar ve konuşmaya başlardı. İki hutbeyi de bitirinceye kadar artık kimse konuşmazdı. Namaz tamamlanıp Ömer mihraptan inince de insanlar, aralarında konuşmaya başlarlardı.[29]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnsanlar Cumaya gittiklerinde imam minbere çıkıncaya kadar namaz kılarlar. İmam minbere çıktıktan sonra da insanlar, iki veya daha fazla namaz kılanlar artık namaza son verirler. İmam hutbeye başlayıncaya kadar da aralarında konuşabilirler. Hutbeye başlayınca da sessizce dinlerler. Bunun delili de yukarıda anlattığım hadistir.

Cuma namazı için mescide gelen bir kişinin, gündüzün tam ortasında, (öğle namazı vakti girmeden önce) (nafile) namaz kılması nehyedilemez. [Tahiyyetü'l-Mescid namazı gibi...]

CUMA GÜNÜ MESCİDE GİREN VE İMAM MİNBERDE OLDUĞU İÇİN (NAFİLE) NAMAZ KILMAYAN KİMSE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbn Uyeyne anlattı; o, Amr b. Dinar'dan; o da Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet etti: Cuma günü Resulullah (s.a.v) hutbe okuduğu sırada bir adam mescide girdi. Resulullah (s.a.v), adama, *"Namaz kıldın mı?"* diye sordu. Adam, "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), "فصل ركعتين / *"İki rekat namaz kıl."* dedi.[30]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana, İbn Uyeyne, ona Ebu Zübeyr, ona da Cabir, bunun benzerini Resulullah (s.a.v)'den rivayet

29 Beyhaki, *el-Marife*, 2/477.
30 Buhari, 1/294; Müslim, 2/596.

etti. Yalnız Cabir'in rivayetinde fazladan "Adam, Gatafan kabilesinden Süleyk'ti." ifadesi yer alır.[31]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana, İbn Uyeyne, ona da İbn Aclan, İyad b. Abdullah'tan naklen şöyle anlattı: Bir gün Ebu Said el-Hudri'nin mescide geldiğini gördüm. Mervan da hutbe okuyordu. Ebu Said el-Hudri iki rekât namaz kılmak üzere ayağa kalktı. Muhafızlar gelip yerine oturtmak istediler. Fakat o diretti ve iki rekât namaz kılmadan yerine oturmadı. Namaz bitince yanına geldik ve "Ey Ebu Said! Az kalsın bu adamlar sana zarar vereceklerdi." dedik.

Dedi ki: Resulullah (s.a.v)'in yaptığını gördüğüm şeyden sonra hiçbir şey beni böyle davranmaktan alıkoyamazdı. Ben, Resulullah (s.a.v)'i hutbe okuduğu bir sırada gördüm. Bir adam mescide girdi. Üzerinde yırtık elbiseler vardı. Resulullah (s.a.v), adama, *"Namaz kıldın mı?"* diye sordu. Adam, "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), *"İki rekat namaz kıl."* dedi. Sonra insanları sadaka vermeye teşvik etti. İnsanlar üzerlerinden elbiseler çıkararak sadaka olarak orta yere koydular. Resulullah (s.a.v) bu elbiselerden iki parça adama verdi. Bir sonraki Cuma aynı adam yine geldi. Resulullah (s.a.v) hutbe okuyordu. Peygamber (s.a.v) ona, *"Namaz kıldın mı?"* diye sordu. Adam, "Hayır" dedi. Resulullah (s.a.v), *"İki rekat namaz kıl."* dedi. Sonra insanları sadaka vermeye teşvik etti. Adam üzerindeki iki elbiseden birini sadaka olarak orta yere koydu. Resulullah (s.a.v), *"Onu al!"* diye adama seslendi. Sonra Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Şuna bakın, önceki Cuma üzerinde yırtık elbiselerle gelmişti. Ben insanları sadaka vermeye teşvik ettim. İnsanlar bazı elbiseleri sadaka olarak orta yere koydular. Tutup onlardan iki parçayı adama verdim. Bu Cuma da insanları sadaka vermeye teşvik ettim. İşte bu adam şimdi gelmiş iki elbisesinden birini sadaka olarak ortaya koyuyor."[32]

---

31 Müslim, 2/597.

32 Tirmizi, 2/385-386.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bunu söylüyoruz. Bir kimse mescide girerken imam hutbe okuyorsa veya müezzin ezan okuyorsa, iki rekât (Tahiyyetü'l-Mescid) namazı kılmamışsa kılmasını emrediyoruz. Ayrıca bu iki rekât namazı mümkün olduğunca kısa tutmasını emrediyoruz. Çünkü hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Resulullah (s.a.v), mescide giren kişinin iki rekât namazı kıldığında onları kısa tutmasını emretti."[33]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse mescide girdiğinde imam ister ilk hutbeyi ister ikinci hutbeyi okusun, mescide girdiğinde imam son sözlerini söylüyorsa ve imam namaza başlamadan iki rekât nafile namazı kılacak vakit bulunmuyorsa, kılmamasından dolayı sorumluluğu olmaz. Çünkü bu namazın, imkân varken kılınması emredilmiştir. Kılınma imkânının olması da hiç şüphesiz kılınma imkanının olmamasından farklı bir durumdur. İmamın da bu şekilde mescide giren birine namaz kılmasını emretmesinin gerektiği görüşündeyim. Hatta iki rekât namazı kılmasını mümkün kılacak kadar sözlerini uzatmasını da uygun görürüm. İmam böyle yapmazsa, bence mekruh işlemiştir. Ama bir şey yapması da gerekmez. Mescide giren kişinin iki rekât nafile namaz kılacak imkânı bulduğu halde kılmaması mekruhtur. Bununla beraber namazı iade etmesi veya kaza etmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazı kılınmaktayken mescide giren bir kimsenin iki rekat nafile namaz kılması mekruhtur. Eğer nafile namazını tamamladıktan sonra imamın kıldırdığı namazın son rekâtına yetişirse Cuma namazına yetişmiş olur.

İNSANLARIN ÜZERİNE BASARAK ÖNE GEÇMEYE ÇALIŞMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana göre Cuma günü imamın mescide girmesinden önce ve sonra insanların omuzlarına basarak

[33] Müslim, 2/597.

ön saflarda yer almaya çalışmak mekruhtur. Çünkü bu davranış insanları rahatsız eder. Ayrıca edebe de aykırıdır. Bu yüzden Cuma namazına katılacak kişinin erken gitmesi bence müstehaptır. Erken gitmenin fazileti de bilinmektedir.

Hasan-ı Basri'den mürsel olarak şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v), bir adamın mescidde insanların omuzlarına basarak öne geçmeye çalıştığını görünce şöyle dedi: "آنيت وآذيت *"Daha şimdi geliyorsun bir de insanları rahatsız ediyorsun!"*[34]

Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

«ما أحب أن أترك الجمعة ولي كذا وكذا ولأن أصليها بظهر الحرة أحب إلى من أن أتخطى رقاب الناس»

"Bana şu kadar mal mülk verseler de Cuma namazını terk etmeyi istemem. İnsanların omuzlarına basarak öne geçmektense yakıcı güneşin altında Cuma namazını kılmayı yeğlerim."[35]

Mescidin girişinde yığılma olmuşsa ve onların önünde de boş bir alan varsa, bir kimsenin bir iki kişiyi geçip ön safta yer almaya çalışmasını yerinde bir davranış olarak görebilirim. Ama omuzlarına basarak geçtiği kişilerin sayısı çok olmamalıdır. Böyle bir durumu uygun görmem. Fakat bir kimse Cuma namazını kılacağı yere ulaşmak için birkaç kişiyi geçmek zorundaysa -Allah'ın izniyle- bunun bir sakıncasının olmadığını düşünüyorum. Şayet bir yerde beklediği zaman namaz kılınmaya başlarken önü açılıp namaza durabileceği bir yer bulma imkânı varsa insanların omuzlarına basarak öne geçmeye çalışmayı mekruh görürüm. Buna rağmen bir kimse bu mekruhu işlerse namazı iade etmesi gerekmez. Şayet kalabalık, Cuma namazını kıldıracak imamın mihraba girmesini engelliyorsa, bu takdirde bazı kimselerin üzerinden atlayarak öne geçmesini mekruh saymam,

[34] Abdurrezzak, 3/240.
[35] Tirmizi, 1/110.

insanların ona yer açmasını da. Cemaat için mekruh olanlar, bu takdirde imam için mekruh olmaz. Çünkü hutbe okuyacağı ve namazı kıldıracağı yere ulaşması zorunludur.

CUMA GÜNÜ MESCİDDE UYUKLAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı, ona da Amr b. Dinar anlatmış: İbn Ömer, Cuma günü imam hutbe okurken uyuklayan birine, "yanımdan kalk" dedi.[36]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü mescidde uyuklayan kimsenin namaza devam edebilmesi (kıyam edebilmesi) için bulunduğu yerden ayrılmasını uygun görürüm. Ayrıca cemaatin uyarması uykusunu kaçırabilir. Ama adam yerinden ayrılmaz ve bir şekilde uykusunu kaçıracak bir yöntem bulursa bunu da mekruh saymam. Bir şekilde uyuklamasını önleyeceğini düşünerek yerinden kalkmaya gerek görmüyorsa yerini değiştirmesinin gerekmediğini düşünüyorum. Dolayısıyla uyukladığı için onu uyaran kimsenin, uykunun gözlerine galip geldiğini görerek yerinden ayrılmaması durumunda uykuya teslim olacağını sanarak bu uyarıda bulunduğunu düşünürüm. Ama uyuklayarak yerinde oturmaya devam ederse, bu mekruhtur. Oturma halini aşıp uzanıp uyuma aşamasına gelmediği sürece de uyuklayan kimsenin namazını iade etmesinin gerekmediği fikrindeyim.

36 İbn Ebu Şeybe, 2/119; Abdurrezzak, 3/253; Ebu Davud, 1/668; Tirmizi, 2/404.

HUTBE OKUMAK

İMAMIN HUTBE OKURKEN ÜZERİNE ÇIKTIĞI YER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulmecid anlattı, ona İbn Cüreyc haber vermiş, o da Ebu Zübeyr'den şöyle işittiğini beyan etmiş: Ben Cabir b. Abdullah'tan duydum: Resulullah (s.a.v), hutbe okuduğu zaman mescidde bulunan hurma kütüğünden bir direğe yaslanırdı. Üzerinde hutbe okuması için bir minber yapılınca Resulullah (s.a.v) onun üzerine çıkıp hutbe okumaya başladı. Bunun üzerine daha önce yaslandığı direk/hurma kütüğü titreyip deve gibi inlemeye başladı. Mescitteki herkes bu iniltiyi duydu. Nihayet Resulullah (s.a.v) minberden inip direği/kütüğü kucakladı, bunun üzerine titremesi ve inlemesi durdu.[37]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Abdullah b. Muhammed b. Ukayl rivayet etti. O, Tufeyl b. Ubey b. Ka'b'dan, o da babasından şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) mescidde bir hurma kütüğünün yanında durup namaz kılardı. -O sırada mescidin tavanı hurma kütüklerinden ve dallarından yapılmıştı.- Resulullah (s.a.v), hutbe okuduğu zaman bu kütüğe yaslanırdı. Sonra ashabından bir adam, "Ya Resulallah, sana bir minber yapsak, Cuma günü bu minberin üzerine çıkıp hutbe okusan, böylece bütün cemaat hutbeni duysa olmaz mı?" dedi. Resulullah (s.a.v), "*olur*" dedi. Böylece Resulullah (s.a.v)'e üç basamakla çıkılan bir minber yapıldı. Basamaklar merdiveni yükseltiyordu. Minber yapılıp Resulullah (s.a.v)'in işaret ettiği yere konulunca, Resulullah (s.a.v) üzerine çıkıp hutbe okumak istedi. Minbere doğru yürüdü.

---

37 Buhari, 1/291.

Daha önce üzerinde hutbe okuduğu kütüğün yanından geçince kütük devrildi, çatlayıp ikiye ayrıldı. Kütüğün çıkardığı sesi duyan Resulullah (s.a.v) minberden indi ve eliyle kütüğü meshetti. Sonra tekrar minbere çıktı. Daha sonra mescid yıkılınca o kütüğü Ubey b. Ka'b aldı. Çürüyüp toprağa karışıncaya kadar yanında kaldı.[38]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de görüşümüzü buna dayandırıyoruz. Dolayısıyla imamın topraktan veya başka bir şeyden yapılmış yüksekçe bir yere çıkıp hutbe okumasının sakıncası yoktur. Ayrıca bir ihtiyacından dolayı konuşmaya başlamadan önce minberden inip sonra minbere çıkmasının da herhangi bir sakıncası yoktur. Ama konuşmaya başladıktan sonra minberden inmek durumunda kalırsa tekrar minbere çıktıktan sonra hutbeye baştan başlamalıdır ve bundan başkası da caiz olmaz. Çünkü araya uzun süren bir inip çıkma faslı girdikten veya uzun süren bir bölünmeden sonra o hutbe, hutbe vasfını kaybeder.

AYAKTA HUTBE OKUMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ»

"(Durum böyleyken) **onlar bir ticaret veya bir oyun/eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona koşarlar ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan, eğlence ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."** (Cuma, 11)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu ayetin, Resulullah (s.a.v)'in Cuma günü hutbe okurken insanların onu ayakta bırakarak tica-

38 İbn Mace, 1/454.

ret ve eğlenceye koştukları bir olay üzerine nazil olduğuna karşı görüş ileri süren birini bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Cafer b. Muhammed, babasından naklen şöyle aktardı: Resulullah (s.a.v) bir Cuma günü hutbe okuyordu. Medine'de halkın el-Batha adını verdikleri bir çarşıları vardı. Selim oğulları kabilesi o pazara satmak üzere at, deve, koyun ve yağ getirirdi. O gün de gelmişlerdi. Bunu duyan halk pazara koştu ve Resulullah (s.a.v)'i öylece ayakta bıraktılar. Bir de eğlenceleri vardı. Ensardan biri evlendiği zaman davul eşliğinde eğlenirlerdi. Yüce Allah bu davranışları yüzünden onları ayıpladı ve şöyle buyurdu: **"Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar."** (Cuma, 62/11)[39]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Cafer b. Muhammed, babasından naklederek şöyle dedi: Cabir b. Abdullah şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) Cuma günü ayakta olmak üzere iki hutbe okurdu ve iki hutbe arasında otururdu.[40]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî şöyle aktarmış: Bize, İbrahim b. Muhammed dedi ki: Bana et-Tev'eme'nin mevlası Salih, Abdullah b. Nafi'den; o, İbn Ömer'den; o da Resulullah (s.a.v)'den yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti.[41]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, o et-Tev'eme'nin mevlası Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den şöyle işitti: Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer, Cuma günü minber üzerinde iki hutbe okurlardı. İki hutbe arasında da otururlardı. Sonra Muaviye geldi, birinci hutbeyi otururak, ikinci hutbeyi de ayakta okumaya başladı.[42]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam bir hutbe okuduktan sonra Cuma namazını kıldırırsa, tekrar başa dönüp iki hutbe okuyup ye-

---

39 Buhari, 1/296; Müslim, 2/590.

40 Beyhaki, *el-Marife*, 2/483.

41 Buhari, 1/291; Müslim, 2/589.

42 *el-Marife*, 2/484.

niden Cuma namazını kılmalıdır. Eğer bunu yapmaz da vakit geçerse dört rekât öğle namazı kılmakla yükümlüdür.

Bir imamın, aralarında oturduğu iki hutbeden daha azını yapması caiz değildir. İki hutbeyi ayırmasına rağmen arada oturmazsa Cuması geçerli olmaz. İmamın oturarak hutbe okuması da caiz değildir. Ama bir hastalıktan, sakatlıktan dolayı oturarak hutbe okursa bu caizdir. İmama uyan bir kimsenin de bunu yapması caizdir. İmam oturarak hutbe okursa, cemaat de onun sağlam olduğunu görürse ve o da bir hastalıktan dolayı böyle yaptığını söylerse ve kendisi de güvenilir biriyse böyle yapması caiz olur. Bu durum namaz için de geçerlidir.

İmam oturarak hutbe okursa, cemaat de onun ayakta okuyacak kadar sağlam olduğunu bilirse imamın da, cemaatin de Cuması geçerli olmaz. İmam oturarak hutbe okursa ve cemaat onun sağlam mı, yoksa hasta mı olduğunu anlamazsa, imamın da sağlam olduğu önceden bilinmezse namazları geçerli olur. Çünkü cemaat, zahiren hasta olan birinin ancak hutbeyi oturarak okuyacağını bilir. Namazı iade etmeleri, ancak sağlam olduğunu bildikleri imamın oturarak hutbe okuması durumunda söz konusu olabilir. Bir grup, imamın sağlam olduğunu bilir de başka bir grup bilmezse, sağlam olduğunu bilmeyen grubun namazı geçerli, sağlam olduğunu bilen grubun namazı ise geçerli olmaz. Aynı durum namaz için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bunu hutbeyle ilgili olarak söyledik. Aslında hutbe ve iki rekât Cuma namazı, öğle namazının yerine geçerler. İmam, Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi yapacak, iki hutbe okuyacak ve hutbeler arasında oturacak. O zaman Cuma namazını iki rekât olarak kılabilecek. Eğer Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi hareket etmezse, öğlen namazını, farz kılındığı gibi kılmak zorundadır.

HUTBENİN ADABI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seleme b. Ekve'nin şöyle dediği bize haber verildi: Resulullah (s.a.v) iki hutbe okudu ve iki kere oturdu. (sonra ravi olayı anlattı:) Resulullah (s.a.v) minberin otur-

ma yerinin altındaki basamakta ayakta durdu. Sonra selam verdi. Sonra minbere oturdu ve müezzin ezanı tamamlayıncaya kadar bekledi. Sonra kalktı ve birinci hutbeyi okudu, sonra oturdu. Sonra tekrar kalktı ve ikinci hutbeyi okudu. (Ravi, hadisin ardından bu sözleri aktardı. Ama bunu Seleme'den mi aktardı, yoksa hadise ilişkin bir tefsir olarak kendisi mi söyledi, bilmiyorum.)[43]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın Cuma namazında yukarıda vasfettiğim şekilde hareket etmesini isterim. Eğer müezzin, imamın minbere çıkmasından önce ezanı okursa ve imam da ezandan sonra minbere çıkarsa, birinci hutbeyi okuyup sonra otururşa, ardından kalkıp ikinci hutbeyi okursa, *-inşaallah-* bu şekilde davranması caiz olur. Çünkü iki hutbe okumuş ve hutbelerin arasında da oturmuştur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hutbe okuyan kimse, asa veya yay gibi bir şeye yaslanabilir. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in hutbe okurken asaya yaslandığı haberi bize ulaşmıştır.

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî bildirdi ki: Abdulmecid, İbn Cureyc'den naklen demiş ki: Ata'ya dedim ki: "Resulullah (s.a.v) hutbe okurken asaya dayanır mıydı?" "Evet, ağırlığını vererek asasına yaslanırdı." dedi.[44]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam hutbe okurken şayet asaya yaslanmıyorsa ellerini bedenine koymasını uygun görürüm. Ya göğsünün üzerinde sağ elini sol elinin üzerine koyarak bağlamasını ya da ellerini bedenine dayalı halde aşağı doğru salmasını öneririm. Mümkün olduğunca sağa sola dönmemesini ve yüzünün öne doğru bakmasını müstehap görürüm. İnsanlar hutbesini duysun diye sağa sola bakmasını hoş karşılamam. Çünkü bir taraf duysun diye onlara yönelmesi durumunda bu sefer öbür taraf sözlerini duymayacaktır. Çünkü bir taraf sesini duysun diye yöneldiğinde öbür tarafa sesi mutlaka az gidecektir. Ayrıca sağa sola dönmekte bir türlü edep dışılık da söz konusudur.

---

[43] Buhari, 1/289; Beyhaki, *el-Marife*, 2/490.

[44] Abdurrezzak, 3/183.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hutbe okurken imamın mümkünse cemaatin en son safında olanların duyacağı şekilde sesini yükseltmesini isterim. Sözlerinin akıcı, açık ve beliğ olması, anlaşılmasını güçleştiren dolambaçlı ifadelerden beri/uzak olması, gereksiz uzatmalardan, uzun süren kesintilerden, abartılı telaffuzlardan beri olmasını isterim. Söylediğinin anlaşılmasını engelleyen acelecilikten, maksadın anlaşılmasını önleyen üsluptan uzak olması da gerekir. Sözlerinin amacını ifade eden, açıklayıcı ve kapsamlı bir şekilde olması ideal olanıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Said b. Salim ve Malik b. Enes, Şihab'dan, o da Salim b. Abdullah b. Ömer'den rivayet etti.[45]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, hutbesinde, benim mekruh gördüğüm, hutbeyi uzatmak veya hutbede ya da davranışlarında adap dışı bir harekette bulunmak gibi bir şey işlerse, bunun yanında iki hutbe okuyup aralarında otururbut yeniden hutbe okuması gerekmez.

İki hutbeye hutbe denilebilmesi için en azından Allah'a hamd, Peygamberine salat içermesi, birinci hutbede Kur'an'dan bir bölümün yer alması, yüce Allah'a hamdedilmesi, Peygamber'e salat edilmesi, Allah'tan korkmayı tavsiye etmesi, ahiret için dua etmesi gibi hususların yer alması gerekir. Çünkü makul olanı, bir hutbenin bazı amaçlara yönelik sözler içermesidir. Bu hususlar da bu niteliğe sahip sözleri en özet şekilde göstermektedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hutbede Kur'an'dan bir bölümün okunmasını emrettim, çünkü bize ulaşan bütün rivayetler Resulullah (s.a.v)'in hutbede mutlaka Kur'an'dan bölümler okuduğunu göstermektedir. Bu hususta Kur'an'dan, en azından bir ayetin okunması gerekir. Daha fazla okunmasını elbette iyi görürüm.

Eğer bir tek hutbe (iki hutbeyi birleştirerek) okursa, sonra yeniden dönüp ikinci hutbeyi okuması gerekir. Ama böyle yapmaz ve vakit geçinceye

---

45 Bütün nüshalarda bu şekilde herhangi bir metin olmaksızın yer alıyor. Muhtemelen İmam Şafiî bu konuyla ilgili Salim'in babası İbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadisin de bulunduğuna işaret etmek istemiştir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

kadar hutbeyi okumazsa namazı yeniden, dört rekat öğlen namazı olarak kılmak durumundadır. Eğer iki hutbe okur da aralarında oturmazsa hutbeyi yeniden okuması gerekir. Böyle yapmazsa dört rekat öğlen namazı kılması lazım gelir. Minbere çıkarken hutbeye başlamadan önce oturmazsa, bunu mekruh görürüm, ama hutbeyi iade etmesi gerekmez. Çünkü önceki oturma hutbenin bir cüzü değildir, iki hutbenin arasındaki oturma benzeri olmadığı gibi sadece hutbelerden önceki bir ameldir, onların bir parçası değil.

HUTBEDE KIRAAT

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı. O, Abdullah b. Ebu Bekir'den; o, Hubeyb b. Abdurrahman b. İsaf'tan; o da Ümmü Hişam binti Harise b. Numan'dan şöyle rivayet etti: Ben Resulullah (s.a.v)'in Cuma günü minberde hutbe okurken ***"Kaf"***ı okuduğunu duydum. Resulullah (s.a.v) Cuma günü minberde bundan başkasını okuduğunu duymadım. Cuma günü minberde bundan fazlasını okuduğunu da duymadım.[46]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı. O, Muhammed b. Ebu Bekir b. Hazm'dan; o, Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürare'den; o da Ümmü Hişam binti Harise b. Numan'dan yukarıdakinin benzerini rivayet etti.[47]

İbrahim şöyle dedi: Ebu Bekir b. Hazm'ın Cuma günü minberde bundan başkasını okuduğunu duymadım.

İbrahim şöyle dedi: Muhammed b. Ebu Bekir'in de bu ayeti [Kaf sûresini] okuduğunu duydum. O sırada Medine kadısı olarak minberde hutbe okuyordu.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed anlattı. O, Muhammed b. Amr b. Halhale'den; o, Ebu Nuaym Vehb

[46] Müslim, 2/595.
[47] *el-Marife*, 2/492.

b. Keysan'dan; o da Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebu Talib (r.a)'dan naklen dedi ki: "Ömer, Cuma günü hutbede Tekvir sûresini "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ / **Güneş, dürüldüğü zaman,**" (Tekvir, 81/1) ayetinden "عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ **"Herkes önceden hazırlayıp getirdiği şeyleri bilecektir."** (Tekvir, 81/14) ayetine kadar okudu, sonra okumayı sûrenin bu yerinde kesti."[48]

Bize Rebi' anlattı. O, Şafiî'den; o, Malik b. Enes'ten; o, Hişam'dan, o da babasından rivayet etti ki Ömer b. Hattab minberde bu ayetleri (Tekvir, 81/1-14) okudu.[49]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize ulaşan rivayetlere göre Ali (r.a) minberde ***"Kafirun"*** ve ***"İhlas"*** sûrelerini okurdu.[50]

Cuma hutbelerinin en azından birinde bir veya birkaç ayet okunmadığı sürece hutbeler tamamlanmış olmaz. Benim tercihim ise Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi "ق / ***Kaf***" sûresinin okunması ve kıraatin bundan daha az olmamasıdır. Ama ne kadar okunursa *-inşaallah-* hutbe geçerli olur.

İmam minberde hutbe okurken herhangi bir secde ayetini okursa inip secde etmemesi gerekir. Ama böyle yapar ve inip secde ederse, bunda bir sakınca olmamasını umuyorum. Çünkü hutbeyi kesmiş olmuyor. Nitekim namazda da secde ayeti okunup secdeye gidildiğinde bu tavır namazın kesilmesi olarak değerlendirilmemiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Secde ayetinden dolayı secde ettikten sonra sözünü kaldığı yerden sürdürür. Ama sözü baştan almasını tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (İmamın) önce konuşmasını, sonra ayet okumasını tercih ederim. Çünkü bize ulaşan rivayetler uygulamanın böyle olduğunu göstermektedir. Ama önce ayet okuyup sonra konuşsa, bunda bir sakınca yoktur. Ayrıca ayetleri vasfettiğim gibi birinci hutbede okumasını tercih ederim. Eğer ikinci hutbede bir veya birkaç ayet

48 İbn Hacer, *Telhisû'l-Haber*, 2/59.

49 *Muvatta*, 1/206.

50 *Mecmau'z-Zevaid*, 2/190; Abdurrezzak, 3/193.

okursa ardından "أستغفر الله لي ولكم / hem kendim hem de sizin için Allah'tan bağışlanma diliyorum" demesi iyi olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana ulaşan rivayetlere göre Osman b. Affan (r.a), hutbenin sonunda Nisa sûresinin;

«يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

"Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah, size kelâle(babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkında hükmünü açıklıyor: Çocuğu olmayan bir kişi ölür de kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı onundur. Eğer kız kardeşi ölür ve çocuğu da bulunmazsa, erkek kardeş ona varis olur. Eğer kız kardeşler iki iseler, (erkek kardeşin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kardeşler erkekli kızlı iseler, o zaman (bir) erkeğe, iki kızın hissesi kadar (pay) vardır. Sapmayasınız diye Allah size (hükmünü) açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." (Nisa, 176) ayetini okurdu.[51]

İmam birinci ve ikinci hutbede Kur'an'dan bir bölüm okursa, önce kıraatle başlarsa veya önce hutbesini okursa ya da ayeti hutbenin içinde okursa ya da hutbeyi tamamladıktan sonra okursa, ayet okuduğu için *-inşa-allah-* hutbesi geçerli olur.

İMAMIN HUTBEDEKİ SÖZLERİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan aktardı.[52]

---

51 Beyhaki, *el-Marife*, 2/493.

52 İmam Şafiî, *Kitabu'l-Kadim*'de bu hadisi eksiksiz aktarmıştır. Beyhaki, *el-Marife*, 2/504.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cabir ve Ebu Said'in rivayet ettikleri hadiste şöyle deniyor: Resulullah (s.a.v) minberdeyken, mescide giren bir adama *"Namaz kıldın mı?"* dedi. Adam, "hayır" dedi.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), adama, *"İki rekat namaz kıl."* dedi. Ebu Said'in rivayetinde şu ilave de mevcuttur: Bunun üzerine adam iki elbisesinden birini sadaka olarak ortaya koydu. Resulullah (s.a.v) *"Şu adama bakın..."* dedi.[53]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse, Cuma hutbesi esnasında ve başka hutbelerde kendisi veya başkası açısından gerekli olduğunu düşündüğü için konuşursa bunun bir sakıncası olmaz. Ama kendisi veya başkası açısından gerekli olmayan bir söz söylerse veya çirkin bir laf ederse bunu uygun görmem.

Caiz gördüğüm ya da mekruh olarak nitelendirdiğim şey kişinin hutbesini ve namazını bozmayacak sözden başkası değildir.

BANA GÖRE DOĞRU BİR HUTBE(*)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulaziz, Cafer'den; o, babasından; o da Cabir'den nakletti ki Resulullah (s.a.v)...[54]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona İshak b. Abdullah, ona Eban b. Salih, ona İbn Abbas'ın mevlası Kureyb, İbn Abbas'tan şöyle nakletti: Bir gün Resulullah (s.a.v) hutbe okudu, hutbesinde şunları söyledi:

---

53 Daha önce tahricine yer verilmiştir.

(*) [İmam Şafiî'nin müntesipleri hutbenin beş rüknü olduğunu beyan etmişlerdir. 1- Allah'a hamd etmek. 2- Resulullah (s.a.v.)'e salat ve selam getirmek. 3- Takvayı tavsiye etmek. 4- İki hutbeden birinde Kur'an'dan ayet veya ayetler okumak. 5- Tüm müminlere dua etmek.]

54 Bu hadisi metniyle beraber eksiksiz bir şekilde Beyhaki, bu kanaldan İmam Şafiî'den rivayet etmiştir. Müslim, 2/592.

«إن الحمد لله نستعينه ونستغفره ونستهديه ونستنصره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله من يطع الله ورسوله فقد رشد ومن يعص الله ورسوله فقد غوى حتى يفيء إلى أمر الله»

"Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Bizi doğru yola iletmesini ve bize yardım etmesini dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse kimse onu saptıramaz. Kimi de saptırırsa onu kimse doğru yola iletemez. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahitlik ederim ki Muhammed, Allah'ın kulu ve Resulüdür. Allah'a ve Resulüne uyan, doğruyu bulmuştur. Allah'a ve Resulüne isyan eden de Allah'ın emrine dönünceye kadar sapmıştır..."[55]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed nakletti ki, Amr şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) bir gün verdiği bir hutbede şunları söyledi:

«ألا إن الدنيا عرض حاضر يأكل منها البر والفاجر ألا وإن الآخرة أجل صادق يقضى فيها ملك قادر ألا وإن الخير كله بحذافيره في الجنة ألا وإن الشر كله بحذافيره في النار ألا فاعملوا وأنتم من الله على حذر واعلموا أنكم معروضون على أعمالكم فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذره شرا يره»

"Haberiniz olsun! Dünya, göz önünde hazır bir metadır, iyi-kötü herkes ondan yer. Bilesiniz ki, ahiret sonradan gerçekleşecek gerçek bir vaattir, orada her şeye gücü yeten Melik hükümfermadır. Unutmayın, her türlü

[55] Beyhaki, *el-Marife*, 2/496; Müslim, 2/593.

hayır cennettedir ve unutmayın, her çeşit kötülük cehennemdedir. Aman ha! Bir şey yaptığınızda Allah'ı dikkate alın. Bilin ki yapıp ettiklerinizle yüzleştirileceksiniz. **"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."** (Zilzal, 7-8)[56]

HUTBEDE VE BAŞKA YERDE SÖYLENMESİ MEKRUH OLAN SÖZ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim anlattı; ona Abdulaziz b. Refi anlatmış; o, Temim b. Tarafa'dan işitti ki Adiy b. Hatem ona şöyle rivayet etmiş: Bir gün bir adam, Resulullah (s.a.v)'in yanında bir konuşma yaptı ve şöyle dedi:

«ومن يطع الله ورسوله فقد رشد ومن يعصهما فقد غوى»

"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim de ikisine isyan ederse sapmıştır." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), *"Sus! Ne kötü bir hatipmişsin sen!"* dedi. Sonra adamın sözlerini;

«من يطع الله ورسوله فقد رشد ومن يعص الله ورسوله فقد غوى
ولا تقل ومن يعصهما»

"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim de Allah'a ve Resulüne isyan ederse sapmıştır." şeklinde düzeltti ve "Kim de ikisine isyan ederse" söyleme şekli konusunda da uyarı yaptı.[57]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu görüşü savunuyoruz. "Kim Allah'a ve Resulüne isyan ederse doğru yoldan sapmıştır." dersen bu ifade doğrudur. Çünkü Allah'a isyanı ayrı olarak vurgulamış olursun. "Ve Resulüne" dediğinde de yeni bir ifadeye başlamış olursun. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

56 Beyhaki, *el-Marife*, 2/496.

57 Müslim, 2/594.

أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ / **"...Allah'a itaat edin, Resul'e itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de..."** (Nisa, 59) Bu ifadeler aynı sözün akışı içinde yer alsalar da her biri yeni bir ifadenin başlangıcı mahiyetindedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim Allah'a itaat ederse Resulüne itaat etmiş olur. Kim Allah'a isyan ederse Resulüne isyan etmiş olur. Kim Allah'ın Resulüne itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim Allah'ın Resulüne isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Çünkü Resulullah (s.a.v), Allah'ın kullarından bir kuldur. Allah'ın kulları arasında Allah'a itaat esasında hareket etmiştir. Yüce Allah da kullarına ona itaat etmeyi farz kılmıştır. Çünkü Allah, onu/Resulullah (s.a.v.)'i doğru yol üzere olma hususunda muvaffak kılmıştır. Dolayısıyla bir kimse Allah'ın ismini ayrı olarak zikretmeden "Kim ikisine isyan ederse" şeklinde bir ifade kullanırsa bunu mekruh kabul ederim. Allah'ın ismi ayrı olarak zikredilir, ardından Resulünün adı zikredilir ve ancak ayrı olarak zikredilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam Resulullah (s.a.v)'e, "Allah ve sen dilerseniz." demiş, Resulullah (s.a.v) ona şu karşılığı vermişti: *"İkimizi denk mi görüyorsun! Öyle deme, 'Allah dilerse, sonra sen dilersen.' de."*[58]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meşiyetin kaynağı, masiyetten farklıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'e itaat etmek veya ona isyan etmek Allah'a itaat etmekten veya O'na isyan etmekten sonra gelir. Resulullah (s.a.v), konuşmalarda bu sonralığa/sıraya riayet etmeyi emretmiştir. Bu yüzden birinin "Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse... kim Allah'a ve Resulüne isyan ederse..." demesi -söylediğim gibi- caizdir. Fakat meşiyet, Allah'ın iradesi demektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

[58] *el-Marife*, 2/498,499.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ / **"Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."** (Tekvir, 29) Burada yüce Allah, mahlukata bildiriyor ki dileme Zatına aittir, mahluka değil. Ancak kendisinin dilemesi durumunda onların dileyebileceklerini vurgulamaktadır. Bu yüzden Resulullah (s.a.v) ile ilgili olarak ***"Allah dilerse, sonra sen dilersen"*** ve ***"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse"*** denir. Çünkü -söylediğim gibi- yüce Allah, kullarına bir kulluk görevi olarak Resulüne itaat etmeyi farz kılmıştır. Resulullah (s.a.v)'e itaat edilince de ona itaat etmek sayesinde Allah'a itaat edilmiş olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana göre imamın hutbeyi Allah'a hamdetmek, Resulüne salat etmek, öğüt vermek, Kur'an'dan bir bölüm okumak şeklinde özet olarak sunması ve buna eklemede bulunmaması müstehaptır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulmecid, İbn Cureyc'den naklen şöyle anlattı: Ata'ya dedim ki: "Şu zamanda insanların hutbe esnasında okudukları dualara ne dersin? Buna ilişkin Hz. Peygamber (s.a.v) zamanından veya ondan sonraki dönemlerden herhangi bir şey ulaştı mı?" "Hayır, bu dediklerin yeni ortaya çıkmış şeylerdir. Hutbe, zikirden başka bir şey değildir." dedi.[59]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam hutbede isim vererek birine dua veya beddua ederse, bu, mekruh olur ama hutbenin yeniden okunmasını gerektirmez.

HUTBE VERİLİRKEN SUSMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı, ona İbn Şihab, ona İbn Müseyyeb, Ebu Hureyre'den naklen şöyle aktarmış: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

---

59 *el-Marife, 2/499.*

"إذا قلت لصاحبك أنصت والإمام يخطب فقد لغوت" / *"İmam hutbe okurken arkadaşına 'sus!' desen, boş laf etmiş olursun."*[60]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı, ona Ebu Zinad, ona el-A'rec, ona da Ebu Hureyre anlattı ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Cuma günü imam hutbe okurken arkadaşına 'sus!' dersen, boş laf söylemiş olursun."*[61]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan anlattı, ona Ebu Zinad, ona el-A'rec, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'den buna benzer bir hadis rivayet etmiştir. Ancak orada Peygamber (s.a.v)'in, "لغوت / boş laf etmiş olursun" yerine "لغيت / eğlenmiş olursun" ifadesi yer almaktadır. Ancak İbn Uyeyne, bunun Ebu Hureyre'nin sözü olduğunu söylemiştir.[62]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik anlattı, ona da Ömer b. Abdullah'ın mevlası Ebu Nadr, Malik b. Ebu Amir'den naklen anlattı: Osman b. Affan, hutbe okuduğu zaman, pek az haller müstesna, "Cuma günü imam hutbe okumak üzere kalktığı zaman onu dinleyin ve sesinizi kesin. Çünkü imamın sözlerini duymadığı halde sesini kesen kimse, imamı duyup da sesini kesen kimse kadar sevaptan nasip alır. Namaz için kalktığınız zaman safları düzeltin, omuzlarınız aynı hizada olsun. Çünkü safların düzgün olması namazın eksiksiz kılınmış olmasının bir gereğidir." demeyi ihmal etmezdi. Ayrıca Osman, safları düzeltmekle görevlendirdiği kişiler işlerini bitirdiklerini bildirip saftaki yerlerini alıncaya kadar namaz için tekbir getirmezdi.[63]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hutbe okunduğunda mescidde bulunan herkesin susup hutbeyi dinlemesini, imam konuşmaya başladığı andan iki hutbeyi de tamamladığı ana kadar hiçbir şey konuşmamasını müstehap görürüm.

---

60 Buhari, 1/295; Müslim, 2/583.
61 *Muvatta*, 1/103.
62 Müslim, 2/851; Beyhaki, *el-Marife*, 6520.
63 *Muvatta*, 1/104.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam minberde otururken, müezzinler de ezan okurken ve ezanı tamamladıktan sonra, ayrıca imamın konuşmasından önce bir kimsenin konuşmasında herhangi bir sakınca görmem. İmam konuşmaya başladığı andan itibaren son hutbeyi bitirinceye kadar bir kimsenin konuşmasını uygun görmem. İmam, son hutbeyi de tamamlayınca, namaz için tekbir getirinceye kadar cemaatten bir kimsenin konuşmasında herhangi bir sakınca yoktur. Ama adaba en uygun olanı da imamın konuşmaya başladığı andan namazı tamamladığı ana kadar konuşmamaktır. İmam hutbe okurken bir kimse konuşursa bu davranışı uygun görmem, ama namazı iade etmesi de gerekmez. Duymadınız mı, Resulullah (s.a.v) minberdeyken, İbn Ebu Hukayk'ı öldürenlerle konuşmuş, onlar da ona cevap vermiş ve adamın öldürülmesinden memnun olduklarını dile getirmişlerdi. Yine Hz. Peygamber (s.a.v) mescide girerken namaz kılmayan bir adamla konuşmuş, adam da ona cevap vermişti. Eğer hutbe namaz gibi olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v) hutbe okurken hiç kimseyle konuşmazdı. İmam hutbe dışındaki konuşmaları terk etmek bakımından cemaatten daha önceliklidir. Çünkü insanlar onun sözlerini dinlemek için susarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer biri, "O halde Hz. Peygamber (s.a.v)'in, *'Boş laf etmiş olursun.'* sözüne ne denir?" Cevap olarak, "Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir." denir. Ama ifade ettiğim gibi Resulullah (s.a.v)'in minberde hutbe okurken birileriyle konuşması ve onların da ona cevap vermesi, benim söylediğimin delilidir. Dolayısıyla imamın hutbesini dinlemek için susmak bir tercihtir. Peygamber (s.a.v)'in, *"Boş laf etmiş olursun."* sözü ise, edep açısından konuşulmaması gereken bir yerde konuşulmamasına yönelik bir uyarı mahiyetindedir. Edep, biri konuşurken çok gerekmediği sürece konuşmamayı gerektirmektedir. Cuma günü insanların üzerinden atlayarak ön saflara geçmeye çalışmak da insanın gereksiz yere konuşması mesabesindedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü mescidde bir adam birine selam verirse, bunu mekruh görmekle beraber, bazılarının selamını alması gerektiği görüşündeyim. Selamı almak farzdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim, Hişam b. Hassan'dan naklen şöyle rivayet etti: İmam Cuma günü hutbe okurken bir kimsenin selam vermesinin ve selamının alınmasının sakıncası yoktur. İbn Sirin verilen selamı işaretle alır, konuşmazdı.[64]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse Cuma günü mescidde hapşırırsa, bir başkası da ona dua ederse (***yerhamukellah*** derse), bunu yapabileceğini tahmin ediyorum. Çünkü hapşırana bu şekilde dua etmek sünnettir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Hişam'dan; o, Hassan'dan; o da Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etti:

"إذا عطس الرجل والامام يخطب يوم الجمعة فشمته" / *"Cuma günü imam hutbe okurken bir adam hapşırırsa ona dua et (yerhamukellah de)."*[65]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam, birinin yanına gelmesini isterse, adama işaretle gelmesini söylediği halde gelmezse, sözle çağırmasında bir sakınca yoktur. Aynı şekilde imam hutbe okurken bir kişi veya topluluk hakkında bir endişeye kapılır da bunu işaretle onlara duyuramazsa konuşarak onları uyarmasının herhangi bir sakıncası yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yine adamın korktuğu bir şeyle ilgili olarak soru sormasının ve hakkında bilgi sahibi olan bazı kimselerin de kendilerine sorulması durumunda adama cevap vermesinin sakıncası olmaz. Bu anlamdaki bir şeyin imam açısından da, cemaat açısından da sakıncasının olmadığı düşüncesindeyim. Ama kişinin, arkadaşı açısından gerekli olmayan veya kendisiyle ilgili olarak da bir anlam ifade etmeyen şeyleri konuşmasını uygun görmem. Mesela, birine "sus" demesi veya başına gelen bir musibeti şikayet etmesi yahut yaşadığı bir sevinci anlatması ya da bir yitiğini bulduğunu söylemesi gibi bir hususta konuşması uygun değildir. Çünkü herhangi bir kimse o anda bunları bilmezse bir

[64] *el-Marife*, 2/506.
[65] Beyhaki, *el-Marife*, 2/507.

şey kaybetmez. Adam da o anda bunları bildirmezse herhangi bir zarara uğramaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse mesciddeyken susarsa (su içme ihtiyacı hissederse), imam minber üzerindeyken su içmesinin sakıncası yoktur. Susamadığı halde sadece tat almak için su içerse bundan sakınması bana göre daha uygundur.

HUTBEYİ DUYAMAYAN KİMSE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse hutbeyi duyamıyorsa, tıpkı duyan bir kimse gibi susması daha uygundur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Okunan hutbeden hiçbir şey duyamayan adamın içinden Kur'an okuması, Allah'ı zikretmesi mekruh olmaz. Ama kimseyle konuşmaması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim, Hişam'dan naklen dedi ki: Hasan el-Basri, bir insanın, içinden tekbir (Allahu ekber), tehlil (la ilahe illallah) ve tesbih (subhanallah) ile Allah'ı zikretmesinde [Cuma esnasında]herhangi bir sakınca görmezdi.[66]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim şöyle anlattı: "Bilmiyorum ama ne dersin? Mansur b. Mu'temir, İbrahim'e şu soruyu yöneltmiş: 'Cuma günü imam hutbe okurken hutbeyi duyamayan biri Kur'an okuyabilir mi?'" O da şu cevabı vermiş: "Bunun bir zararının olmayacağını umuyorum."[67]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın hutbesini duyabilen biri bunları yapsa namazı iade etmesi gerekmez. Ama dinlemek için susması, her halükarda daha iyidir.

---

66 İbn Ebi Şeybe, 2/122.
67 İbn Ebi Şeybe, 2/122.

CUMA GÜNÜ MESCİDDE BİR KİMSEYİ OTURDUĞU YERDEN KALDIRMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ»

"Ey iman edenler! Size, 'Meclislerde yer açın.' denildiği zaman açın ki, Allah da size genişlik versin. Size, 'Kalkın,' denildiği zaman da kalkın ki, Allah içinizden inananların ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Mücadele, 58/11)

Bize İbn Uyeyne anlattı, ona Abdullah b. Ömer, Nafi'den naklen anlattı, o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«لا تقيمن احدكم الرجل من مجلسه ثمّ يخلفه فيه ولكن تفسحوا و توسعوا»

"Biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp yerine oturmasın. Ama birbirinize yer açın, genişlik sağlayın."[68]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İster imam olsun, ister bir başkası olsun, bir adamın birini yerinden kaldırıp yerine oturmasını uygun görmem. Ama birbirlerine yer açmalarını emrederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir insanın rastgele oturmuş olması veya imamın namaz kıldıracağı mihraba oturmuş olması ya da mescide girenlerin yolunun üzerinde oturmuş olması dışında bir kimsenin oturduğu yerden kaldırılmasını mekruh görürüm. Fakat mescidin dar

68 Buhari, 4/145; Müslim, 4/1714.

ve namaz kılanların da kalabalık olmasından dolayı insanlara yüzü dönük oturmuşsa ve yüzünü de çevirecek durumda değilse ve bu durumu namaz kılanlara bir zorluk çıkarmıyorsa bu şekilde insanlara dönük oturmasının ve insanların da ona yer açmalarının bir sakıncası olmaz. Bununla beraber edeb gereği böyle yapmaması daha güzel olur. Buna rağmen böyle yaparsa bunu mekruh görmem ve namazını iade etmesi de gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim konuyla ilgili görüşümüz budur. Bir kimsenin başına mescidden çıkmasını gerektiren bir hal gelirse, sonra oturduğu yere geri gelirse, onun yerine oturan kimsenin ona yer vermesini daha uygun görürüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin Cuma günü veya başka bir gün mescidde oturan bir kimseyi kaldırıp onun yerine oturması mekruhtur. Ama bir kimse biri için yer ayırır şekilde mescidde oturur ve o adam gelince ona yer verirse bunda herhangi bir sakınca görmem. Çünkü bu, önceden oturan kişinin gönüllü olarak yaptığı bir şeydir.

Yine kimse için yer ayırmak maksadıyla değil sadece kendisi için oturur ve sonra gelen biri için gönüllü olarak yer açarsa bunun da bir sakıncası olmaz. Mescitte bir yerde oturan birinin de hutbeyi duyabilmek için yerinden kalkıp benzeri bir yere oturması dışında yerinden kalkmasını da mekruh görürüm.

Ama başka biri için oturduğu yerden kalkıp ona yer vermesini ve kendisinin de benzer bir yere oturmasını mekruh saymam. Çünkü bu değişiklik ilk oturanın gönül hoşluğuyla yer vermesinden ibarettir. Kim buna benzer bir şey yaparsa mekruh saymam ve Cuma namazını da yeniden kılması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı. Ona Süheyl, babasından; o, Ebu Hureyre'den, o da Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etti:

"إذا قام أحدكم من مجلسه يوم الجمعة ثم رجع إليه فهو أحق به" / *"Biriniz Cuma günü mescidde yerinden kalkar sonra geri dönerse o yere tekrar oturmak hususunda önceliğe sahiptir."*[69]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle anlattı: Babam, İbn Ömer'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"لا يعمد الرجل إلى الرجل فيقيمه من مجلسه ثم يقعد فيه" / *"Bir kimse birini sıkıştırarak kalkmaya zorlayıp yerine oturmaya kalkmasın."*[70]

İmam Şafiî (r.a.) bize anlattı, ona Abdulmecid, İbn Cureyc'den; o, Süleyman b. Musa'dan; o, Cabir'den; o da Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etti:

"لا يقيمن أحدكم أخاه يوم الجمعة ولكن ليقل افسحوا" / *"Biriniz Cuma günü mescidde oturan kardeşini yerinden kaldırmasın, sadece 'yer açın!' desin."*[71]

CUMA GÜNÜ İMAM MİNBERDEYKEN MESCİDDE DİZLERİNİ KARNINA DOĞRU KIRIP KOLLARINI ÖNDEN KAVUŞTURARAK OTURMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusur ve zaafla itham etmediğim biri bana Nafi'den nakletti ki, İbn Ömer, Cuma günü imam minberde hutbe okurken dizlerini karnına doğru kırıp kollarını önden kavuşturarak otururdu.[72]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnsan her zaman nasıl otururşa Cuma günü imam minberdeyken de öyle oturur. Ama insanın, yanında oturanları sıkıştıracak şekilde oturması başka. Bu mekruhtur. Mesela normal bir şekilde oturan birinin kaplayacağı yerden fazlasını kaplayacak

69 Müslim, 4/1715.
70 Buhari, 4/145; Müslim, 4/1714.
71 Beyhaki, *el-Marife*, 2/518-519; Müslim, 4/1715.
72 İbn Ebu Şeybe, 2/118.

şekilde yaslanarak oturmak, ayakları uzatmak ya da ellerini arkasına alıp onlara yaslanır biçimde oturmak mekruhtur. Çünkü bu şekilde başkalarını sıkıştırmış olur. Eğer adamın ayaklarında bir rahatsızlık, sakatlık varsa böyle yapması mekruh olmaz. Şayet adamda bu türden bir rahatsızlık varsa, insanların kendisini sıkıştırmayacakları bir köşede oturmasını öneririm. Böylece bedenini rahatlatacak bu türden hareketler yapabildiği gibi başkalarını da sıkıştırıp rahatsız etmemiş olur.

CUMA NAMAZINDA KIRAAT

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed haber verdi, ona Abdullah b. Ebu Lebid, Said el-Makburi'den, o da Ebu Hureyre'den naklen şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) Cuma namazının ilk rekatında ***"Cuma sûresi"***ni, ikinci rekatında da ***"Münafikun sûresi"***ni okurdu.[73]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulaziz b. Muhammed anlattı, ona Cafer b. Muhammed, babasından naklen, o da Ubeydullah b. Ebu Rafi'den şöyle bildirmiş: Ebu Hureyre Cuma namazında "Cuma sûresini" ve (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ / **münafıklar sana geldiklerinde...**") "Münafikun sûresini" okudu.

Ubeydullah diyor ki: Ebu Hureyre'ye dedim ki: Ali (r.a)'ın Cuma namazında okuduğu iki sûreyi okudun. Bunun üzerine dedi ki: Resulullah (s.a.v) de bu iki sûreyi okurdu.[74] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Mis'ar b. Kidam anlatmış; o, Ma'bed b. Halid'den; o da Semure b. Cundub'dan duymuş ki Resulullah (s.a.v) Cuma namazında ***"Ala sûresini"*** ve ***"Ğaşiye sûresini"*** okurdu.[75]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü Cuma namazında, Cuma sûresiyle Münafikun sûresinin okunmasını tercih ederim.

---

73 Abdurrezzak, 3/180.

74 Müslim, 2/598.

75 Ebu Davud, 1/671; İbn Ebu Şeybe, 2/142.

Çünkü Resulullah (s.a.v)'in Cuma namazında bu iki sûreyi okuduğu sabittir. Ayrıca Mushaf'ta da peş peşe yer alırlar.

Hem Cuma namazına katılanlara Cuma namazının farz olduğunu hatırlatması, hem de münafıklar hakkında nazil olan ayetleri düşündürmesi bakımından okunmalarını müstehap görürüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın, Cuma namazında ve başka namazlarda Fatiha sûresiyle birlikte herhangi bir ayet okuması caiz olur. Sadece Fatiha sûresini okuması da caizdir, ancak ben bunu tercih etmem.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu iki sûrenin Peygamberimiz (s.a.v) tarafından Cuma namazında okunduğunu anlatanların bu sözleri, Cuma namazında kıraatin cehrî (açıktan) olduğuna delalet ettiği gibi Cuma namazının iki rekat olduğunu da kanıtlamaktadır.

Zaten bu hususta bildiğim herhangi bir ihtilaf da söz konusu değildir. Dolayısıyla imam, Cuma günü Cuma namazını kıldırırken kıraati cehrî yapar ve iki rekat olarak kılar, fakat öğlen namazı olarak kılarsa bu takdirde kıraati hafi (gizli) yapmak ve namazı dört rekat kılmak durumundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, Cuma namazında veya Kur'an'ın açıktan okunduğu başka bir namazda gizlice okursa ya da gizli okunması gereken bir namazda açıktan okursa, bunun mekruh olduğunu düşünüyorum, ama namazı yenilemesi ve sehiv secdesi getirmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, Cuma namazının ilk rekatında Fatiha'dan önce Münafikun sûresini okusa, sonra rükuya gitmeden önce dönüp Fatiha sûresini okusa ve Münafikun sûresini yeniden okumadan rükuya gitse bu, caiz olur. Onunla birlikte Cuma sûresinden bir bölüm okuması müstehap olur. İkinci rekatte de Cuma sûresini okumasını yeğlerim.

CUMA NAMAZINDA KUNUT OKUMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Birçok kişi Resulullah (s.a.v)'in Cuma namazını nasıl kıldığını bize aktarmıştır. Bunların içinde bir kişinin bile Resulullah (s.a.v)'in Cuma namazında kunut duasını okuduğunu bildirdiğini bilmiyorum. Bütün namazlarında kunut okuduğu bir döneme denk gelmesi müstesna. Mesela Maune kuyusu hadisesinde öldürülen Müslümanlardan dolayı belli bir dönem bütün namazlarında kunut okumuştur. [Normal hallerde] Sabah namazı hariç başka hiçbir namazda kunut duası okunmaz. Ama bir felaket vuku bulmuşsa imam isterse bütün namazlarda kunut okuyabilir.

CUMA NAMAZININ TEK REKATINA YETİŞMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den; o, Ebu Seleme'den, o da Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"من أدرك من الصلاة ركعة فقد أدرك الصلاة" / *"Herhangi bir namazın son rekatına yetişen kimse namazın tümüne yetişmiş sayılır."*[76]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in *"namaza yetişmiş sayılır"* ifadesi, en azından namazının kaçmadığını göstermektedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının son rekatına yetişen kimse, namazı iki rekata tamamlayarak kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının bir rekatına yetişen kimse ona bir rekat daha ilave ederek kılarsa, Cuma namazı geçerli olur. Bir rekata yetişmiş sayılmak için imam rükudan başını kaldırmadan önce rükuya varıp imamla birlikte secdeye gitmek gerekir. Bir kimse imam rükudayken yetişip tekbir getirse, ama rükuya gitmeyip imam başını rükudan kaldırıncaya kadar beklese ve onunla birlikte secdeye gitse

76 Buhari, 1/198; Müslim, 1/424; *Muvatta*, 1/10.

rekata yetişmiş sayılmaz. Bu yüzden namazını dört rekat öğlen namazı olarak yeniden kılmak durumundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse rükûya gitse ama imam başını rükudan kaldırmadan ona yetiştiğinden kuşkuya düşerse, bu rekata yetişmiş sayılmaz. Dolayısıyla dört rekat olarak öğlen namazını kılmak durumundadır. Tabiî ki imamla beraber diğer rekatı da kılma imkanını bulamamışsa!

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamla birlikte bir rükuya varır ve iki secde ederse, sonra imamla birlikte iki secde mi getirdiği, bir secde mi getirdiği hususunda şüpheye düşerse bir secdeye daha gitmesi ve namazı dört rekat öğlen namazı olarak tamamlamak için üç rekat daha kılması gerekir. Çünkü bu kimse Cuma namazının bir rekatına tam olarak yetişmiş sayılmaz. Ama iki secdeyi de gerçekleştirmiş olması başka.

Ayrıca kişi imamla birlikte son rekatı kılmaya yetişirse, sonra kalkıp bir rekat daha kılarsa, ama bir secde hakkında, imamla kıldığı rekatta mı, yoksa yalnız başına kıldığı rekatta mı olduğundan kuşku duyarsa bu kişi tek rekat namaz kılmış sayılır. Namazı üç rekat daha kılarak öğlen namazı olarak tamamlamalıdır, çünkü kıldığı rekat Cuma namazından sayılmaz. Ama imamla birlikte iki secdeli bir rekat kıldığını kesin olarak bilmesi başka.

CUMA NAMAZINDA VEYA BAŞKA NAMAZLARDA İMAMLA BERABER RÜKUYA GİDEN AMA ONUNLA BİRLİKTE SECDEYE GİTMEYEN KİMSE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) namazda imama tâbi olanlara imamla birlikte rükuya gitmelerini ve namazın bütün amellerinde ona tâbi olmalarını emretmiştir. Namazla ilgili herhangi bir amelde me'mumun imama tâbi olmayı terk etmesi caiz değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) Usfan denilen yerde korku namazını kıldı. Rükuya giderken herkes onunla bir-

likte rükuya gitti. Secdeye giderken bir grup onunla birlikte secdeye gitti ve secdeden kalkıncaya kadar bir diğer grup da ayakta bekleyerek onlara korumalık yaptı. Sonra Peygamberimiz (s.a.v) kalkınca onlar da ona tâbi olarak aynı yerde secdeye gittiler.[77]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama Resulullah (s.a.v)'in sünnetinde açıktır ki imama uyan kimse, -tâbi olmaya mani bir özrü olmadıkça- imama tâbi olmak zorundadır. Özrü varsa, özür ortadan kalkınca da tekrar imama tâbi olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam Cuma namazında imamla birlikte rükuya giderse, sonra insanlar kendisini sıkıştırdığı için imamla birlikte secde etme imkanını hiçbir şekilde bulamazsa imam secdesini tamamlayıp kalkınca imkan bulup secdeye gidebilirse secde eder ve böylece Cuma namazına yetişmiş sayılır, diğer rekatı da kılması koşuluyla. Aynı durum bir sıkıntı, bir hastalık gibi bir zorluktan dolayı imamla birlikte secdeye gidememek ya da yanlış yapmak ya da unutmak ya da başka bir özürden dolayı bunu yapamamak durumu için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam Cuma namazının son rekatına yetişse, ama adam secdeye gitme fırsatını bulamadan imam selam verse, adam secdeye gitmeli ve namazını dört rekat öğle namazı olarak tamamlamalıdır. Çünkü imamla birlikte bir rekatı eksiksiz olarak kılmış sayılmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam Cuma namazının ilk rekatına yetişse, ama imam ikinci rekatın rükusuna gidinceye kadar secdeye gitmeye imkan bulamasa, imama tâbi olmaktan çıkmadığı sürece ilk rekatın secdesini yerine getiremez. Eğer secdeye giderse imama tâbi olmaktan çıkmış olur. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in ashabı, korumalık yaptıkları, yani özürlü sayıldıkları için secdesini tamamlayamadıkları ilk rekatın secdesini ikinci rekattan önce yerine getirmişlerdi.

---

77 İlerideki bölümlerde bu hadisin tahricine yer verilecektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam imama uyar, onunla birlikte rükuya ve secdeye giderse imamla birlikte bir rekata yetişmiş sayılır. Rekatlardan biri sakıt olduğu için de diğerini de kılarak namazını tamamlar. Ama imamla birlikte rükuya gitse ve imam selam verinceye kadar secdeye gitmese, sonra iki secdeyi yerine getirse, bir rekat kılmış sayılır ve buna üç rekat daha eklemesi gerekir. Çünkü imamla birlikte bir rekatı eksiksiz olarak kılmış sayılmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse önündeki bir adamın sırtına secde etme imkanı olmasına rağmen özürsüz olarak bunu yapmazsa imama tâbi olmaktan çıkmış sayılır. Eğer kendi başına kılarsa dört rekat öğle namazı kılmalıdır. Ama bunu yapmaz da imamla beraber namaz kılmaya devam ederse, namazını öğle namazı olarak yeniden kılmalıdır. Çünkü bir kimse imamla birlikte rüku ve secde yapma imkanı olduğu halde bunları bir özür veya yanlışlık söz konusu olmadan terk ederse, imama tâbi olmaktan çıkar.

Bir kimse imamın arkasında onunla birlikte rüku ve secdeye gitme imkanı olmasına ve herhangi bir özrü de bulunmamasına rağmen bunları terk etmeye kalkarsa, imama tâbi olmaktan çıkmadığı sürece bu şekilde davranamaz. (İmamla beraber namaz kılmamış kabul edilir).

Bu adamın üç rekat olarak sayması (bir rekata yetişmiş kabul edilir) ve dördüncüsünde rükuya gitmesi caiz olur. Çünkü bu durumda imamla birlikte rükuya ve secdeye giderken namaza yeni başlamış gibi olur. Böylece dört rekatı bırakır, sonra imamla birlikte rükuya ve secdeye gider. Dolayısıyla secdelerinden önce rekat esnasında imama tâbi olmuş olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam bir rekatta yanlışlık yaparsa, imam namazını tamamlamamışsa rüku ve secdelerde imama tâbi olur veya imam ikinci rekatı kılar. Eğer imam ikinci rekatı kılıyorsa onunla beraber bu rekatı kılar, sonra yanlışlık yaptığı rekatı kaza eder. Eğer imam namazını tamamladığında adam üçüncü ve dördüncü rekatlarda bir yanlışlık yapmışsa ve imam da iki rekatta kıraati açıktan gerçekleştirmişse bu takdirde kıraatsiz olarak rüku ve secdesini yerine getirir.

Bu durumda "Cehrî kılınan namazlarda imamın arkasında olanların bir şey okumaları gerekmez." diyenlerin görüşünce bunu yapması caizdir. Sonra geri kalan rekatlarda içinden okur. Bundan başkası caiz olmaz.

Şayet imamın sessizce okuduğu bir namaz kılınıyorsa, eğer kendisi de okuyorsa o takdirde rekatı geçerli olur. Şayet okumuyorsa geçerli olmaz. Geri kalan rekatlarda ise her halükarda okumak durumundadır ve bundan başkası da onun için caiz olmaz.

CUMA NAMAZINDA BURUNDAN KAN GELMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam Cuma günü imamın arkasında namaza dursa, hutbe okunduğunda hazır bulunmasıyla bulunmaması arasında fark yoktur. Adam imamla birlikte iftitah tekbirini getirdikten sonra namazda burnu kanarsa ve burnunu silip temizlemek için mescidden çıkarsa, bu hususta en beğendiğim görüş, bu kimsenin namazı kesmiş olduğu şeklindeki görüştür.

Kanayan burnunu temizlemeye çalışan, konuşan kimse mesabesindedir. Eğer geri dönüp imamla birlikte bir rekata yetişirse ikinci rekatı tamamlayarak Cuma namazını kılmış olur. Aksi takdirde dört rekat öğle namazını kılması gerekir. Bu, Misver b. Mahreme'nin görüşüdür.

Aynı şekilde adamın bedeninde veya elbisesinde bir necaset varsa namazdan çıkıp bu necaseti yıkaması gerekir. Çünkü namazın kılınmasının helal olmayacağı bir halde namaza devam etmesi doğru olmaz. Temizlendikten sonra dönüp namazını tamamlar. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu adam döner ve namazını kaldığı yerden devam ettirirse, bana göre namazı yeniden kılması gerekir. Eğer namaza iftitah tekbiriyle başlarsa, o takdirde namaza girmiş olur.

İMAMIN BURNUNUN KANAMASI VE ABDESTİNİN BOZULMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim mezhebimizin bu konudaki temel görüşü, imamın namazı bir şekilde bozulduğu zaman arkasındaki cemaatin namazı bozulmaz, şeklindedir.

Cuma namazında imamın burnu kanasa veya abdesti bozulsa, sonra bir adamı yerine geçirse veya onun emri olmaksızın insanların işaretiyle -veya insanların emri olmadan kendiliğinden- biri öne geçse ve bu öne geçen kişi abdesti bozulan imamın kıldırdığı namaza abdesti bozulmadan önce katılmış olsa, sonradan öne geçen imam önceki imamın konumunda olur ve insanlara iki rekat namaz kıldırabilir, dolayısıyla kendisinin de, arkasındaki cemaatin de Cuma namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet abdesti bozulan imamın yerine öne geçen kişi, önceki imamla beraber namazın başından beri namaza katılmışsa veya imam bir rekat kıldıktan sonra katılmışsa, imam rükudan önce veya sonra ve secdeden önce abdesti bozulduğu için başını kaldırıp namazdan ayrılmışsa ve cemaat de birini öne geçirmeyip kendi başlarına ferdî olarak namazlarını kılmışlarsa, bunlardan imamla birlikte iki secdesi de yerine getirilmiş bir rekat kılanlar ikinci bir rekat daha kılarlar ve Cuma namazları geçerli olur. Ama iki secdeyi eksiksiz eda edemeyenler dört rekat öğle namazını kılmak durumundadırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazında imamın burnu kanasa, bu yüzden namazdan ayrılsa, ama henüz bir rekatı tamamlamamış olsa, iftitah tekbirine yetişmemiş bir kimse öne geçip cemaate iki rekat namaz kıldırsa, cemaatin namazlarını dört rekat öğle namazı olarak yeniden kılmaları gerekir. Çünkü öne geçen kişi, önceki imamın imamlıktan ayrılmasından önce onunla birlikte namaza katılan biri değildir. Dolayısıyla baştan itibaren öğle namazına başlayan biri konumundadır ve namazdaki kıraati de cehren yapamaz.

Eğer imam, cemaate cünüp olarak namaz kıldırırsa veya Cuma namazı için abdest almazsa, cemaatin namazı geçerlidir. Sadece imamın kendisinin dört rekat öğle namazını yeniden kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam yeniden hutbe okursa, ardından bir gruba Cuma namazı kıldırırsa, bunu yapması doğru olmaz. Onun dönüp dört rekat öğle namazını kılması lazım gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Buna rağmen imam böyle yaparsa, sonra namaz esnasında aslında öğle namazını kılması gerektiğini hatırlarsa ve namazı öğle namazı olarak sürdürürse, öğle namazına dört rekat namaz niyetini getirmeden girmiş olduğu için, ben, yeni baştan dört rekat öğle namazına başlamasını daha uygun görürüm. Kuşkusuz yolcunun durumu bundan farklıdır. Yolcu, namaza kısaltma niyetiyle başlar, sonra tam olarak kılabilir. Çünkü yolcu, isterse namazı kısaltır, isterse tam olarak kılar. Ayrıca yolcu -mesela- öğle namazına bizzat niyet eder. O, farz namaz niyetiyle namaza başlamıştır. Ama Cuma namazı kılan bir kimse, kesinlikle öğle namazına niyet etmemiştir. Cuma kılıyorsa, sadece kendisine farz olan iki rekat Cuma namazını kılmaya niyet etmiştir. Cuma namazı kılma durumunda olmayanın dört rekat öğle namazı kılması gerekir. Dolayısıyla namazı, dört rekat öğle namazı olarak tamamlarsa bunun bir sakıncasının olmamasını umuyorum *-inşaallah-*. Bununla beraber böyle yapmamasını da yeğliyorum.

Benim açımdan namazı yeniden kılması gerektiği hususunda kesin bir kanaat oluşmamasına gelince, çünkü adam Cuma namazına niyet ederek imamla birlikte namaza başlamış, ama bir rekatı tam olarak kılmamıştır. Dolayısıyla imamla birlikte başladığı namazını öğlen namazı olarak tamamlaması gerekir. Her ne kadar bu durum kendisinin me'mum/imama tâbi olmuş ve kendisinden kaynaklanan bir nedenden doğmamışsa da.

Eğer hutbe okuyan imamın namaza tekbir getirdikten sonra abdesti bozulsa, sonra kendisiyle birlikte iftitah tekbiri getirip namaza başlayan birini öne geçirse ve bu kimse hutbeye yetişmemişse, sonra bir rekat kıldırdıktan sonra onun da abdesti bozulsa, o da kendisiyle birlikte bir rekata yetişen başka birini öne geçirse ve bu kimse ikinci rekatı kıldırsa, onun ve onunla birlikte son rekatı kılanların Cuma namazları geçerli olur. Şayet önceki imam kendisiyle birlikte ilk rekatı kılmaya yetişmeyen, ama tekbir getirip cemaate katılan birini öne geçirse, bu kişi cemaate bir rekat kıldır-

dıktan sonra teşehhüde oturur ve önceki imamla birinci rekatı kılan birini öne geçirir, o kişi de selam vererek namazı tamamlar. Kendisi ise üç rekat daha kılarak namazını öğlen namazı olarak tamamlar. Çünkü ilk imamla birlikte birinci rekatı kılmamıştır, dolayısıyla kendisinin ve başkalarının imamı olamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın burnu kanasa veya abdesti bozulsa yahut cünüp olduğunu ya da abdestsiz olduğunu hatırlasa, burnunun kanını temizlemek veya abdest almak üzere namazdan çıksa, sonra geri dönse, diğer me'mumlar gibi namaza yeniden başlar. Eğer kendisinden sonraki imamın kıldırdığı namazın son rekatına yetişse, o zaman bir rekat daha kılarak namazı tamamlar ve Cuma namazı geçerli olur. Ama imamın kıldırdığı son rekatın tamamına yetişmezse namazını dört rekat öğle namazı olarak tamamlamak durumundadır.

CUMA NAMAZINI TERK ETMENİN AĞIR SORUMLULUĞU

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı. O, Safvan b. Suleym'den; o, İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed'den; o, babasından; o, İkrime'den; o da İbn Abbas'tan rivayet etmiştir ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«من ترك الجمعة من غير ضرورة كتب منافقا في كتاب لا يمحى ولا يبدل»

"Kim Cuma namazını bir zaruret olmaksızın terk ederse adı; silinmez ve değiştirilmez kitaba münafık olarak yazılır."[78]

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed anlatmış ki: Bana Muhammed b. Amr, ona Abide b. Süfyan el-Hadrami, ona Ebu'l-Ca'd ed-Damri, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

[78] İbn Ebu Şeybe, 2/154; *Müsned*, Ebu Ya'la. 5/102.

"لا يترك أحد الجمعة ثلاثا تهاونا بها إلا طبع الله على قلبه" / *"Bir kimse önemsiz görerek üç Cuma namazını terk ederse Allah onun kalbinin üzerini mühürler."*[79]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı rivayetlerde, *"Üstüste üç Cuma..."* şeklinde geçiyor.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Salih b. Keysan, ona da Abide b. Süfyan anlattı ki: Amr b. Ümeyye ed-Damri'nin şöyle dediğini duydum: "Müslüman bir kimse üç Cuma namazını önemsiz sayarak terk ederse/katılmazsa mutlaka gafillerden yazılır."[80]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazında hazır bulunmak farzdır. Kim bir farzı önemsiz sayarak terk ederse -Allah'ın onu affetmesi hariç- artık kendisi büyük bir kötülüğün hedefi haline gelmiştir. Bu tıpkı, bir insanın vakti geçinceye kadar namaz kılmaması gibidir. Nitekim o da Allah'ın bağışlaması hariç, büyük bir kötülüğe maruz kalmıştır.

CUMA GECESİ VE GÜNDÜZÜNDE EMREDİLEN AMELLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdullah b. Ebu Evfa'dan nakledildi ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"أكثروا الصلاة على يوم الجمعة فإني أبلغ وأسمع" / *"Cuma günü bana çokça salavat getirin. (O,) bana ulaştırılır ve ben duyarım."* Yine buyurdu ki: *"O gün verilen sadakaya kat kat fazlasıyla sevap verilir. Gökle yer arasında yüce Allah'ın yarattığı hiçbir mahluk/varlık yoktur ki Perşembe gecesinden Cuma sabahına kadar secde etmesin. Sabaha vardıklarında ise bütün canlıların ruhları güneşin batmasından duydukları korkudan dolayı*

79 A.g.e, Ebu Davud, 1/638.
80 A.g.e.

boğazlarına dayanır. Güneş batınca bütün canlılar güvenliğe kavuşur. Her şey ondan ürker, iki topluluk (insanlar ve cinler) hariç."[81]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:

«أقربكم منى لو في الجنة أكثركم على صلاة فأكثروا الصلاة على في الليلة الغراء واليوم الأزهر»

"Cennette bana en yakın olanınız, bana en çok salavat getireninizdir. O halde en parlak gecede ve aydınlık günde bana çokça salavat getirin."[82]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama bundan maksat Cuma günüdür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed haber verdi, ona Safvan b Suleym rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"إذا كان يوم الجمعة وليلة الجمعة فأكثروا الصلاة علي" / *"Cuma günü ve Cuma gecesinde bana çokça salavat getirin."*[83]

Bize İbrahim b. Muhammed haber verdi, ona da Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer rivayet etti ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Cuma günü bana çokça salavat getirin."*[84]

Bize ulaşan rivayetlere göre kim ***Kehf sûresi***ni okursa Deccal'in fitnesinden korunur.[85]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben her zaman Resulullah (s.a.v.)'e salavat getirilmesini severim ve öneririm. Ama Cuma günü ve gecesinde daha çok salavat getirilmesini daha çok isterim. Yine Cuma

81 Ebu Davud, 1/635.
82 A.g.e.
83 Beyhaki, *es-Sünen el-Kübra*, 3/249.
84 Abdurrezzak, 3/205.
85 *el-Marife*, 2/49-51.

günü ve gecesinde ***Kehf sûresi***nin okunmasını da severim. Çünkü bu konuda rivayet vardır.

CUMANIN FAZİLETİ HAKKINDA

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed haber verdi, ona Musa b. Ubeyde, ona Ebu'l-Ezher Muaviye b. İshak b. Talha, ona Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı ki: Enes b. Malik'in şöyle dediğini duydum: Cebrail, elinde, üzerinde bir nokta bulunan beyaz bir aynayla Peygamber (s.a.v)'in yanına geldi. Peygamberimiz (s.a.v), *"Bu nedir?"* dedi. Cebrail, "Cuma'dır. Sen ve ümmetin onunla üstünlük kazandınız. İnsanlar bu hususta sizden sonra gelirler (yahudiler ve hıristiyanlar). Sizin için onda hayır vardır. O günde öyle bir saat vardır ki ona denk gelip de o esnada Allah'tan hayır dileyen hiçbir mümin yoktur ki Allah duasına karşılık vermesin. Biz ona (يوم المزيد / yevmu'l-mezid) artış günü deriz."

Resulullah (s.a.v) dedi ki: *"Ey Cebrail!* "ما يوم المزيد *"Artış günü ne demektir?"* Dedi ki: "Senin Rabbin Firdevs cennetinde bir vadi yaratmıştır. İçinde miskten tepelerin yer aldığı güzel kokulu bir vadidir. Cuma günü olunca yüce Allah, meleklerinden dilediklerini indirir. Etrafında nurdan minberler var. Bu minberlerin üzerlerinde de peygamberler ve sıddıklar için ayrılmış koltuklar bulunur. Bu minberleri de yakut ve zebercet işlenmiş altından minberler sarmıştır. Onlara da şehitler ve sıddıklar kurulur. Bunların arkasında, bu miskten tepelerin üzerine otururlar. Yüce Allah onlara şöyle seslenir: 'Ben sizin Rabbinizim. Size verdiğim sözü tuttum. Benden isteyin, size vereyim.' Derler ki: 'Ey Rabbimiz, Senin hoşnutluğunu isteriz.' Bunun üzerine yüce Allah onlara şöyle der: 'Ben sizden hoşnut oldum. Size istediğiniz verilecektir ve Benim katımda daha fazlası var.' Bu yüzden Cuma gününü severler, çünkü Rableri o gün onlara hayırlar verir. Cuma Allah'ın arşa istiva ettiği, Adem'i yarattığı gündür ve kıyamet de Cuma günü kopacaktır."[86]

---

[86] *El-İhya*, 1/237; Beyhaki, *el-Marife*, 6690-6691.

Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini bize haber verdi, ona İbrahim b. Muhammed, ona Ebu Umran İbrahim b. Ca'd, Enes b. Malik'ten bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Ancak orada ziyade/fazladan olmak üzere şu ifadeler yer alır: "O günde sizin için hayır vardır. Bir kimse o gün bir hayır isterse ve eğer bu hayır onun için ayrılmışsa verilir. Eğer kendisi için böyle bir hayır taksim edilmemişse onun için ondan daha hayırlısı ayrılır."

Ayrıca o rivayette başka ilaveler de vardır.[87]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Muhammed b. Akil, ona Amr b. Şurahbil b. Said b. Sa'd, ona babası, ona da onun babası rivayet etmiştir: Ensardan bir adam, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanına geldi ve dedi ki: "Ya Resulallah, bana Cuma gününü anlat, onda ne tür hayırlar var?" Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:

«فيه خمس خلال فيه خلق آدم وفيه أهبط الله عز وجل آدم عليه السلام إلى الأرض وفيه توفى الله آدم وفيه ساعة لا يسأل الله العبد فيها شيئا إلا آتاه الله تعالى إياه ما لم يسأل مأثما أو قطيعة رحم وفيه تقوم الساعة وما من ملك مقرب ولا سماء ولا أرض ولا جبل إلا وهو مشفق من يوم الجمعة»

"Cuma gününün beş özelliği vardır: Adem o gün yaratıldı. Yüce Allah o gün Adem'i yeryüzüne indirdi. Yüce Allah o gün Adem'in ruhunu aldı. O günde öyle bir saat vardır ki kul o saatte günah veya akrabalık bağını kesmekle ilgili olması dışında Allah'tan her ne isterse Allah onu verir. Kıyamet o gün kopacak. Bu yüzden yakınlaştırılmış melekler (melek-i mukarrebler), gök, yeryüzü, dağlar Cuma gününden korkarlar."[88]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik b. Enes anlattı, ona Ebu Zinad, ona el-A'rec, ona da Ebu Hureyre rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v), Cuma gününden bahsetti ve buyurdu ki: *"Cuma gününde*

[87] A.g.e.

[88] *Mecmau'z-Zevaid*, 2/163.

öyle bir saat vardır ki o saatte namaz kılıp Allah'tan bir şey isteyen hiçbir Müslüman yoktur ki Allah istediğini vermesin." Resulullah (s.a.v) bu sırada parmaklarıyla o sürenin ne kadar az olduğunu anlatmaya çalışıyordu.[89]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona Yezid b. Abdullah b. el-Had, ona Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymi, ona Ebu Seleme b. Abdurrahman, ona da Ebu Hureyre rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«خير يوم طلعت فيه الشمس يوم الجمعة فيه خلق الله تبارك وتعالى آدم عليه السلام وفيه أهبط وفيه تيب عليه وفيه مات وفيه تقوم الساعة وما من دابة إلا وهي مسيخة يوم الجمعة من حين تصبح حتى تطلع الشمس شفقا من الساعة إلا الجن والإنس وفيه ساعة لا يصادفها عبد مسلم يسأل الله عز وجل شيئا إلا أعطاه إياه»

"Üzerine güneş doğan en hayırlı gün Cuma günüdür. Allah o gün Adem'i yarattı ve onu o gün yeryüzüne indirdi, o gün Adem'in tevbesini kabul etti. Adem o gün öldü. Ve o gün kıyamet kopacak. O gün sabahtan güneş doğuncaya kadar kıyametin kopmasından korktukları için feryat etmeyen hiçbir canlı yoktur, cinler ve insanlar hariç. O günde öyle bir saat vardır ki Müslüman bir kimse o saatte Allah'tan herhangi bir şey isterse Allah onun istediğini mutlaka verir."[90]

Ebu Hureyre dedi ki: Abdullah b. Selam, "O saat Cuma gününün son saatidir." dedi. Bunun üzerine ona dedim ki: Bu saatin Cuma gününün son saati olması nasıl mümkün olabilir, Resulullah (s.a.v), *"Bir Müslüman o saate namaz kılarken denk gelirse"* dememiş midir? Günün son saatinde ise namaz kılınmaz. Abdullah b. Selam dedi ki: Resulullah (s.a.v) *"Bir kimse bir yerde namaz vaktinin girmesini beklemek üzere otururwhile o kimse*

89 *Muvatta*, 1/108; Buhari, 1/295; Müslim, 2/583.

90 Beyhaki, *el-Marife*, 6688.

tıpkı namazdaki gibi sevap kazanır." buyurmamış mı? "Buyurmuş" dedim. "İşte bu saat o saattir." dedi.[91]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed haber verdi, ona Abdurrahman b. Harmele, İbn Müseyyeb'den naklen rivayet etti ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"سيد الأيام يوم الجمعة / *"Günlerin efendisi Cuma günüdür."*[92]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed rivayet etti, ona babası, İbn Müseyyeb'den naklen şöyle aktardı: En çok istediğim şey Cuma gününün kuşluk vaktinde ölmektir.[93]

CUMA NAMAZINDA SEHİV SECDESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazındaki sehiv secdesi diğer namazlardaki gibidir. İmam yanılır da teşehhüde oturacağı yerde ayağa kalkarsa dönüp teşehhüde oturması ve ardından sehiv secdesine gitmesi gerekir.

---

91 *Muvatta*, 1/108; Tirmizi, 2/362.

92 Beyhakî, *el-Marife*, 6690.

93 *İhya*, 1/237.

كتاب صلاة الخوف

KİTABU'S-SALATU'L-HAVF

KORKU NAMAZI

KORKU NAMAZI

MUKİM OLAN KILABİLİR Mİ?

Bize Rebi', Şafiî'nin *(Allah rahmet etsin)* şöyle dediğini anlattı: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا»

"Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır." (Nisa, 101)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu ayette yüce Allah; korku halinde ve yolculukta namazın kısaltılmasına izin veriyor. Peygamberine de o esnada Müslümanların aralarında bulunuyorsa onlara korku namazını kıldırmasını ve cemaatin iki gruba ayrılıp önce bir grubun, sonra ikinci grubun Peygamber (s.a.v.)'in arkasında namaz kılmasını emrediyor. Buna göre korku namazını kılmak yolcu için de, mukim için de mubahtır. Önce Allah'ın Kitabı, sonra da Resulullah (s.a.v)'in sünneti buna delalet etmektedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dolayısıyla yolcu veya mukim olan bir kimse, korku halinde, korku namazını kılabilir. Ama mukim olan bir kimse korku halinde namazları normal rekat sayısıyla kılmak durumundadır. Yolcu olan kimse yolculuk nedeniyle isterse korku namazını da kısaltarak kılabilir. Eğer tam olarak kılsa namazı geçerlidir. Ama ben kısaltarak kılmasını tercih ederim.

KORKU NAMAZI NASIL KILINIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا»

"(Ey Muhammed!) **Cephede sen de onların** (mü'minlerin) **arasında bulunup da onlara namaz kıldırdığın vakit, içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında** (bir rekât kıldıklarında) **arkanıza** (düşman karşısına) **geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz ya da hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun** (tedbirinizi alın). **Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."** (Nisa, 102)

Bize Malik anlattı, ona Yezid b. Ruman, ona Salih b. Havvat b. Cübeyr, ona da Zatu'r Rika'[94] seferinde Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte korku namazını kılan biri şöyle rivayet etmişti: Bir grup Peygamber (s.a.v)'in arkasında namaza durdu. Bir grup da yüzleri düşmana dönük vaziyette bekledi. Hz. Peygamber (s.a.v) arkasında saf tutan grupla birlikte bir rekat

94 Resulullah (s.a.v)'in hicrî 5. yılda Necid bölgesindeki Gatafan topraklarında çıktığı seferlerden biri.

kıldı, sonra kıyamda bekledi, arkasındaki grup ise ferdî olarak namazlarını tamamladılar ve cepheye döndüler. Bunun üzerine diğer grup geldi. Resulullah (s.a.v) onlara geri kalan rekatı kıldırdı, sonra oturduğu yerde bekledi. Arkasındaki grup ise ferdî olarak namazlarını tamamladılar. Sonra Resulullah (s.a.v) arkasında bu grup bulunurken selam verip namazını tamamladı.[95]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdullah b. Ömer b. Hafs'tan duyan birinin bana anlattığına göre Ubeydullah b. Ömer, Kasım b. Muhammed'den; o, Salih b. Havvat b. Cübeyr'den; o da Resulullah (s.a.v)'den bu hadisin benzerini veya anlam olarak bununla çelişmeyen bir hadisi dinlemiş.[96]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah'ın Kitabı"nda açıkça belirtiliyor ki imam bir gruba namaz kıldırırken o, secdeye gittiğinde bu grup da arkasında secdeye gider. Sonra namaz kılmamış diğer grup gelir ve onunla namaz kılar. Muhtemeldir ki "فَإِذَا سَجَدُوا / **Secde ettiklerinde**" (Nisa, 4/102) ifadesiyle Peygamber (s.a.v) ile birlikte secde ettiklerinde namazın tüm secdelerini tamamlamaları gerekmediği kastedilmiştir. Çünkü Allah'ın Kitabı'nın yanında Resulullah (s.a.v)'in sünneti de buna delalet etmektedir. Çünkü iki grubun ve imamın namazı tamamlamalarından söz ediliyor, bu iki gruptan birinin namazı kaza etmesinden söz edilmiyor.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazıyla ilgili olarak Resulullah (s.a.v)'den birçok hadis rivayet edilmiştir. Bu hadisler içinde Salih b. Havvat'ın rivayet ettiği hadis, Peygamberimizden (s.a.v) sabit olan uygulamaya ve Allah'ın Kitabı'nın zahirine en uygun olanıdır. Bu yüzden biz de görüşümüzü buna bina ettik.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam korku namazını kıldığında Kur'ân'ın ve Resulullah (s.a.v.)'in hadisinin delaletiyle vasfettiğim şekilde kılmalıdır.

---

[95] *Muvatta*, 1/183; Buhari, 3/121; Müslim, 1/575-576.

[96] Buhari, 1/121; Müslim, 1/575-576.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazını seferî biri kıldırırsa ve arkasında iki grup halindeki cemaat de seferî ise, imam ilk gruba bir rekat kıldırır, sonra kıyama kalkar ve kıraatini uzun tutarak okur. İlk grup da ferdî olarak kendi başlarına okurlar ve onlara bundan başkası caiz olmaz. Çünkü onun imametinden çıkmışlardır. Yani namazı kısaltarak Fatiha ve bir sûreyi/Kur'ân'dan bir bölümü kendi başlarına okurlar. Namazlarını çabuk kılarlar. Sonra rükuya gider, secde eder, teşehhüde oturur ve gerekli tüm rükünleri hızlı bir şekilde yerine getirir ve selam verirler. Sonra ikinci grup gelir. Onların gelmesinden sonra imam, Fatiha sûresi ve kısa bir sûre kadar Kur'ân okur. Şayet kendisine katıldıkları rekatta Fatiha'yı okumuşsa onların gelişinden sonra Fatiha ile başlamamasının bir sakıncası yoktur. Sonra rükuya gider, onlar da onunla birlikte rükuya giderler, sonra secde eder ve onlar da secde ederler. Secde tamamlanınca ikinci grup da kalkar ve ferdî olarak Fatiha'yı ve kısa bir sûreyi okuyarak namazlarına devam ederler. Namazı çabuk kılmaları gerekir. Sonra imamla beraber otururlar. İmam da onların teşehhütlerini tamamladıklarını tahmin ettiği miktar kadar teşehhütte oturmaya devam eder. İhtiyatî olarak onların teşehhütlerini tamamlayacakları kadar, hatta biraz daha fazla beklemeyi seçmelidir. Sonra onlar arkasındayken selam verip namazı bitirir.

Şayet ikinci grubun kendisinin arkasında namaza başlamalarından önce Fatiha'yı ve bir sûreyi okursa, sonra onlarla birlikte rükuya giderse ve onlar namaza başlarken gerek imam gerekse kendileri yeteri miktarda bir şey okumamışlarsa, bu durumda imamın arkasında rekata yetişip de kıraate yetişmeyen kimse gibidirler.

Ben, -daha önce de söylediğim gibi- imamla birlikte tekbir getirdikten sonra Fatiha'yı ve kısa bir sûreyi okumalarını uygun görürüm. Eğer kılınan namaz kıraatin cehren gerçekleştirildiği bir namaz değilse ilk grup için ilk iki rekatta Fatiha'yı veya Fatiha ile birlikte imkan bulurlarsa fazladan bir sûreyi okumalarından başkası caiz olmaz. İkinci grup da imama katıldıkları zaman imkan buluyorlarsa Fatiha'yı ya da Fatiha ile birlikte başka bir sûreyi her halükarda okumak durumundadırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kılınan korku namazı hazarda kılınıyorsa ve kıraatin de cehrî olarak gerçekleştirilmediği bir namazsa iki grup için de bir rekatta Fatiha'yı okumamak caiz olmaz. Ancak rekatın başında imama katılıp da Fatiha'yı okuyacak kadar zaman bulamayıp imamla birlikte rükuya giden kimse hariç.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kılınan korku namazı veya başka bir namaz Fatiha'nın sesli olarak okunduğu bir namazsa, Fatiha'nın sesli olarak okunduğu her rekat ile ilgili olarak iki görüş ileri sürülmüştür:

Birincisi: İmamla birlikte namaz kılan birinin Fatiha'yı okuma imkanı varsa okumaması caiz olmaz.

İkincisi: Okumaması caizdir, imamın okuması yeterlidir.

Şayet kılınan namaz dört rekat veya üç rekat ise var olan iki görüşten birine göre imamın arkasında saf tutan bir kimsenin son iki rekatta veya son rekatta Fatiha'yı veya fazladan bir sûreyi okumaması ve imamın okumasıyla yetinmesi caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazında imam ilk gruba namaz kıldırırken kıraat esnasında secde ayetini okur ve bundan dolayı tilavet secdesine giderse arkasındaki grup da onunla birlikte secdeye giderler. Sonra ikinci grup gelip namaza katılsa tilavet secdesine gitmeleri gerekmez. Çünkü secde ayeti okunduğu sırada namazda değildiler. Aynı şekilde imam son rekatta secde ayetini okusa, onunla birlikte ikinci grup da tilavet secdesine gitse, ilk grubun bu secdeyi gerçekleştirmeleri gerekmez. Çünkü o sırada onunla birlikte namazda değildirler.

İMAMIN İKİNCİ GRUBU BEKLEMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam seferî iken akşam namazını kıldırırsa ilk gruba ilk iki rekatı kıldırır, sonra kıyama kalkarsa, arkasındaki grup da namazı ferdî olarak tamamlarsalar bu güzel olur. Şayet imam teşehhütte bekler ve arkasındaki grup kalkıp namazlarına ferdî ola-

rak devam ederlerse, sonra imam kalkıp geri kalan rekatı daha sonra gelen ikinci grupla birlikte kılarsa *-inşaallah-* namazı geçerli olur. Ama bu iki durumdan bana en sevimli geleni, ikinci grubun ayakta beklemesidir. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in ikinci grubu kıyamda beklediği rivayet edilmiştir.

İkinci grup rekata yetişsin diye imamın kıyamda kıraati uzun tutarak beklemesini yeğlediğimi söyledim, çünkü Resulullah (s.a.v)'in korku namazını iki rekat olarak kıldığı rivayet edilmiştir. Akşam namazını korku namazı şeklinde kıldığına dair bir haber ulaşmamıştır bize. Ayrıca hazarda da, Hendek savaşı dışında korku namazını kılacak bir durum da söz konusu olmamıştır. Hendek savaşı da korku namazına ilişkin ayetlerin inmesinden önce vuku bulmuştur. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v)'in kıyamı, secdelerin bitmesinden sonra kıyam edilecek yeri gösterir. Ayrıca teşehhütte olmasını gerektiren bir oturması da söz konusu değildi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ilk grupla korku namazı olarak akşam namazının ilk iki rekatını kıldıktan sonra ikinci grup gelip son rekatı da onlarla kılınca, artık ilk grup onun imamlığından ayrılmış olur ve imamın teşehhüde oturması ile birlikte namazlarına kendi başlarına devam ederler. Dolayısıyla imamın oturması gibi onlar da otururlarsa bu caiz olur. Şayet ilk grup kıyamdayken onun imamlığından ayrılırlarsa onun da kıyama kalkması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam hazarda veya seferde dört rekatlı bir namazı korku namazı olarak kılarsa arkasında saf tutan ilk grup namazlarını kendi başlarına tamamlayıncaya kadar ikinci rekatın sonunda oturması bu esnada kendi başına teşehhüdde Allah'ın zikriyle beklemesi gerekir. Sonra ikinci grubun gelmesiyle birlikte kalkar ve namazını tamamlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam akşam namazını korku namazı olarak kıldırıyorsa ve ilk gruba bir rekat kıldıktan/kıldırdıktan sonra kıyamda bekler, bu ilk grup da kendi başlarına namazlarını tamamlarsalar, sonra gelen ikinci gruba iki rekat kıldırırsa *-inşaallah-* namazı geçerli olur. Ama ben böyle yapmasını mekruh görürüm. Çünkü imam iki

gruba namaz kıldırıyorsa ve bir grubun imamın arkasında kılacağı rekat sayısı öbüründen fazla olacaksa bu takdirde ilk grubun imamın arkasında kılacağı rekat sayısının fazla olması daha evladır.

Şayet imam korku halinde iki rekatlık bir namaz kılıyorsa, ilk gruba bir rekat kıldırsa, sonra oturduğu yerde beklese ve arkasındaki grup kendi başlarına namazlarını tamamlasalar, sonra imam kalksa ve arkasında saf tutan ikinci gruba son rekatı kıldırsa, eğer yanlışlıkla oturmuşsa onun da arkasındakilerin de namazı tamdır ve bunun için sehiv secdesi getirmesi gerekir. Eğer oturması bir hastalıktan (illetten) kaynaklanıyorsa, arkasında saf tutanların namazları geçerlidir ve imamın da sehiv secdesi getirmesi gerekmez. Ama oturması bir illetten veya yanlışlıktan kaynaklanmıyorsa ve oturma da kısa sürmüşse namazı bozulmuş sayılmaz. Ama otursa (oturması da uzun sürse), bana göre namazını yenilemesi gerekir. İmam oturuyorken ikinci grup gelse ve imam kalksa ve onlarla kaim olarak namazı tamamlasa, -bu gruptan imamın bir illet veya yanlışlık olmaksızın ilk rekattan sonra uzun süre oturduğunu bilenlerin- bana göre namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Çünkü bu kimseler onun arkasında namaza durduklarını biliyorlar ve bu imamın da bu şekilde namazdan çıkmış olduğunu, ayrıca namaza yeniden başlamak anlamına gelen iftitah tekbirini de yeniden getirmediğini de biliyorlar. Tıpkı bir kimsenin tekbirsiz namaza başladığını veya namazını bozacak bir şey yaptığını bildiği bir kimsenin arkasında saf tutan birinin namazını kaza etmesi gerektiği gibi. Ama imamın arkasında saf tutan gruptan imamın ne yaptığını bilmeyen kimselerin namazı tamdır. Tıpkı abdesti olmayan veya namazı fasit olan birinin arkasında bilmeden saf tutan bir kimsenin namazının tam sayılması gibi...

Ebu Muhammed şöyle demiştir: Bu hususta farklı bir görüş daha var: İmam namazını bilerek bozmuşsa, ister bilsinler ister bilmesinler, onun arkasında saf tutanların namazları da geçersizdir. Çünkü bizim bu kimselerin imamın arkasında namaz kılmalarını caiz görmemiz, imamın bilerek namazı ifsat etmemesi şartına bağlıdır. Nitekim Ömer (r.a.), namazını kaza etmiştir, ama arkasında namaz kılanlar kaza etmemişlerdir. Çünkü Ömer'in kaza etmesi sehivden kaynaklanıyordu.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer biri dese ki: Bir kimse pekâlâ imamın bu davranışının imamın namazını ifsat ettiğini bilmeyebilir! Cevap olarak denir ki: Öyle ama aynı şekilde imamın iftitah tekbirini terk etmesinin ve namazda konuşmasının da namazını bozduğunu bilmeyebilir. Buna rağmen bir kimse, arkasında namaz kıldığı imamın bunlardan birini yapması durumunda mazur sayılmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Böyle bir durum karşısında ilk grubun namazı fasit olmaz; çünkü namazını bozacak bu davranışları yapmadan önce onun imametinden çıkmışlardı. Eğer imam oturmasından sonra ayakta iftitah niyetiyle tekbir getirmişse ilk grubun namazı tamamdır. Çünkü imam namazını ifsat etmeden önce onun imamlığını bırakmışlardır. İkinci gruba gelince, onlar geçerli olan namaza iftitah tekbiri getirmeden namaza başlamadıkları için, dolayısıyla imamın kıldığı bu rekat hem kendisi hem de arkasında kılanlar için geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam korku namazını hazarda kıldırırken, cemaati de dört gruba ayırsa, sonra ilk gruba bir rekatı kıldırdıktan sonra ayakta beklese, ilk gruptakiler de kendi başlarına namazlarını sürdürseler, ardından ikinci grup gelse ve onlarla bir rekat kıldıktan sonra oturarak beklese, onlar da namazlarını ferdî olarak sürdürseler, sonra üçüncü grupla bir rekat kılsa ve ayakta beklese, onlar da kendi başlarına namazlarını tamamlasalar ve en son olarak dördüncü grup gelse ve onlara bir rekat kıldırdıktan sonra otursa ve onlar da namazlarını sürdürseler, bu hususta iki görüş vardır:

Birinci görüş: İmam kötü/hoş olmayan bir uygulama gerçekleştirmiş olur, ama hem kendisinin hem de arkasında namaz kılanların namazı yeniden kılmaları gerekmez.

İkinci görüş: İmamın namazı fasit olur, arkasında namaz kılan ilk grubun namazı ise tamamdır; çünkü onlar imam namazını ifsat etmeden önce onun imamlığından ayrılmışlardır. İkinci grubun namazı da geçerlidir, çünkü onlar da imamın namazı fasit olmadan önce imamlığından ayrılmışlardı. Bir imam korku namazında bir kere bekleme, sonra bir kere daha

bekleme hakkına sahiptir. Son iki gruptan (üçüncü ve dördüncü rekatta imama uyanlardan) imamın yaptığının yanlış olduğunu bilenlerin namazları fasittir ve bunu bildikten sonra namazlarını tamamlamak durumundadırlar. Bilmeyenlerin ise namazları fasit olmaz. İmam korku namazında iki kereden fazla bekleyemez. Sonuncu bekleyişi oturarak olmalı ve sonrasında da selam vermelidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ilk gruba üç rekat, ikinci gruba da bir rekat kıldırırsa, bana göre bu mekruhtur, ama imamın da, arkasında namaz kılanların da namazı bozulmaz. Çünkü ilk grup imamla birlikte iki rekat kılıp ardından onun imamlığından ayrılabiliyorsa, üç rekat kıldıktan sonra ayrılsalar fazladan bir rekat kılarak ayrılmış olurlar. Bir grup farz namazın bir rekatında imama uyarsa, tek bir bekleme gerçekleştirdi diye imamın namazı fasit olmaz. İkinci grubun da namazı geçerlidir. Ancak hem imamın hem de ikinci grubun sehiv secdesine gitmesi gerekir. Çünkü beklemeyi yerinde yapmamıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, akşam namazında ilk gruba bir rekat, ikinci gruba da iki rekat kıldıran imam ile ilgili olarak şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) akşam namazında ilk gruba bir rekat kıldırmış, sonra ayakta beklemiş, bu ilk grup da ferdî olarak namazlarını tamamlamışlar. Sonra ikinci gruba bir rekat kıldırmış ve teşehhüde oturmuş, ikinci grubu beklemesi birinci grubu beklemesinden daha uzun olmuştu.

KORKU NAMAZINDA KIRAATİ KISA TUTMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam korku namazında Fatiha'yı ve "سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ***A'la sûresi***" ve benzeri miktardaki bir sûreyi okur. Çünkü savaşta namazı kısa tutmak gerekir. Ayrıca silahlar da ağırlık yapar. Şayet imam birinci rekatta "قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ***İhlas sûresi***"ni veya onun uzunluğundaki başka bir sûreyi okursa bunu mekruh görmem. İkinci rekata kalkınca, arkasındakiler namazlarını ferdî olarak sürdürürler. O da Fatiha'yı ve uzun bir sûreyi okur. Eğer isterse arkasındakiler namazlarını tamamlayıncaya kadar birkaç sûreyi birlikte okuyabilir. Sonra ikinci grup gelir ve iftitah tekbirini getirerek arkasında namaza dururlar. Onların na-

maza başlamalarıyla birlikte Fatiha sûresi miktarınca daha az bir sûre okur. Şayet namaz cehri kılınan bir namaz değilse ihtiyati olarak Fatiha'nın okunması gerekir. Eğer daha uzatmak isterse bu takdirde Fatiha'ya ek olarak başka bir sûre okumasını tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam bunu yapmaz da ikinci grup imam rükudayken ona yetişirse hem imamın hem de arkasında saf tutanların namazları geçerli olur. Bu takdirde namaza imam rükudayken yetişen biri hükmünde olurlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sabah namazı korku namazı olarak kılınıyorsa kunut duası okunur. Ama diğer namazlarda okunmaz. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in normal namazlardan farklı olarak korku namazında (sabah namazı dışında) kunut okuduğuna dair bir haber bize ulaşmış değildir. Eğer imam kunut duası okursa, bu da caizdir.

Resulullah (s.a.v), (Bi'r-i Maune) Maune kuyusunda bazı ashabının öldürülmeleri üzerine namazlarında kunut duası okumuştur.[97]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri dese ki: "Nasıl oluyor da korku namazının son rekatı ilk rekatından daha uzun olabiliyor, böyle bir şey korku namazının dışında da söz konusu olmuyor?" Buna cevap olarak denir ki: Bunun delili Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetidir. Yüce Allah, korku namazıyla diğer namazları birbirinden ayırmıştır. Dolayısıyla korku namazının son rekatının diğer namazların son rekatından farklı olmasına ilişkin bir soru, ancak soranın cahilliğini veya bilmemezlikten gelmesini gösterir. Kaldı ki bütün/genel olarak korku namazlarının sair namazlardan farklı olması, (korku namazının) bir rekatının sair namazların rekatlarından farklı olmasından daha önemli bir mesele değildir.

KORKU NAMAZINDA SEHİV SECDESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazında yanılmak (sehiv) ve kuşkuya düşmek, diğer namazlardan farklı değildir. Diğer

97 Buhari, 3/112; Müslim, 1/468-469.

namazlarda böyle bir durumda ne yapılıyorsa, korku namazında da o yapılır. İmamın, ilk rekatta yanılırsa arkasındaki gruba işaret ederek yanıldığını anlatması gerekir. Onlar da ferdî olarak kıldıkları rekattan sonra imamın yanlışlığından dolayı sehiv secdesine gider, sonra selam verip namazdan ayrılırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam yanlışlık yaptığını onlara işaret ederek anlatmayı ihmal ederse ve kendileri imamın yanlışlık yaptığını bilirlerse, imamın yanlışlığından dolayı sehiv secdesine giderler. İmam ihmal eder, onlar da bilmezlerse ve namazlarını da bu şekilde tamamlarsalar, sonra imamın yanıldığını öğrenirlerse, şayet aradan fazla bir zaman geçmemişse sehiv secdesine giderler; araya uzun bir zaman girmişse secde etmek üzere geri dönmelerine gerek yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın yanıldığını düşmana karşı saf tuttuktan ve diğer grup da namaz kılmak üzere imamın arkasındaki yerlerini aldıktan sonra öğrenirlerse, artık araya uzun bir zaman girmiş sayılır. Çünkü düşman karşısında cephede yerlerini almak suretiyle yeni bir amele başlamışlar. Artık başkalarını koruma konumundadırlar. Başkalarını korumasız bırakmaları doğru olmaz. "Sehiv secdesini terk eden, yeniden secdeye gitmek durumundadır." diyen kimse onlara namazı iade etmeyi emretmiş olur. Oysa ben sehiv secdesini terk eden birinin namazını yeniden kılmasının gerekli olduğuna dair açık bir delil bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam bir kere yanılsa, sonra bir daha veya birkaç kez daha yanılsa bunların tümüne karşılık iki sehiv secdesi getirmek yeterli olur. Şayet bu iki secdeyi bilerek veya bilmeyerek terk ederlerse namazlarını yeniden kılmaları gerektiğine dair açık bir delil yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam yanılmazsa, arkasındaki cemaat imamdan sonra yanılırsa onların yanılmalarına karşılık sehiv secdesine gitmeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ilk rekatta bir yanlışlık yapsa, sonra ikinci grup gelip arkasında namaza dursa, imam sehiv

secdesine gittiği zaman onlar da secdeye giderler. Sonra kalkıp namazlarını kendi başlarına tamamlarlar, sonra namazı bitirince dönüp secde ederler. Çünkü bu davranışları sehiv secdesini gerektirir. Eğer yapmazlarsa bu mekruh olur.

Sehiv secdesi namazda bir eksilme değil bir fazlalık olduğu için ne imamın, ne me'mumun ne de ferdî olarak namaz kılan birinin sehiv secdesini terk etmesi durumunda namazını iade etmesi gerektiğine dair açık bir delil yoktur. Çünkü aklen de biliyoruz ki namazdaki secdelerin sayısı bellidir. Dolayısıyla sehiv secdesi rüku ve secdedeki tesbihe, iftitah tekbiri esnasındaki sözlü zikre benzer. Bütün sehiv secdeleri aynıdır, biri için ne geçerliyse tümü için de o geçerlidir.

İMAMIN KORKU NAMAZINDA KARŞILAŞTIĞI HALLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah korku namazını iki şekilde kılmaya izin vermiştir.

Birincisi: En hafif korkunun söz konusu olduğu durumdur. Bu duruma şu ayette işaret edilmiştir:

«وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا»

"(Ey Muhammed!) **Cephede sen de onların** (mü'minlerin) **arasında bulunup da onlara namaz kıldırdığın vakit, içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar**

secdeye vardıklarında (bir rekât kıldıklarında) **arkanıza** (düşman karşısına) **geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz ya da hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun** (tedbirinizi alın). **Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."** (Nisa, 102)

İkincisi: Daha şiddetli bir korkunun söz konusu olduğu durumdur. Buna da şu ayette işaret edilmiştir:

«فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ»

"Eğer (bir tehlikeden) **korkarsanız, namazı yaya olarak veya binek üzerinde kılın. Güvenliğe kavuşunca da, Allah'ı, daha önce bilmediğiniz ve O'nun size öğrettiği şekilde anın** (namazı normal vakitlerdeki gibi kılın)." (Bakara, 239)

Yüce Allah, bu iki ayetle iki korku halini birbirinden ayırdığı için sünnet de bu iki haldeki korku namazının birbirinden farklı olduğuna delalet etmiştir. Dolayısıyla bu iki haldeki korku namazlarını farklı kılmaktan başkası caiz olmaz. Yine de doğrusunu Allah bilir. Çünkü yüce Allah, korku hallerinin farklı olmasından dolayı iki namazı birbirinden farklı kılmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ayette işaret edilen hafif korku halinde korku namazını kıldırırsa, normal namazlarda yapılmaması gereken namaz dışı hiçbir şeyi korku namazında da yapmamak durumundadır. Korku namazının dışındaki normal namazları bozan namaz dışı bir şeyi yapmaları halinde korku namazı da fasit olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ilk gruba bir rekat kıldırdıktan sonra kıyamda bekler ve arkasındaki cemaat de kendi başlarına namazlarını tamamlamaya çalışırken düşman saldırırsa veya savaş çıkarsa,

onlar da bedenlerini kıbleden döndürmek suretiyle düşmana saldırırlarsa namazlarını yarıda bırakmış olurlar. Bu yüzden namazı yeniden kılmaları gerekir. Aynı şekilde savaş olmaksızın bir şeyden ürkerek kıbleden dönerlerse, ama namazdan çıkmayıp bilakis namazda olduklarını düşünerek dua ve zikirlerini sürdürürlerse, sonra da tekrar kıbleye dönerek namaza devam ederlerse, namazlarını yeniden kılmaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer düşmana kıble tarafından bir adım veya daha fazla saldırıda bulunurlarsa, bu davranışları namazı yarıda bırakmak anlamına gelir. Çünkü savaş niyeti ve adım atmak gibi namaz dışı bir fiil söz konusudur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde düşman onlara saldırırsa ve onlar da silah ya da kalkan gibi şeylerle savunmaya hazırlanırlarsa bu da namazı yarıda kesmek anlamına gelir. Çünkü düşmana karşı koymak niyetiyle birlikte düşmanı savma fiili de gerçekleşmiştir.

Eğer düşman saldırısına uğrar ve korkarlarsa, bununla birlikte namaza devam edip namazı tamamlamadan savaşmamaya niyet ederlerse veya gizlenirlerse yahut hafif bir hazırlık yaparlarsa namazı yarıda bırakmış sayılmazlar. Çünkü hazırlanma ile birlikte savaşmaya niyet etmemişlerdir, çünkü yaptıkları hazırlık da namazda caiz olan türden hafif bir şeydir. Sadece savaş olursa savaşmaya niyet etmiş sayılırlar, başlamış bir savaşa değil. Yani savaştan korkup yerlerinde ona niyet etmek ve niyetle birlikte bir fiil gerçekleştirmek söz konusu değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir düşman gelirse ve cemaatten biri de namazda olduğunu bilerek düşmanla konuşursa namazını yarıda kesmiş olur. Eğer namazda olduğunu unutarak konuşursa namazını devam ettirmesi ve sonunda sehiv secdesine gitmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir olay veya başka bir şey vukubulduğu esnada namazı bırakmaya veya oldukları yerde savaşmaya niyet ederlerse, namazı yarıda bırakmış sayılırlar. Ama namaz kılma niyeti üzere iseler, sonra düşmanın taciz edici sızmalarının sürmesi durumunda onunla savaşacaklarına niyet ederlerse ve düşmanın da bu türden

sızma girişimleri gerçekleşmezse bu şekilde niyet etmiş olmaları namazı yarıda kesmek anlamına gelmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cemaatin tamamı değil de içlerinde herhangi bir kimse için namazın kesilmesi anlamına geldiğini söylediğim bu hususlardan bir şey söz konusu olursa, onun namazı yarıda kesilmiş olur, diğerlerinin değil. Bu durumda olan imam ise onun namazı bozulur, bir de arkasında namaz kılıp da meydana gelen olayı bilen kimsenin namazı bozulur. İmamın arkasında namaz kıldığı halde olandan haberi olmayanın namazı bozulmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu şekilde namazı fasit olan imamın dışındaki birini, onun yerine imam olarak öne geçirirlerse *-inşaallah-* namazları geçerli olur. Ama ben -bu durumda- namazı kendi başlarına ferdî olarak kılmalarını yeğlerim. Yine korku namazı esnasında imamın gerçekleştirdiği namazı bozan namaz dışı tüm davranışlarla ilgili olarak da böyle yapmalarını tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bundan daha şiddetli bir korku esnasında yürüyerek veya binek sırtında kılınan korku namazının yeri burası değil. Bazı hususlarda bu tür korku namazından farklılıklar arz etmektedir.

DÜŞMAN KIBLE TARAFINDA OLURSA

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güvenilir (sika) biri bize anlattı, ona Mansur b. Mu'temir, ona Mücahid, ona da Ebu Ayyaş ez-Zuraki (Zeyd b. Samet) anlatmış: Resulullah (s.a.v) Usfan[98] köyünde korku namazını kıldı. O gün müşriklerin başında Halid b. Velid bulunuyordu. Müşrikler Resulullah (s.a.v) ile kıble arasında bir yerde konuşlanmışlardı. Resulullah (s.a.v) namaza başlamak üzere tekbir getirdi. Biz de onun arkasında iki saf tuttuk. Sonra rükua gitti, biz de rükua gittik. Rükudan kalktı,

[98] Mekke ile Medine arasında, Mekke'den otuz altı (bazılarına göre kırk sekiz) mil uzaklıkta bulunan bir köy.

biz de topluca rükudan kalktık. Sonra Resulullah (s.a.v) hemen arkasındaki birinci saf ile birlikte secdeye gitti. Onlar secdeden kalkınca, sonraki saf onların yerine secdeye gitti. Sonra Resulullah (s.a.v) selam verip namazı tamamladı.[99]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne anlattı, ona Ebu Zübeyr, ona da Cabir şöyle anlatmış: Korku namazı, emîrlerinizin yaptığı gibidir.[100] Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama ***"emîrlerinizin kıldığı gibi kılınır"*** demek istemiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Usfan köyünde korku namazını kıldırırken Resulullah'ın da, düşmanların da bulunduğu yer çöl bir araziydi. Orada düşmanın onları görmelerini engelleyecek bir şey de yoktu. Düşman kuvvetleri öncü birlik olarak iki yüz atlıdan ibaretti. Resulullah (s.a.v)'in beraberindeki Müslümanlar ise bin dört yüz kişilik bir kuvvetti. Yanındaki kuvvetlerin çokluğu ve düşman kuvvetlerinin sayı olarak azlığı nedeniyle acil bir korku durumu da söz konusu değildi. Saldıracak veya saldırı için harekete geçecek olsalardı bu durum o kadar erken de olmayacaktı. Hem uzaktaydılar hem de Resulullah (s.a.v)'in gözünden kaybolacak durumda değildiler. Yani Resulullah (s.a.v)'e fark ettirmeden gizlice saldıracak bir imkanları da söz konusu değildi. Bütün bunlar bir araya gelince de imam, insanlara bu şekilde korku namazını kıldırır.

Şöyle ki: İmam ve arkasındaki cemaat saf tutar. İmam tekbir getirir, arkasında saf tutanlar da tekbir getirerek namaza başlarlar. İmam rükua gider, onlar da giderler. İmam rükudan kalkar, onlar da kalkarlar. Sonra imam secdeye gider, onlar da secdeye giderler. Sadece arkasındaki bir saf veya safın bir kısmı secdeye gitmez, düşmanı gözlerler. Ama secdede olanlar imamdan uzaklaşacak şekilde saldırıya geçmez veya başka bir yola sapmazlar. İmam ve onunla birlikte secdeye gidenlerin tamamı kalkınca ayakta imamı bekleyenler secdeye giderler. Sonra onunla birlikte kıyam ederler, birlikte rükua giderler, birlikte rükudan kalkarlar. Sonra imam ve

---

99 Ebu Davud, 2/28/29; *el-Marife*, 3/15.

100 Müslim, 1/575; Buhari, 3/121.

kendisiyle birlikte daha önce secdeye gitmiş olanlar bu sefer de secdeye giderler, onları korumak üzere bekleyen saf hariç. İki kere secdeye gittikten sonra teşehhüd için otururlar. Bu sırada korumalık yapmak üzere ayakta bekleyenler secdeye gider ve sonra teşehhüd için otururlar. Böylece imam arkasındakiler birlikte selam verip namazı tamamlamış olurlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamı koruyan saf korkar da konuşurlarsa namazlarını yeniden kılarlar. Şayet hep birlikte korkmuşlarsa imamın da namazını yarıda bırakmasının bir sakıncası yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam bu namazı kılar ve kendisini koruyan saf ikinci safın arkasına geçip ikinci saf da öne geçerek onu korursa bunun bir sakıncası olmaz. Eğer böyle yapmazlarsa bu hususta genişlik tanınmıştır. Bu halde imamı sadece bir saf korursa namazlarının geçerli olacağını umuyorum. Ama ikinci rekatı yeniden kılmalarını tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet düşmanın azlığı, Müslümanların çokluğu gibi hususlar aynı anda söz konusu olursa, bulunulan yer de vasfettiğim gibiyse ve imam da arkasında saf tutanlarla birlikte *"Zatu'r-Rika"* günü kılınan korku namazı gibi namazı eda ederse, bunun mekruh olacağı düşüncesindeyim. Ne kendisinin ne de arkasında saf tutanlardan bir kimsenin namazı iade etmeleri gerektiğine dair açık bir beyan söz konusu değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam korku namazını kıldırırken bir grupla birinci rekatı kıldıktan sonra bu grup namazı tamamlamadan yüzünü kıbleden çevirip düşmana karşı durursa, sonra diğer grup bir rekat kılıp namazı tamamlamadan düşmanın karşısında durursa ve her iki grup da namazda olduklarını düşünerek dua ve zikirlerini sürdürürlerse namazları geçerli olur mu, olmaz mı hususunda iki görüş vardır:

Birincisi: Namazı bitirmeden yüzlerini kıbleden döndürdükleri için her iki grup da namazını yeniden kılmalıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet diğer grup imamla birlikte bir rekat kıldıktan sonra ferdî olarak namazını tamamlarsa ve ilk grup da namazını tamamlamadan önce kıbleden döndükleri için bu görüşe göre namazları bozulur. Bu görüşü savunanların ileri sürdükleri hadisi rivayet eden bu konuda bundan farklı bir hadis de rivayet etmiştir.

İkincisi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunların hepsi caizdir. Aynı şekilde yukarıda işaret edilen ilk görüşe göre ilk grup kıbleden dönmeden önce namazını tamamlarsa ve ikinci grup namazı tamamlamadan kıbleden dönerse ilk grubun namazı geçerli, namazı tamamlamadan önce kıbleden dönen ikinci grubun namazı ise geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yukarıda işaret ettiğim bütün durumlarda imamın namazı geçerlidir. Çünkü namazı tamamlamadan kıbleden başka tarafa dönmemiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer İmam ***"Zatu'r-Rika günü"***nde kılınan korku namazının benzerini kılar ve namazı tamamlamadan kıbleden dönerse veya namazı korku namazı yahut normal namaz olarak kılar ve kıbleden dönerse, bu esnada namazı henüz tamamlamadığını hatırlıyorsa, namazı yeniden kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize güvenilir (sika) biri olan İbn Uleyye veya bir başkası anlattı, ona Yunus, ona Hasan, ona da Cabir b. Abdullah anlatmış: Resulullah (s.a.v) bir keresinde bir hurma bahçesinin derinliklerinde öğle namazını korku namazı olarak kıldırdı. Bir grupla iki rekat kıldı ve selam verdi. Sonra diğer grupla iki rekat kıldı ve sonra selam verdi.[101]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer İmam korku namazını bu şekilde kıldırırsa bu namaz geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu rivayet Muaz'ın yatsı namazını Resulullah (s.a.v) ile birlikte kıldıktan sonra gidip kavmiyle de kılmasıyla aynı anlamdadır.

---

[101] Müslim, 1/576; Ebu Davud, 2/40-41; *el-Marife*, 3/18.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu rivayet, imama uyan kişinin niyetinin imamın niyetinden farklı olmasının namazını bozmayacağına, böyle bir niyete sahip olunabileceğine delildir.

Eğer imam korku namazında bir gruba bir rekat kıldırsa, sonra o grup selam verse ve imam selam vermeden kalan rekatı diğer grupla kılsa, sonra imam selam verse ve arkasındaki grup da selam verse, imamın namazı tamdır ve her iki grup da namazda olduklarını hatırladıkları halde selam vermişlerse, namazlarını yeniden kılmak zorundadırlar.

Ebu Yakub [Yusuf b. Yahya el-Buveyti] şöyle dedi: Eğer başkalarının niyetinden dolayı namazı tamamlamış olduklarını düşünür ve sehiv secdesine giderlerse, önceki grup namazını yeniden kılmak durumundadır. Çünkü böyle bir durumda namazdan çıkışları uzamış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazda imamın eda etmek zorunda olduğu rekat sayısının aynısı imama uyan kimse için de gereklidir. İmam ve imama uyan, rekat sayısı bakımından farklı yükümlülüklere sahip olamazlar. ***Zi-Karad*** denilen yerde kılınan korku namazına dair sabit bir hadis de söz konusu değildir.

Bize Rebi' anlattı: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, *el-İmla*'da bize şöyle anlattı: Hazarda dört rekat kılınan korku namazı seferde iki rekat kılınır.

İmam korku namazını seferde kılıyorsa ve düşman da kıble tarafından farklı bir cihette konuşlanmışsa, imam cemaati iki gruba ayırır. Bir grup namazın dışında düşman cihetine doğru bekler, bir grup da onunla beraber olur. Kendisiyle beraber olan grupla bir rekat namaz kılar, sonra kıyamda bekler, kıraatini uzun tutar. Arkasındaki gruptakiler de kendi başlarına Fatiha'yı ve bir sûreyi okurlar, sonra rükua giderler, secde ederler ve teşehhüde oturup sonra selam verirler. Ardından gidip arkadaşlarının yerinde beklemeye başlarlar. Nöbet yerinde bekleyen diğer grup gelir ve imamla birlikte namaza girerler. İmamla birlikte namaza başlangıç tekbirini getirirler. İmam da onların namaza başlamalarından sonra kıraatinin bittiği yerden itibaren Fatiha ve bir sûre okuma miktarı kadar Kur'ân'dan bir

bölüm okur. Onlarla birlikte yeni baştan Fatiha okumaz. Derken secdeye gider ve teşehhüde oturarak bekler, Allah'ı zikreder, Peygamber (s.a.v)'e salavat getirir ve dua eder. İmam secdeden başını kaldırınca arkasındaki saf kıyama kalkar, Fatiha'yı ve bir sûreyi okurlar. Sonra rükua gider ve secde ederler ve imamla birlikte otururlar. İmam da onların teşehhütlerini bitirebilecekleri bir zaman ekleyerek zikrine devam eder. Sonra onlarla birlikte selam verir.

Eğer imam akşam namazını korku namazı olarak kılıyorsa, ilk gruba bir rekat kıldırdıktan sonra ayakta bekler, onlar da ferdî olarak namazlarını tamamlarlar. Sonra diğer grup gelir, imam onlarla birlikte iki rekat kılar ve oturarak bekler, onlar da katılmadıkları ilk rekatı kendi başlarına kılarak otururlar ve imam onlarla birlikte selam verir.

Akşam ve sabah namazlarının rekat sayısı hazarda da, seferde de değişmez.

İmam öğlen, ikindi veya yatsı namazını korku namazı olarak hazarda kıldırıyorsa yukarıda anlatıldığı şekilde kıldırır. Bir farkla, ilk grupla birlikte iki rekat kılar, teşehhütte oturarak arkasında saf tutanlar kendi başlarına kalan iki rekatı kılıncaya kadar bekler. Sonra diğer grup gelir. Bunlar gelip namaza başlama tekbirini getirince imam kıyama kalkar, geri kalan iki rekatı da onlarla birlikte kılar. Sonra onlar kalan iki rekatı kendi başlarına kılıncaya kadar bekler, ardından onlarla birlikte selam verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayete kıyasla ***"Teşehhütte oturarak... bekler."*** dedik. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in seferîlik dışında korku namazı kıldığına dair bir hadis rivayet edilmiş değildir. Bütün anlatılanların bir hususta birleştiklerini gördüm. Buna göre Resulullah (s.a.v) ilk gruba bir rekat kıldırmış ve kıyamda beklemiş. İlk grup sonunda teşehhüt oturması olmayan rekatta Peygamber (s.a.v)'e uymuş. İkinci grup ise sonunda teşehhüt oturması olan rekatta ona uymuş. Yine anlatılanlardan gördüğüm şudur ki, ikinci grup da tıpkı birinci grup gibi bir rekatta Peygamber (s.a.v)'e uymuş. Sadece fazladan olarak onunla teşehhütte bir miktar oturmuşlar. Anlatılanlardan hareketle

ikinci grubun birinci gruptan farklı olmadıklarını ya da onlardan daha fazla bir hal üzere olmadıklarını da gördüm. Eğer ***"imam ilk grupla teşehhüde oturduktan sonra kıyama kalkar ve ilk grup namazını tamamlayıncaya kadar bekler"*** deseydim, bu takdirde ilk grubun imamla birlikte ikinci grup kadar veya daha fazla namaza katıldığını iddia etmiş olurdum. Bu durumda imam, ikinci grup oturmuşken kendisine katılıncaya kadar oturarak bekler demem gerekirdi. Böylece ikinci grup için ilk gruptan fazla bir hal söz konusu olurdu. Dolayısıyla yaptığımız kıyas, Resulullah (s.a.v)'den rivayet edilen uygulamaya muvafıktır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer düşman kıble tarafında imamın tam karşısında bir yerde konumlanmışsa ve imam da korku halinden dolayı namazı bu şekilde kılarsa geçerli olur. Şayet düşman kuvvetlerinin sayısal olarak azlığı, Müslüman kuvvetlerin çokluğu ve ayrıca onları görmelerini engelleyecek bir durumun söz konusu olmayacağı çöl gibi bir yerde konumlanmış olmaları, ayrıca düşman oklarının menzilinde ya da kılıçlarının ulaşacağı bir mesafede olmamak gibi bir durum söz konusuysa, bu takdirde; bütün cemaat imamın arkasında saf tutar. Onunla birlikte namaza başlar, onunla birlikte rükua gider ve onunla birlikte rükudan kalkarlar. Sonra imamın hemen arkasındaki saf ayakta bekler, diğerleri imamla birlikte secde ederler. İmam secdeden kalkınca arkasında bulunanlar ona tâbi olarak secdeye gider, sonra onunla birlikte secdeden kalkarlar.

Ebu Ayyaş Zuraki'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.v), "Usfan günü" bu şekilde namaz kılmış ve o sırada Halid b. Velid'in komutasındaki düşman kuvvetleri kıble tarafında Peygamber (s.a.v)'in tam karşısında konuşlanmışlardı. Yine Ebu Zübeyr, Cabir'den *"Korku namazı şu emîrlerinizin kıldırdığı gibidir."* şeklinde bir ifade rivayet etmiştir.[102]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Emîrler böyle yaparlar. Ancak ayakta bekleyenler emîrin secdeye gitmesiyle birlikte secdeye git-

[102] Bu rivayetlerin tahrici daha önce geçmişti.

mezler, ta ki ilk saftan olanlardan yakın olanlar ayakta yerlerini alıncaya kadar. Ama emîrin sağından-solundan uzaklaşanlar hariç.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korumalık görevini yapan grubun düşmanın savaşmak üzere harekete geçtiğini gördüklerinde imama duyurmak üzere seslerini yükseltmelerini ve eğer düşman saldırırsa bir kısmının karşı saldırıya geçmesini, bir kısmının da imamı korumasını uygun görürüm. Yine kıble cihetinden olmayan bir tarafta bir pusuyu fark ederlerse, bazılarının o tarafa yönelmesini de isterim. İmamın da bu uyarıyı duyduğunda Fatiha'dan sonra İhlas sûresini okumasını, rüku ve secdelerini, teşehhüt oturmalarını namazın tümünde kısa tutmasını yeğlerim. İmama bir saldırı olursa veya fiilen savaşa katılmak zorunda kalırsa ve bu yüzden namazı yarıda bırakırsa sonradan kaza eder.

Sehiv secdesi açısından korku namazı ile sair namazlar arasında herhangi bir fark yoktur. Sadece bir hususta farklılık vardır. Şöyle ki: İmamın arkasında korku namazının ilk rekatını kılan ilk grup, imamın kendilerine kıldırdığı rekatta bir yanlışlık (sehiv) yaptığına kesin kani olursa ve teşehhüdden sonra ve selamdan önce sehiv secdesine giderseler, onların imamdan önce sehiv secdesine gitmiş olmaları, ondan önce rükua gitmiş olmak gibi namazı bozan bir durum olmaz.

İmam, ikinci grup gelip kendisine teşehhütte katılıncaya kadar normal secdelerden sonra sehiv secdesine gitmek isterse, sonra sehiv secdesine gidince arkasındakiler de onunla birlikte secdeye gitseler, sonra imam selam verse ve onlar da selam verseler, ayrıca ilk grup da imamın ilk rekatta yanlışlık yaptığının farkında değilse veya imam onların bunu unutmalarından endişe ederse, imamın yüzünü onlara çevirmeden secdeye gitmelerini işaret etmesini uygun görürüm. İmam böyle yapmazsa, ilk gruptakiler de sehvin farkına varmazlarsa ve ikinci grup da secde edip ayrılırsa ve imam da ayrılırsa artık namazın iade edilmesine gerek olmadığı gibi onların sehiv secdesine gitmeleri de gerekmez. Çünkü sehiv secdesinin terki, namazı bozan bir şey değildir. Nitekim bu konuya yerinde değinilmiştir.

KORKU NAMAZI KILMANIN CAİZ OLDUĞU HALLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir insanın ancak düşmanın kendisine yakın olduğunu görmesi ve saldırılarından emin olmaması, bir yerden saldırıya geçmelerinden korkması veya doğru söylediğinden emin olan birinin gelip düşmanın kendisine yakın bir yerde bulunduğunu söylemesi veya kendisine doğru yürüyüşe geçen düşmanın saldığı bir korkunun olması hallerinde namazını korku namazı olarak kılması caiz olur. Bu durumlardan biri söz konusu olduğunda korku namazı kılınabilir. Ama bu hallerden biri gerçekleşmemişse bu durumda namazı korku namazı şeklinde kılmak caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam, düşmanla ilgili bir haberle gelse kendisine haber ulaşan da bu habere dayanarak korku namazı kılsa, sonra düşman geri gitse, namazını yeniden kılması gerekmez. Bunların tümü kişinin düşmanla aynı güzergâhta olmasıyla ilgilidir. Bir kimse ancak büyük zorluklarla veya kapıyı kırmakla ulaşılan sağlam bir kaledeyse veya geniş bir hendeğin çevrelediği bir yerde bulunuyorsa ve düşmanın kendisine ulaşması için o geniş hendeği doldurması gerekiyorsa, böyle bir durumda korku namazı kılamaz. Korunaklı bir köyde bulunuyorsa da korku namazı kılamaz. Ama rahatlıkla girilebilen korumasız bir köyde bulunuyorsa veya çevresinde pek geniş olmayan kolaylıkla aşılabilen bir hendek bulunuyorsa, namazı korku namazı olarak kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet (namaz kılanlar) düşman ülkesinde bulunuyorlarsa ya da düşman ülkesinde bulunmuyorlarsa ve uzaktan düşman olduğunu sandıkları bir kalabalık görüyorlarsa korku namazını kılmamalarını yeğlerim.

Korku namazının kılınmamasını yeğlediğim bütün durumlar için benim önerim şudur: Eğer korkuya kapılıyorlarsa imam tıpkı korku hali dışındaki namazlar gibi bir gruba namazı kıldırır, diğer grup ise onlara korumalık yapar. Namazı bitirince de o ve beraberindekiler öbür gruba korumalık yaparlar ve birine de onlara imamlık etmesini emrederler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müslümanların ülkesinde mühimmat ve silah deposunda nöbet tutan, bu arada müşriklerin mühimmat ve silah deposunda nöbet tutanları gözetleyen ve görevlerini ihmal etmeleri durumunda düşman tarafın bir girişimde bulunmasından endişe edilen Müslümanlar için de iki depoyu da koruyan bir engel bulunmuyorsa veya en azından birbirlerine saldırıda bulunmaktan ziyade kuvvetleri için keşifte bulunmakla görevli bulunuyorlarsa bu durumda da yukarıdaki gibi namaz kılmalarını öneririm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer benim korku namazını kılmayı mekruh saydığım hallerin birinde Resulullah (s.a.v)'in Zatu'r-Rika'da kıldığı gibi korku namazını kılarlarsa ilk grubun namazı yeniden kılmasını tercih ederim. Ama imamın ve ikinci grubun namazı yeniden kılmasını tercih etmem. Bununla beraber ilk grubun da kesin olarak namazı iade etmesi gerektiğine dair açık bir kanıt yoktur. Çünkü ortada gerçekten bir korku olmasa da namazı korku sebebiyle kılmışlardır. Nitekim bir adam korku hali dışındaki normal zamanlarda da namazının bir kısmını imamla birlikte, bir kısmını da münferiden kılabiliyor ve namazı iade etmesi de gerekmiyor.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşman kuvvetleri olduğunu sandıkları bir kalabalık görürlerse, sonra bunların düşman olmadığı ortaya çıkarsa ve Peygamber efendimizin Zatu'r-Rika'da kıldığı gibi korku namazı kılmışlarsa, imam da, iki grup da namazlarını yeniden kılmazlar. Çünkü hiçbiri namazlarını tamamlayıncaya kadar kıbleden başka tarafa yönelmemişler. Ayrıca korku sebebiyle bu şekilde namaz kılmışlardır. Aynı şekilde Resulullah (s.a.v)'in hurma bahçesinin derinliklerinde kıldığı gibi veya Usfan'da kıldığı gibi korku namazını kılarlarsa korumalık yapan grubun namazını yeniden kılmasını tercih ederim, ama bunu zorunlu görmem. İmam da, korumalık yapmayan grup da namazı yeniden kılmak zorunda değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazılarının bir eleştiri olarak söylemeye çalıştığı gibi biz bu babda alabildiğine az meseleyi işliyoruz, çünkü ancak çok şiddetli korku hallerinin dışında korku namazının

kılınmasını öngörmüyoruz. Ama biri bu tarz bir korku söz konusu olmaksızın korku namazını kılarsa da bize göre namazını iade etmesi gerektiğine ilişkin açık bir kanıt da yoktur.

İMAMLA BİRLİKTE KORKU NAMAZINI KILANLARIN SAYISI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazı esnasında imamla birlikte bir grup bulunuyorsa ve bu grup da üç veya daha fazla kişiden oluşuyorsa veya bir grup korumalık yapıyorsa ve korumalık yapanların sayısı da üç veya daha fazla ise bunu mekruh görmem, ancak imamı, saldırıya maruz kaldığında savunacak sayıda kimselerin korumasını isterim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta imamla beraber saf tutan grubun sayısının çok veya az olması fark etmez. İmam, koruma işini yapabilecek sayıda adamı ayırmak ve yeterli miktarda teçhizat tahsis etmek suretiyle insanları korumalar ve namaz kılanlar olarak iki gruba ayırır. Kendisiyle birlikte namaz kılanların sayısının az, koruma için ayrılanların sayısının çok veya koruyanların az, onunla birlikte namaz kılanların çok olması fark etmez. İmamın yanında üç veya daha fazla kişinin bulunması ve koruyanların sayısının da üç veya daha fazla olması namazın geçerli olması için yeterlidir. Eğer koruyanların sayısı üçten az ise veya onunla birlikte namaz kılanların sayısı üçten az ise bunun mekruh olduğunu düşünüyorum. Çünkü üçten az olanlara grup (taife) adı verilmez. Buna rağmen herhangi birinin namazını yeniden kılması da gerekmez. Çünkü bir şey grup (taife) için caizse *-inşaallah-* tek kişi için de caiz olur.

KORKU NAMAZI ESNASINDA SİLAH TAŞIMAK

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ

يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا»

"(Ey Muhammed!) **Cephede sen de onların** (mü'minlerin) **arasında bulunup da onlara namaz kıldırdığın vakit, içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında** (bir rekât kıldıklarında) **arkanıza** (düşman karşısına) **geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz, ya da hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun** (tedbirinizi alın). **Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."** (Nisa, 102)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Silahında necis bir şey olmadığı sürece namaz kılan birinin silahını üzerinde taşımasını tercih ederim. Eğer silahta veya silahın bir kısmında necaset bulunuyorsa, onu bir yere bırakması gerekir. Eğer silahın üzerinde necaset bulunduğu halde onu üzerinde taşıyarak namaz kılarsa namazı geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılan bir kimse, namazına engel olmayan, önündeki veya arkasındaki safı rahatsız etmeyen kılıç, yay, okluk, kalkan, kemer gibi teçhizatı üzerinde taşıyabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılan bir kişi üzerinde mızrak bulunduramaz. Çünkü mızrak uzundur. Ama yanında kimsenin bulunmadığı bir boşluk bulunuyorsa ve önündekini ve arkasındakini rahatsız etmesi durumunda kenara itebilecekse yanında bulundurmasında bir sakınca olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse, namazda rüku ve secdede, erkanı bozmasına neden olacak zırh türü şeyleri de giyemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazı esnasında bütün silahları bırakmasını da caiz görmem. Ama silah taşıyamayacak kadar hasta olması veya yağmurdan ötürü zahmet çekmesi müstesna. Çünkü yüce Allah bu iki halde silah bırakılmasına izin vermiş ve bu iki halde de gerekli tedbirlerin alınmasını da emretmiştir. Nitekim şöyle buyurmuştur:

«وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ»

"Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın." (Nisa, 102)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse hasta değilse ve yağmurdan rahatsız olması da söz konusu olmuyorsa, söylediğim gibi, yapısı veya ağırlığı nedeniyle namazdaki erkanı bozan türdeki silahların dışındaki silahları bırakmasını yeğlemem. Eğer silahların bir kısmını bırakır, bir kısmını da üzerinde taşırsa, bunun caiz olmasını umuyorum. Çünkü silahlarının bir kısmını yanında taşımaktadır. Silahların bir kısmını üzerinde taşıyan kimse de silahlı sayılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse korku namazı esnasında hastalık ve yağmurun rahatsızlık vermesi gibi bir durum söz konusu olmaksızın bütün silahlarını bırakırsa veya yakınındaki kişileri rahatsız edecek türdeki silahları üzerinde taşırsa, her iki halde de bunu yapmasını mekruh sayarım. Ama namazı bu iki halden birinde bozulmaz. Çünkü buradaki masiyet silahın terkiyle ilgilidir. Ama silah taşımak da namazın bir cüzü değildir. Dolayısıyla silah taşımadı diye namazı bozuldu veya taşıdı diye de namazı tamamlandı, denemez.

NECASET BULAŞTIĞI İÇİN KUŞANILMASI CAİZ OLMAYAN VE CAİZ OLAN ŞEYLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin kılıcına kan bulaşmışsa ve kanı bir şeyle silerek gidermişse bu kılıcı namazda kuşanması caiz olmaz. Aynı durum okun ve mızrağın ucu, tolga ve kan bulaşmış bütün demir teçhizat için de geçerlidir. Eğer bunlara bulaşmış kanı suyla yıkamadan namaz kılmışsa namazını iade etmesi gerekir. İster demire bulaşmış olsun ister başka bir şeye, kan gibi necasetler ancak suyla temizlenirler. Eğer demir paslanmasın diye üzerine bulaşmış kanı yağla veya temizleyici özelliği olmayan bir suyla yıkarsa ya da toprakla silerse temizlenmiş olmaz. Aynı durum diğer tüm teçhizat için de geçerlidir. Ancak suyla temizlenen diğer tüm necasetler için de bu durum söz konusudur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse savaşta kılıcını savurur ve birinin bağırsaklarını deşer de kılıca ifrazat ve irin bulaşırsa da suyla yıkamadıkça onunla namaz kılması caiz olmaz. Çünkü bağırsaklardaki ifrazat ve irin gibi şeylerin tümü de necaset kapsamına girerler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse savaş teçhizatına necaset bulaşıp bulaşmadığı hususunda şüpheye düşerse, necaset bulaşmış olmasından kuşkulandığı mühimmatı namazda üzerinde taşımamasını yeğlerim. Buna rağmen bunları kuşanmış olarak namaz kılarsa, bunlara necaset bulaştığından kesin olarak emin olmadıkça namazını iade etmesi gerekmez. Bu teçhizatla namaz kıldıktan sonra onlara necaset bulaştığını kesin olarak öğrenirse namazını yeniden kılmak durumundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta bedenine sarıp kuşandığı, sırtında taşıdığı, bedeninin bir yerinin üzerine attığı, başlığında taşıdığı ve elinde tuttuğu bütün teçhizat aynı hükme tâbidir. Bunları namazda üzerinde taşıyabilmesi için hiçbir necasetin bulaşmamış olması, bulaşmışsa da suyla temizlenmiş olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yanında ok ve benzeri şeyler bulunuyorsa ve bunların üzerinden de köpek ve domuz dışındaki

herhangi bir hayvanın kanı akmışsa, -neresinden akmışsa aksın- yahut bu hayvanların salyaları bulaşmışsa yahut ateşte kavrulduktan sonra üzerine süt sağılmışsa ya da herhangi bir ağacın zehirli reçinesi bulaştırılmışsa ve bunları da kuşanarak namaz kılmışsa bunun bir sakıncası yoktur. Çünkü bu saydıklarımın hiçbiri necis değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namaz kılarken kuşandığı silaha yılan zehiri bulaştırılmışsa veya eti yenmeyen bir hayvanın yahut murdar bir hayvanın yağı sürülmüşse ve bunları suyla yıkamamışsa, bunlar üzerindeyken kıldığı namazı yeniden kılmak durumundadır. Necaset suyla temizlenmedikçe, kılıç veya demirin ateşte kızdırıldıktan sonra zehir sürülmesiyle ateşte kızdırılmadan zehir sürülmesi arasında bir fark yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde zehir sürülse ve ateşte kızdırılmasa, sonra ateşte kızdırılmış olsa, bazılarına göre ateşle birlikte bunlar yok olur veya alevler onları yakar bitirir. Oysa zehir necistir ve ateşle temizlenmez, ancak suyla temizlenir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet bu teçhizatlardan biri ateşte kızdırılsa, sonra üzerine necis bir şey dökülse veya necis bir şeyin içine daldırılsa, bazılarına göre, bu necis şeyi demir içine çekmiş olur ki suyla yıkanırsa temizlenmiş sayılır. Çünkü temizlik, görünen/açıktaki şeylerle ilgilidir, görünmeyen/içe sirayet etmiş şeylerle ilgili değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Demirin ateşte kızdırılması temizliğine de, pisliğine de bir şey katmaz. Çünkü ateşte, temizleyicilik özelliği yoktur, temizleyicilik özelliği suya aittir. Şayet bu kişi su bulunmayan bir yerdeyse ve teçhizatına bulaşmış necaseti toprakla silerse, toprak da onu temizlemiş olmaz. Çünkü toprak necaseti temizlemez.

SAVAŞÇI BİR KİMSENİN NAMAZDA BEDENİ (SECDE AZALARI) İLE TOPRAĞIN TEMASINI ENGELLEMESİ CAİZ OLAN VE CAİZ OLMAYAN ŞEYLER GİYMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer savaşçının giydiği tolganın burunluğu varsa ve korku namazını kılan kişinin başını tamamıyla

örtecek genişlikteyse bunları namazda giyinmesini mekruh görürüm. Ta ki tolganın sarktığı geniş kısmı veya burunluk, secdenin eksiksiz yerine getirilmesine, alnın ve burnun tam olarak yerle temas etmesine engel olmasın. Ama secde ederken bunları çıkarıyorsa veya alın ve burnunun üzerinden kaldırıyorsa yahut bu azaları açıkta bırakacak şekilde sıkıştırıyorsa bunları giymesinin bir sakıncası yoktur, yeter ki alnı, arada bir engel olmadan yere tam olarak temas etsin.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum secde yerlerini örtme özelliği bulunan miğfer ve sarık için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşçı bir kimsenin alnının bir kısmı secde esnasında yere temas ediyorsa bu, secdenin geçerli olmasını sağlayan en az sınırdır. Bununla beraber alnının tümünü ve burnunu secde sırasında yere değdirmeyi terk etmesini mekruh kabul ediyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşçının iki avucunda, onların secde esnasında yere temas etmesini engelleyen silah gibi bir şeyin bulunması mekruhtur. Bana göre böyle yapması durumunda namazı yeniden kılması iyi olur. Ama mutlaka namazı yeniden kılması gerektiğine dair açık bir delil de yoktur. Dizlerinde bu türden bir şey bulunması ise mekruh değildir. Avuçlarında bulunmasını mekruh saydığım şeylerin ayaklarında bulunmasını ise mekruh saymıyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşçı bir Müslüman, elbisesinde veya silahında kan izi bulunduğu halde bunu bilmeden namaz kılarsa, farkına vardığı zaman namazını yeniden kılar. Mutlaka yeniden kılar dediğim zaman, bir süre sonra demek istiyorum. Her halükarda en kısa zamanda yeniden kılması evladır. Yine namazın bir kısmını eda etmişken namazı tamamlamadan üzerine kan sızarsa ve namazın da bir kısmını kılarsa ve bu sızma namaz tamamlanmadan önce namaz esnasında gerçekleşmişse, ayrıca üzerine kan sızan elbisesini çıkarmazsa namazı yeniden kılması gerekir. Eğer üzerine kan damlar damlamaz elbiseyi çıkarır ve namazına devam ederse namazı geçerli olur. Ama yüzünü kıbleden çevirir

ve elbisesine bulaşan kanı yıkarsa bunu yapması bana göre mekruhtur ve böyle birine namazı yeniden kılmasını emrederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları "Kanı yıkayıp namazına kaldığı yerden devam etmesi caizdir." demişlerdir. Ama ben kimseye bu görüşü emretmem, bilakis namazı yeniden kılmasını emrederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam silahlarının veya elbiselerinin bazısına kan bulaştığından emin olursa, ama bunların hangisi olduğunu kesin olarak bilemezse, kanaatini kullanır. Araştırır ve kan bulaştığını düşündüğü şeyleri bir kenara bırakarak geri kalan silah ve giysileriyle namazını kılarsa *-inşaallah-* bunun caiz olacağını düşünüyorum. Böyle yaptıktan sonra necaset bulaşan silah ve giysilerle namaz kıldığına ve üstelik namazdan önce bunları temizlemediğine kesin kanaat getirirse bu silah ve elbiselerle kıldığı bütün namazları yeniden kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir müşrikten bir silahı zorla alırsa veya satın alırsa ve kendisi de o müşrikin silahını herhangi bir necasete bulaştıran biri olduğunu düşünüyorsa, ama bu görmeye veya haber almaya dayalı bir bilgi değilse, bu silahta necaset olduğunu kesin olarak öğrenmediği sürece onu üzerinde taşıyarak namaz kılabilir. Eğer onu kuşanarak namaz kılmadan önce suyla yıkarsa veya namaz kılarken onu kendinden uzak tutarsa böylesi bana göre daha iyi olur.

BİR SAVAŞÇININ NECASET BULAŞMAMIŞ GİYSİLERDEN GİYEBİLECEKLERİ VE GİYEMEYECEĞİ ŞEYLER İLE SAVAŞTA ŞÖHRET YAPMASI VE KENDİNİ TANITAN BİR ALAMET TAŞIMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir savaşçının halis ipek veya ibrişimden giysileri elbiselerinin üstünde açık olarak giymekten sakınmasını severim. Eğer bedenini korusun diye giyinirse *-inşaallah-* bunun bir sakıncası olmaz. Çünkü bir insan için normal zamanlardan sakıncalı olan birçok şeye savaşta izin verilebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İpek ve ibrişim gibi giysiler necaset değildir, bilakis bunları giyinmek taabbudî olarak mekruhtur. Bir insan savaş hali dışında bunları giymiş olarak namaz kılarsa namazını yeniden kılması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer koruyucu zırh niyetine giyilmemiş giysinin dokumasında ipek, pamuk ve keten bulunuyorsa ve pamuk dokuma daha baskınsa -ister korku namazı kılsın ister normal namaz kılsın- hiç kimse için bu giysiyi giymeyi mekruh görmem. Eğer elbisenin yüzü ipekse -ister savaşçı olsun ister olmasın- her namaz kılan için mekruh görürüm. Savaşçılar için mekruh görmemin sebebi, sadece yüzü ipek olan giysinin tümü ipek olan giysi gibi bedeni koruyamamasıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam astarı ipek olan bir kaftan giyerse bunun bir sakıncası yoktur. Erkekler için mekruh olan, yüzü ipek olan elbiseler giymektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zırhın çoğu demirden ve az bir kısmı altından veya bütünüyle altından imal edilmişse böyle bir zırhın giyilmesi bana göre mekruhtur. Ama zorunlu olarak giyilmesi başka. Zaruret halinde bir kısmı veya tamamı altın olan bir zırhı giymenin sakıncası yoktur. Ben, bu zırhı sürekli olarak yanında bulundurmasını mekruh görürüm. Çünkü böyle bir zırha sahip olan bir kimse onu satarak birden çok demir zırh alabilir. Üstelik demir zırh daha iyi korur. Ayrıca demir zırhı giymek de hiçbir şekilde mekruh olmaz. Ama savaş beklenmedik bir anda çıkarsa ve sadece altın zırh yanında bulunuyorsa bu takdirde onu giymesi bana göre mekruh olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde kılıcında altın bir süsleme varsa, bana göre onu çıkarmaması mekruhtur. Ama savaş aniden çıkmışsa, o zaman bu altın süslemeli kılıcı kuşanmasında bir sakınca yoktur. Savaş sona erdikten sonra o süsü çıkarmasını severim. Aynı şekilde kalkanında, diğer koruma malzemelerinde altın süslemeler bulunuyorsa bunları kullanması mekruhtur. Hatta kaftanında altın düğmeler veya bir altın düğme bulunuyorsa onu da giyinmek aynı şekilde mekruhtur. Aynı

durum kuşağı, kılıç bağı ve kılıfı için de geçerlidir. Çünkü bunların tümü koruyucu kalkan hükmündedir/kalkan olma özelliğine sahiptir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın yüzüğü altından ise savaşta da, barışta da parmağına takmasını uygun görmem. Çünkü altın takmak nehyedilmiştir. Ayrıca yüzüğün koruyucu kalkan olmak gibi bir özelliği de yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir Müslüman savaşçının som altından teçhizat vb. kuşanmasını mekruh kabul ettiğim gibi altın yaldızlı veya altın süslemeli şeyleri de mekruh kabul ediyorum. Ama bunun için altının renginin belli olması gerekir. Bununla beraber bu özelliğe sahip bir teçhizatı kuşanmaması bana göre daha uygundur. Kaftanın astarına benzer bir yerdeyse bu süsleme ve yaldızlar bunların giyilip kuşanılmasının bir sakıncası olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Erkeklerin inci takmasını mekruh görmemin sebebi adaba aykırı olmasıdır. Çünkü inci, kadınlara has bir takıdır. Haram anlamında bir mekruhluğu kastetmiyorum. Yine erkeklerin yakut, zebercet gibi pahalı taşlardan oluşan süsleri takmalarını da israf ve kibir alameti oldukları için mekruh kabul ediyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşta ağır bir sınav vereceğini bilen birinin tanınması için takılması caiz olan şeylerle kendini belli etmesini mekruh saymam. Alaca bir ata ve kısrağa yahut namlı cins bir bineğe binmesi de mekruh değildir. Hz. Hamza, Bedir savaşında tanınmak için göğsüne bir nişan takmıştı. Bana göre savaş meydanında bire bir mübareze yapmak üzere meydan okumak da mekruh değildir. Nitekim Resulullah (s.a.v)'in emriyle Ubeyde, Hamza ve Ali *(Allah onlardan razı olsun)* müşriklere meydan okuyarak bire bir mübareze yapmak üzere er meydanına çıkmışlardı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşta tilki ve sırtlan derisi üzerinde tüyleri varsa ve bu hayvanlar boğazlanmışlarsa giyilebilir. Eğer boğazlanmamışlarsa, ama derileri tabaklanmışsa/debbağlanmışsa, tüyleri de yolunmuşsa giyilebilir ve bunlarla namaz kılınabilir. Ama tüy-

leri yolunmamışsa bunlarla namaz kılınmaz. Çünkü tabaklanmayla tüyler temizlenmiş olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde eti yenen her hayvanın, şayet boğazı kesilerek öldürülmüşse, derisini giymek caizdir. Eti yendiği halde boğazlanmadan ölmüş bir hayvanın derisi, ancak tabaklanmışsa ve üzerinde de tüyleri yoksa giyilebilir. Aksi takdirde giyilebilir, ama bunlarla namaz kılmak caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde ister boğazlanmış olsun ister boğazlanmamış olsun, eti yenmeyen bir hayvanın derisini giyerek de namaz kılınmaz. Ancak tabaklanmış ve tüyleri yolunmuş olması başka. Ama derinin üstünde bir miktar tüy kalmışsa yine de bununla namaz kılınmaz. İster tüyleri giderilsin, ister tabaklansın, ister tabaklanmasın, hiçbir şekilde domuz ve köpek derisiyle namaz kılınmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ayrıca bir adam, atının dizgin, gem, eyer gibi gereçlerini de kesinlikle köpek veya domuz derisinden yapamaz. Bunun dışında söz konusu hayvanlardan da hiçbir şekilde yararlanamaz. Ama avcılıkta, sürünün korunmasında veya tarla bekçiliğinde köpeğin kullanılması hariç. Bu iki hayvanın dışındaki hayvanların derisinden imal edilmiş alet edevatı bir adam atına veya hayvanına giydirse ve bunlardan istifade etse, fakat kesinlikle bunlarla namaz kılmasa bu tarz bir kullanımın bir sakıncası yoktur. Mesela maymun, fil, aslan, kaplan, kurt, yılan gibi eti yenmeyen hayvanların derilerini kullanmanın bir sakıncası yoktur. Çünkü bunlar neticede at için kalkan konumundadırlar. At da ibadetin bir parçası değildir. Köpek ve domuz derisi dışında herhangi bir hayvanın derisinin kalkan olarak kullanılmasının nehyedildiğine dair bir delil yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın korku halinde bineğinin sırtında dizginini tutmuş halde namaz kılmasının, bu arada bir kere veya iki kere ya da üç kere yahut buna yakın bir sayıda dizgini kendine doğru çekmesinin de kıbleden sapmadığı sürece bir sakıncası yoktur. Ama kıbleden sapmamasına rağmen dizgini bundan fazla sayıda kendine doğru

çekerse namazını yarıda kesmiş sayılır, dolayısıyla namazı baştan kılması gerekir. Ama bineğin sırtında namaz kılarken hayvanın dizginini çekerken yüzü kıbleden dönse, derhal yüzünü kıble tarafına çevirse namazını yarıda kesmiş sayılmaz. Ama kıbleden bu şekilde dönüşü uzun sürer de tekrar kıbleye dönmesi de mümkün olmazsa namazı bozulmuş sayılır. Çünkü bu kimse aslında hayvanını kıble tarafına çevirecek imkana sahiptir. Ama kıbleden dönüşü uzun sürmemesine, kendisinin de yüzünü kıbleye çevirme imkanı olmasına rağmen yüzünü kıbleye çevirmezse, bu adamın namazını baştan kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın hayvanı başını alır giderse, namazdayken onu takip etmesinin bir sakıncası yoktur. Şayet kıble tarafına doğru giden hayvanını az bir süre takip ederse namazı bozulmaz. Ama uzun sayılacak bir süre takip ederse namazı bozulur. Eğer hayvanını takip ettiği sırada az veya çok kıbleden saparsa namazı bozulur.

KORKU NAMAZININ İKİNCİ ŞEKLİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın."** (Bakara, 238) **"Eğer korkarsanız namazlarınızı yürüyerek yahut binmiş olarak kılın."** (Bakara, 239)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah'ın Kitabı'nda yer alan **"Eğer korkarsanız namazlarınızı yürüyerek yahut binmiş olarak kılın."** ifadesi açıkça gösteriyor ki bu durum, yüce Allah'ın Peygamberine korku halinde önce bir gruba, sonra bir gruba namaz kıldırmasını emrettiği durumdan farklıdır. Yine bu ifade açıkça ortaya koyuyor ki onlara yürüyerek veya binmiş olarak namaz kılmaları izni, ancak önce bir grupla, sonra bir grupla namaz kılmasını emrettiği korkudan çok daha şiddetli bir korkuyla ilgili olarak verilmiş bir izindir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik haber verdi, ona Nafi şöyle demiş: İbn Ömer korku namazından bahsetti, uzun uzun anlattı. Sonra dedi ki: "Eğer korku bu anlattığımdan daha şiddetliyse o za-

man yürüyerek veya binmiş olarak namaz kılın, yüzünüzün kıbleye dönük olması veya olmaması bu hususta fark etmez." Malik dedi ki: "Bana göre İbn Ömer bu sözü Resulullah (s.a.v)'den nakletmiştir."[103]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Muhammed b. İsmail veya Abdullah b. Nafi anlattı, ona İbn Ebu Zi'b, ez-Zühri'den; o, Salim'den; o, babasından; o da Resulullah (s.a.v)'den benzerini rivayet etmiştir.[104]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yürüyerek veya binek sırtında namaz kılmanın caiz olduğu korku, -Allah doğrusunu daha iyi bilir- düşmanın iyice yaklaşmakta olduğu, iki tarafın birbirini gördüğü, Müslümanların ise kale ve benzeri koruyucu bir mekanda olmadığı, düşmanın silah ve ok menzilinde olduğu ya da düşmanın ok fırlatabileceği, kılıç sallayabileceği bir mesafede olduğu bir haldir. Eğer durum böyleyse ve düşman tek bir cepheden geliyorsa, Müslümanlar da sayıca daha fazla iseler, bazı Müslümanlar ayrılarak düşmanla savaşabiliyorlarsa, dolayısıyla geri kalan Müslümanlar onlar kadar şiddetli olmayan bir korku halinde olabiliyorlarsa, bu durumda bir grup Müslüman düşmanla savaşırken bir grup da şiddetli olmayan korku namazını kılar. Aynı şekilde düşman iki veya üç cepheden saldırıyorsa ya da Müslümanları kuşatmışsa, düşman kuvvetlerinin sayısı az, Müslümanların sayısı fazlaysa, her grup diğer grupla düşman arasına girecek şekilde ayrı bir koldan saldırır ki düşmanla aralarına girdiği grup şiddetli olmayan bir korku halinde bulunsun. Böylece düşmanla doğrudan yüz yüze olmayan grup şiddetli olmayan korku hali namazını kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namaz kılanlar düşman ile düşmanla savaşını sürdüren grup arasına girebiliyorlarsa, bunu yapmalıdırlar ki savaşı hâlâ sürdürenler şiddetli olmayan korku haline avdet edip namazlarını bu hal üzere kılabilsinler. Savaşlarını yüz yüze sür-

---

103 *Muvatta*, 1/183; Buhari, 1/299; Müslim, 1/574.

104 Buhari, 1/298; Müslim, 1/574.

dürmeyenler için korku namazını yerde ve kıbleye dönük olarak kılmaktan başkası caiz değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşın kızışmasından veya korkudan dolayı böyle davranmak zorlaşırsa, meselâ namaz için düşmana arkalarını dönerlerse bu, düşmanın boyunlarına binmesine sebep olacaksa veya hezimete uğradıklarını sanmalarına sebep olacaksa yahut düşmanla aralarına girip namaz kılan grubun heybetine/gücüne/kuvvetine halel gelecekse ya da düşman buna engel olursa yahut da kendileriyle düşman arasına girmelerini engelleyecek şekilde giriş koridorları daraltılırsa, önlerindeki grup kıbleye dönük olarak veya olmayarak istediği gibi namaz kılabilir. Yine bineklerinin türü ne olursa olsun bineklerinin sırtında oturmuş halde veya yerde ayakta ve başlarıyla işaret ederek namazlarını kılabilirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer düşman onlarla kıble arasına girecek şekilde konuşlanmışsa, bundan dolayı da namazlarının bir kısmını kıbleye dönük olarak kılmışlarsa, sonra düşman kıble tarafından başka tarafa yöneldiği için onlar da yüzlerini onlara doğru döndürürlerse, bu, namazlarını yarıda kesmek anlamına gelmez. Çünkü böyle bir durumda namazlarının tümünü kıbleden başka bir yöne dönerek kılmaları da caizdir. Yani kıbleden başka tarafa dönerek namaz kılmaktan başka bir imkanları yoksa namazları, bu korku halinde caiz olur. Bu, namazın bir kısmı için söz konusu olan bir durumdur. Bir şeyin bir kısmı da tamamından daha azdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu şekilde namaz kılmaları caiz olur, ama namazı yarıda kestikleri anlamına gelecek bir davranışta bulunmamaları şartıyla. Etrafında dönmek, yerinden ayrılmak, düşmana doğru biraz yürümek, bulundukları yerde durmak gibi... Bu söylediğimiz şekilde hareket ederlerse namazları caiz olur. Aynı şekilde düşman onlara karşı bir hamle yaparsa, onlar da kalkanlarıyla kendilerini korurlarsa veya birbirlerine sokulurlarsa, bu sırada içlerinde biri silahıyla düşmana vurursa, ya da mızrağıyla dürterse veya herhangi bir şeyle düşmanı püskürtürse, ayrıca düşmanı gafil yakarlar da darbe indirmek için fırsat bulursa, bu

sırada düşmana bir darbe vurur veya mızrağını batırırsa ve bu esnada da namazda olursa namazı geçerli olur.

Fakat attığı darbeden veya soktuğu mızraktan sonra başka darbeler de vurursa, mızrağını tekrar tekrar sokarsa veya mızrağı soktuktan sonra yarada ileri geri sokup çıkarırsa yahut da uzun sayılacak başka bir amelde bulunursa namazı geçerli olmadığı gibi sürdürmesi de caiz olmaz. Eğer namazını yeniden kılma ve yarıda kesmesi anlamına gelecek davranışları yapmama imkanını bulursa namazını yeniden kılmalıdır. Bundan başkası caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namazın vaktinin geçmesinden korkarak bu hareketleri yaptığı halde namazı bırakmayıp kılmaya devam ederse, yine de sonradan tekrar kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer korku namazı esnasında bir Müslümanı uyarmak veya bir düşmanı korkutmak maksadıyla bilerek namaz dışı bir söz söylerse ve bu sırada namazda olduğunu da biliyorsa, namazı bozulmuş olur. İmkan bulur bulmaz namazı yeniden kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir Müslüman şiddetli korku haline özgü namazı kılma imkanını bulur da namazı ifsat edecek bir davranış da sergilemezse, namazı geçerli olur. Yine bir Müslüman şiddetli korku hali dışındaki korku namazını kılmaya imkan bulursa o şekilde kılar. Ya da korku namazı olmaksızın normal namaz kılma imkanını bulursa o şekilde kılar.

NAMAZA BİNEK SIRTINDA BAŞLAYAN, SONRA İNEN VEYA YERDE BAŞLAYIP BİNEK SIRTINDA DEVAM EDEN YAHUT YÜZÜNÜ KIBLEDEN DÖNDÜREN YA DA YERİNDEN BİRAZ DAHA İLERİ GİDEN ADAMIN DURUMU

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir adam şiddetli korku halinde namaza binek sırtında başlar, sonra yere inerek devam ederse ben onun namazını yeniden kılmasını yeğlerim. Eğer bu esnada yüzünü

kıbleden çevirmemişse namazı yeniden kılması gerekmez. Çünkü binekten inmek namazın sıhhati açısından hafif bir hareket sayılır. Ama bu esnada yüzünü ensesinin tarafına dönecek şekilde kıbleden döndürmüşse namazı yeniden kılması gerekir. Çünkü bu kimse kıblesini terk etmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bu adam binek sırtından atılırsa veya rüzgar savururs a, fırsatını bulur bulmaz bulunduğu yerde kıble tarafına dönmesi şartıyla bu halde namazını yeniden kılması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam yerde namaza başlamış da hayvanın sırtına binerek devam ettirirse namazı bozulmuştur. Çünkü hayvana binmek, hayvandan inmekten daha büyük bir ameldir. Ayrıca yere inen kimse hayvana binen kimseye göre namazı tamamlamaya daha uygun bir vaziyettedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse namaz kılma imkanına sahip olmadığı halde -fiilen savaşmaksızın- korku namazı kılsa, daha sonra, kıldığı bütün namazları yeniden kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam şiddetli korku namazını kılsa, sonra şiddetli korku hali namazına ek olarak daha hafif korku namazını kılma imkanını bulsa, onun daha hafif korku hali namazını kılmasından başkası caiz olmaz. Tıpkı oturarak namaz kılan birinin ayakta namaz kılma imkanını bulması durumunda ayakta namaz kılmasından başka türlü namaz kılması caiz olmaması gibi...

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şiddetli korku halinden dolayı namazı öne doğru hareket etmeden, yaya veya binek sırtında kılıyorlarsa, ama korku hali ileri doğru hareket etmelerini gerektirirse, onlar da yaya veya binek sırtında ileri doğru hareket ederlerse, onlar bu halleriyle namazdadırlar. Ama herhangi bir ihtiyaç veya korku olmaksızın ileri doğru hareket ederlerse, ama bu ileri doğru hareket etmeleri namaz kılan birinin yakın bir yere doğru hareket ederek namazını kılmaya devam etmesi gibi ise onlar yine namazlarında sayılırlar. Şayet ileri doğru hareketleri uzak bir yere doğru ise bu takdirde orada tekrar namaza başlamaları gere-

kir. Çünkü bu hareketleri namazı ifsat etmek gibidir. Aynı şekilde bineğin sırtına binmeleri gerekirse namazda oldukları halde binebilirler. Ama binmeye ihtiyaçları olmadığı halde binerlerse bineğin sırtında namaza yeniden başlamaları gerekir. Eğer binek sırtındayken namaza başlamışlarsa ve bir ihtiyaçları olmadığı halde yerde namaz kılmak için bineğin sırtından inerlerse, namazları bozulmaz. Çünkü bineğin sırtından inmek hafif bir hareket sayılır. Ayrıca yerde namaz kılmaları bineğin sırtında kılmalarından daha sevimlidir bana göre.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cemaat düşmana pusu kurmuşsa veya hendek, bina/yapı veya gece karanlığı gibi bir şeyle düşmandan gizlenmişse, namaz için kıyama kalkmaları durumunda düşman tarafından fark edilmekten korkuyorlarsa, öte yandan bunlar namazı ancak ayakta kılmaları gereken güçlü bir cemaat iseler namazı nasıl kılacaklar? Eğer otururak kılarlarsa yanlış yaparlar, bu yüzden namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Şayet güçlü bir cemaat değilseler ve namaz için kıyama kalkmaları durumunda düşmanın kendilerini imha etmesinden korktukları için otururak namaz kılarlarsa, namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer düşman onları görecek, onları yüksek bir yerden kontrol edecek bir konumdaysa ve onların da arkasında bir hendek, sağlam bir sur, kale veya dağ gibi düşmanın kolayca aşamayacağı bir şey varsa, bu yere çekilmeleri durumunda düşman da Müslümanların veya koruyucu öncü grubun gözünden kaybolmayacaksa otururak ya da kıbleden başka tarafa dönerek yahut başlarıyla işaret ederek namaz kılmaları caiz olmaz.

Namazı otururak ve kıbleden başka tarafa dönerek kılmaları, ancak düşmanı, tertibat alışını, ileri doğru sızmaya çalışmasını ve yaklaşmasını görme/gözetleme halinde caiz olur. Çünkü bu halde düşman onlara yaklaşıp ok, mızrak atabilir, kılıçla vurabilir. Dolayısıyla bu teyakkuz halleri düşmanın kendilerine yaklaşmasını engelleyebilir. Aynı şekilde düşmanın yaklaşmasını engelleyecek koruyucu bir birlik de yoksa o zaman otururak

veya binek sırtında kıbleye dönerek veya başka tarafa dönerek namaz kılmaları caiz olur. Çünkü bu, en büyük korku halidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir Müslüman esir düşer de namaz kılmasına izin verilmezse, eğer işaretle kılmaya imkanı varsa kılmalı ve namazı terk etmemelidir. Aynı şekilde abdest almaya da imkanı yoksa ve namazı hazarda kılıyorsa teyemmüm alarak kılmalıdır. Şayet dik durmasına imkan vermeyen alçak tavanlı ve daracık bir yere hapsedilmişse ya da rükuya ve secdeye gitmesine imkan bırakmayacak şekilde bir yere bağlanmışsa, nasıl yapabiliyorsa öyle kılması gerekir ve kesinlikle namazı terk etmemelidir. Bir şekilde namazı kılabilir. Ayrıca bu haldeyken ve bu şekilde kıldığı bütün farz namazları sonradan kaza etmesi gerekir. Aynı şekilde oruç tutmasına da engel olunuyorsa, imkanını bulunca orucu da kaza etmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer haram olan bir içeceği içmeye veya haram olan bir yiyeceği yemeye zorlanırsa, yapmaması durumunda zarar vermelerinden korktuğu için bunları yaparsa, imkan bulduğunda kusabiliyorsa kusarak bunları çıkarması gerekir.

BİNEĞİN DİZGİNİNE YAPIŞARAK NAMAZ KILMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin korku halinde bineğinin sırtında, onun dizginine sarılarak namaz kılmasının bir sakıncası yoktur. Bir, iki, üç veya birkaç kez dizgini çekiştirirse ve bu esnada yüzü kıbleden başka tarafa dönmezse, bunun da bir sakıncası olmaz. Ama yüzü kıbleden başka tarafa dönmese de hayvanın (veya binicinin) dizgini çekiştirip durması fazlalaşırsa bu takdirde namazı yarıda kesmiş sayılır. Bu yüzden baştan kılması gerekir. Eğer dizgini çeker de bu arada yüzü kıbleden başka tarafa dönerse, hemen ardından kıbleye dönük olduğu pozisyonunu yeniden alırsa, namazı yarıda kesmiş sayılmaz. Ama kıbleden başka tarafa dönmesi uzun sürerse ve yeniden kıbleye dönük olduğu pozisyonunu alması da mümkün olmazsa, namazı bozulmuş olur. Çünkü onu bırakmaya gücü yeter durumdadır. Ama kıbleden başka tarafa dönmesi hali

uzun sürmezse, bu arada tekrar kıble tarafına dönmeye imkanı olur ama dönmezse, namazını baştan kılması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hayvanı yürürse, onun bu şekilde hayvanın yürüyüşüne uymasının bir sakıncası yoktur. Eğer kıble tarafına doğru olmak üzere kısa bir süre takip ederse namazı bozulmaz, tâbi olması uzun sürerse namazı bozulur.

YÜRÜYEREK VEYA BİNEK SIRTINDA NAMAZ KILARKEN SAVAŞABİLİRLER Mİ? BU HUSUSTA KENDİLERİ İÇİN CAİZ OLAN HALLER NELERDİR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse ancak savaşırken namaz kılmaya imkan bulabiliyorsa, savaşırken namaz kılar. Ama savaşırken kıldığı bütün namazları daha sonra yeniden kılar (kaza eder).

KORKU HALİNDEYKEN KİMLER KORKU NAMAZI KILABİLİRLER?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah'ın Kitabı'na ve Peygamberinin (s.a.v) sünnetine göre şirk ehliyle savaşan bir kimse, korku namazını kılabilir. Çünkü yüce Allah, korku namazını kılmayı müşriklerle yapılan savaş bağlamında emretmiş ve bu konuyla ilgili ayetin akışı içinde şöyle buyurmuştur: **"O kafirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız..."** (Nisa, 102)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mubah olan her cihad esnasında bu cihada katılanlar korkuyorlarsa şiddetli korku haline özgü namazı kılabilirler. Çünkü mücahitler bu esnada korku namazını kılmaktan dolayı ecir alırlar, en azından günah işlemiş olmazlar. Bundan maksat da yüce Allah'ın kendilerine karşı cihad edilmesini emrettiği bağilere, yol kesenlere, bir kimsenin malına, canına veya namusuna kastedenlere karşı verilen cihaddır.

Nitekim Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"من قتل دون ماله فهو شهيد" *"Malını korumak uğruna öldürülen kimse şehittir."*[105]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşması gerekmediği halde savaşan bir kimse korku halini yaşarsa, şiddetli korkudan kaynaklı korku namazını kılması, yani işaretle namaz kılması caiz değildir. Buna rağmen bu şekilde namaz kılarsa, namazını iade etmesi gerekir. Yine korku sınırının altındaki bir korku halinde de korku namazını kılması caiz olmaz. Ama normal namaz olarak kılması başka... Bu takdirde korkan biri olmaksızın kılarsa namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Burada kastedilenler, haksızlık uğruna savaşanlardır. Yol kesmek veya asabiyet uğruna savaşmak yahut kabul ettiği bir hakkın sahibine ulaşmasını engellemek yahut da buna benzer başka bir zulüm uğruna savaşmak gibi...

HANGİ KORKU HALİNDE KORKU NAMAZI KILMAK CAİZ OLUR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Az sayıdaki bir topluluk, yırtıcı bir hayvandan veya yırtıcılardan korkarlarsa ve Resulullah (s.a.v)'in Zatu'r-Rika'da kıldığı gibi korku namazını kılarlarsa *-inşaallah-* bu namazları geçerli olur. Benim tercihim onlardan bir grubun bir imamla namaz kılmaları, diğer grubun da başka bir imamla namaz kılmaları şeklindedir. Eşyalarının veya evlerinin yanmasından korkarlarsa, böyle bir durumda bir grup cemaatle namaz kıldıktan sonra başka bir grubun cemaatle veya tek başına olarak kılmasını, -kendileriyle birlikte namaz kılmayanların ise yangını söndürmekle meşgul olmalarını- tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yolculuktayken yangın etraflarını sararsa ve rüzgarın estiği tarafın dışına çıkarlarsa, namazlarını her zaman kıldıkları gibi kılmaktan başkası caiz olmaz. Aynı durum mu-

[105] *el-Marife*, 3/20; Ebu Davud,5/128-129; Tirmizi, 4/28-29; Buhari, 2/202; Müslim, 1/124-125.

kimlikte ailelerinin, mallarının veya eşyalarının yangına maruz kalması ve rüzgarın estiği yönün dışına çıkmaları hali için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet suda boğulma tehlikesini geçiriyorlarsa ve girdabın dışına çıkmayı başarırlarsa veya göçükle karşı karşı kalırlarsa ve etki alanının dışına atarlarsa kendilerini bu takdirde de namazlarını her zamanki gibi kılmak durumundadırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hallerin herhangi birinde korku halindeki biri için geçerli olan namazı kılarlarsa, onların da namazları geçerli olur.

DÜŞMAN TAKİBİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşman, Müslümanları takip ediyorsa, Müslümanlar da tekrar savaşmak veya diğer bir Müslüman grubun yanına çekilmek için meydandan uzaklaşıyorlarsa ve bu gruba doğru yaklaşıyorlarsa o zaman binek sırtında veya yürüyerek namaz kılabilirler. Ne tarafa dönerlerse dönsünler, ister kıble tarafına ister başka bir tarafa işaretle namaz kılabilirler. Öte yandan bu esnada yüzleri kıbleye dönük yol alıyorlarken kendileri açısından kıble tarafına doğru giden yoldan daha uygun bir yol bulurlarsa, yüzlerini kıbleden çevirecek olsalar da bu yola girmeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşman takipten vazgeçerse veya düşman bir şeylerle oyalanmak zorunda kalırsa veya düşmanın takibini engelleyecek bir yere ulaşırlarsa, bu esnada binek sırtında namaza başlamışlarsa binekten inerek namazlarını sürdürmelerinden başkası caiz olmaz. Yere inip kıbleye dönerek namazlarını devam ettirirler. Tıpkı şiddetli olmayan korku halinde kılınan namazla ilgili açıkladığım gibi... Eğer kendilerini görebilen düşman birliklerine karşı korunaklı bir konumda iseler, ama peşlerine düşmeleri durumunda bu korumanın yeterli olmasından emin değillerse, bu takdirde binek sırtında namazlarını tamamlamaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde eğer Müslümanlar ve düşman, birbirlerinden uzaklaşıp ayrılırlarsa ve Müslümanlar yerde namaz kılmaya başlarlarsa, sonra düşman takibe başlarsa, bu takdirde bineklerine binerek namazı o halde tamamlamaları ve elbette işaretle kılmaları gerekir. Oturarak kılıyorlarsa, ayağa kalkarak devam etmeleri de aynı şekilde olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Artık hangi türden bir düşman onları takip ediyorsa etsin, -ister bağı olsun ister başka bir grup- Müslümanlar mazlum konumdayken bu şekilde namaz kılarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şey, yırtıcı bir veya birkaç hayvanın onların peşine düşmüş olması durumu için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde sele kapılmışlarsa ve sığınacakları, tutunacakları yüksekçe bir kara parçası da bulamıyorlarsa koşarak veya binek sırtında uzaklaşarak işaretle namaz kılabilirler. Eğer kendilerinin ve bineklerinin sığınıp tutunacağı yüksekçe bir kara parçası bulurlarsa bineklerini oraya sürmeleri, bu kara parçasına sığınmadan önce başladıkları namazlarını orada tamamlamaları gerekir. Şayet bedenleri için tutunacak bir yer bulurlarsa ve binekleri için yer bulamazlarsa oraya doğru devam etmeleri ve korku namazını yüzükoyun kılmaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet bir tümsek bulurlarsa, ama bu tümseğin arkasında yolu kesen iki vadi bulunursa artık bu yer tümsek hükmünde olmaz. Bu durumda namazı koşar vaziyette, işaretle korku namazı şeklinde kılarlar. Böyle yapmamaları ancak yoldan uzaklaşmalarına imkan veren bir çıkış bulmaları durumunda geçerli olabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yangının ortasında kalmışlarsa bu şekilde namaz kılabilirler. Ama yangından emin olacakları bir dağ bulup sığınamıyorlarsa ya da yangının yönünü onlardan çeviren bir rüzgar esmemişse yahut alevlerden korunacakları bir sığınak bulamamışlarsa, o zaman bunlardan birini bulurlarsa namazlarını yerde ve kible-

ye dönük olarak tamamlarlar. Bundan başkası onlar için caiz olmaz. Eğer böyle yapmazlarsa namazlarını yeniden (kaza ederek) kılmaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir eşkıya peşine düşmüşse bu da düşman ve yırtıcı hayvan hükmündedir. Fil de öyle. Bu durumların tümünde bir kişi güvenli bir yere ulaşıncaya kadar işaretle namazını kılabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yine bir yılan veya öldürecek ya da yaralayacak başka herhangi bir düşman peşine düşmüşse, yine şiddetli korku halindeki gibi namazı nereye yönelirse yönelsin işaretle kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşman dağılırsa ve bazı Müslümanlar da bir yere çekilirlerken bulut ve benzeri gibi bir karartı görürlerse yahut deve sürüsü ya da düşman olmayan insan topluluğu gibi bir şey fark ederlerse yahut bir toz bulutu yaklaşırsa, hatta silahının menzilinde bir düşman grubu da olsa ve bütün bunları düşman zannederek şiddetli korku halindeki gibi işaretle namaz kılsalar, sonra bütün bunların düşman olmadığı anlaşılsa, o esnada kıldıkları tüm namazları yeniden kılmaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namazlarını bu şekilde kıldıktan sonra düşmana dair herhangi bir bilgi almazlarsa ve bu karartıların düşman mı ya da başka bir şey mi olduğunu anlamazlarsa, namazlarını yeniden kılmak durumundadırlar. Çünkü namazdan önce ve sonra gördüğünün gerçekliğine ilişkin kesin bilgiye dayalı olarak korku namazını kılmaları gerekir. Bu hususta görmekten kaynaklanan kesin bilgileri olmasa da bunun gerçekliğine dair doğru bir haber de yeterli bir delildir. Çünkü haber de tıpkı görmek gibi bunun gerçekliğini ortaya koyar. Ama kuşkuya düştüğü anda namazı iade etmek durumundadır. Çünkü bu durumda kıldığı namazın geçerli olduğuna ilişkin, içinde yakînî bir inanç oluşmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet düşmandan bir haber gelirse ve bu haberi alan Müslümanlar sözünü ettiğimiz şekilde korku namazını kılarlarsa, sonra düşmanın kendilerini takip ettiği, ama kendilerini

yakalayacak kadar yaklaşmadığı anlaşılırsa, namazlarını yeniden kılmaları gerekir. Aynı şekilde düşman, bir Müslümanı takip ederse, bu Müslüman ile kurtuluş arasında veya kendisini savunacak bir topluluğun bulunduğu yer yahut korunabileceği bir şehir arasında yakın bir mesafe varsa ve düşmanın hızını ve kendisinin de ağır yol alışını hesap ederek düşmanın kendisine bu mesafede yetişemeyeceğini, dolayısıyla kurtulacağını yahut korunacağı yere ulaşacağını kesin olarak bilirse veya kendisini düşmana karşı koruyacaklarını bildiği bir toplulukla karşılaşırsa, bu sırada düşmanla aralarındaki mesafe gittikçe azalırsa, bunun yanında kendisini koruyacaklarını bildiği topluluğa ulaşıncaya veya topluluk kendisine varıncaya kadar düşmanın kendisine yetişemeyeceğini kesin olarak bilirse, böyle bir durumda işaretle namaz kılan bir kimse namazını yeniden kılmalıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde bir Müslümanı düşman takip ediyorsa, bu Müslüman ile düşman arasında birkaç mil kadar bir mesafe bulunuyorsa bu takdirde işaretle namaz kılamaz. Yere inip namazını kılması, sonra bineğine binip kurtulması gerekir. Namaz kıldığında düşman bineğinden ister insin ister inmesin fark etmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama Müslümanlar düşmanı takip ediyorlarsa bu durumda binek sırtında veya yaya olarak işaretle namaz kılmaları caiz olmaz. Bu, sadece bir durumda caiz olabilir: Takip edenlerin sayı bakımından takip edilenlerden az olmaları, takip edenlerin arkadaşlarından uzaklaştıkları için takip edilenlerin dönüp kendilerine saldırmalarından korkmaları halinde bu şekilde namaz kılabilirler. Böyle bir durumda bu şekilde ve işaretle namaz kılabilirler. Bu halde düşmanı takipte ısrarcı olmaları gerekmez. Geri dönüp arkadaşlarına katılmaları ve savunma mevzilerine konuşlanmaları gerekir. Düşmanın peşinde sürekli hareket halinde olmaları ve böylece farz namazı işaretle kılmak zorunda kalmaları caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun benzeri bir durum da Müslümanların daha kalabalık olmaları ve ısrarcı bir takiple düşman ülkesinin ortalarına kadar sızmaları, bunun neticesinde de azınlık durumuna düşmeleridir. Böyle bir durumda geri dönmeleri gerekir. Bu haldey-

ken bineklerinden inip namaz kılmaları durumunda düşmanın geri dönüp kendilerine saldırmasından korkuyorlarsa namazı işaretle kılabilirler. Şayet namazı işaretle kılmak zorunda kalacaklarsa düşman ülkesinin içlerine sızmaları ve düşmanı bu şekilde takip etmeleri doğru olmaz. Ama kendilerinde namazı işaretle kılmak zorunda kalmayacaklarına dair bir kanaat varsa bunu yapabilirler/işaretle namaz kılmazlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet namazı işaretle kılarken bir taraftan düşman kuvvetleri dönüp kendilerine yönelirse -düşmanla karşı karşıya kaldıkları bu sırada- namazlarını yarıda kesmeleri gerekmez. Bilakis düşman ne tarafa dönerse ona doğru dönerek işaretle namaz kılmaya devam ederler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu esnada kıbleden başka bir tarafa dönmeleri veya içlerinden birinin kendini kalkanla koruması yahut düşmana hafif bir darbe vurması ya da düşmanı gafil avlaması yahut mızrak ve benzeri bir şeyle düşmana doğru hafif bir hamle yapması ile namazı yarıda kesilmiş sayılmaz. Ama darbeleri tekrarlar ve ileri hamle girişimlerini uzatırsa namazı yarıda kesilmiş sayılır. Bu yüzden eğer fırsatını bulursa savaşmadığı bir sırada namazını yeniden kılması gerekir. Ama buna fırsat bulamıyorsa savaşırken namazı kılmaya devam eder. İmkanını bulunca da namazı yeniden kılar. İmkanı varken namazı terk etmesi doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer düşman tarafından takip edilen Müslümanlar başka bir Müslüman gruba katılmayı amaçlıyorlarsa veya yeniden savaşmak üzere toparlanmak için geri çekiliyorlarsa, işaretle namazlarını kılabilirler. Bineklerinin sırtından inip yerde namaz kılma imkanını bulduklarında namazı yeniden kılmaları gerekmez. Ama müşriklere arkalarını dönüp kaçıyorlarsa, yeniden savaşmak için toparlanma amaçlı bir çekilme değilse ya da daha güçlü bir saldırı için başka bir Müslüman grubun yanına gitmek üzere çekilmiyorlarsa, işaretle namaz kıldıklarında bu namazı yeniden kılmaları gerekir. Çünkü böyle bir durumda onlar asi sayılırlar. Bize göre ruhsatlar da ancak itaat edenler için geçerlidir, asiler için değil. [Savaştan kaçmak büyük günahlardandır.]

KORKU HALİNDE NAMAZLARI KISALTARAK KILMAK

Korku hali; hazarda ve seferde birdir. Korku halinde namaz ve benzeri şeylerle ilgili olarak caiz olan şeyler, her iki durum için de geçerlidir. Şu kadarı var ki hazarda olan bir kimse, korku halinde namazları kısaltarak kılamaz. Yine namazların kısaltılmasını gerektirmeyen bir seferde korku hali hasıl olursa, namazlar kısaltılarak kılınamaz, tıpkı hazardaki gibi kılınır. Namazların kısaltılmasını gerektiren bir mesafedeki yolculuk dışında bir kimse seferdeyken korku haline duçar olursa bu korkudan dolayı namazlarını kısaltarak kılamaz.

Peygamber (s.a.v) efendimizin Zu Kired [Medine ile Hayber arasında bulunan bir yer] denilen yerde namazları kısaltarak kıldığı rivayet edilmiştir.[106]

Eğer bu rivayet benim açımdan sabit olsaydı, bir kişi için korku hali ile uzak veya yakın mesafeli bir yolculuk bir araya geldiğinde namazlarını kısaltarak kılabilir derdim. Ama bana göre böyle bir rivayet ispatlanmış olmadığından dolayı normal şartlarda namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren mesafede yolculuk yapan bir kimse namazlarını kısaltabilir. Seferî olabilme mesafesinden daha az olan bir yolculuk esnasında korku haline duçar olan bir kimse namazları kısaltarak kılamaz diyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müslümanlar müşriklerin yurtlarına baskın düzenledikleri zaman namazları kısaltarak kılamazlar. Ancak baskın düzenlemeye başladıkları yerde hedef olarak seçtikleri ve namazların kısaltılmasını gerektiren mesafede olan yere kadar gitmeye niyet etmeleri başka. Niyetleri namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafedeki yere gitmekken bu yerden daha kısa mesafede olan başka bir yere baskın düzenlemeye karar verir, oraya dönerlerse, o takdirde namazları kısaltarak kılamazlar. Ancak namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren

106 Nesai, 3/169.

mesafedeki bir yere baskın düzenlemeye ilişkin ayrı bir niyet getirmeleri başka.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşman tarafından kuşatılmamız durumunda da aynı şey geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet söylediğim gibi yaparlarsa ve baskınları namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren mesafeye kadar sürerse, eğer niyetleri kışlalarına veya ülkelerine dönmekse dönüşte de namazlarını kısaltarak kılabilirler. Ama niyetleri bulundukları yer ile döndükleri yer arasında nereyi bulurlarsa oraya baskın düzenlemekse bu takdirde dönüş yolunda namazlarını kısaltarak kılamazlar. Bu durumda yeni baştan yolculuğa başlamış gibidirler ve namazları kısaltarak kılamazlar. Çünkü niyetleri namazların kısaltılmasını gerektiren mesafedeki belli bir yere gitmek değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Baskınları sırasında, dönmekte oldukları kışlalarından başlamak üzere vardıkları yer arasındaki mesafe namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek kadarsa, sonra kışlalarına dönmeye karar verirlerse namazlarını kısaltarak kılarlar. Bu esnada az bir süre yol aldıktan sonra namazlarını ister kısaltarak kılsınlar ister tam olarak kılsınlar, sonra ne tarafa olursa olsun baskını devam ettirmeye niyet etseler, artık namazlarını tam olarak kılmaları gerekir. Namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren bir beldeye sefer düzenlemeye niyet etmedikleri sürece artık namazlarını kısaltarak kılamazlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam (devlet başkanı) düşmana karşı sefer düzenlese ve seferinin mesafesi de namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek miktarda olsa, sonra imam bir şehre, bir kışlaya, bazı müfrezelere saldırsa veya bir ihtiyaç ya da çölde bir yere ya da bir şehre gidip ikamet etse ya da düşmana ait bir şehirde yahut da İslam beldelerinden birinde kalmaya karar verse, bütün bunlar arasında herhangi bir fark yoktur. Eğer bu yerlerin birinde dört gün kalırsa namazları tam olarak kılar. Ama toplam dört gün kalmazsa namazları tam olarak kılmaz. Şayet savaş veya bunun dışındaki bir sebep onu kalmaya zorlarsa

ve toplam dört gün kalacağından emin olursa namazları tam olarak kılar. Ama emin değilse, bu süreyle on sekiz gece arasındaki sürede namazlarını kısaltarak kılar. Fakat bu süreyi (on sekiz günü) aşarsa namazları tam olarak kılar. Bulunduğu yerden ayrıldığında namazları kısaltır. Sonra ikamet ettiği ve yola çıktığı her seferinde böyle yapar. Bu hususta herhangi bir farklılık söz konusu olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse bulunduğu yerden gazaya çıktığında hedefi ile arasındaki mesafe namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek miktarda değilse, namazı tam olarak kılar. Eğer imam mukimse ve yolculara ve mukimlere birlikte namaz kıldırıyorsa birlikte namazlarını tam olarak kılarlar. Aynı şekilde imam selam vermeden cemaate katılan yolcular da imam selam verdikten sonra namazlarını tamamlarlar. İmamın kendisi seferî ise seferîlerden ve mukimlerden oluşan cemaate korku namazını kıldırıyorsa ilk rekatı kıldırır. Sonra seferîler kalan bir rekatı, mukimler de kalan üç rekatı tamamlayıncaya kadar ayakta durur. Bu esnada kıyamda Kur'an okur. Sonra onlar cemaatten ayrılır, başka bir grup gelir ve imam kalan bir rekatı onlarla kılar ve seferî olanlar kalan bir rekatı, mukim olanlar da kalan üç rekatı kılana kadar oturarak bekler. Ama imam cemaati beklemeden selam verirse namazı geçerli olur, imam namazı kısaltarak kılarsa cemaatin de namazı geçerli olur. Ama ben imamın böyle yapmasını mekruh görürüm. Korku namazı karada ve denizde aynı kılınır, herhangi bir fark söz konusu değildir.

KORKU HALİNDE CUMA VE BAYRAM NAMAZLARI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın korku halinde namaz kılma imkanı varsa, korunuyorsa; Cuma namazını, bayram namazını ve güneş tutulması namazını (husuf) terk etmemelidir. Bu namazları, farz namazlarını korku halinde kıldığı gibi kılar. Şayet şiddetli bir korku varsa bu sefer de farz namazlarını şiddetli korku halinde kıldığı gibi, yani işaretle kılar. Cuma namazı öncesinde hutbe okumak gereklidir. Eğer

Cuma namazı öncesinde hutbe okumamışsa namazı dört rekat öğlen namazı olarak tamamlamak zorundadır. Bayram namazını veya Husuf namazını kılıyorsa hutbeyi onlardan sonra okur. Ama acele eder de hutbe okumazsa bu namazları yeniden kılması gerekmez. Eğer imam, savaştan fırsat bulamıyorsa, yerine namaz kıldıracak birini vekil kılması müstehaptır. Ama böyle yapmaz da güneş zeval vaktine girinceye kadar beklerse ve kılmak durumunda olduğu namaz bayram namazıysa namazı kaza etmesi gerekmez. Ya da kusuf namazında güneşin ve ayın ortaya çıkmasına kadar beklerse bunları da kaza etmesi gerekmez. Şayet Cuma namazında yine savaşla meşgul olursa, ayrıca yerine birini de vekil tayin etmemişse ve ikindi vaktine kadar beklemişse Cumayı kaza etmez ve öğlen namazını dört rekat olarak kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bütün bunlar namazların cemaatle kılındığı bir şehirde (mısır/belde) korku halini yaşaması için geçerlidir ve imamın mukim ya da seferî olması fark etmez. Şu kadarı var ki imam bu korku halinde seferî ise Cuma namazını kılmaz, öğlen namazını iki rekat olarak kılar. Şehir halkı da kendi başlarına namazlarını dört rekata tamamlarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kuraklık varsa ve imam da savaştaysa yağmur duasını (istiska namazını) terk etmesinin bir sakıncası yoktur. İmamın etrafında onu koruyan kalabalık bir topluluk bulunuyorsa, istiska namazını kılmasının bir sakıncası yoktur. Korku halindeyken istiska namazını, farz namazları kıldığı gibi kılar. Ama şiddetli korku hali söz konusuysa istiska namazı kılmamalıdır. Çünkü bu durumda istiska namazını ertelemek maslahata daha uygundur. Buna karşılık şiddetli korku halinde bayram ve husuf namazını kılar. Çünkü bunları ertelemek uygun olmaz. Şayet korku şehrin dışında, namazların kısaltılarak kılındığı veya kısaltılarak kılınmadığı bir mesafedeki bir çölde söz konusuysa Cuma'yı kılmaz, öğlen namazını kılarlar. Yine böyle bir durumda onları bayram namazını kılmaya da teşvik etmem. Buna rağmen kılarlarsa mekruh da saymam. İstiska namazını kılabilirler. Kusuf namazını terk etme ruhsatını da vermem. Kusuf namazını kılmalarını emrettim, çünkü bu namaz se-

ferde kılınabilir. Yine bayram namazını kılmalarını da mekruh saymam, çünkü münferit olarak kılmaları caizdir. İstiska namazı için de aynı durum geçerlidir. Cuma namazı ise bu şekilde caiz olmaz, çünkü Cuma namazı ancak şehirde (mısır) ve cemaatle bir farz namazın başka bir farz namazın yerine ikame edilmesinden ibarettir.

İMAMIN NAMAZ ESNASINDA BİRİNİ YERİNE GEÇİRMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku namazı esnasında imamın abdesti bozulursa, bu, korku namazı dışındaki herhangi bir namazda abdestinin bozulmasından farklı bir sonuç doğurmaz. Ama ben imamın bu durumda herhangi bir kimseyi yerine geçirmesini uygun görmem. Mesela birinci rekat esnasında veya birinci rekatı tamamladıktan sonra ve ikinci rekatı kılmak için ayakta dururken abdesti bozulursa, kıraatı okurken ikinci grup arkasında saf tutmaz, birinci grup da namazlarının kalan kısmını kılarlar. Sonra ikinci grup içlerinden birini imam olarak öne geçirir namazlarını öyle kılarlar veya münferit olarak kılarlar. Eğer imam birini yerine geçirerek namazın devamını sağlarsa *-inşaallah-* namazları geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam birinci rekatı tamamlamış ve ikinci rekatı kılmak üzere kıyamda kıraati gerçekleştiriyorken abdesti bozulursa, arkasındaki taifenin namazlarını tamamlayıp çekilmesini bekler. Sonra öne geçirilen kişi önceki imam gibi kıyamda durur ve bu esnada kıraati gerçekleştirir. Arkasındaki topluluk namazı tamamlayıp çekildikten ve ikinci grup arkasında saf tuttuktan sonra Fatiha'yı ve kısa bir sûre miktarı Kur'an okur, sonra onlarla birlikte rükua gider. Bu durumda o, önceki imamın onlara namaz kıldırmasından farksız bir konumdadır. Şayet önceki imamla birinci rekâtı kılmışsa arkasındaki grup teşehhüde oturuncaya kadar bekler ve onlarla birlikte selam verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet abdesti bozulduğu için yerine birini öne geçiren kişi mukim ve öne geçirilen kişi de seferî

ise, sonuç itibarıyla bir farklılık olmaz. Eğer imamın abdestinin bozulmasından önce imamla birlikte namaza başlamışsa mukim namazını kılması gerekir. Şayet önceki imam seferîyse, yerine geçirdiği kişi de mukimse ve abdesti bozulan imam da bir rekatı da tamamlamışsa öne geçirilen kişi öne geçip bir rekat kıldıktan sonra otururak beklemelidir. Arkasındaki seferî ve mukim kişilerden oluşan toplulukların her biri de ikişer rekat kılmalı, sonra teşehhüde oturup selam vermelidirler. Çünkü bu kişinin öne geçmesiyle mukim namazına geçmiş oluyorlar. Bu yüzden namazı tam olarak kılmaları gerekir. Sonra ikinci grup gelir ve öne geçirilen ikinci imam, namazının kalan iki rekatını da bunlarla birlikte kılar. İmam iki rekatı tamamladıktan sonra cemaat kalkar ve kendi başlarına namazlarının kalan iki rekatını kılarlar. Sonra imam onlarla birlikte selam verir. Bundan başkası onlar için caiz olmaz. Çünkü her biri mukim imamla birlikte namaza başlamış oluyorlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın kendi yerine namaz kıldırmak üzere öne geçirdiği kişi, imamın abdesti bozulduktan sonra namaza başlamışsa ve imam da bu sırada onu öne geçirmişse, ayrıca abdesti bozulan imam da henüz bir rekat kıldırmamışsa, yine öne geçen kişi imamın abdesti bozulmadan imamla birlikte iftitah tekbiri getirmişse, bu durumda öne geçip namaz kıldırabilir. Öne geçince Fatiha'yı okuması gerekir. Bana göre fazladan olmak üzere Kur'an'dan ayetler okuması müstehaptır. Sonra cemaate namazı kıldırır. Eğer öne geçen bu kişi mukim ise dört rekat, seferî ise iki rekat kılar. Çünkü bu durumda cemaate başından beri namaz kıldırmış sayılır. Kendisini öne geçiren imamın mukim olması fark etmez. Önceki imamın abdesti bozulmadan namaza başlayan seferîler ise namazı dört rekat olarak kılarlar. Ama önceki imamın abdesti bozulmadan önce namaza başlamamış seferîler için böyle bir durum söz konusu değildir. Cemaatten mukim olanlar ise her durumda namazı dört rekat olarak kılmalıdırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdesti bozulan imam bir rekat kılmışsa, sonra kendisinin kıldırdığı namaza henüz katılmamış birini öne geçirirse bu kişinin öne geçmemesi gerekir. Eğer öne geçerse bu

takdirde namazı yeni baştan kıldırması gerekir. Eğer namaza yeni baştan başlarsa, arkasındaki cemaat de (önceki imamla birlikte namaz kılanlar) önceki namazdan çıkmış olurlar. Önceki imamla bir rekat kılmış olsalar da, kılmamış olsalar da namazı yeniden kılmaları gerekir. Çünkü önceki imamla birlikte bir rekat kılanlar namazı bilerek, sehven olmaksızın ve imamları da sehiv işlememiş olarak uzatmış olurlar. Ama abdesti bozulan imamın arkasında namaza hiç başlamamış olup öne geçen kişinin arkasında namaza başlayanların namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer önceki imamın yerine öne geçen kişi, namazı önceki imamın kıldırdığı namazın devamı olarak kılarsa namazı fasit olur. Çünkü önceki imamla birlikte namazı başlamamıştır, dolayısıyla namazı onun namazının devamı olarak kıldıramaz. Yine kendi başına baştan itibaren namazı kıldırmadığı için de ilk baştan başlayan biri gibi hareket edemez. Dolayısıyla arkasındaki cemaatin tamamının da namazı bozulur. Çünkü bu kişi bilerek namazı kalbeden/rükünlerin yerini değiştiren birisi hükmündedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet imamın abdesti bozulmadan onunla birlikte iftitah tekbiri getirmişse ve imam da o ana kadar bir rekat kıldırmışsa baştan beri imammış gibi önceki imamın kıldırdığı namazı devam ettirir. *-İnşaallah-* anlatacağım hususların dışında namazın son teşehhüdüne kadar ondan farklı davranmaz. Şöyle ki: Önceki imam bir rekat kıldırır ve kıyamda durur, sonra (abdesti bozulduğu için) onu öne geçirir, o da - ilk grup namazı tamamlayıp selam verinceye kadar- kıyamda durur. Sonra ikinci grup gelir, öne geçen bu şahıs önceki imamın namazına mahsuben kalan rekatı kıldırır ve teşehhüde oturur. İkinci grup da namazlarını tamamlarlar. Teşehhüdü bitirince içlerinden bir adam öne geçer ve onlarla birlikte selam verir. Sonra imam kalkar ve namazının kalan kısmını kendi başına tamamlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet bir rekat kıldırmaktan fazlasını yapmazsa, yani bir rekat kıldırdıktan sonra teşehhüd için oturur ve selam verirse, ayrıca ikinci grubun namazlarını tamamlayıp onlarla

birlikte selam vermeyi beklemezse, bunu mekruh görmekle beraber onun da, arkasındaki cemaatin de namazı fasit olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın, korku namazına başladıktan sonra abdesti bozulursa, bunun üzerine arkasındaki cemaatten birini öne geçirirse ve bu esnada namazın henüz bir rekatını bile tamamlamadan etrafındaki topluluğun çoğalması ve düşmanın azalması veya düşmanın imha edilmesi veya başka bir güven verici nedenden dolayı güvenli bir ortam hasıl olursa, öne geçen şahıs, arkasındaki cemaate güvenli halde kılınan normal namazı kıldırır. İkinci grup gelince, onlarla da namazı kılar. Çünkü korku ortadan kalkmıştır artık. İkinci gruba namaz kıldırmaz da başkası öne geçip onlara namaz kıldırırsa veya münferit olarak namazlarını kılarlarsa, bu durumda bir mazeretten dolayı ilk cemaate katılamayan kimseler hükmünde olurlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Korku hali Cuma günü yaşanıyorsa ve imam da hutbe okuduğu sırada korunaklı bir yerde bulunuyorsa, bir grup da hutbesini dinliyorsa kendisini dinleyen gruba bir rekat kıldırır, sonra kıyamda bekler, bu sırada cemaat kalan rekatı kendi başlarına ve kıraati cehren gerçekleştirmek üzere namazlarını tamamlarlar. Sonra namazı tamamlayan bu topluluk düşmanın karşısında mevzi alır. Henüz namaz kılmamış ikinci grup gelir ve Cuma namazının kalan ikinci rekatını imamla birlikte kılarlar. Sonra imam oturarak bekler, onlar da namazlarını tamamladıktan sonra imam onlarla birlikte selam verir. Ama imamın okuduğu hutbeyi dinleyen grup hutbe bittikten sonra kalkıp imamı korurlarsa ve hutbeyi dinlemeyen bir grup gelip imamla birlikte namaz kılarlarsa, imamın onlara öğlen namazını kıldırmasından başkası caiz olmaz. Çünkü hutbesini dinleyenler ayrılmışlardır. Dolayısıyla o, artık hutbeyi yalnız başına okumuş, sonra bir grup gelmiş ve onlara namaz kıldırmış bir imam hükmündedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama hutbeyi dinleyen gruptan kırk kişi onunla birlikte kalır ve onlara ve kendisini koruyan gruba bir rekat kıldırır, sonra kıyamda beklerse ve arkasındakiler de namazlarını kendi başlarına tamamlarsa, ardından hutbesini dinleyen ikinci topluluk

gelirse, düşmanı savıncaya kadar namaza katılmazlarsa, sonra onlara da bir rekat kıldırırsa namazı geçerli olur. O, hutbesini dinleyen kırk kişiyle birlikte namaz kılmış, fazladan olmak üzere hutbeyi dinlemeyen bir grup da bu cemaate eklenmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Düşmanı savmakla meşgul oldukları için imamla birlikte kırk kişi namaza başlamamışsa imam Cuma namazını kıldıramaz. Ya imkanı varsa öğlen namazını normal korku halindeki gibi ya da imkanı yoksa bu sefer de şiddetli korku halindeki gibi kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam Cuma namazını kıldırma imkanı bulamadığı için dört rekat öğlen namazını kıldırdıktan sonra düşmanın başına bir hal geldiği için Cuma namazını kılacak imkan doğarsa ne onun ne de arkasındaki cemaatin yeni baştan Cuma namazını kılmaları gerekmez. Ama onunla birlikte namaz kılamamış olanlar -eğer sayıları kırkı buluyorsa- birini öne geçirip Cuma namazını kılmaları gerekir. Ama bunu yapmaz da doğrudan öğlen namazını kılarlarsa mekruh görmekle beraber bu namazlarının geçerli olduğunu düşünüyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam ve arkasındaki cemaat bundan sonra başka bir imamın arkasında Cuma namazını kılarlarsa bunu mekruh görmem. Ama kendisi tekrar imam olmak üzere arkasındaki cemaate bu sefer Cuma namazını kıldırırsa arkasında kılanlar için mekruh görmem, ama imam için mekruh görürüm. Cuma namazı, vaktinde kılındıktan sonra, önceden namaz kılan veya kılmayan kimselerin namazlarını yeniden kılmaları gerekmez.

كتاب صلاة العيدين

KİTABU'S-SALATU'L-IYDEYN

BAYRAM NAMAZI

BAYRAM NAMAZI

Bize Rebi, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*'ın şöyle dediğini rivayet etti: Yüce Allah, Ramazan ayı ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

"(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir." (Bakara, 185)

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«لا تصوموا حتى تروه ولا تفطروا حتى تروه يعني الهلال فإن غم عليكم فأكملوا العدة ثلاثين»

"Hilali görmedikçe oruca başlamayın ve yine hilali görmedikçe bayram yapmayın. Eğer havanın bulutlu olmasından dolayı hilali göremezseniz Ramazan ayını otuza tamamlayın."[107]

---

[107] Buhari, 2/32; Müslim, 2/762.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnsanlar hilali görmeleri veya iki adil şahidin gördüklerini söylemeleri üzerine Ramazan orucuna başlasalar ve orucu otuz gün olarak tutsalar, sonra havanın bulutlu olmasından dolayı hilali göremeseler, hilali görmeye çalışmalarına gerek kalmadan bayram yaparlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet yirmi dokuz gün oruç tutsalar, ama havanın bulutlu olmasından dolayı hilali göremeseler, orucu otuz güne tamamlamadıkça veya iki adil şahit otuzuncu gece hilali gördüklerine dair şahitlikte bulunmadıkça bayram yapamazlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta bir topluluk içindeki veya ayrı ayrı yerlerdeki iki adil şahidin ifadeleri kabul edilir. Bayram yapmak veya bir hakkı kesinleştirmek hususunda iki adil şahitten azının şahitliği kabul edilemez. Çünkü yüce Allah, iki kişinin şahitliğini emretmiş ve şahitlikte de adil olmayı şart koşmuştur.

Bize Rebi anlattı, ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* rivayet etmiş. İbrahim b. Muhammed, İshak b. Abdullah'tan nakletmiş ki: Ömer b. Abdulaziz, iki adil kişi hilali gördüklerine şahitlik etmedikleri sürece bayram yapılmasına izin vermezdi.[108]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer iki adil şahit otuzuncu gün, bir gün önce hilali gördüklerine şahitlik ederlerse, şahitlerin adil oldukları sabit olunca günün hangi saatinde olurlarsa olsunlar iftar ederler. Eğer şahitlerin adillikleri zevalden önce sabit olursa imam (devlet başkanı) halka bayram namazını kıldırır. Ama adillikleri zevalden sonra sabit olursa o gün zevalden sonra ve ertesi gün bayram namazını kılmaları gerekmez. Çünkü bayram namazı belli bir vakitle sınırlı bir ibadettir. O vakit geçince başka bir vakitte bu ibadet gerçekleştirilemez.

Biri dese ki: "Niçin bütün gündüz, bayram namazının vakti olmasın?"

Ona cevap olarak -inşaallah- şöyle deriz: Resulullah (s.a.v)'in sünneti, bayram namazının güneşin doğuşundan sonra kılınması şeklinde gerçek-

[108] İbn Ebi Şeybe, 3/69.

leşmiştir. Ayrıca diğer farz namazların vakitlerini de sünnetiyle göstermiştir. Peygamber (s.a.v)'in sünnetinin bir delaleti de bir namazın vaktinin girmesiyle önceki namazın vaktinin geçtiği şeklindedir. Bu yüzden bayram namazının vaktinin öğlen namazının vaktinin girmesiyle birlikte sonra ermesinden başka bir ihtimal caiz olmaz. Çünkü öğlen namazı cemaatle kılınan bir namazdır. Eğer Resulullah (s.a.v)'in ertesi gün insanlarla çıkıp bayramlarını kutladığı sabit olursa biz de bu görüşü benimseriz. Ama şunu da deriz: Eğer onlarla ertesi gün çıkmayıp bir sonraki gün çıkmışsa şöyle deriz: Bayram günü zevalden sonra bayram namazı kılınabilir. Şayet bayram günü zevalden sonra bayram namazı kılmak caiz olursa bu hallerin tümünde de caiz olur. Ama bize göre böyle bir ihtimal sabit değildir. Yine de doğrusunu Allah bilir.

Eğer iki veya daha fazla kişi hilali gördüklerine şahitlik ederlerse, ama bu kimseler adil kimseler olarak bilinmiyorlarsa ya da bu anlamda bazı eleştirilere maruz kalmışlarsa kendileri bayram yapabilirler. Kendi başlarına bayram namazını cemaatle veya münferit olarak kılmalarını uygun görürüm. Fakat toplumdan gizli olarak bunu yapmaları gerekir. Açıkça bayram namazını kılmalarını nehyederim. Sadece gizli olarak kılmalarını emrettim ve açıkça kılmalarını nehyettim ki bu davranışları, tepki çekmesin ve Müslüman fırkalar arasında ayrılık tohumlarını ekmek için fırsat bekleyen ayrıştırıcılar bunu değerlendirmeye kalkmasınlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde, adil olarak tanınmayan bir kişi hilali görürse, orucunu bozup bayram yapmaktan başka seçeneği olmaz. Ama orucu yediğini gizlemelidir ki kimse onun hakkında su-i zanda bulunmasın. Kendi başına bayram namazını kılar. Sonra isterse cemaatle birlikte bayram namazına katılır. Bu namaz onun için hayır vesilesi bir nafile olur.

Hilalin görülmesi hususunda adil kadınların şahitliği kabul edilmez. Yine en az iki adil şahidin dışındaki şahitlikler de kabul edilmez. Bu adil şahitlerin köylü veya bedevi olması fark etmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer hava bulutlu olur ve iki şahit gelerek Ramazan hilalinin Cuma akşamı (zevalden sonra veya önce) görüldüğünü söylerlerse bu, Cumartesi gecesinin hilalidir. Çünkü gündüz görülen hilal, önceki gecenin değil sonraki gecenin hilalidir. Bu yüzden ancak ait olduğu gecenin hilali olarak kabul edilir. Gündüz görülmüş olması, önceki gece görüldüğü anlamına gelmez.

Eğer hava bulutlu olursa ve insanlar da Ramazanı otuza tamamlarken gün içinde veya gecenin başında ya da sonunda bayram günü oruçlu olduklarını anlarlarsa, mesela kendilerinin görmelerinden önce Ramazan hilalinin görüldüğü kesinleşirse veya otuzuncu gece Şevval ayının hilalini görmüşlerse aynı gün orucu bozup ertesi sabah bayram namazını kılmışlarsa, bunların durumu, orucu tamamlamadan önce bayram olduğunu öğrenenlerden farklıdır. Çünkü bunlar, ancak Ramazanı otuza tamamladıktan sonra bayram olduğunu öğrenmişlerdir. Şahitlerin bildirimiyle oruçlarını açmış değillerdir. Diğerleri ise oruçluyken bayram olduğunu öğrenmişler ve şahitlerin şehadetiyle oruçlarını açmışlardır.

Bize Rebi' haber verdi, o da İmam Şafiî'den şöyle duymuş: İbrahim b. Muhammed bize anlattı ki, ona Abdulmuttalib'in kızı Safiye'nin azatlısı Abdullah b. Ata b. İbrahim, Urve b. Zübeyr'den naklen Hz. Aişe (r.a)'dan; o da Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etmiş:

«الفطر يوم تفطرون والأضحى يوم تضحون»

"Fitre (Ramazan) *bayramı, Ramazanı tamamlayıp oruç tutmadığınız ilk gündür. Kurban bayramı da kurban kestiğiniz ilk gündür."*[109]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bu hadisi esas alıyoruz. Kullar zahire uymakla mükelleftirler. Ramazan bayramının oruç tutmadığımız ilk gün kılınacağına dair zahir ifadenin aksini gösteren bir nas görmedik.

[109] Ebu Davud, 2/743-744; Tirmizi, 3/71; İbn Mace, 1/531.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer şahitler bize bayramın Perşembe günü olduğuna şahitlik etseler, ama adil olarak nitelendirilmeseler, biz Ramazan orucunu tamamlarız. Bu arada Cuma gecesi veya gündüzü şahitlerin adilliği ispatlanırsa bayram namazına gitmeyiz. Çünkü bayramın Ramazan orucunun tamamlanmasından önce Perşembe günü olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Biz delilin adaletle nitelendirilmesi üzerine bu sonuca varmış olduk.

Eğer bayram namazının vakti girinceye kadar onların adillikleri ispat edilmezse biz bayram namazını kılarız. Ama bundan sonra adillikleri ispatlanırsa bunun bize bir zararı olmaz.

Şahitlerin adalet vasıfları ispatlanırsa ve biz de hilali göremediğimiz için Ramazan ayının orucunu bir gün eksik tutmuşsak veya bayram günü oruç tutmuşsak bir gün kaza etmemiz gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram, hilalin görüldüğü günün kendisidir. İkinci bayram [Kurban bayramı] da kurbanın kesildiği ilk gündür. Bu da Zilhicce ayının onuncu günüdür. Bu da Arefe'den sonraki gündür.

Arefe'ye, bayram gününe ve Mina günlerine delalet etmesi için hilali görmek, Ramazan bayramı için görmek gibidir, arada hiçbir fark yoktur. Orada caiz olan, burada da caizdir. Orada kabul edilmeyen, burada da kabul edilmez. Hilali görmeye dayalı olarak Arafat vakfesine başlandığında hac caiz olur. Arafat vakfesinden sonra Arefe gününün, aslında Kurban bayramı olduğu öğrenilse de bu böyledir.

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona da Müslim, İbn Cureyc'den naklen şöyle rivayet etmiştir: Ata'ya dedim ki: "Adamın biri ilk kez hac yapar, ama o sene insanlar Arefe günü hakkında yanılırlar. Adamın haccı geçerli olur mu?" Evet, dedi. Yani ömrüme andolsun ki adamın haccı geçerli olur.[110]

[110] Ebu Davud, 2/743-744; Tirmizi, 3/71; İbn Mace, 1/531.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben de öyle sanıyorum. Çünkü Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Ramazan bayramınız, bayram yaptığınız gündür. Kurban bayramınız, kurban kestiğiniz gündür."* Öyle sanıyorum ki şunu da dedi: *"Arefe gününüz, Arefe'ye çıktığınız gündür."*

BAYRAM GECELERİ YAPILAN İBADETLER

Bize Rebi' anlattı; ona Şafiî anlatmış; ona İbrahim b. Muhammed aktarmış; o, Sevr b. Yezid'den; o, Halid b. Me'dan'dan; o, Ebu Derda'dan şöyle rivayet etmiş: Bayram gecelerini, sevabını Allah'tan umarak kıyamda geçiren kimsenin kalbi, kalplerin öldüğü günde ölmez.[111]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize ulaşan rivayette şöyle denilmiştir: Beş gecede yapılan dualar kabul edilir: Cuma gecesi, Kurban bayramı gecesi, Ramazan bayramı gecesi, Receb ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortasına denk gelen gece.[112]

Bize Rebi' anlattı: Şafiî bize haber verdi ki, İbrahim b. Muhammed şöyle anlatmış: Medine halkının en hayırlılarından olan bazı büyüklerin bayram gecesi Peygamber (s.a.v)'in mescidinin damına çıkıp gecenin bir yarısına kadar dua ettiklerini, Allah'ı andıklarını gördüm.[113] Bize ulaşan rivayete göre İbn Ömer, toplanma gecesini ibadetle ihya ederdi. Toplanma gecesinden maksat, bayram gecesidir. Çünkü o gecenin sabahında kurbanlar kesilir.[114]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu gecelerle ilgili olarak anlattığım bütün bu amelleri, farz kabul edilmemesi şartıyla müstehab sayıyorum.

---

111 İbn Mace, 1/567.
112 *Marife*, 3/97.
113 A.g.e., 3/97.
114 A.g.e., 3/97.

RAMAZAN BAYRAMI GECESİ TEKBİR GETİRMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah, Ramazan ayı ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

«وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

"Bu sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı yüceltmeniz için." (Bakara, 2/185) Kur'anî ilimlerde ehil olan ve kendisinden bu bakımdan hoşnut olduğum birinin şöyle dediğini duydum: "وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ **"Sayıyı tamamlamanız..."**dan maksat Ramazan orucunun sayısını tamamlamaktır. Yani sayıyı tamamladığınızda size gösterdiği gibi "وَلِتُكَبِّرُواْ اللهَ **"Allah'ı yüceltmeniz için."** Ayrıca "عَلَى مَا هَدَاكُمْ **"hidayete ulaşmak"** ise, Ramazan ayının son gününde güneşin batması anlamındadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adı geçen âlimin söyediği, ayetin kastettiği anlama ne de güzel uyuyor! Yine de en doğrusunu Allah bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şevval ayının başlangıç hilalini gördükleri zaman, insanların cemaat halinde ve ferdî olarak mescidde, sokaklarda, yollarda, evlerde, seferde ve mukimlikte, her durumda ve bulundukları her yerde tekbir getirmelerini ve tekbirleri de yüksek sesle söylemelerini tercih ederim. Sabahleyin bayram namazına gitmek üzere evlerinden çıkıncaya kadar, çıktıktan sonra ve imam namaz için öne çıkıncaya kadar tekbir getirmeyi sürdürmelidirler. İmam namaz için öne çıkınca da tekbir getirmeye son verirler.

Aynı şekilde hac ziyaretine gitmemiş olanların da Kurban bayramı gecesinde tekbir getirmelerini tercih ederim. Hacıların zikri ise telbiyedir.

Bize Rebi' şöyle haber verdi: Şafiî dedi ki: İbrahim bize şöyle dedi: Bana Salih b. Muhammed b. Zaide anlattı ki: İbn Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Ebu Seleme ve Ebu Bekir b. Abdurrahman'ın Ramazan bayra-

mı gecesinde mescidde tekbir getirdiklerini duydum. Yüksek sesle tekbir getiriyorlardı.[115]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî haber vermiş; o da İbrahim'den şöyle duymuş: Salih b. Muhammed b. Zaide, Urve b. Zübeyr ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın bayram sabahı namaza gidinceye kadar yüksek sesle tekbir getirdiklerini bana bildirdi.[116]

Bize Rebi' haber verdi: Ona Şafiî anlatmış; o, İbrahim'den; o da Yezid b. el-Had'dan şöyle rivayet etmiş: Nafi' b. Cübeyr'in bayram günü mescide gidinceye kadar yüksek sesle tekbir getirdiğini duydum.[117]

Rebi' bize şöyle haber verdi: Bize Şafiî anlattı, ona İbrahim b. Muhammed, ona Muhammed b. Aclan, ona Nafi' anlatmış ki: İbn Ömer, bayram günü mescide gittiğinde tekbir getirirdi. Yüksek sesle tekbir getirirdi.[118]

Bize Rebi' şöyle anlattı: Bize Şafiî, ona İbrahim, ona Abdullah, ona Nafi' anlatmış ki: İbn Ömer, bayram günü güneş doğunca namaza giderdi. Bayram günü mescide gelinceye kadar tekbir getirirdi. Sonra mescidde imam namazı tamamlayıp oturuncaya kadar tekbir getirirdi. İmam oturunca da tekbir getirmeyi durdururdu.[119]

İKİ BAYRAM İÇİN GUSÜL ABDESTİ ALMAK

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona Malik, ona Nafi' haber vermiş: Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı sabahı erkenden mescide gitmek üzere evinden çıkmadan önce gusül alırdı.[120]

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Cafer b. Muhammed, ona babası anlatmış ki: Ali (a.s) bayram günü, Cuma

115 *Marife*, 2/30.
116 A.g.e., 3/30.
117 A.g.e., 3/30.
118 *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/164.
119 *Marife*, 3/29-30.
120 *Muvatta*, 1/177.

günü, Arafat'a çıkıldığı gün ve ihrama girmek istediği her seferinde gusül alırdı.[121]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunların tümü bana göre müstehabdır. Bunlardan sadece Cuma günü gusül almayı müekked kabul ederim. Bir kimse sadece abdest alırsa yüce Allah'ın bu kişiye sevap vereceğini umuyorum. Yeter ki taharet üzere namaz kılmış olsun.

Bir kimse büyük şehirde (mısır) bayram namazı ve cenaze namazı için teyemmüm alamaz, bunları kaçırmaktan korkarsa bile. Bu iki namaz için kişi farz namazlarında olduğu gibi taharet (gusül ve abdest) üzere olması zorunludur. Çünkü her ikisi de namazdır.

Bize Rebi' haber verdi: Bize Şafiî, ona İbrahim, ona Seleme'nin azatlısı Yezid b. Ebu Ubeyd anlatmış ki: Seleme b. Ekva', bayram sabahı gusül alırdı.[122]

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona İbrahim, ona Salih b. Muhammed b. Zaide, ona Urve b. Zübeyr anlatmış ki: Sünnet, her iki bayram gününde de gusül abdesti alınması şeklinde gerçekleşmiştir.[123]

Bize Rebi' anlattı ki, ona Şafiî, güvenilir (sika) bazı kişilerden, onlar Zühri'den şöyle rivayet etmişlerdir: İbn Müseyyeb "sünnet olduğu" gerekçesiyle iki bayram sabahında da gusül abdesti alırdı.[124]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Said ve Urve'nin mezhebi (görüşü), iki bayramda gusül almanın sünnet olduğu yönündeydi. Her iki bayramda gusül almak daha güzel, örfe daha uygun ve temizlik bakımından daha yerinde bir davranıştır. Salih kişilerin uygulaması bu olmuştur. Yoksa Resulullah (s.a.v.)'in sünneti olduğuna ilişkin bir kesinlik yoktur.

---

121 *Musannef*, Abdurrezzak, hadis no: 5751.
122 *Marife*, 3/28.
123 A.g.e.
124 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/309.

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona da Muttalib b. es-Saib Ebu Vedae anlattı ki: Said b. Müseyyeb, her iki bayramda da bayram sabahı namaza gitmek üzere hazırlanırken gusül abdesti alırdı.[125]

BAYRAM NAMAZI İÇİN ERKENDEN HAZIRLANMA VAKTİ

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim, ona Ebu'l-Huveyris rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v), Necran'da bulunan Amr b. Hazm'a şöyle yazdı:

«أن عجل الغدو إلى الأضحى وأخر الفطر وذكر الناس»

"Kurban bayramına erkenden hazırlan, Ramazan bayramını biraz geciktir. İnsanlara vaaz ver."[126]

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona da güvenilir (sika) biri haber vermiş ki: Resulullah (s.a.v) iki bayram namazına, Kurban ve Ramazan bayram namazlarına güneş doğarken erkenden hazırlanıp giderdi. Güneş tamamen doğunca da namaza başlardı.[127]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş doğmaya başlayınca bayram namazı kılınacak mescide biraz erkenden gidilir ki bu, takdir edilen en erken vakittir. Ramazan bayramına da bundan çok değil, ama biraz geç gidilir.

Bu hususta imam, diğer insanlardan farklı bir durumdadır. Benim açımdan müstehab olanı, insanların sabah namazını bitirdikten sonra bayram namazı için gitmeleridir ki yerlerini alabilsinler, namazın vaktinin mescidde girmesini beklesinler. İnşaallah bu şekilde namazı beklemeye devam ederken sevap kazanırlar. İmam ise mescide geldiğinde doğrudan mihraba yönelir ve namaza başlar. O zaman da sabah namazını kıldıktan

125 *Marife*, 3/28.
126 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/309.
127 *Marife*, 3/33.

sonra insanların bir kısmı gelmiş olur, bir kısmı da bundan sonra gelmiş olurlar ve bunların tümü de istihsan sayılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam sabah namazını kıldıktan sonra gelir de bayram namazını güneş doğduktan sonra kılarsa namazı iade etmesi gerekmez. Ama güneşin doğmasından önce kılarsa iade etmesi gerekir. Çünkü bayram namazını vaktinden önce kılmış olur.

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Ubeydullah, ona Nafi' rivayet etmiş ki: İbn Ömer güneş doğunca bayram namazı için mescide giderdi.[128]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Abdullah b. Ebu Bekir anlatmış ki: Ömer b. Abdulaziz, Medine valisi olan oğluna şöyle yazdı: Bayram günü güneş doğunca bayram namazını kılmak için hemen mescide git.[129]

Bu rivayetlerin tümü meseleye dair geniş bir malumat vermektedir.

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona İbn Nistas şöyle rivayet etti: Bir Kurban bayramı günü İbn Müseyyeb'i gördüm, üzerinde arguvan renginde bir cübbe vardı, başında da siyah bir sarık. Sabah namazını kılmış, güneş doğunca da bayram namazının kılınacağı musallaya gidiyordu.[130]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona da İbn Hermele anlatmış ki: Bayram sabahı Said b. Müseyyeb'i, sabah namazını kılmış ve hemen bayram namazının kılınacağı musallaya gider haldeyken gördüm.[131]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunlar geniş imkânlardır, önemli olan bayram namazına yetişmektir. Benim açımdan müstehab olanı, mescidde yer bulmak amacıyla fazla acele etmemektir.

---

128 *Marife*, 3/34.
129 A.g.e.
130 *Marife*, 3/34.
131 *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/163.

RAMAZAN BAYRAMINDA BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE YEMEK YEMEK

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim b. Sa'd, ona İbn Şihab, ona da İbn Müseyyeb şöyle rivayet etmiş: Müslümanlar Ramazan bayramında bayram namazından önce yemek yerlerdi. Kurban bayramından önce ise bunu yapmazlardı.[132]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona Malik b. Enes, ona da Hişam b. Urve rivayet etmiş: Babam Urve, Ramazan bayramına gitmeden önce yemek yerdi.[133]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona Malik b. Enes, ona İbn Hişam, ona da İbn Müseyyeb rivayet etmiş ki: İnsanlara Ramazan bayramı namazına gitmeden önce yemek yemeleri emrediliirdi.[134]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona da Hişam b. Urve rivayet etmiştir ki: Babam Urve, Ramazan bayramı sabahı bayram namazının kılınacağı musallaya gitmeden önce yemek yerdi.[135]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Safvan b. Selim rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v), Ramazan bayramı namazını kılmak üzere sahraya çıkmadan önce yemek yer ve insanlara da böyle yapmalarını emrederdi.[136]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram namazının kılınacağı musallaya gelen kimsenin gelmeden önce yemesini, içmesini emrederiz. Eğer bunu yapmazsa yolda yapmasını, değilse imkân bulunca musallada bunu yapmasını emrederiz. Ama bunu yapmazsa bir sorumluluğu olmaz. Sadece yapmaması mekruh olur. Kurban bayramı namazı öncesin-

---

132 *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/162.

133 *Muvatta*, 1/179; *Musannef*, Abdurrezzak, 3/306.

134 *Muvatta*, 1/179.

135 Bkz. (513) nolu hadisin tahrici.

136 Buhari, 1/302-13; Ahmed, 5/352; İbn Mace, 1/557; Tirmizi, 542.

de yemesini, içmesini emretmeyiz. Ama Kurban bayramı öncesinde de bir şeyler yer ve içerse bunun da bir sakıncası olmaz.

BAYRAM İÇİN SÜSLENMEK

Bize Rebi', Şafiî'den nakletti, ona İbrahim, ona Cafer, ona babası, ona da dedesi anlatmış ki: Resulullah (s.a.v), her bayram günü nakışlarla süslenmiş bir yemen abası giyerdi.[137]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Cafer şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) her bayramda başına sarık sarardı.[138]

Bize Rebi'nin anlattığına göre İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: Bana göre bir kimsenin bayramlarda, Cuma gününde, Ramazan ve Kurban bayramlarında, insanların topluca bulundukları yerlerde bulabildiği en güzel elbiseleri giymesi, temizlenmesi ve güzel kokular sürmesi müstehabdır. Özellikle yağmur duasında temiz ama göz alıcı olmayan elbiseler giymesini severim. Hava ister soğuk olsun ister sıcak olsun imamın sarık sarmış olmasını severim. İmam için istediğim temizlik, güzel koku sürmek ve bulabildiği en güzel elbiseyi giymek gibi hususları diğer insanlar için de isterim. Ama onlar için istediğim sarık sarma, imam için istediğim sarık sarma gibi değildir. Kim temiz olduğu halde bu namazların vaktine denk gelirse namazı kılması caiz olur. Erkek olsun kadın olsun bir kimsenin namazın caiz olmasını sağlayan asgari hususları yerine getirmiş olmasının namazın kabulü açısından bir sakıncası yoktur.

Kadınlar bayram namazlarına ve diğer namazlara katıldıkları zaman suyla yıkanmış ve temizlenmiş olarak gelmeliler, ama güzel kokular sürünmüş olmaları doğru olmaz. Gösterişli elbiseler giyinmeleri ve ziynetlerini takınmaları da uygun değildir. Beyaz ve başka renkteki normal elbiselerini giyinmeliler. Her türlü boyalı elbise giymeleri bana göre mekruhtur. Çünkü boyalı elbise, ziynet eşyası veya gösteriş veya her ikisi mesabesindedir.

---

[137] *Musannef*, Abdurrezzak, 3/203-204.

[138] *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/156.

Ebeveynler namaza gelecek erkek veya kız çocuklarına bulabildikleri elbiselerin en güzelini giydirmelidirler. Çocuklara süslü ve boyalı elbiseler giydirilebilir.

Bayram namazının kılındığı musallada hayızlı bir kadın hazır bulunursa namaz kılamaz, ama dua edebilir. Bana göre musallada hazır bulunup dua etmesi mekruh değildir.

Hayız olmayan bir kadının da temizlenmeye güç yetiremediği için namaz açısından temiz olmasını sağlayan gusül ve abdest almaksızın hazır bulunması ise bana göre mekruhtur.

Şayet suyla temizlenmesini (gusül ve abdest almasını) sağlayacak su varken, -buna rağmen- temizlenmeksizin bayram namazının kılınacağı yere gelmesi, bana göre mekruhtur.

BİNEK SIRTINDA BAYRAM NAMAZLARINA GİTMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize ulaşan rivayete göre Zührî şöyle demiş: Resulullah (s.a.v) bayram namazına da, cenaze namazına da binek sırtında gitmedi.[139]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben de bir kimsenin bayram veya cenaze namazına binek sırtında gitmemesini severim. Ama bir erkek veya kadının yürüyerek gidemeyecek kadar güçsüz olması başka.

Böyle bir kimsenin söz konusu namazlara binek sırtında gitmesinin bir sakıncası yoktur. Ama bir kimse de herhangi bir rahatsızlığı olmaksızın bir bineğe binerek bu namazlara giderse bunun da bir sakıncası olmaz.

Rebi' şöyle dedi: Bizim bu görüşümüz bayram ve cenaze namazına gitmekle ilgilidir, ama bu namazlardan dönerken bir bineğe binmenin herhangi bir sakıncası yoktur.

---

[139] *Marife*, 3/32.

BAYRAM NAMAZINDAN DÖNERKEN GİDİŞ İÇİN KULLANILAN YOLDAN FARKLI BİR YOL İZLEMEK

Bize Rebi' anlattı: Ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle aktarmış: Bize ulaşan rivayete göre Resulullah (s.a.v), bayram namazından dönerken gidiş için kullandığı yoldan farklı bir yolu takip ederdi.[140]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Halid b. Rebah, ona da Muttalib b. Abdullah b. Hanteb şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) bayram sabahı bayram namazını kılmaya giderken en uzun yolu takip ederdi. Dönerken Ammar b. Yasir'in evinin yanındaki başka bir yolu izlerdi.[141]

Bize Rebi' aktardı: Ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Muaz b. Abdurrahman et-Teymi, ona babası, ona da dedesi şöyle rivayet etmiş: Bayram günü Resulullah (s.a.v)'in namazdan döndüğünü gördüm. Çarşının aşağısındaki hurmacılara uğradı. Çarşıdaki su birikintisinin yanındaki Mecisid-i A'rac'ın yanına gelince durdu ve Eslem vadisine doğru yöneldi ve dua etti. Sonra geri döndü.[142]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın da böyle yapmasını, bir yerde durup kıbleye yönelik olarak Allah'a dua etmesini severim. Böyle yapmazsa kefaret vermesi de, namazı iade etmesi de, bu hareketi tekrar etmesi de gerekmez.

BAYRAM NAMAZLARI İÇİN YOLA ÇIKMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize ulaşan rivayete göre Resulullah (s.a.v) bayram namazları için Medine'deki musallaya giderdi. Ondan sonraki halifeler ve bütün beldelerin halkı da bu şekilde hareket ettiler. Mekkeliler hariç. Çünkü Mekkelilerin bayram namazını mescidin

[140] Buhari, 1/311; Ebu Davud, 1/683-684; *Zadu'l-Mead*, 1/449.
[141] İbn Mace, 1/412.
[142] *Marife*, 3/56.

dışındaki bir yerde kıldığına dair seleften bize ulaşmış herhangi bir rivayet yoktur.[143]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah doğrusunu daha iyi bilir, ama ben de böyle sanıyorum. Çünkü yeryüzünde Mescid-i Haram'dan daha hayırlı bir yer yoktur. Bu yüzden imkân buldukça Mescid-i Haram'dan başka bir yerde namaz kılmayı istemezler.

Bunu söylemenin nedeni Mekke'deki uygulamanın böyle olmasıdır. Ayrıca Mekke'nin evlerinin etrafında böylesine büyük bir genişlik de yoktur. Onların herhangi bir bayram namazını veya istiska (yağmur duası) namazını Kâbe'nin dışında kıldıklarına dair herhangi bir bilgiye sahip değilim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir belde mamur ise, mescidleri de bayram namazlarında onları alabilecek genişlikte ise onun dışında bir yere gidip bayram namazını kılmalarını gerekli görmem. Ama giderlerse de bunun bir sakıncası olmaz. Ama mescid belde halkını alacak genişlikte değilse ve imam da bayram namazını orada halka kıldırırsa bana göre bu davranış mekruhtur. Ama namazı yeniden kılmaları gerekmez.

Yağmurun yağması gibi bir mazeret varsa, imamın bayram namazını mescidde kılmasını emrederim, sahraya çıkmasına gerek yoktur.

Bize Rebi' aktardı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Cafer b. Muhammed, ona da bir adam rivayet etmiş ki: Eban b. Osman yağmurlu bir günde bayram namazını Mescid-i Nebevi'de kıldırdı. Sonra Abdullah b. Amir'e şöyle dedi:

"(Bu davranışımın gerekçesi olarak) halka bir hadis rivayet et." O da başladı anlatmaya: "Ömer b. Hattab yağmurlu bir günde halka bayram namazını mescidde kıldırdı."[144]

---

143 Buhari, 1/302.

144 *Marife*, 3/56-57; Ebu Davud, 1/686.

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona da Salih b. Muhammed b. Zaide şöyle rivayet etmiş: Ömer b. Hattab yağmurlu bir günde halka bayram namazını mescidde, Mescid-i Nebevi'de kıldırdı.[145]

BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN NAMAZLAR

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Adiy b. Sabit, ona Said b. Cübeyr, ona da İbn Abbas (r.a) şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) her iki bayram namazını da musallada kıldırdı ve bu iki namazın öncesinde de, sonrasında da herhangi bir nafile namaz kılmadı. Bayram namazını bitirince de kadınlar tarafına döndü ve ayakta onlara hitap etti, sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar küpe ve benzeri takılarını sadaka olarak vermeye başladılar.[146]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Amr b. Ebu Amr şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer bana, Resulullah (s.a.v) ile bayram günü musallaya gittiğini, sonra Resulullah (s.a.v)'in evine döndüğünü ve bayram namazından önce de, sonra da herhangi bir namaz kılmadığını anlattı.[147]

Rebi'nin bize anlattığına göre İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: İmamın da böyle yapmasını severim. Çünkü hadiste Peygamber (s.a.v) efendimizin böyle yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca imamın nafile namaz kılmadan evinden çıkıp musallaya gitmesini emrettik. Yine musallaya gelince de hemen bayram namazına başlamasını ve hutbeyi bitirdikten sonra da musalladan ayrılmasını emrediyoruz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Me'mumun (imama uyanın) durumu ise imamın durumundan farklıdır. Biz me'mun olan kimsenin Cuma namazından önce de, sonra da nafile namaz kılmasını emrederken; imama, doğrudan hutbeyle başlamasını, sonra da nafile kılmadan Cuma

145 Buhari, 1/305; Müslim, 2/606.
146 Buhari, 1/305; Müslim, 2/606.
147 Tirmizi, 2/418-419.

namazını kılmasını emrediyoruz. Ayrıca imamın Cuma namazını bitirdikten sonra ayrılmasını de seviyoruz ki nafileyi evinde kılmış olsun. Bütün bunlarda me'mumun durumu imamdan farklıdır.

Memum (imama uyan) bir kimsenin evinde, mescidde, yolda, musallada veya imkân bulduğu herhangi bir yerde bayram namazından önce de, sonra da nafile namaz kılmasında bir sakınca görmüyorum. Özellikle güneş iyice ortaya çıkıp nafile vakti belirince. Nitekim bazı topluluklar bayram namazından önce de, sonra da nafile kılıyorlar. Bazıları öncesinde kılarken sonrasında kılmıyorlar. Bazıları sonrasında kılarken öncesinde kılmıyorlar. Kimisi de hem öncesinde hem sonrasında nafile kılmayı terk ediyorlar. Bu, tıpkı kimisinin her gün nafile kılarken kimisinin kılmaması gibidir.

Nafile kılanların bazısı çok kılarken bazısı az kılıyorlar. Kimisi farz namazlardan önce de, sonra da nafile namaz kılıyorlar. Kimisi öncesinde kılarken sonrasında kılmıyorlar. Bazıları farz namazların öncesinde de, sonrasında da nafile namaz kılmayı tamamen bırakıyorlar. Çünkü bunların tümü de mubahtır. Her halükarda, çok namaz kılmak bize daha sevimlidir.

Bana göre Cuma günü hariç bütün nafilelerin evde kılınmaları, dışarıda kılınmalarından daha iyidir/evladır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim haber verdi, ona Sa'd b. İshak, ona Abdulmelik b. Ka'b anlatmış ki: Ka'b b. Ucre, bayram namazının ne öncesinde ne de sonrasında nafile namaz kılardı.[148]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu rivayet İbn Mesud'dan veya Ebu Mesud'dan, Huzeyfe'den, Cabir'den, İbn Ebu Evfa'dan, Şureyh'ten ve İbn Ma'kil'den de aktarılmıştır.[149]

Sehl b. Sa'd ve Rafi' b. Hadic'den rivayet edilmiştir ki bu ikisi bayram namazından önce de, sonra da nafile namaz kılarlardı.[150]

---

148 *Marife*, 3/52.

149 *Marife*, 3/52; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/177-178.

150 *Marife*, 3/52-53.

Bize Rebi' haber verdi: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Abdullah b. Muhammed b. Akil, ona Muhammed b. Ali b. Hanife, ona da babası şöyle anlatmış: Biz, Resulullah (s.a.v) zamanında Ramazan bayramında ve Kurban bayramında bayram namazından önce de, sonra da musallaya gelinceye kadar mescidde namaz kılmazdık. Musalladan döndüğümüzde mescide uğrar ve orada namaz kılardık.[151]

İKİ BAYRAM NAMAZI İÇİN EZAN OKUNMAZ DİYENLER

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona güvenilir (sika) birisi, ona da Zühri şöyle rivayet etmiş: Ne Hz. Peygamber (s.a.v), ne Ebu Bekir, ne Ömer, ne de Osman zamanında iki bayram namazı için ezan okunurdu. Sonraları bunu Muaviye, Şam'da ihdas etti. Haccac da Medine'ye vali olunca böyle bir uygulamayı başlattı. Zühri, sözlerini şöyle sürdürdü: Hz. Peygamber (s.a.v), iki bayram namazında müezzine "الصلاة جامعة / es-Salatu'l-Camia" (cemaat namazı) diye seslenmesini emrederdi.[152]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezan, sadece farz namazların vakitlerinin girdiğini bildirmek için okunur. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in farz namazların dışında ezan okuttuğunu bilmiyoruz. Bu yüzden imamın bayram gibi insanların namaz kılmak için toplandıkları durumlarda müezzine "الصلاة جامعة" (cemaat namazı) veya "إن الصلاة" (şüphesiz namaz...) diye seslenmesini emretmesini severim. Şayet "هلم إلى الصلاة" (namaz için beri gelin) derse mekruh saymayız. Aynı şekilde "حي على الصلاة" (Haydin namaza) derse bunun da bir sakıncası olmaz. Yine de bunu söylemekten kaçınmasını isterim. Çünkü bu, ezanda yer alan bir ifadedir. Müezzinin böyle durumlarda ezanda yer alan bütün ifadelerden sakınmasını severim.

Müezzin bayram namazı için ezan veya kamet okursa, bana göre mekruh olmakla beraber namazın iadesi gerekmez.

---

[151] *Musannef*, Abdurrezzak, 3/272-273.

[152] *Marife*, 3/36; *Musannef*, Abdurrezzak, 3/278.

HUTBEDEN ÖNCE NAMAZIN KILINMASI

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona Süfyan, ona Eyyub es-Sahtiyani anlatmış ki: Ata b. Ebi Rebah'ın şöyle dediğini duydum: İbn Abbas'tan şöyle duydum: Resulullah (s.a.v) adına şehadet ederim ki, o, bayram günü bayram hutbesini vermeden önce bayram namazını kıldı, sonra hutbe okudu. Sesinin kadınlara ulaşmadığını fark edince de onların yanına geldi, onlara öğüt verdi, vaaz verdi. Sadaka vermelerini emretti. Yanında da Bilal vardı. Elbisesinin eteğini içine bir şeyler koyacakmış gibi tutarak duruyordu. Kadınlar yüzük, halka gibi takılarını Bilal'ın eteğine atmaya başladılar.[153]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed demiş ki: Bana Ebu Bekir b. Ömer b. Abdulaziz, Salim b. Abdullah'tan, o da İbn Ömer'den şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer, her iki bayram namazında, önce bayram namazını kılarlardı, sonra hutbe okurlardı.[154]

Bize Rebi' haber verdi: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Ömer b. Nafi', ona babası, ona da İbn Ömer rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir, Ömer ve Osman her iki bayramda önce namaz kılarlardı, sonra hutbe okurlardı.[155]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona da Muhammed b. Aclan, ona İyad b. Abdullah b. Sa'd b. Ebu Sarah anlatmış ki: Ebu Said şöyle demiş: Mervan bana ve (adını hatırlayamadığım) bir başkasına bir adam gönderdi. Adam bizimle beraber bayram namazının kılınacağı musallaya doğru yürüdü. Oraya vardığımızda doğrudan minbere yöneldi, hutbe okumak üzere çıkmak istedi. Onu kendime doğru çektim. Bana dedi ki: "Ey Ebu Said! Bildiğin uygulama terk edildi." Ebu Said dedi ki: Üç kere kendi kendime şöyle dedim: Allah'a yemin ederim ki onun yerine kötü bir şeyden başka bir şey getirmezsiniz.[156]

---

153 Buhari, 1/51; Müslim, 2/602.
154 Buhari, 1/305; Müslim, 2/605.
155 *Marife*, 3/45.
156 Buhari, 1/302; Müslim, 2/605.

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Davud b. Husayn, ona Abdullah b. Yezid el-Hatmi şöyle rivayet etmiş: Hz. Peygamber (s.a.v), Ebu Bekir, Ömer ve Osman, bayram namazlarında önce namaz kılar, sonra hutbe okurlardı. Derken Muaviye başa geçti ve bayram namazlarında hutbeyi namazın önüne geçirdi.[157]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Zeyd b. Eslem, ona İyad b. Abdullah b. Sa'd rivayet etmiş ki: Ebu Said el-Hudri şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v) Ramazan ve Kurban bayramlarında önce namaz kılar, sonra hutbe okurdu.[158]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Vehb b. Keysan rivayet etmiş ki: İbn Zübeyr'in bayram namazında önce namaz kıldığını, sonra hutbe okuduğunu gördüm. İbn Keysan devamla şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in sünnetleri, namaza varıncaya kadar değiştirildi.[159]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bu rivayetlerde sözü edilen uygulamayı esas alıyoruz. Bu rivayetlerde başka hususlara ilişkin deliller de vardır. Bunlardan biri de imamın ayakta ve minber gibi herhangi bir yüksekliğe çıkmadan yerde hutbe okumasının bir sakıncasının olmadığıdır. Ebu Said, Resulullah (s.a.v)'den böyle rivayet etmiştir.

İmamın, bineğinin sırtında bayram hutbesini okumasının da bir sakıncası yoktur:

Bize Rebi' şöyle anlattı: Bize Şafiî, ona İbrahim, ona Hişam b. Hassan, ona İbn Sirin şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) Ramazan ve Kurban bayramlarında namazı tamamladıktan sonra bineğinin sırtında hutbe okurdu.[160]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın bayram hutbesini minberde okumasının da bir sakıncası yoktur. Çünkü Hz. Peygamber

---

[157] *Marife*, 3/45.

[158] Bkz. (536) nolu hadisin tahrici.

[159] İbn Hanbel, 5/450-451.

[160] *Marife*, 3/48; Buhari, 1/41; Müslim, 3/1306.

(s.a.v)'in Cuma hutbesini minberde okuduğu bilinmektedir. Ondan önce de bir hurma kütüğünün üzerine çıkarak ayakta okurdu hutbeyi.

Rivayetlerden çıkardığımız başka bir delil de şudur: Bir erkeğin sadece erkeklere hutbe okumasının sakıncası yoktur. Eğer hutbesini kadınların ve bir kısım erkeklerin duyamadıklarını fark ederse, onların yanına gidip onların duyabilecekleri daha hafif bir sesle onlara hitap etmesinin herhangi bir sakıncası yoktur. Ama böyle yapması vacip değildir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v)'in, -birçok kere hutbe vermiş olmasına rağmen- bir kereden fazla böyle yaptığına dair herhangi bir rivayet yoktur.

Bu delillerden biri de Peygamberimiz (s.a.v)'in bir kere böyle yaptığı, sonra terk ettiği ve terk edişinin daha çok olduğudur.

İmam, bayramlarda ancak ayakta hutbe verebilir. Çünkü Resulullah (s.a.v) bayram hutbelerini ayakta vermiştir. Ama imamın bir rahatsızlığı varsa otururak hutbe okuması caiz olur. Tıpkı bir rahatsızlıktan dolayı otururak namaz kılmanın caiz olduğu gibi...

İmam bayramlarda önce namaz kılar, sonra hutbe okur. Namazdan önce hutbe okursa bana göre namazdan sonra yeniden hutbe okuması gerekir. Ama bunu yapmazsa namazı iade etmesi gerekmediği gibi kefaret vermesi de gerekmez. Aynı şekilde bayram namazını kılar ve hutbe okumazsa; namazı da, hutbeyi de iade etmesi gerekmez.

Tıpkı Cuma hutbelerinde olduğu gibi iki hutbe okur ve iki hutbe arasında da oturur.

İKİ BAYRAM NAMAZINDA TEKBİR GETİRMEK

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Cafer b. Muhammed şöyle anlatmış: Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer, iki bayram namazında ve yağmur duasında (istiska namazında) yedi kere ve beş kere tekbir getirirlerdi. Hutbeden önce namaz kılarlardı ve kıraati de cehrî (açıktan) gerçekleştirirlerdi.[161]

---

[161] *Marife*, 3/39.

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Cafer, ona da babası rivayet etmiştir ki: Hz. Ali (a.s), her iki bayram namazında, yağmur namazında birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta da beş kere tekbir getirir ve kıraati yüksek sesle gerçekleştirirdi.[162]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim, ona İshak b. Abdullah, ona Osman b. Urve, babasından şöyle rivayet etmiştir: Ebu Eyyub ve Zeyd b. Sabit, Mervan'a "Bayram namazında birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta beş kere tekbir getir." diye emrettiler.[163]

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona Malik, ona da İbn Ömer'in azatlısı Nafi' şöyle rivayet etmiştir: Ebu Hureyre ile birlikte hem Ramazan bayramında hem de Kurban bayramında bayram namazını kıldım. Birinci rekâtta kıraatten önce yedi ve ikinci rekâtta da kıraatten önce beş kere tekbir getirdi.[164]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam iki bayram namazını kılarken de önce namaza giriş için tekbir getirir. Sonra farz namaza başlar gibi iftitah duasını okur ve "وجهت وجهي yüzümü yönelttim" duasını ve sonrasını okur. Sonra iftitah tekbiri dâhil olmaksızın yedi kere tekbir getirir. Sonra kıraate başlar, rükûa gider, secde eder. İkinci kez kıyama kalktığında kıyam tekbiriyle kalkar. Sonra kıyam tekbiri dâhil olmaksızın beş kere tekbir getirir. Sonra söylediğim gibi kıraate başlar, rükûa gider ve secde eder.

Bu uygulama İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.[165]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yukarıda yer verdiğimiz hadislerin tümü bu uygulamaya delalet etmektedirler. Çünkü öyle anlaşılıyor ki bazılarında, tekbirlerden söz ederken namaza başlangıç tekbirinin de başka namazlarda olmayan diğer tekbirler arasında zikredildiği gibi bir şüphe uyanmış olabilir. Aynı şekilde ikinci rekâta kalkarken söylenen kı-

162 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/292.
163 *Marife*, 3/39.
164 *Muvatta*, 128; *Musannef*, Abdurrezzak, 3/292-293.
165 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/291; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 2/173.

yam tekbiri de ikinci rekâtta getirilen beş tekbir arasında yer almaz. Yine namaza başlangıç tekbirinin de ilk rekâttaki yedi tekbir arasında yer almadığı da dile getirilmiş oluyor. Çünkü namaza başlangıç tekbirinin ilk yedi tekbir arasında yer almaması daha uygundur. Çünkü hangisi olursa olsun her namaza mutlaka tekbirle başlanır. Sonra da "وجهت وجهي..." duası okunur. Ama kıyam için söylenen tekbiri terk ederse de namazı fasit olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam tekbir getirerek namaza başladıktan sonra ilk rekâtın yedi tekbirinden birini getirir, sonra birinci tekbir ile ikinci tekbir arasında ne uzun ne de kısa olan bir ayet okuma süresi kadar bekler, bu sırada tehlil (la ilahe illallah), tekbir (Allahu ekber) ve tahmid (elhamdulillah) getirir. Sonra bunu, ilk rekâtın yedi ve ikinci rekâtın beş tekbirinin her birinin arasında tekrarlar. Sonra Fatiha sûresinin ardından bir sûre okur. Bazı tekbirleri peş peşe getirir ve aralarında herhangi bir zikri getirmeksizin beklemezse bana göre mekruh olur, ama namazı iade etmesi gerekmediği gibi sehiv secdesi getirmesi de gerekmez.

Tekbir getirmeyi veya bir kısmını unutursa ve kıraate başlarken hatırlarsa, kıraati kesip tekbir getirdikten sonra kıraate yeniden başlarsa namazı fasit olmaz. Aslında kıraate başlamış olduktan sonra kıraati kesip tekbir getirmesini emretmem, hatta kıraati bitirdikten sonra dönüp tekbir getirmesini de. İkinci rekâtta emredilen tekbirleri getirip fazladan tekbir getirmemesini öngörürüm. Çünkü tekbir, bir yerde emredilen zikirdir. O yer geçildikten sonra bu zikri terk edenin başka bir yerde onu kaza etmesi gerekmez. Aynı şekilde rükû ve secdede tesbihi terk eden birinin kıyamda tesbih getirmesini de emretmem.

Bayram namazında imam bilerek veya unutarak ilk rekâtın yedi, ikinci rekâtın da beş tekbirini getirmezse bunları yeniden yapması da gerekmez, sehiv secdesi getirmesi de. Çünkü bunlar zikirdir ve zikrin terki namazın bozulmasına yol açmaz. Ayrıca sehiv secdesini gerektiren amel de değildir.

Tekbiri unutur, hatırladıktan sonra tekbir getirirse tekrar kıraate dönmesini severim. Eğer böyle yapmazsa da tekrarlaması gerekmediği gibi namazı da bozulmaz.

Eğer emrettiğim tekbirin bir kısmını eksik yerine getirirse, bunu mekruh görürüm, ama namazı yeniden kılması veya sehiv secdesi getirmesi gerekmez. Ama kıraate başlamadan tekbiri hatırlaması başka. O zaman terk ettiği tekbiri getirmesi gerekir.

Eğer belirttiğim sayıdan fazla tekbir getirirse, bunu mekruh görürüm, ama namazı yeniden kılması gerekmediği gibi sehiv secdesi getirmesi de gerekmez. Çünkü tekbir zikirdir ve namazı bozmaz. Bununla beraber her zikri olması gereken yerde gerçekleştirmesini de isterim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bayram namazını kılan kimse ilk rekâtta yedi veya daha fazla ya da daha az tekbir getirdiğinden emin olmakla birlikte bunlardan birine iftitah tekbiri olarak niyet ettiğinden şüphe ederse namazı caiz olmaz. Şüpheye düştüğü anda yerli yerinde iftitah tekbirine niyet etmesi, sonra iftitah duasını okuması, ardından tekbirleri getirip kıraate başlaması gerekir. Bu halde ilk olarak namaza başlamış kimsenin halinden başka bir uygulama onun için caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bayram namazını kılan kimse yedi kere veya daha fazla ya da daha az tekbir getirdiğinden ve bunlardan birine de iftitah tekbiri olarak niyet ettiğinden kesin olarak eminse, ama iftitah tekbiri olarak niyet ettiğinin birinci mi, ikinci mi, yoksa sonuncu mu olduğundan emin değilse namazına "وجهت وجهي..." duası ve sonrasıyla devam eder. Çünkü iftitah tekbiri getirdiğinden emindir. Sonra iftitah duasının ardından yedi tekbiri getirir ve kıraate başlar. Tekbirlerinin ortasında iftitah tekbirine niyet ettiğinden eminse ve iftitah tekbirinden sonra bir mi, daha fazla mı tekbir getirdiğini bilmezse iftitah tekbirinden sonra getirdiğinden emin olduğu tekbirlerin sayısına eklemede bulunarak tekbirleri yediye tamamlar.

Namaza başlangıç tekbirini getirdikten sonra iftitah duasını terk ederek tekbirlere başlarsa, sonra iftitah duasını okumadığını hatırlarsa iftitah

duasını okuması gerekmez. Eğer buna rağmen iftitah duasını okursa bayram namazının ilk rekâtının yedi tekbirini iade etmesini uygun görürüm ki bu tekbirlerin her biri iftitah duasından sonra söylenmiş olsun. Ama yapmazsa namazı iade etmesi de gerekmez, sehiv secdesi getirmesi de.

BAYRAM NAMAZLARINDA TEKBİR GETİRİRKEN ELLERİ KALDIRMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) namaza başlarken, rükûa giderken ve rükûdan kalkarken iki elini kaldırırdı. Secdelerde ellerini kaldırmazdı. Resulullah (s.a.v)'in tekbir getirdiği ve;

"سمع الله لمن حمده / Allah kendisine hamd edeni işitir" sözünü söylediği her seferinde ellerini kaldırdığına, Allah'ı zikrederken, ayaktayken ellerini kaldırdığına ve de secde dışında kıyam ederken ellerini kaldırdığına göre bir kimse ancak şunu söyleyebilir: Bayram namazını kılan kişi, kıyamdayken her tekbir getirişinde ellerini kaldırır. Bu tekbir ister namaza başlama (iftitah) tekbiri olsun ister ondan sonraki yedi tekbir olsun, ister ikinci rekâttaki beş tekbir olsun. Yine rükûdan kalkarken "سمع الله لمن حمده" sözünü söylerken de ellerini kaldırır. Çünkü Resulullah (s.a.v) namaz kılarken bu sözü söylediğinde ellerini kaldırmıştır. Eğer bir kimse bunların tümünü bilerek veya yanlışlıkla terk ederse veya bir kısmını terk ederse bana göre mekruhtur. Buna rağmen ellerini kaldırmadığı zaman tekbiri yeniden getirmesi veya sehiv secdesine gitmesi gerekmez.

Yine cenaze namazında tekbir getirilen her seferinde de ellerin kaldırılması gerekir. Ayrıca şükür secdesine giderken veya tilavet secdesini gerçekleştirirken -ister ayakta ister otururak olsun- tekbir getirdiğinde ellerini kaldırır. Çünkü bunlara tekbirle başlanır ve otururak da olsa kıyam yerine geçer. Aynı şekilde sözünü ettiğimiz bu namazların herhangi birini otururak kılıyorsa, yine tekbir getirdiğinde ellerini kaldırır, çünkü oturuşu kıyam yerine geçer. Aynı durum nafile namazlar ve ayakta veya otururak kıldığı bütün namazlar için de geçerlidir. Çünkü buralarda oturmak zorunda kalması, ayakta kılması hükmündedir.

BAYRAM NAMAZLARINDA KIRAAT

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî, ona Malik b. Enes, ona Damre b. Said el-Mazini, ona Ubeydullah b. Abdullah şöyle rivayet etmiştir: Ömer b. Hattab, Ebu Vakid el-Leysi'ye Resulullah (s.a.v)'in Kurban ve Ramazan bayramı namazlarında hangi sûreleri okuduğunu sordu. Leysi şu cevabı verdi: Resulullah (s.a.v), "ق والقرآن المجيد" ve "اقتربت الساعة وانشق القمر" sûrelerini okurdu.[166]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bundan dolayı ben de bayram namazını kıldıran imamın ilk rekâtta "ق" sûresini, ikinci rekâtta da "اقتربت الساعة" sûresini okumasını severim. Aynı sureleri yağmur namazında/duasında da okumasını severim. Bununla beraber yağmur/istiska namazının ikinci rekâtında "إنا أرسلنا نوحا" sûresini okumasını daha çok isterim.

İmam her rekâtta -vasfettiğim gibi- Fatiha sûresini okursa ve onunla birlikte herhangi bir sûreyi okursa namazı geçerli olur. Ya da sadece Fatiha sûresini okursa ve başka bir sûre okumazsa inşaallah namazı geçerli olur. Ama Fatiha sûresinin yerine başka bir sûreyi okuması caiz olmaz.

İmam hem bayram namazlarında hem de yağmur duası (istiska) namazında kıraati yüksek sesle gerçekleştirir. Eğer sessizce okursa bunu mekruh görürüm, ama namazı tekrarlaması gerekmez. Aynı şekilde namazın sessizce okunması gereken yerlerinde yüksek sesle okursa bunu da mekruh sayarım, bununla beraber namazı tekrarlaması gerekmez.

BAYRAM NAMAZLARINDA KIRAATTEN SONRAKİ AMEL

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram namazlarındaki rükû, secde ve teşehhütler diğer namazlar gibidir ve aralarında herhangi bir farklılık yoktur. Bayram namazında da, istiska namazında da kunut okunmaz. Afet zamanında kunut okunursa bunu mekruh saymam. Ama felaket dışındaki zamanlarda kunut okunmasını mekruh görürüm.

---

[166] *Muvatta*, 1/180; Müslim, 2/607.

BASTONA DAYANARAK HUTBE OKUMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize ulaşan rivayetlere göre Resulullah (s.a.v) hutbe okuduğu zaman elinde tuttuğu bir asaya yaslanırdı. Hutbe okurken bir değneğe veya yay'a dayandığı da söylenmiştir. Bunların tümü de dayanak/destek olarak kullanılan şeylerdir.[167]

Bize Rebi' haber verdi: Ona Şafiî, ona İbrahim, ona Leys, ona da Ata rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) hutbe okuduğu zaman elindeki asa benzeri bir değneğe yaslanırdı.[168]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hangi hutbe olursa olsun hutbe okuyan bir kimsenin bir şeye yaslanmasını severim. Bir şeye yaslanmayı terk ederse ellerini yana sakin bir şekilde salmasını, bütün bedeninin sakin olmasını, ellerini hareket ettirmemesini, olmazsa sağ elini sol elinin üstüne koymasını veya ikisini de sakin tutmasını yeğlerim. Eğer bir elini diğerinin üstüne koymazsa ve yeğlediğimi söylediğim şeylerin tümünü terk ederse, ya da ellerini hareket ettirirse yahut sol elini sağ elinin üstüne koyarsa bana göre bütün bunlar mekruhtur, ama hutbeyi tekrarlaması gerekmez.

İKİ HUTBEYİ AYIRMAK

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah, ona İbrahim b. Abdullah, ona Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe şöyle rivayet etmiştir: "Sünnet, imamın bayram namazlarında iki hutbeyi birbirinden ayırmak şeklindedir. Yani iki hutbe arasında oturulmasıdır."[169]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum istiska (yağmur duası), küsuf (güneş tutulması), hac hutbeleri ve Cuma hutbelerinde de geçerlidir.

---

167 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/288.
168 *Marife*, 3/50; Ebu Davud, 1/679.
169 *Marife*, 3/49.

Saydığım bu hutbelerin tümünde imam minbere çıkınca cemaate selam verir, cemaat de onun selamını alır. Çünkü imam cemaate göre yukarıdadır. Sonra minbere çıkınca kısa bir süre oturur, tıpkı imamın Cuma günü ezanı dinlemek için oturması gibi... Sonra ayağa kalkar ve hutbeyi irad eder. Sonra birinci hutbenin ardından benzerlerinden daha kısa süreli olacak şekilde oturur, sonra kalkar ve hutbesini irad eder, ardından minberden iner.

Dolayısıyla söylediğim hususlar açısından bütün hutbeler aynıdır. Önemli olan, imamın sözlerinin başında ve sonunda Resulullah'a *-anam babam ona feda olsun-* salât ve selam getirmeyi terk etmemesidir.

İmam minber üzerinde hutbeyi irad eder. Bir binanın üzerinde, yüksekçe bir yerde, düz bir yerde veya binek sırtında hutbe okuyabilir. Bütün bunlar genişliktir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam Cuma hutbesi dışındaki bir hutbede hutbe irad ederse, diğer hutbeyi veya bu hususta emrettiğim şeylerden birini terk ederse, yeniden hutbe okuması gerekmez, sadece yanlış yapmış olur. Ama Cuma hutbesi bu hususta farklıdır. Eğer imam Cuma hutbesini terk ederse namazı dört rekât öğlen namazı olarak kılmak zorundadır. Cuma namazı, hutbeyle beraber farz kılınmıştır. Eğer öyle olmasa dört rekât öğlen namazı kılınır. Cuma namazı dışındakiler, başka bir farzın yerine geçmezler.

BAYRAM NAMAZI HUTBELERİNDE TEKBİR GETİRMEK

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Abdurrahman b. Muhammed b. Abd, ona İbrahim b. Abdullah, ona Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe şöyle rivayet etmiştir: Sünnete göre Kurban ve Ramazan bayramlarında minberdeyken hutbeden önce tekbir getirmek şöyledir: İmam hutbe okumadan önce minberde ayaktayken peş peşe ve ara vermeden dokuz tekbir getirir. Sonra hutbe okur, sonra kısa süreliğine oturur.

Sonra kalkar ve ikinci hutbeyi de peş peşe ve aralarında herhangi bir söz söylemeden yedi tekbirle açar, sonra hutbeye başlar.[170]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim, ona İsmail b. Umeyye rivayet etmiş: "Bayram namazının birinci hutbesinde dokuz, ikinci hutbesinde ise yedi kere tekbir getirildiğini duydum."[171]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de Ubeydullah b. Abdullah'ın görüşünü benimsiyoruz. Şöyle ki: İmam birinci hutbeyi okumak üzere ayağa kalktığında aralarında herhangi bir söz söylemeden peş peşe dokuz kere tekbir getirir. İkinci hutbeyi irad etmek için kalktığında da aralarında herhangi bir söz söylemeden peş peşe yedi kere tekbir getirir. Yani yedi kere "الله أكبر الله أكبر ..." der. İki tekbir arasında hamd eder veya tehlil zikrini söylerse, bu güzel olur. Tekbirlerin sayısında eksilmeye gitmemeli ve hutbeleri de tekbirle birbirinden ayırmalıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana Medine halkından güvenilir (sika) biri şöyle dedi: Ebu Hureyre tarafından yazılmış bir yazı elime geçti. Yazı, imamın Ramazan ve Kurban bayramı namazının birinci hutbesinde okuduğu tekbirle ilgiliydi. Diyordu ki: "İmam hutbe aralarında ve sözlerinin akışı içinde bir, üç veya elliye kadar tekbir getirir."[172]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Medine ilim ehlinden kendisine güvendiğim biri bana şöyle dedi: Halife Ömer b. Abdulaziz'i Ramazan bayramı günü dinleyen biri bana anlattı ki: Ömer b. Abdulaziz minbere çıktı, selam verdi, sonra oturdu. "Bugünün şiarı tekbir ve tahmiddir (الله أكبر الله أكبر ولله الحمد demektir)." dedi. Sonra defalarca Allahu ekber ve elhamdulillah dedi. Hutbe için şehadet getirdi. Sonra şehadetler arasında tekbir getirdi.[173]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer minberdeyken tekbiri ve selam vermeyi ya da minberdeyken yapılması gerektiğini söylediğim

170 A.g.e.; *Musannef*, Abdurrezzak, 3/290.
171 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/290.
172 *Marife*, 3/50.
173 A.g.e.

herhangi bir şeyi terk ederse, bu, mekruh olur. Ama ameli yeniden yapması gerekmez. Tabiî ki Cuma hutbesi olmaması şartıyla.

BAYRAM NAMAZLARINDA HUTBEYİ DİNLEMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram, istiska, hac veya küsuf hutbelerinin okunduğu esnada hazır bulunanların sessizce dinlemelerini severim. Yine hiç kimsenin hutbe bitmeden ayrılıp gitmesini de istemem.

Şayet bir kimse bu esnada konuşur veya dinlemeyip başka şeylerle meşgul olur ya da hutbe bitmeden çekip giderse, bana göre mekruh işlemiş olur, ama amelini tekrarlaması veya kefaret vermesi gerekmez. Bunlar Cuma hutbesi gibi değildirler. Çünkü Cuma namazı farzdır.

Aynı şekilde miskinlerin de -hutbe okunduğu esnada orada bulunuyorlarsa- susup dinlemelerini ve imam hutbeyi bitirmeden insanlardan bir şeyler istememelerini daha uygun görürüm.

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Yezid b. Abdullah b. Had bildirmiş ki: Ömer b. Abdulaziz, Kurban ve Ramazan bayramında ilk hutbe verildiği esnada dilenci miskinlerin musallada cemaat arasında dolaşıp dilenmelerine izin verirdi. İkinci hutbeye başladığı zaman da onlara oturup dinlemelerini emrederdi, onlar da oturup hutbeyi dinlerlerdi.[174]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Birinci hutbe ve ikinci hutbe arasında fark yoktur, her ikisinde de dilenmelerini mekruh görürüm. Buna rağmen dilenmeye devam ederlerse bir sorumlulukları olmaz, yalnızca hutbeyi dinlemenin faziletinden yoksun kalmış olurlar.

İKİ BAYRAMIN (BAYRAM VE CUMA) AYNI GÜNE DENK GELMESİ

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona İbrahim b. Ukbe, Ömer b. Abdulaziz'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v)

[174] A.g.e., 3/51.

zamanında iki bayram aynı güne denk geldi. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Yukarılardan* (şehir dışından) *gelenler Cuma namazına kadar oturmak isterlerse oturabilirler, bunun bir sakıncası yoktur."*[175]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona İbn Şihab, ona da İbn Ezher'in azatlısı Ebu Ubeyd şöyle rivayet etmiştir: Osman b. Affan'la bir bayram namazı kıldım. Osman geldi ve bayram namazını kıldırdı. Tamamlayınca halka dönüp şöyle dedi: "Bugün iki bayramı bir arada idrak ettiniz. Çevreden gelenlerden Cumaya kadar beklemek isteyenler bekleyebilirler. Dönmek isteyenler de dönebilirler, kendilerine izin verdim."[176]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ramazan bayramı Cuma gününe denk gelirse, imam vakit girince bayram namazını kıldırır. Sonra şehir halkından olmayıp bayram namazına gelenlere isterlerse ailelerinin yanına dönmelerine izin verir ve Cuma namazına gelmelerine gerek olmaz. Tercih onlarındır. İsterlerse Cuma kılıncaya kadar beklerler, isterlerse bayram namazı kılındıktan sonra giderler ve imkân bulurlarsa Cuma için gelebilirler. Ama böyle yapmazlarsa, bunun da inşaallah hiçbir sakıncası yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama şehir halkından bir kimsenin Cuma namazını terk etmesi caiz değildir. Fakat Cuma namazını terk etmelerini caiz kılan herhangi bir özürlerinin olması başka. Cuma namazı bayram gününe denk gelmişse de bu tür mazeretler geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde Kurban bayramı da Cuma gününe denk gelmişse durum değişmez. Önemli olan söz konusu olan yerin Cuma ve bayram namazlarının kılındığı bir yer olmasıdır. Mina halkı Kurban bayramı namazını da, Cuma namazını da kılamazlar, çünkü orası şehir (mısır) değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü güneş tutulsa ve o gün de Ramazan bayramı olsa, imam önce bayram namazını kıldırır.

---

175 *Marife*, 3/65; Ebu Davud, 1/646-647.

176 *Muvatta*, 1/179; Buhari, 4/10.

Sonra güneş hâlâ ortaya çıkmamışsa Cuma namazına başlamadan küsuf namazını kıldırır.

Güneş tutulursa ve imam da o sırada bayram namazını kıldırıyorsa ya da namazı tamamlamış ama henüz hutbe okumamışsa, küsuf namazını kılar, sonra bayram ve küsuf için birlikte iki hutbe okur. Hutbelerde de bayramdan ve küsuftan (güneş tutulmasından) birlikte söz eder. Eğer bayram namazı için hutbe okurken güneş tutulursa bayram için okuduğu hutbeleri biraz çabuklaştırır, sonra iner ve güneş tutulması/küsuf namazını kılar ve ardından küsuf namazı hutbesini okur. Sonra şehir halkından olmayan cemaate -yukarıda da söylediğim gibi- dağılıp gidebileceklerini söyler. Şehir halkından olup da Cuma namazına katılma gücüne sahip olanlar için dağılıp gitmeyi caiz görmem. Eğer Ramazan bayramı, Cuma, güneş tutulması ve kuraklık aynı güne denk gelirse ve imam yağmur duasına çıkmak isterse (istiska namazını kılmak isterse) istiska namazını ertesi güne veya daha sonraya erteler. Ama hutbede yağmur duasını yapar. Sonra çıkar, istiska namazını kılar ve hutbesini okur.

Ebu Yakub şöyle dedi: Önce küsuf namazını kılar, sonra güneş zevale ermemişse bayram namazını kılar, sonra güneş zeval vaktine girince de Cuma namazını kılar. Çünkü bunların her birinin belli bir vakti var, ama istiska namazının belli bir vakti yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma günü yağmur duasını minberden başka bir yerde yapmasını sevmem. Çünkü Cuma namazı yağmur duasından daha gereklidir. Ama dışarıda yağmur duasını yapmak, evi Cuma mescidinden biraz uzakta olanların veya Cumaya zorlukla gelenlerin Cumaya gelişlerini engeller.

Bayram namazı ile güneş tutulması aynı saate denk gelirse, imam güneş tutulması namazını bayram namazından önce kılar. Çünkü bayram namazının vakti güneşin zeval vaktine girmesine kadardır. Güneş tutulması namazının vakti ise güneşin ortaya çıkmasına kadardır. Eğer imam önce bayram namazını kılar ve güneş ortaya çıkmadan namazı tamamlarsa küsuf namazını kılar ve bayram ve küsuf hutbelerini birlikte okur. Ama bay-

ram namazını bitirdiğinde güneş ortaya çıkmışsa, sadece bayram namazı hutbesini okur, ama isterse hutbesinde küsuftan söz edebilir.

BAYRAM NAMAZINA KATILMALARI GEREKLİ OLANLAR

Cuma namazını kılması farz olan hiç kimsenin bayram namazlarını terk etmesine ruhsat vermem. bayram ve küsuf namazlarının Cuma namazının kılınmadığı çölde kılınmasını severim. Bu iki namazı kadınlar evlerinde, köleler de bulundukları yerlerde kılarlar. Çünkü bu namazlar başka bir farzın yerine ikame edilmemişlerdir, bu yüzden terk edilmelerini uygun görmem.

Bu namazları kılanlar, tıpkı imam gibi tekbir getirerek ve onun getirdiği tekbir sayısına riayet ederek kılarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta erkeklerle kadınlar arasında herhangi bir fark yoktur. Bir kimse bayram namazını imamla birlikte kılmaya yetişmezse, geldiğinde imamın hutbe okuduğunu görürse, oturup dinler. İmam hutbeyi bitirince de bulunduğu yerde veya evinde ya da yolda bayram namazını kılar. Tıpkı imam gibi tekbirleri ve kıraati yerine getirir. Bayram namazını imamla birlikte kaçırdığı için kılmayı terk ederse veya üzerine Cuma farz olmayan biri bayram namazını terk ederse bunu mekruh görürüm.

Bayram namazının da kazası yoktur, küsuf namazının da.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yolculukta olan bir topluluğun bayram namazını veya küsuf namazını kılmalarının ve aralarında kendileri gibi seferî olan birinin hutbe okumasının ve bu namazın Cuma namazı kılınmayan bir köyde kılınmasının hiçbir sakıncası yoktur. Eğer bu seferî topluluk söz konusu namazları şehir merkezindeki Cuma mescidinde kılarlarsa, mescidde imam varsa içlerinde birinin öne geçip onlara namazı kıldırmasını tasvip etmem, bu sebeple tefrika çıkmasından endişe ederim.

Kadınlar Cuma namazına ve bayram namazlarına katılırlarsa, aynı şekilde köleler ve seferi kimseler de katılırlarsa, namazı hür ve mukim erkekler gibi kılarlar. Onlar için geçerli olan her şey, bunlar için de aynen geçerlidir.

Boyu, endamı yerinde kadınların dışındaki yaşlı kadınların farz namazlara ve bayram namazlarına katılmalarını tasvip ederim. Diğer farz namazlarına katılmalarındansa bayram namazlarına katılmalarını daha çok isterim.

Bir adam bayram namazını kılmak isterken yolda, namazı kılıp geri dönen insanlarla karşılaşırsa, isterse imamın bayram namazını kıldırdığı musallaya gider ve orada tek başına kılar, isterse o da onlarla geri döner ve istediği yerde kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma namazının kılınması farz olan her yerde bayram namazı kılınır. Cuma namazının kılınmasının farz olmadığı yerde, bayram namazı da kılınmaz. Çünkü farz olan Cuma namazı sakıt olabiliyorsa bayram namazı haydi haydi sakıt olur. Nitekim Resulullah (s.a.v) ve ondan sonra da imamlar "Mina"ya gelmişler ve onlardan hiçbiri bayram olduğunu bildikleri halde orada bayram namazı kılmamışlardır. Nafile olsalardı elbette Cuma kılınmayan yerlerde de kılınırlardı. Ve "Mina" da nafile namaz kılmak için daha uygundur. Çünkü hem çok insan var orada, hem de imamlar! Ama Resulullah (s.a.v)'in ve ondan sonraki imamların sünnetleri söylediğim gibi gerçekleşmiştir. Bir adam bayram günü Cuma namazının kılınabildiği bir yerde bulunmuyorsa ve iki rekât veya daha fazla nafile namaz kılmak isterse bunda bir sakınca görmem. Ama bu, bayram namazı yerine geçmez. Ama böyle yaparsa bu takdirde bayram namazı tekbirlerini getirmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları şöyle demişlerdir: Bu adam Cuma namazını kılmanın farz olmadığı bir yerde olmakla birlikte bayram namazları tekbirleriyle birlikte bayram namazını kılabilir. Çünkü farz değildir.

BAYRAMLARDA TEKBİR GETİRMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ramazan bayramında insanlar bayram gecesi güneş batınca yalnız başlarına veya cemaat halinde ve her durumda imam bayram namazını kıldırmak için çıkıncaya kadar tekbir getirirler. İmam namaz için musallaya çıkınca da tekbiri keserler.

İmamın akşam, yatsı ve sabah namazının ardından ve bunların arasında, musallaya gidişinde oraya varıncaya kadar tekbir getirmesini tasvip ediyorum. Musallaya varınca da tekbiri keser. İmam için bunu özellikle tasvip ettiğimi belirttim, çünkü sair insanlar için tasvip ettiğim şey hususunda o da onlardan biri gibidir. Ama imam terk ederse halk tekbir getirmeyi sürdürmelidir.

Hacılar, Kurban bayramı günü öğlen namazının ardından teşrik günlerinin sonuncusunun sabah namazını kılıncaya kadar tekbir getirirler. Son teşrik gününde sabah namazının ardından tekbir getirdikten sonra tekbir getirmeyi durdururlar. İmamları namazların ardından tekbir getirince onlar da onunla birlikte tekbir getirirler. Gece gündüz dağılmış oldukları halde ve bu hallerin tümünde tekbir getirirler. Çünkü hac zamanında iki zikir vardır ki yüksek sesle gerçekleştirilir. Bunlardan biri telbiyedir ki ancak Kurban bayramı sabah namazından sonra durdurulur. Bir de namaza tekbirle başlanır. Kurban bayramı günü şeytan taşlandıktan sonra ve öğleden önce namaz kılınmaz. Aynı şekilde son "Mina" günlerinde sabah namazından sonra da "Mina"da namaz kılınmaz.

İnsanlar uzak diyarlarda, hazarda, seferde, cemaat arasında olanlar, olmayanlar, hayızlı kadınlar, cünüp olanlar, abdesti olmayanlar gece ve gündüzün her saatinde tekbir getirirler.

İmam ve arkasında namaz kılanlar namazlardan sonra üç kere veya daha fazla tekbir getirirler. İmam tekbir getirmeyi terk etse arkasındaki cemaat getirir. Uzak diyarlarda olanlar "Mina"dakiler gibi tekbir getirirler. Bu hususta onlardan farklı olmazlar, sadece onlardan önce tekbir getirme ihtimalleri vardır.

Eğer yüce Allah'ın Ramazan bayramıyla ilgili sayıyı tamamlama emrine kıyasla Kurban bayramı gecesi akşam namazından sonra tekbir getirmeye başlarlarsa ve bu esnada ihramlı da değillerse telbiye getirir ve tekbir olarak telbiye ile yetinirlerse bana göre bu yaptıkları mekruh değildir. Ben böyle yapmayı müstehab görenleri duydum.

Eğer tekbir getirmezlerse ve "Mina" halkı tekbir getirinceye kadar tekbir getirmeyi tehir ederlerse inşaallah bunun bir sakıncası olmaz. Nitekim seleften bazılarından Arefe günü sabah namazından sonra tekbir getirmeye başladıkları rivayet edilmiştir. Yüce Allah'tan muvaffakiyet diliyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, yerinden kalkmadığı sürece her namazdan sonra tekbir getirir. Ama yerinden kalktıktan sonra oraya geri dönmesi gerekmez. Ama yine de tekbir getirir. İmamın yürürken de tekbir getirmesini isterim. Ya da oturduğu yerden başka bir yere gitmişse oturduğu yeni yerde tekbir getirmeye devam eder.

İmamın arkasındakiler imam tekbir getirmeye başlayınca tekbir getirmeyi durdurmazlar. İmam tekbir getirmeyi durdursa da durdurmazlar. Eğer imam yerinde oturmuşken konuşma nedeniyle tekbire ara verirse, hemen aynı anda dönüp tekbir getirmesi gibi zorunluluğu yoktur. Ama bana göre bunu yapması müstehabdır. Eğer sehven tekbir getirmeyi keserse, sehiv secdesinden selam vermedikçe tekbir getiremez.

Bir kimse namazın bir bölümünü kaçırırsa ve imam da tekbir getirmeye başlarsa, namazdan sonra kalkar ve namazın kaçırdığı kısmını tamamlar, yerine getirmekle yükümlü olduğu hususu eda eder. Eğer sehiv secdesini gerektiren bir şeyse, secde eder ve selam verdikten sonra da tekbir getirir.

Nafile namazlardan, farz namazlardan sonra ve her durumda tekbir getirir.

TEKBİR NASIL GETİRİLİR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tekbir, Resulullah (s.a.v)'in namazda "Allahu ekber" dediği gibi getirilir. İmam; "الله أكبر الله أكبر الله أكبر" diyerek tekbir getirmeye başlar. Bunu üç kere tekrarlar. Daha fazla tekbir getirmesi daha güzeldir. Eğer fazladan;

«الله أكبر كبيرا والحمد لله كثيرا وسبحان الله بكرة وأصيلا الله أكبر ولا نعبد إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون لا إله إلا الله وحده صدق وعده ونصر عبده وهزم الأحزاب وحده لا إله إلا الله والله أكبر»

"Allah en büyüktür, yücedir. Allah'a çokça hamdolsun, sabah akşam O'nu tenzih ederim. Allah en büyüktür, Allah'tan başkasına kulluk etmeyiz, dini sadece O'na has kılarız, kâfirlerin hoşuna gitmese de. Allah'tan başka ilah yoktur, O birdir. Sözünü yerine getirdi, kuluna yardım etti, sadece O, hizipleri hezimete uğratıp dağıttı. Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah en büyüktür." derse güzel olur. Bundan fazla Allah'ın zikriyle ilgili olarak ne dese severim. Ama başta üç kere ahenkli bir şekilde tekbir getirmesini tercih ederim. Eğer sadece bir kere tekbir getirse bana göre caiz olur. Şayet tekbirden önce başka bir şeyi zikretse veya hiç tekbir getirmezse kefaret gerekmez.

كتاب صلاة الكسوف

KİTABU'S-SALATU'L-KUSUF

KÜSUF NAMAZI

KÜSUF NAMAZI

Bize Rebi' b. Süleyman'ın rivayet ettiğine göre İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ»

"Gece, gündüz, güneş ve ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin. Eğer onlar büyüklük taslarlarsa, bilsinler ki Rabbinin yanında bulunanlar (melekler)**, gece gündüz hiç usanmadan O'nu tesbih ederler."** (Fussilet, 37-38)

Bir başka ayette de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاء مِن مَّاء فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاء وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»

"Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çe-

virmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır." (Bakara, 164)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu ayetlerde yüce Allah, ayetlerinden (delillerinden) söz ediyor, ama sadece güneş ve aya ilgili olarak secdeden söz ediyor. Bu bağlamda güneşe ve aya secde edilmemesini, kendisine secde edilmesini emrediyor. Yüce Allah'ın bu emrinin muhtemel anlamlarından biri, güneş ve aydan söz edildiğinde kendisine secde edilmesi, ikinci ihtimal güneş ve aya ilgili bir hadise meydana geldiğinde namaz kılınması, üçüncü ihtimal ise sadece bu ikisine secde etmenin nehyedilmesidir, tıpkı Allah'tan başka her şeye ibadet etmenin nehyedilmesi gibi...

Resulullah (s.a.v)'in sünneti, güneş ve ay tutulmasında Allah için namaz kılınmasına delalet ediyor. Bu da şu iki anlama gelebilir:

Birincisi, güneş ve ayın tutulması sırasında namaz kılınmalı. Ki bu noktada herhangi bir ihtilaf yoktur.

İkincisi, güneş ve ay tutulması dışındaki başka ayetlerin [olağan dışı delillerin] meydana gelmesi durumunda namaz kılmanın emredilmemesi. Çünkü yüce Allah bu tür ayetlerden söz ederken namaz kılınmasına dair bir şey buyurmamıştır. Kuşkusuz namaz her durumda Allah'a ibadettir ve kılanlar için de gıpta edilen bir tavırdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş ve ay tutulması esnasında cemaatle namaz kılınır. Ama bunun dışındaki herhangi bir doğal afetin meydana gelmesi durumunda böyle bir uygulama yoktur.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona Zeyd b. Eslem, ona Ata b. Yesar, Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: Bir gün güneş tutulması oldu. Resulullah (s.a.v) küsuf namazı kıldı, insanlar da onunla beraber kıldılar. Namazda uzun süre kıyamda durdu. Bakara sûresi okuyacak kadar. Sonra uzun süre rükûda kaldı. Sonra rükûdan kalktı. Uzun süre kıyamda durdu ki, bu, ilk kıyamdan farklıydı. Sonra uzun süre rükûda kaldı ve bu ilk rükûdan farklıydı. Sonra secdeye gitti, sonra uzun süre kıyamda

durdu ve bu ilk kıyamdan daha azdı. Sonra uzun süre rükûda durdu ve bu ilk rükûdan daha azdı. Sonra rükûdan kalktı. Sonra uzun süre kıyamda durdu ve bu ilk kıyamdan daha azdı. Sonra uzun süre rükûda durdu ve bu ilk rükûdan daha azdı. Sonra secdeye gitti, sonra namazı tamamladı. Güneş de ortaya çıkmıştı. Resulullah (s.a.v) bu sırada şöyle buyurdu:

«إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا يخسفان لموت أحد ولا لحياته فإذا رأيتم ذلك فاذكروا الله»

"Şüphesiz güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden birer ayettirler. Birinizin ölmesi ya da yaşaması üzerine tutulmazlar. Güneş ve ayın tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'ı zikredin." Orada bulunanlar dediler ki: "Ya Resulallah! Şu bulunduğun yerde bir şeyler aldığını, sonra almaktan kaçındığını gördük." Buyurdu ki: *"Cenneti gördüm* (veya bana cennet gösterildi). *Ondan bir salkım aldım. Eğer o salkımı alsaydım, dünya durdukça ondan yerdiniz. Sonra cehennemi gördüm* (veya bana cehennem gösterildi). *Bugüne kadar böyle bir manzara görmemiştim. Cehennemliklerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu gördüm."* Dediler ki: "Niçin ya Resulallah?" Buyurdu ki: *"Küfürlerinden* (nankörlüklerin) *dolayı."* Denildi ki: "Allah'ı mı inkâr ediyorlar?" Buyurdu ki: *"Muaşerete ve iyiliğe nankörlükle karşılık vermelerinden dolayı. Onlardan birine bütün bir zaman boyunca iyilik etsen, sonra sende en ufak bir eziyet görse, 'Bugüne kadar senden hiç iyilik görmedim.' der."*[177]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Abbas'ın Peygamber (s.a.v) efendimizin namazdan sonra söylediklerini zikretmesi, Resulullah (s.a.v)'in namazdan sonra hutbe verdiğinin delilidir. Yine bundan, onun sünnet olan hutbe ile farz olan hutbeyi birbirinden ayırdığı ve Cuma hutbesine öncelik verdiği de anlaşılıyor. Çünkü Cuma hutbesinin namazdan önce okunması farzdır, hâlbuki küsuf hutbesini namazdan sonra irad etmiştir. Çünkü [küsuf namazı] beş vakit namazın bir parçası değildir. Bayram namazlarında da böyle yapmıştır. Çünkü bayram namazları da farz

[177] *Muvatta*, 1/186-187; Buhari, 1/331-332; Müslim, 2/627.

namazlardan değildirler. İstiska namazındaki hutbenin de böyle olması gerekir. Hadiste Peygamberimiz (s.a.v)'in güneş ve ay tutulması gerçekleştiğinde derhal Allah'ı zikretmeye başlanmasını emrettiği de dile getiriliyor. Resulullah (s.a.v) de bu hadise karşısında Allah'ı zikretmeye koşuyor, sonra insanlara öğüt veriyor. Bu da yüce Allah'ın şu sözlerine uygun bir uygulamadır:

«قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى ۞ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى»

"Arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kimse mutlaka kurtuluşa erer." (A'la, 14-15)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: İbn Abbas'ın Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiği hadiste Resulullah (s.a.v)'in güneş tutulmasıyla ilgili olarak emrettiklerinin ay tutulması için de geçerli olduğuna dair yeterince delil vardır. Yani Peygamberimiz (s.a.v)'in güneş tutulmasıyla ilgili olarak yapılmasını emrettiği namaz, zikir gibi şeyler aynen ay tutulması için de geçerlidir. Nitekim Süfyan da bunu doğrulayacak bir rivayeti aktarmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, ona İsmail b. Ebu Halid, ona Kays b. Ebu Hazm, ona da Ebu Mesud el-Ensari şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v)'in oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:

«إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينكسفان لموت أحد ولا لحياته فإذا رأيتم ذلك فأفزعوا إلى ذكر الله وإلى الصلاة»

"Şüphesiz güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden birer ayettirler. Birinizin ölmesinden veya yaşamasından dolayı tutulmazlar. Böyle bir hadise gördüğünüz zaman hemen Allah'ı zikretmeye ve namaz kılmaya koşun."[178]

[178] Buhari, 1/333; Müslim, 2/628.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hadiste de Resulullah (s.a.v), güneş ve ay tutulması gerçekleştiğinde, namaz kılmayı emrediyor.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim, ona Abdullah b. Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, ona da Hasan şöyle rivayet etmiştir: Bir gece Basra'da ay tutuldu. İbn Abbas da oradaydı. İbn Abbas evinden çıkıp geldi ve bize iki rekât namaz kıldı, ama her rekâtta iki rekât olacak şekilde. Sonra bineğinin sırtına çıktı ve bize hutbe okudu. Dedi ki: Ben, Resulullah (s.a.v)'den gördüğüm gibi size namaz kıldırdım. Sonra dedi ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا يخسفان لموت أحد ولا لحياته فإذا رأيتم شيئا منها كاسفا فليكن فزعكم إلى الله»

"Güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden birer ayettirler; sizden birinizin ölmesi veya yaşaması üzerine tutulmazlar. Güneşin ve ayın tutulduklarını gördüğünüz zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun."[179]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, ona Yahya b. Said, ona Amre, Hz. Aişe (r.anha)'dan şöyle rivayet etmiştir: Bir keresinde güneş tutuldu ve Resulullah (s.a.v) küsuf namazını kıldı. Hz. Aişe (r.a), Peygamberimizin namazını, her rekât kendi içinde iki rekât olmak üzere iki rekât olarak vasfetti.[180]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, ona Hişam, ona babası, ona da Hz. Aişe (r.anha) Peygamber (s.a.v) efendimizden buna benzer bir hadis rivayet etmiştir.[181]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona Ebu Sehl Nafi', ona Ebu Kılabe, ona da Ebu Musa, Resulullah (s.a.v)'den buna benzer bir hadis rivayet etti.[182]

---

[179] İbn Hacer, *et-Telhis*, 2/91.

[180] *Muvatta*, 1/187-188; Buhari, 1/332-333; Müslim, 2/621.

[181] *Muvatta*, 1/186; Buhari, 1/328; Müslim, 2/618.

[182] *Marife*, 3/75; Buhari, 1/334; Müslim, 2/628-629.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v)'in hemen yanında güneş tutulması (küsuf) namazına durdum. Ondan tek bir harf bile işitmedim. (...) İbn Abbas'ın "Bakara sûresi miktarınca..." ifadesi gösteriyor ki İbn Abbas, Peygamberimiz (s.a.v)'in hangi sûreyi okuduğunu işitememiş, aksi takdirde kıraat zamanını başka bir sûreyle ölçmezdi [Yani kıraat zamanını tahmin etmiş].[183]

183 İbn Hanbel, 1/293.

KÜSUF NAMAZININ VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş ne zaman tutulursa, öğlen vakti, ikindiden sonra veya bundan önce olsun, imam insanlara küsuf namazını kıldırır. Çünkü Resulullah (s.a.v) güneş tutulduğu zaman küsuf namazının kılınmasını emretmiştir. Resulullah (s.a.v)'in emrettiği bir namaz için haram bir vakit olamaz. Tıpkı vaktinde kılınmayan bir namazı kaza etmek için herhangi bir haram vaktin olmadığı gibi... Cenaze namazı, tavaf namazı ve kişinin kendisi için kesintisiz bir alışkanlık haline getirdiği nafile bir namaz da böyledir. Bir kimsenin alışkanlık haline getirdiği böyle bir namaz varsa ve bir meşguliyetten ya da unutmaktan dolayı kaçırırsa fırsatını bulduğu her vakitte kılabilir.

Eğer güneş farz bir namazın vaktinde tutulursa bu takdirde önce küsuf namazı kılınır. Bu namazı kıldıran imam, küsuf namazını tamamlamak için bir süre takdir eder, sonra farz namazı kılar. Farz namazı bitirince de küsuf hutbesini okur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer güneş Cuma namazı vaktinde tutulursa, imam önce küsuf namazını kılar. Bu namazı mümkün olduğunca kısa tutar. Aslında iki rekâttan oluşan her bir rekâtta Fatiha sûresini ve İhlâs sûresini ya da benzerî bir sûreyi okur. Sonra Cuma hutbesini okur. Cuma hutbesinde güneş tutulmasından da söz eder. Yani hutbede Cuma ve güneş tutulmasıyla ilgili konuşmak suretiyle iki hutbeyi birleştirir. Ama Cuma hutbesine niyet eder. Sonra da Cuma namazını kıldırır.

Eğer güneş tutulması Cuma namazı vaktinin sonlarında gerçekleşmişse ve imam da küsuf namazını olabilecek en hızlı şekilde kılsa bile hutbe okumaya ve iki hutbeyi birleştirmeye zaman bulamadan ikindi namazı vaktinin gireceğini düşünüyorsa önce Cuma namazını kıldırır. Cuma namazını tamamladıktan sonra güneş tutulması hâlâ devam ediyorsa küsuf namazını kıldırır. Eğer Cuma namazını bitirdikten sonra güneş, tutulma

öncesi halini alacak şekilde tamamen ortaya çıkmışsa artık küsuf namazını kıldırmasına gerek olmadığı gibi kaza etmesi de gerekmez. Çünkü küsuf namazı bir vakte bağlı olan bir ameldir, o vakit geçince ameli gerçekleştirmeye de gerek olmaz.

Bu uygulama, güneş tutulmasına denk gelen ve küsuf namazı kılınması durumunda vaktinin geçmesinden endişe edilen bütün farz namazlar için de geçerlidir. Ama vaktin geçeceğine dair bir endişe yoksa önce küsuf namazı kılınır, sonra farz namaz kılınır. Çünkü hutbenin vakti yoktur.

Eğer küsuf namazı, bayram namazı, istiska namazı ve cenaze namazı aynı zaman dilimine denk gelirse, önce cenaze namazı kılınır. İmam hazır değilse cenaze namazını kıldırmayı birine emreder, kendisi de küsuf namazına başlar. Cenaze namazı tamamlanınca ister kılmış olsun ister kılmamış olsun imam, bayram namazını kıldırır. İstiska namazını da o günden sonrasına tehir eder.

Eğer imam bayram namazının vaktinin geçmesinden endişe ederse, bayram namazını hızlıca kılar, sonra küsuf namazına başlar. Sonra bayram ve küsuf niyetiyle hutbe okur. bayram ve küsuf için güneşin zeval vaktine girmesinden sonra hutbe okumasının herhangi bir sakıncası yoktur. Çünkü bayram ve küsuf hutbesi Cuma hutbesi gibi değildir.

Eğer güneş Mekke'de tutulursa ve imam da "Mina"da namaz kılmak için yola çıkmışsa orada küsuf namazını kılarlar. Ama "Mina"da kılması gereken öğlen namazının kaçmasından endişe ederse küsuf namazını Mekke'de kılar.

Şayet güneş Arafat'ta ve zeval vaktinde tutulursa, imam önce küsuf namazını kılar, sonra öğle ve ikindi namazlarını kılar. Eğer öğle ve ikindi namazlarının kaçmasından endişe ederse önce bu iki namazı kılar. Sonra küsuf namazını kılar. Vakfeden dolayı bu namazı terk etmez. Küsuf namazını ve hutbesini de hızlıca yerine getirir.

Bu uygulama aynı şekilde ay tutulması (hüsuf) için de geçerlidir.

Şayet güneş ikindiden sonra tutulursa ve imam da vakfede ise küsuf namazını kılar, devesinin sırtında hutbe okur ve dua eder. Eğer fecirden önce veya sonra Müzdelife'de ay tutulması gerçekleşirse imam ay tutulması namazını kılar ve hutbe okur. Şayet bu namaz ve hutbe, imamı güneşin doğuşuna kadar oyalayacaksa, güneşin doğmasından önce bu namazı ve hutbesini tamamlamış olmak için biraz hızlı davranır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet iki şey aynı vakte denk gelirse bunlardan birinin mutlaka kaçmasından endişe edilirse, diğerinin edilmezse, bu takdirde kaçmasından endişe edilenden başlanır, sonra kaçmasından endişe edilmeyen yerine getirilir.

Eğer ay tutulması, gece namazı (teheccüd) vaktinde gerçekleşirse önce ay tutulması (hüsuf) namazı kılınır. Ayrıca vitirden ve sabah namazının iki rekât sünnetinden önce de hüsuf namazı kılınır. Çünkü hüsuf namazı cemaatle, vitir ve sabah namazının iki rekât sünneti ise münferit kılınır. Bu yüzden vitir ve sabah namazının sünneti kaçacak olsalar da onlardan önce hüsuf namazı kılınır.

Güneş tutulması gerçekleşse ve güneş tutulmuş halde veya ortaya çıkmış halde batıncaya kadar küsuf namazı kılmazlarsa, artık kılmalarına gerek olmaz. Aynı şekilde ay tutulması da gerçekleşirse ve ay ortaya çıkıncaya veya güneş doğuncaya kadar hüsuf namazı kılınmazsa, artık kılınmaz. Şayet sabah namazı kılınırken ay da tutulmuş halde batarsa, sabah namazından sonra, güneş doğmamışsa hüsuf namazı kılınır. Bu esnada hüsuf namazını hızlıca eda etmeleri gerekir ki bu namazdayken üzerlerine güneş doğmasın. Şayet sabah namazından sonra ve güneşin doğmasından önce hüsuf namazına başlamışlarsa ve henüz namazı tamamlamamışken de üzerlerine güneş doğarsa namazı tamamlamaları gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneşin ortaya çıkmasından sonra da hutbeyi okur. Çünkü güneş ve ayın ortaya çıkmalarından sonra hutbe okunabilir. Güneş tutulduktan sonra korku hali meydana gelirse, imam küsuf namazını korku namazı şeklinde kılar, tıpkı farz namazların korku namazı şeklinde kılınması gibi... Bu hususta herhangi bir farklılık

yoktur. Bu uygulama (korku namazı), hüsuf namazı için de geçerlidir. Şiddetli korku namazı işaretle ve -ister yaya ister binek sırtında- hangi tarafa dönülürse dönülsün kılınır. Eğer hutbe okuma ve namaz kılma imkânı olursa konuşur, değilse işaretle kılmasının bir zararı olmaz.

Güneş tutulması hazarda gerçekleşirse ve beldenin halkı da düşman istilasına maruz kalırsa düşmana karşı koymaya giderler. Eğer farz namazlar için buldukları fırsatı küsuf namazı için de bulurlarsa, bu namazı korku namazı şeklinde kılarlar. Buna imkânları yoksa o zaman ister düşmanı takip etsinler ister düşman tarafından takip edilsinler namazı şiddetli korku namazı şeklinde kılarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Her ne suretle olursa olsun güneş ortaya çıkıncaya kadar küsuf namazını kılmaktan gafil olurlarsa bu namazı artık kılmalarına veya kaza etmelerine gerek kalmaz.

Şayet küsuf namazını güneş tamamen tutuluncaya kadar kılmazlarsa, sonra güneşin bir kısmı ortaya çıkmaya başlarsa mütemekkin olarak -ama korku halinde değillerse ve de namazı kaçıracak olmazlarsa- küsuf namazını kılarlar. Güneş ortaya çıkmaya başlasa da -ortaya çıkışı tamamlamadıkça- namazdan çıkmamaları gerekir. Tutulmuş olan güneş, tutulmadan önceki haline dönünceye kadar namazı kılabilirler.

Güneş tutulsa ve bulut ya da toz yahut başka bir şey tutulmuş güneşi parlatacak olsa, öyle ki insanlar güneşin tekrar ortaya çıktığını sansa, şayet güneşin tutulduğunu kesin olarak bilirlerse küsuf namazını kılarlar. Dolayısıyla böyle bir durumda güneşin kesin olarak ortaya çıktığından emin oluncaya kadar, küsuf halinde kabul edilir.

Şayet güneşin bir kısmı ortaya çıksa ve güneşin parlak olduğunu görseler namazı bırakmaları gerekmez. Çünkü güneşin tutulduğundan emindirler. Böyle bir durumda güneşin batan kısmının ortaya çıkıp çıkmadığını bilemezler. Çünkü güneşin tamamı değil sadece bir kısmı batabilir. Sonra tutulmayan geri kalan kısmı değil, tutulan kısmının ortaya çıkmasıyla tamamı ortaya çıkmış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet güneş şeffaf bir bulutun veya gölgenin ya da tozun ardında doğarsa ve insanlar da güneş tutulması zannederlerse, kesin olarak tutulduğundan emin olmadıkça küsuf namazı kılmazlar.

İmam küsuf namazı kılmak üzere harekete geçse ve daha namaza başlama tekbiri getirmeden güneş ortaya çıksa küsuf namazını kılması gerekmez. Eğer iftitah tekbirini getirdikten sonra güneş ortaya çıkarsa küsuf namazını tam olarak kılar.

Eğer küsuf namazını kılsa ve namazı tamamladıktan sonra güneşin hâlâ tutulmuş halde olduğunu görse, ister namazı uzatsın ister uzatmasın tekrar namaz kılmasına gerek yoktur. Bundan sonra hutbe okur. Çünkü biz, Peygamberimiz (s.a.v)'in küsuf namazını iki rekâttan fazla kıldığına dair bir rivayet bilmiyoruz.

Ay tutulması (hüsuf) namazı, güneş tutulması (küsuf) namazı gibidir ve aralarında hiçbir fark yoktur. Fakat imam küsuf namazında kıraati cehrî yapmaz. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) bu namazda kıraati cehrî yapmamıştır. Oysa gündüz kılınan namazlardan olmasına rağmen Peygamberimiz (s.a.v) bayram namazlarında kıraati cehrî gerçekleştirmiştir.

Buna karşılık ay tutulması (hüsuf) namazında kıraat cehrîdir. Çünkü hüsuf namazı geceleyin kılınan namazlardandır.

Gece namazlarında kıraati cehrî yapmak, Resulullah (s.a.v)'in sünnetidir.[184]

KÜSUF NAMAZI HUTBESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam küsuf namazında gündüz iki hutbe okur. Minbere çıkarken birinci hutbede önce oturur, sonra kalkar. Birinci hutbeyi bitirince oturur, sonra kalkar ve ikinci hutbeyi okur. Bitirince de minberden iner.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hutbeyi sair hutbeler gibi irad eder. Allah'a hamd ve Resulullah (s.a.v)'e salât ile başlar. İnsan-

[184] İbn Mace, 1/429.

ları hayra teşvik eder. Onları tevbe etmeye ve Allah'a kulluk ederek yakınlaşmaya davet eder. Namazı kıldığı musallada hutbeyi irad eder.

Mescitte Cumayı kıldığı yerde küsuf namazını kılar, bayram namazlarını kıldığı yerde değil. Eğer buna aykırı olarak küsuf namazını başka yerde kıldırırsa, inşaallah namazı kabul olur.

Eğer imam Arafat vakfesinde ise hutbeyi binek sırtında irad eder. İki hutbe arasında da minberde durduğu gibi kısa bir süre durur.

Küsuf, iki bayram ve istiska namazlarında imamın okuduğu hutbenin dinlenmesini, konuşulmamasını isterim. Eğer bir kimse imamı dinlemeden hutbenin irad edildiği yerden ayrılırsa veya konuşursa bunu mekruh görürüm. Ama namazı tekrar kılması gerekmez. Eğer imam, küsuf gibi namazlarda hutbe okumayı terk ederse ya da emredilen yerden başka yerde okursa bu da bana göre mekruhtur, ama bu, namazı yeniden kılmasını gerektirmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çöl ve sefer gibi namazın cemaatle kılınmadığı yerlerde bulunan topluluklar küsuf namazını kıldıktan sonra içlerinden birinin çıkıp onlara hutbe okumasını ve öğüt vermesini isterim.

Evlerinde bulunan kadınların böyle yapmasını istemem. Çünkü yanlarında erkek bulunmuyorsa kadınların kendi aralarında hutbe irad etmek gibi bir âdetleri yoktur.

KÜSUF NAMAZI İÇİN EZAN OKUMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Küsuf namazı, bayram namazı ve farz olmayan başka bir namaz için ezan okunmaz. Eğer İmam, birine "الصلاة جامعة / "'Cemaat namazı' diye seslen!" şeklinde bir emir verirse, bunu yeğlerim. Çünkü Zühri, "Resulullah (s.a.v), bayram namazlarında müezzine, "الصلاة جامعة" diye seslenmesini emrederdi." diyor.[185]

[185] *Marife*, 6854.

KÜSUF NAMAZI NASIL KILINIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Benim tercih ettiğim küsuf namazını kılma şekli şöyledir: İmam küsuf namazını kılmak üzere kalkar ve namaza giriş tekbirini getirir, sonra farz namazlardaki gibi iftitah duasını okur. İlk kıyamda iftitah duasının ardından eğer ezbere biliyorsa Bakara sûresini okur, eğer ezbere bilmiyorsa Bakara sûresi miktarınca Kur'an'dan ayetler okur. Sonra rükûa gider ve rükûu uzatır. Fatiha sûresini ve Bakara sûresinden yüz ayet okumuş kadar uzatır rükûu. Sonra rükûdan kalkar ve "سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد" der. Sonra Fatiha sûresini ve Bakara sûresinden iki yüz ayet kadar Kur'an'dan ayetler okur. Sonra rükûa gider ve bu rükûu birinci rükûun üçte biri kadar uzatır. Sonra rükûdan kalkar ve secdeye gider. Sonra ikinci rekâta kalkar. Fatiha sûresini ve Bakara sûresinden yüz elli ayet kadar Kur'an'dan ayetler okur. Sonra rükûa gider ve Bakara sûresinden yetmiş ayet okumuş kadar rükûu uzatır. Sonra rükûdan kalkar ve Fatiha sûresiyle birlikte Bakara sûresinden yüz ayet miktarınca Kur'an'dan ayetler okur. Sonra rükûa gider ve Bakara sûresinden elli ayet miktarınca rükûda bekler. Sonra rükûdan kalkar ve secdeye gider.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namazın bazı bölümlerinde bu miktarı aşar veya bazı bölümlerinde eksik yaparsa veya namazın tümünde fazla ya da eksik gerçekleştirirse, rekâtın başında ve her rekâtın ikinci rükûundan sonra başını kaldırırken Fatiha sûresini okumuşsa namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer küsuf namazının birinci kıyamında veya ikinci kıyamında bir rekâtta Fatiha sûresini terk ederse, bu rekâtı saymaz ve diğer rekâtı kılar, sonra da iki kere sehiv secdesine gider. Tıpkı farz namazın bir rekâtında Fatiha sûresini terk etmesi durumunda o rekâtı saymaması gibi... Mesela namaza başlarken Fatiha sûresini okusa, sonra rükûa gitse, rükûdan kalktıktan sonra rükûya varıncaya kadar Fatiha sûresini okumasa, eğer Fatiha sûresini terk etmişse dönüp Fatiha sûresini okur, sonra rükûa gider. Hatta secde etmişse bile

secdesi geçersiz olur. Dolayısıyla Fatiha sûresini okuduktan sonra rükûa gitmek için yeniden kıyama kalkar.

Farz namazlarda imamlık etmesi caiz olandan başkasının küsuf namazına imamlık etmesi caiz değildir. Eğer Kur'an okumasını bilen bir ümmî imamlık etse insanların namazı geçerli olmaz. Arkasında saf tutmuş olarak onunla birlikte kıraati gerçekleştirmiş olsalar da.

Eğer Kur'an okumasını bilen biri (bir kari) onlara imamlık ederse namazları geçerli olur. "Namazları geçersiz olur" dersen "güneş ortaya çıkmamışsa başka bir imamın arkasında namazlarını yeniden kılsınlar" demek istedim. Ama güneş ortaya çıkmışsa yeniden namaz kılmalarına gerek yoktur. Şayet tümü namazı yeniden kılmaktan menedilmişlerse ve sadece bir kişi bunu yapabiliyorsa o bir kişinin namazı yeniden kılmasını emrederim. Yanında başka biri varsa o zaman da cemaatle kılmalarını emrederim.

KÜSUF NAMAZINI MÜNFERİD KILMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Ebu Bekir, ona Amr veya Safvan b. Abdullah b. Safvan bildirdi: İbn Abbas'ın zemzemin yanında güneş tutulmasından dolayı iki rekât küsuf namazını kıldığını ve her rekâtı iki rekât olarak eda ettiğini gördüm.[186]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öyle sanıyorum ki vali, güneş ikindiden sonra tutulduğu için küsuf namazını terk etmiş, bu yüzden İbn Abbas küsuf namazını kılmıştır. Ya da vali orada bulunmuyordu yahut küsuf namazını kıldırmasını engelleyen bir olay vukubulmuştu.

Bundan dolayı imam küsuf namazını terk ettiği zaman hazır bulunanlardan birinin imam olarak küsuf namazını kıldırmasını isterim. Eğer validen korkmuyorsa açıkça kıldırır, korkuyorsa da gizlice kıldırır, artık güneş hangi saatte tutulmuşsa.

---

186 *el-Marife*, 3/77-78.

İbn Abbas'tan yapılan bu rivayetten öyle anlaşılıyor ki; İbn Abbas Mekke'deyken güneş tutulmuş ve Beni Ümmeye zamanında onlardan çekindiği için onlarla birlikte kılmamıştır.

Ama Eyyub b. Musa, tavaf ve benzeri amellerden dolayı ikindiden sonra küsuf namazının kılınmayacağı görüşündedir. Oysa sünnet benim dediğime delalet ediyor. Yani ikindiden sonra tavaf için namaz kılınır. Çünkü alışkanlık haline getirilmiş müekked nafile namaz unutulabilir veya bir meşguliyet onu eda etmekten insanı alıkoyabilir.

Yolcu ve mukim olsun bir kimsenin küsuf namazını kılmayı terk etmesi bana göre caiz değildir. Namaz kılan hiç kimse için bunu caiz görmem. Sözünü ettiğim herkes öne geçirdiği imamın arkasında bu namazı kılar veya imam bulamıyorsa münferid olarak kılar. Namazı da imam iki rekât ve her rekâtta iki rekât olmak üzere kılar. Aynı uygulama hüsuf namazı için de geçerlidir.

Eğer bu adam vasfettiğim şekilde hutbe de okursa bunu mekruh saymam.

Güneş tutulurken bir adam, içlerinde mahremi olanların bulunduğu kadınlarla beraberse, onlara küsuf namazını kıldırabilir. Eğer aralarında mahremi olan kadınlar yoksa kıldırmasını mekruh sayarım. Ama yine de kadınlara küsuf namazını kıldırırsa inşaallah bir sakıncası olmaz.

Eğer küsuf namazını kılacaklar sadece kadınlardan oluşuyorsa, kadınların hutbe okuma âdeti yoktur. Ama içlerinden biri onlara öğüt verirse güzel olur.

Adamın biri, tek başına küsuf namazını kılarsa, sonra imamın kıldırdığı küsuf namazına yetişirse farz namazlarındaki gibi davranır. Kadın da öyle.

Ben göz alıcı endamı olmayan kadınlarla yaşlı kadınların ve çocukların imamın kıldırdığı küsuf namazına şahit olmaları durumunda namazı kılmalarını mekruh görmem. Bilakis onlar için iyi olduğunu düşünürüm. Endamlı, gösterişli kadınların evlerinde kılmalarını yeğlerim.

GÜNEŞ VE AY TUTULMASI DIŞINDAKİ NAMAZLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: deprem, koyu karanlık, fırtına, sert rüzgâr ve benzeri tabiî ayetler/olağan dışı değişiklikler nedeniyle cemaatle namaz kılınmasını emretmem. Ama başka namazların münferid olarak kılınması gibi söz konusu vesilelerden dolayı da münferid olarak namaz kılınmasını emrederim.

صلاة الاستسقاء

SALATU'L-İSTİSKA

İSTİSKA (YAĞMUR DUASI) NAMAZI

İSTİSKA (YAĞMUR DUASI)

İMAM NE ZAMAN YAĞMUR DUASINA ÇIKAR? İMAM EĞER ZARARINDAN ENDİŞE EDERSE YAĞMURUN DURMASI İÇİN DE DUA EDER Mİ?

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik b. Enes şöyle rivayet etmiştir: Adamın biri Resulullah (s.a.v)'in yanına gelerek, "Ya Resulallah! Sürüler mahvoldu, yollar kesildi, (yağmur yağsın diye) Allah'a dua et." dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) dua etti ve Cuma gününden bir sonraki Cuma gününe kadar aralıksız yağmur yağdı. Sonra Resulullah (s.a.v)'in yanına başka bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ya Resulallah! Evlerimiz yıkıldı, yollar kesildi, sürüler mahvoldu." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) ayağa kalktı ve şöyle dedi:

اللهم على رءوس الجبال والآكام وبطون الأودية ومنابت الشجر

"Allah'ım! Yağmuru dağların başına, yüksek kayalıklara, vadilerin derinliklerine ve ağaçlık alanlara yağdır."

Bunun üzerine bir kimsenin üzerindeki elbisenin çekilmesi/soyulması gibi yağmur Medine'den çekildi.[187]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kuraklık veya nehirlerde suların azalması veya pınarların ve kuyuların sularının kurumaya yüz tutması, yerleşim alanlarında veya Müslümanların yaşadığı çöllerde söz konusu olursa; imamın yağmur duası amelini geciktirmesini istemem/hemen yapması lazımdır. Ama gecikir veya yerine getirmezse de kefaret vermesi

[187] *Muvatta*, 1/191; Buhari, 1/320; Müslim, 2/612-613.

veya kaza etmesi de gerekmez. Kuşkusuz bu ameli yerine getirmekten geri kalmakla yanlış yapmıştır, konu vacip veya fazilet mevzusu değilse de bir sünneti terk etmiştir.

Biri dese ki: "Namaz ve hutbe gibi istiska amelini işlemesi nasıl vacip olmaz?" Deriz ki: Beş vakit namazın dışında hiçbir namaz farz değildir. Resulullah (s.a.v)'in hadisi de gösteriyor ki Resulullah (s.a.v) zamanında kuraklık olmuş ve Resulullah (s.a.v) başlarda istiska amelini yerine getirmemiş, bir süre sonra istiska amelini, yani yağmur duasını gerçekleştirmiştir. Ben de buna dayanarak diyorum ki: İmam yağmur duasını terk edemez. Eğer imam terk ederse insanların terk etmesini uygun görmem. Sürüler de ancak uzun bir kuraklık döneminden sonra helak olurlar. Ama yağmur duasının, kuraklık varsa terk edilmesini istemem, namaz ve hutbe olmasa da.

Şayet imam yağmur duasına çıksa ve yağmur yağmasa, tekrar duaya çıkmasını isterim. Sonra yağmur yağıncaya kadar bir daha çıkar. Birinci duadan sonraki ikinci duayı birinci dua kadar, ikinci duadan sonraki üçüncü duayı ikinci dua kadar şiddetle istemem. Sadece ilk duadan sonra bir daha dua edilmesinin caiz olduğunu söylerim. Namaz ve cemaat birincisinde farzdır. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v) ilk olarak yağmur duasına çıkmış ve yağmur yağmıştır. İmam da ilk olarak yağmur duasına çıkınca ve yağmur da yağınca bir daha yağmur duasına çıkmasına gerek olmaz.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona herhangi bir hatayla suçlamadığı birisi [İbrahim b. Ebi Yahya], ona Süleyman b. Abdullah b. Uveymir el-Eslemi, ona Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe (r.anha)'dan şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) zamanında insanlar çok şiddetli kurak bir sene yaşadılar. Bir gün yahudinin biri onlara şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki eğer arkadaşınız dua ederse üzerinize istediğiniz yağmur yağar. Ama bunu istemiyor." İnsanlar gidip Resulullah (s.a.v.)'e yahudinin dediklerini aktardılar. Resulullah (s.a.v), "*Öyle mi dedi*?" buyurdu. "Evet" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), "*Kuraklığı atlatmak için Necid halkından destek alacağım. Ben şu anda kaynağından çıkan bir bulut görüyorum, ondan pek hoşlanmadım. Falan gün buluşalım, sizin için yağmur duasında bulunacağım.*" buyurdu. O gün

gelince insanlar buluşma yerine gittiler. Daha dağılmamışlardı ki istedikleri kadar yağmur yağdı. Bir hafta boyunca gökyüzü açılmadı.[188]

İnsanlar sellerde veya nehirde boğulmaktan korkarlarsa, zararı kendilerinden uzaklaştırması için Allah'a dua ederler. Tıpkı Resulullah (s.a.v)'in yağmurdan dolayı evlerin yıkılmak üzere olduklarını görüp zararın durdurulması için dua etmesi gibi... Aynı şekilde insanlar yağmurun evlerin bulunduğu yerlere yağmaması, daha faydalı olacağı yerlere yağması için de dua ederler. Yağmurun zararının durması için dua edilirken evlere zarar vermeyecek şekilde ağaçlık alanlara, dağlara ve çöllere yağması için dua ederler. Bu hususta cemaatle namaz kılınmasını emretmem. Sadece imamın ve halkın genelinin Cuma hutbesinde ve farz namazlardan sonra dua etmelerini emrederim. Aynı şekilde herhangi bir Müslümanın başına inen her türlü musibet için de dua edilir.

Bir bölge bolluk içindeyken bir bölge kuraklık yaşıyorsa, bolluk içindeki bölgenin imamının kuraklık çeken bölge halkı ve Müslüman cemaat için yağmur duasını gerçekleştirmesi güzeldir. Bu arada kuraklık çeken bölge için yağmur isterken bolluk içindeki bölge için de daha fazla bolluk ister. Çünkü Allah katındaki nimetler geniştir. İmamı yanında bulunmayan kimseler için yağmur duasını yapmaya teşvik etmem, ama yanında bulunan ve yakınında olan kimseler için yağmur duasını gerçekleştirmesini teşvik ederim. Bunun yanında kuraklık çeken bölgenin idaresini elinde bulunduran yetkiliye veya onlara en yakın olan imama da onlar için yağmur duasına çıkmasını emreden bir yazı gönderir. Eğer imam böyle yapmazsa, kuraklık çekenlerin kendi içlerinden birinin onlar için yağmur duasına çıkmasını isterim.

KİM NAMAZLA YAĞMUR İSTEYEBİLİR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cuma ve bayram namazlarını kıldıran her imam yağmur duasına çıkar, hüsuf namazını da kıldırır. Cuma

188 Ebu Davud, 1/692.

namazı ancak farz olan yerde kılınır, çünkü Cuma namazı, aslında öğlen namazıdır. Cuma namazını kıldığın zaman öğlen namazından iki rekat kısaltmış oluyorsun. Dolayısıyla yağmur duasını yapman da caizdir.

Cuma namazının kılınmadığı çöl ve küçük köy gibi yerlerde bayram namazlarının ve hüsuf namazının kılınmasını isterim. Seferî olanlar da çölde bu ameli gerçekleştirirler. Çünkü herhangi bir farz ibadetin yerine geçmeyen bir ameldir. Sünnettir ve hayırlı bir nafiledir. Hiçbir şekilde terk edilmesini de istemem. Cuma namazının kılınmadığı yerde bu amelin gerçekleştirilmesini emretmem ve müstehap görmem, Cuma namazının kılındığı, imam ve cemaatin bulunduğu yerlerde yerine getirilmesini emretmem ve müstehap saymam derecesinde değildir elbette. Söylediğim gibi emretmem, sünnet olmasından dolayıdır. Emredilmesi gereken hiç kimse de bir sünneti yerine getirmekten nehyedilemez.

Bir cemaat çölde yağmur istediği zaman şehir halkının yaptığı gibi namaz kılar ve hutbe okurlar.

Şehirlerde vali bulunmuyorsa bu takdirde insanlar Cuma, bayram, hüsuf ve yağmur isteme namazını kıldıracak birini aralarından seçerler. Nitekim Resulullah (s.a.v) Tebük seferi sırasında Beni Amr b. Avf ile Beni Abdurrahman kabilelerini barıştırmakla meşgulken insanlar farz namazlarını kıldırmak üzere Ebu Bekir ve Abdurrahman b. Avf'ı öne geçirmişlerdi. Resulullah (s.a.v) o sırada bir ihtiyaçtan dolayı orada bulunmuyordu ve döndüğünde de insanların bu davranışını övgüyle karşılamıştı. Resulullah (s.a.v) farz olan Cuma dışındaki bir farz namaz için buna cevaz vermişse, farz olmayan bir namaz için böyle bir uygulama daha kuvvetle caiz olur.

NAMAZSIZ YAĞMUR DUASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, namaz kılarak, hutbede, namazdan sonra ve namazın ardından yağmur istediği gibi namazsız da yağmur duasını yapabilir. Ben sabah ve akşam namazlarından

sonra müezzine yağmur duasını okumasını emreden ve insanları dua etmeye teşvik eden imamlar gördüm. Böyle bir uygulamayı mekruh görmem.

FARZ NAMAZLARIN DIŞINDA EZAN OKUMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezan ve kamet sadece farz namazlarda okunur. Hüsuf, bayram namazları, istiska namazı ile bütün nafile namazlar ezansız ve kametsiz kılınır.

YAĞMUR NASIL İSTENİR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamların birinden bize şöyle bir uygulama rivayet edildi: Yağmur duasına çıkmak istediği zaman insanlara üç gün peş peşe oruç tutmalarını, Allah'a yaklaşmak için ellerinden geldiğince hayır işlemelerini emrederdi. Dördüncü gün çıkar ve yağmur duasını gerçekleştirirdi. Ben de insanların böyle yapmalarını isterim. Ayrıca dördüncü gün yağmur duasına çıkarken oruçlu olmalarını yeğlerim. Ama bunu onlara da, imama da vacip görmem. Ayrıca imamın, öncesinde oruç tutmalarını istemeden doğrudan yağmur duasına çıkmasının da bir sakıncasının olmadığını düşünüyorum.

Yağmur duasına çıkmadan önce Allah'a yakın olmak için takdim edecekleri hayrın en iyisi, üzerlerinde haksız yere kan dökmek veya birinin malını haksız yere almak veya birinin namusuna halel getirmek gibi bir yükümlülük varsa bunların hakkını eda etmeleri, düşmanları ve küsenleri barıştırmalarıdır. Sonra gönüllü olarak sadaka verirler, namaz kılarlar, Allah'ı zikrederler ve bunun gibi iyilikler işlerler. İmamın, tekrar yağmur duasına çıkmayı istediği zaman, insanlara o günden önce üç gün peş peşe oruç tutmalarını emretmesini müstehap görüyorum.

BAYRAM NAMAZI VE İSTİSKA NAMAZI İÇİN GİYİLECEK KIYAFET

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) Cuma namazına ve bayram namazlarına en güzel kıyafetlerini giyerek giderdi.

Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v) mütevazı bir kıyafetle yağmur duasına çıkmıştır. Öyle sanıyorum ki bu hadisi rivayet eden kişi "sade ve eski kıyafet" demiştir. Bir kimsenin bayram namazına bulabildiği en güzel, en yeni kıyafetleriyle gitmesi müstehaptır. Yağmur duasına ise suyla yıkanmış, misvak ve benzeri şeylerle kötü kokuları gidermiş ve mütevazı elbiseler giymiş olarak gitmesini tavsiye ediyorum. Yürümesi, oturması ve konuşması mütevazı ve alçak gönüllüce olmalıdır. Bu gibi durumlarda imam için müstehap gördüğüm şey insanların geneli için de müstehaptır. İmam ve insanlar namaz kılabilecekleri herhangi bir kıyafet giymişlerse, bunu da caiz görürüm.

KADINLARIN VE ÇOCUKLARIN YAĞMUR DUASINA ÇIKMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çocukların yağmur duasına katılmalarını, bunun için yıkanmış olmalarını, yine endamlı ve alımlı olmayan yaşlı kadınların da katılmalarını müstehap görüyorum. Endamlı ve alımlı kadınların katılmalarını ise tasvip etmiyorum.

Hayvanların yağmur duası yapılacak yere götürülmesini emretmem. İslam'a karşı çıkan kimselerin Müslümanlarla birlikte Müslümanların yağmur duasında bulundukları yere ve başka yerlere gitmesini mekruh görürüm. Müslümanların bu gibi kimseleri engellemelerini emrederim. Ama kim oldukları belli olacak şekilde çıkacak olurlarsa onları engellemeyiz. Onların erkekleri açısından mekruh gördüğümüz şey kadınları için de geçerlidir. Eğer kadınları da kim oldukları belli olacak şekilde hazır olurlarsa onların dua yerine çıkmış olmalarını, akıl baliğ erkeklerinin çıkmış olmaları gibi mekruh görmem.

Şayet Müslüman kölelerin sahipleri kölelerin yağmur duasına çıkmalarına izin verirlerse bana göre müstehaptır. Ama onlara mutlaka izin vermeleri gibi bir zorunlulukları yoktur. Cariyelerin durumu da özgür kadınların durumu gibidir. Yaşlı cariyelerin, endamlı ve alımlı olmayanların yağmur duasına çıkmalarını isterim. Ama alımlı ve endamlı

olanların katılmasını istemem. Cariyelerin sahiplerinin onların yağmur duasına katılmalarına izin vermek gibi bir zorunlulukları yoktur.

YAĞMUR DUASINDAN ÖNCE YAĞMURUN YAĞMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, yağmur duasına çıkmaya hazırlanırken insanların üzerine az veya çok yağmur yağarsa imamın ve insanların yağmur duasının yapılacağı yere yürümelerini, yağmur yağdırdığı için Allah'a şükretmelerini, daha fazla ve bütün mahlukata şamil olacak şekilde yağmur yağdırmasını istemelerini, sonra geri dönmelerini müstehap görüyorum. Ama yağmur duası etmeden geri dönerlerse bunun için de bir kefaret vermeleri veya ameli kaza etmeleri gerekmez. Eğer imam, yağmur duasına onlarla birlikte çıkmak üzere harekete geçtiği sırada yağmur yağarsa yağmur duasını mescidde eda eder ya da yağmur kesilinceye kadar tehir eder.

İmam, yağmur duasını gerçekleştireceğine dair adakta bulunursa, sonra da insanların üzerine yağmur yağarsa, imamın çıkıp adağını yerine getirmesi gerekir. Eğer yapmazsa kaza etmesi gerekir. Ama insanları beraberinde götürmesi gerekmez. Çünkü imam insanların sahibi/maliki değildir. Dolayısıyla kuraklık olmayan bir zamanda insanları yağmur duasına çıkmaya zorlamak gibi bir yetkisi yoktur. Aynı şekilde sıradan bir insan istiska namazına çıkmayı adarsa, tek başına adağını yerine getirmesi gerekir. Eğer insanlarla birlikte istiska namazına çıkmayı adamışsa, tek başına çıkması zorunludur. İnsanları kendisiyle beraber çıkmaya zorlamak gibi bir hakkı yoktur. Çünkü insanların sahibi/maliki değildir. Ademoğlu, sahibi olmadığı bir şeyle ilgili adakta bulunamaz. Ama çocukları ve başka yakınlarıyla birlikte çıkmasını da müstehap görürüm. Eğer istiska namazında hutbe okumayı da adamışsa, okur. Allah'ı zikreder ve -inşaallah- oturarak dua eder. Çünkü vali değilse ve yanında da bir cemaat bulunmuyorsa ayakta hutbe okuması ibadet sayılmaz.

Şayet bu adam minber üzerinde hutbe okumayı adamışsa, oturarak okumalıdır. Minberde hutbe okumak gibi bir zorunluluğu yoktur. Çünkü minbere çıkmasında, binek sırtına veya bir binaya çıkıp hutbe okumasında taabbudî/farz ibadet özelliği yoktur. Bu gibi yerlere çıkıp hutbe okuması sadece imama emredilmiştir ki sesini insanlara duyurabilsin. Ama adakta bulunan kişi imamsa ve yanında da cemaat bulunuyorsa, ancak ayakta hutbe okuması durumunda adağını yerine getirmiş olur. Çünkü beraberinde insanlar varsa hutbeyi ayakta okuması ibadetin bir parçası sayılır. Bütün bunları yaparsa, minberde veya duvarın üzerinde ya da ayakta durarak hutbeyi okursa, adağı yerine gelmiş olur. Sıradan bir adam musallaya çıkıp istiska namazını kılmayı adamışsa bu namazı mescidde eda etmesini severim. Ama evinde kılarsa da bana göre caizdir.

İSTİSKA NAMAZI NEREDE KILINIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, istiska namazını, bayram namazının kılındığı ve bütün kalabalığı alacak geniş bir mekanda kılar/kıldırır. Ama nerede istiska namazını kılarsa kılsın -inşaallah- namazı geçerli olur.

İMAMIN İSTİSKA NAMAZI İÇİN ÇIKACAĞI VAKİT VE OKUYACAĞI HUTBE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, namazı kılacağı vakit istiska namazını kılmak için çıkar. Güneşin iyice ortaya çıkmış olması gerekir. Önce namazı kılar, sonra hutbe okur. Minber üzerine çıkarsa -inşaallah- hutbesi geçerli olur. İsterse binek sırtında isterse bir duvarın üzerinde veya yüksekçe bir yerde yahut yerde hutbeyi okursa, bunların tümü de caiz olur.

İSTİSKA NAMAZI NASIL KILINIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, ona Abdullah b. Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr anlatmış ve "Abbad b. Temim'den şöyle

duydum." demiş: Abdullah b. Zeyd el-Mazini'nin şöyle dediğini duydum: "Resulullah (s.a.v) musallaya gitti ve orada istiska namazını kıldı. Namaza başlamak üzere kıbleye döndüğü sırada cübbesini ters çevirdi."[189]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kusurla suçlamayacağım bir adam, bana İmam Cafer b. Muhammed'den şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer istiska namazında kıraati yüksek sesle gerçekleştirirlerdi. Önce namaz kılar, sonra hutbe okurlardı. İstiska namazının birinci rekatında yedi, ikinci rekatında ise beş kere tekbir getirirlerdi.[190]

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona İmam Cafer b. Muhammed, babasından, o da Hz. Ali (r.a.)'dan, yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[191]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana Sa'd b. İshak anlattı, ona Salih, ona İbn el-Müseyyeb rivayet etmiştir ki: "Osman b. Affan istiska namazının birinci rekatında yedi, ikinci rekatında beş kere tekbir getirirdi."[192]

Bana İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Ebu'l-Huveyris, ona İshak b. Abdullah b. Kinane rivayet etmiş ki: Babası İbn Abbas'a istiska namazında kaç kere tekbir getirilmesi gerektiğini sormuş, o da "Tıpkı bayram namazındaki gibi birinci rekatta yedi, ikinci rekatta ise beş kere tekbir getirilir." diye cevap vermiş.[193]

Bize İbn Uyeyne anlattı, ona Abdullah b. Ebu Bekir şöyle rivayet etmiş: Abbad b. Temimi'nin, amcası Abdullah b. Zeyd'den naklen şöyle dediğini duydum: "Resulullah (s.a.v) musallaya gitti ve orada istiska

189 *Muvatta*, 1/190; Müslim, 2/611.
190 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/85.
191 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/85.
192 *Marife*, 3/95.
193 Ebu Davud, 1/688-689; Tirmizi, 2/445-446; Nesai, 3/156; İbn Mace, 1/403.

namazını kıldı. Kıbleye döndüğünde cübbesini ters çevirdi ve iki rekat namaz kıldı."[194]

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Hişam b. İshak b. Abdullah b. Kinane, babasından, o da İbn Abbas'tan buna benzer bir hadis rivayet etmiştir.[195]

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Salih b. Muhammed b. Zaide rivayet etmiş ki: "Ömer b. Abdulaziz istiska namazının birinci rekatında yedi, ikinci rekatında beş kere tekbir getirdi. Bayram namazında da aynısını yaptı."[196]

Bize İbrahim anlattı, ona Amr b. Yahya b. Ummare şöyle rivayet etmiş: "Ebu Bekir b. Amr b. Hazm, Muhammed b. Hişam'a istiska namazının birinci rekatında yedi, ikinci rekatında da beş kere tekbir getirmesini söyledi."[197]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu hadislerde işaret edilen hususların tümünü esas alırız. Dolayısıyla imamın istiska namazında birinci rekatta; kıraatten önce yedi, ikinci rekatta; yine kıraatten önce beş kere tekbir getirmesini, yedi ve beş tekbirin her birinde ellerini kaldırmasını, kıraati cehrî olarak gerçekleştirmesini ve namazı bayram namazından farklı olmayacak şekilde iki rekat olarak kılmasını emrederiz. Bayram namazında Kur'an'dan okuduklarını istiska namazında da okumasını emrederiz. İstiska namazında kıraati, cehrî olmadan sessiz/gizli okursa da namazı yeniden kılması gerekmez. Tekbirleri terketse iade gerekmediği gibi sehiv secdesine gitmesi de gerekmez.

Eğer rekata başlarken kıraatten önce tekbir getirmeyi terkederse, kıraate başladıktan sonra artık tekbir getirmez. Aynı şekilde ilk rekatta tekbirlerin bir kısmını getirse sonra kıraate başlasa bu rekat içinde tekbirleri kaza etmesi gerekmez. İkinci rekatta da rekatın tekbirlerini getirir ve

194 Buhari, 1/319; Müslim, 2/611.
195 Buhari, 1/319.
196 *Marife*, 3/95.
197 *Marife*, 3/95.

önceki rekatta terk ettiği tekbirleri getirmez. Eğer aynı şeyi ikinci rekatta yaparsa yine söylediğimiz gibi davranır. Kıraate başlamadan tekbir getirir ve kıraatle başladığı rekatta kırattan sonra tekbir getirmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bayram namazlarında da durum bundan farklı değildir.

Her rekatta Fatiha ile birlikte Kur'an'dan ne okursa caizdir. Yine her rekatta sadece Fatiha okursa namazı geçerlidir. Eğer bir rekatta Fatiha okur, diğerinde Fatiha'yı okumazsa sadece bir rekat kılmış sayılır, fazladan bir rekat daha kılması gerekir ve ardından da sehiv secdesine gitmesi lazımdır. Ne imamın ne de arkasında namaz kılanların Fatiha okumadıkları rekatlar kılınmış sayılır. Eğer birinde Fatiha okumadan iki rekat kılarsa -ister hutbe okumuş olsun ister okumamış olsun- namazı iade eder. Eğer namazı tekrar kılmadan ayrılıp gitse ertesi gün veya aynı gün insanlar da henüz dağılmamışlarsa namazı tekrar kılmasını isterim. İki rekat namazı tekrar kıldıktan sonra hutbeyi de tekrar okur. Eğer bu olay bayram namazında yaşanırsa namazı iade etmesi güneş zevale ulaşmadıkça aynı gün içinde gerçekleşmek durumundadır. Güneş zeval vaktine girdikten sonra da artık namazı tekrar kılamaz. Çünkü bayram namazının belli bir vakti vardır ve o vakit geçince artık bayram namazı kılınmaz. Ama istiska namazının vakti bütün gündür. Bu yüzden istiska namazını öğleden sonra, ikindiden önce tekrar kılabilir.

İSTİSKA NAMAZI İÇİN TEMİZLENMEK

Mukim olsun yolcu olsun hiç kimse; tahir değilse, yani farz namazların kılınması için gerekli olan temizliğe (taharet, gusül, abdest) sahip değilse istiska namazını da, bayram namazını da kılamaz; şükür secdesine de, tilavet secdesine de gidemez, mushafa el süremez. Çünkü bunların tümü namazdır. Mushafa da ancak abdestliyken el sürülebilir. İster bu namazlardan birinin kaçmasından endişe etsin ister etmesin. Farz namazlar için geçerli olan, bu tür namazlar için de geçerlidir.

İSTİSKA NAMAZINDA HUTBE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, tıpkı bayram namazında olduğu gibi, istiska namazında da iki hutbe okur. Her iki hutbede tekbir getirir, Allah'a hamdeder, Peygamberi (s.a.v)'e salavat getirir ve çok çok istiğfar eder ki hutbesi uzun olsun. Sık sık şöyle demesi gerekir:

«فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً ۞ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً»

"Dedim ki: Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü O, çok bağışlayıcıdır. (Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin." (Nuh, 10-11)

İSTİSKA HUTBESİNDE OKUNACAK DUA

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam istiska hutbesinde şöyle dua eder:

«اللهم إنك أمرتنا بدعائك ووعدتنا إجابتك فقد دعوناك كما أمرتنا فأجبنا كما وعدتنا أللهم إن كنت أوجبت إجابتك لأهل طاعتك وكنا قد قارفنا ما خالفنا فيه الذين محضوا طاعتك فامنن علينا بمغفرة ما قارفنا وإجابتنا في سقيانا وسعة رزقنا»

"Allah'ım! Sana dua etmemizi bize Sen emrettin. Duamızı kabul edeceğini va'dettin. Biz de Senin bize emrettiğin gibi Sana dua ettik. Sen de va'dettiğin gibi duamızı kabul et. Allah'ım! Duanın kabulünü Sana ibadet edenler için gerekli kılmışsan, biz de sırf Sana ibadet maksadıyla dine muhalefet ettiğimiz amellerimizi terk ettik. Bizim dine muhalif olarak işlediğimiz kusurlarımızı bağışlayarak bize lütufta bulun. Yağmur isteğimizi ve rızkımızın genişlemesi talebimizi kabul et."

Bundan sonra da dünya ve ahiret için dilediği duayı yapar. Duanın çoğunun istiğfar olması gerekir. Duaya istiğfarla başlar, sözlerinin arasında

istiğfar eder ve sözlerini istiğfarla bitirir. Sözlerinin çoğu böylece istiğfar olur. Bu şekilde sonuna kadar konuşmasını sürdürür. İnsanları tevbe etmeye, kulluk sunmaya ve Allah'a yakınlaşmak için amel etmeye teşvik eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize kadar ulaşan rivayete göre Resulullah (s.a.v), istiska hutbesinde dua ederken ellerini açarak kaldırırdı.[198]

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Şerik b. Abdullah b. Ebu Nemr, Enes b. Malik'ten şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) yağmur duasını yaparken "اللهم أمطرنا / *"Allah'ım! Üzerimize yağmur yağdır."* derdi.[199]

Bize İbrahim anlattı, ona Halid b. Rebah, ona Muttalib b. Hantab şöyle rivayet etmiştir: Yağmur yağdığı zaman Resulullah (s.a.v) şöyle derdi:

«اللهم سقيا رحمة ولا سقيا عذاب ولا بلاء ولا هدم ولا غرق اللهم
على الظراب ومنابت الشجر اللهم حوالينا ولا علينا»

"Allah'ım! Rahmet yağmuru gönder, azap, bela, yıkan, boğan yağmur gönderme. Allah'ım! Kayalıklı dağlara, ağaçlık alanlara yağdır. Allah'ım! Çevremize yağdır, üzerimize değil."[200]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Salim b. Abdullah, babasından şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) yağmur duasına çıktığı zaman şöyle dua ederdi:

«اللهم اسقنا غيثا مغيثا هنيئا مريئا مريعا غدقا مجللا عاما طبقا سحا
دائما اللهم اسقنا الغيث ولا تجعلنا من القانطين اللهم إن بالعباد
والبلاد والبهائم والخلق من اللأواء والجهد والضنك ما لا نشكو إلا

198 Buhari, 1/324; Müslim, 2/612.
199 Buhari, 1/319; Müslim, 2/612-613.
200 *Marife*, 3/100.

اليك اللهم أنبت لنا الزرع وأدر لنا الضرع واسقنا من بركات السماء وأنبت لنا من بركات الأرض اللهم ارفع عنا الجهد والجوع والعرى واكشف عنا من البلاء ما لا يكشفه غيرك اللهم إنا نستغفرك إنك كنت غفارا فأرسل السماء علينا مدرارا»

"Allah'ım! Bize yardımı olan, esenlik veren, huzur sağlayan, bolluk getiren, çayır çimeni yeşerten, bol bol yağan, hayatı kolaylaştıran, her tarafı kaplayan, bürüyen, oluk oluk yağan ve devam eden bir yağmur yağdır. Allah'ım! Bize yağmur yağdır, bizi rahmetinden umudunu kesenlerden eyleme. Allah'ım! Kullar, ülkeler, hayvanlar ve mahlukat zorluğa duçar olmuş, bitkin düşmüş, darda kalmışlar, Senden başka da kimseye şikayetimizi iletmiyoruz. Allah'ım! Ekinlerimizi yeşert, sağımlık hayvanlarımızın memelerini sütle doldur, bizi göklerin bereketleriyle sula, bize yerin bereketlerini yeşert. Allah'ım! Üzerimizdeki bitkinliği, açlığı ve çıplaklığı kaldır. Senden başka kimsenin kaldıramayacağı bu belayı başımızdan sav. Allah'ım! Biz Senden bağışlanma diliyoruz, çünkü Sen çokça bağışlayansın. Gökten üzerimize bol bol yağmur yağdır."[201]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın da yağmur duasına çıkarken bu duayı okumasını severim. Duanın vakti yoktur, dolayısıyla dua vaktini geçirmek de söz konusu değildir.

Bize İbrahim anlattı, ona Muttalib b. Saib, ona İbn Müseyyeb şöyle rivayet etmiş: Hz. Ömer'in yağmur duası, çoğunlukla Allah'tan bağışlanma dilemek şeklinde olurdu.[202]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam bir tane hutbe okusa ve hutbe esnasında ara vermek için oturmasa, hutbeyi yeniden okuması gerekmez. Minbere veya hutbe okuyacağı yere çıktığında önce biraz oturmasını, sonra hutbe okumasını, ardından kısa bir süre oturmasını, sonra tekrar hutbe okumasını isterim.

201 *Marife*, 3/100-101.

202 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/87.

İMAMIN CÜBBESİNİ TERS ÇEVİRMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ilk hutbeyi okumaya başlar, ardından oturur, sonra kalkar ve ikinci hutbenin bir kısmını okur. Her iki hutbeyi de yüzü cemaate dönük olarak okur. Ardından yüzünü kıbleye çevirir ve cübbesini ters çevirir. Cemaat de cübbelerini ters çevirirler. İmam içinden dua eder, insanlar da o esnada içlerinden dua ederler. Sonra imam yüzünü cemaate çevirir. Onları iyiliğe teşvik eder ve onlara hayır yapmalarını emreder. Hz. Peygamber (s.a.v)'e salavat getirir, mümin erkekler ve mümin kadınlar için dua eder. Kur'an'dan bir veya birkaç ayet okur. Şöyle der: "استغفر الله لي ولكم / "Kendim ve sizin için Allah'tan bağışlanma dilerim." Sonra da hutbeyi okuduğu yerden iner.

Eğer birinci hutbede kıbleye dönerse bunu ikinci hutbede de tekrarlamasına gerek kalmaz artık. Yağmur duasına katılanların hutbeyi sessizce dinlemelerini isterim. Ama bu, Cuma hutbesini sessizce dinleyip susmak derecesinde bir gereklilik değildir.

İMAM, HUTBE OKURKEN CÜBBESİNİ NASIL TERS ÇEVİRİR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Deraverdi anlattı, ona Ummare b. Gaziye, ona da Abbad b. Temim şöyle rivayet etmiş: "Bir keresinde Resulullah (s.a.v) istiska için hutbe okuyordu. Üzerinde siyah bir aba vardı. Resulullah (s.a.v) abanın altını üstüne çevirmek istedi. Fakat bunu yapmak ağır gelince abayı ensesinin üzerine çevirdi."[203]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bu rivayeti esas alıyoruz. İmamın cübbesini ters çevirmesini, altını üstüne getirmesini istiyoruz. Ters çevirmesine ek olarak da sağ omzunun üstünde olan tarafını sol omzuna, sol omzunun üstünde olan tarafını da sağ omzuna atmasını emrederiz. Böylece Resulullah (s.a.v)'in gerçekleştirdiği cübbeyi ters çevirme işlemini, sağ taraftaki kısmını sol tarafa getirme uygulamasını

[203] Ebu Davud, 1/688; Nesai, 3/156.

yerine getirmiş olur. Tabiî cübbesi hafifse. Eğer cübbe bu şekilde çevrilmeyecek kadar ağırsa, bu takdirde Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi sağ omzunun üzerindeki tarafını sol omzuna, sol omzunun üstündeki tarafını da sağ omzuna atması gerekir. Cemaat de bu hususta imamın yaptığını yapar. Şayet içlerinden biri veya imam veya tümü bu uygulamayı terk ederse, terk edenler açısından bunu mekruh görürüm. Ama kefaret de gerekmez, tekrarlanması da.

Bir kimse sadece cübbesinin yerini değiştirse ve ters yüz etmese, inşaallah ameli geçerli olur. Aynı şekilde bir kimse de sadece cübbesini ters yüz etse ve yerini değiştirmese amelinin geçerli olacağını umuyorum.

YILDIZLARDAN YAĞMUR BEKLEMENİN MEKRUHLUĞU

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik haber verdi, ona Salih b. Keysan, ona Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud, ona Zeyd b. Halid Cüheni şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) Hudeybiye'de gecenin son demlerinden kalma bir semanın altında bize sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi: *"Rabbinizin ne dediğini biliyor musunuz?"* Orada bulunanlar, "Allah ve Resulü herkesten daha iyi bilir." dediler. Buyurdu ki:

«أصبح من عبادي مؤمن بي وكافر فأما من قال مطرنا بفضل الله ورحمته فذلك مؤمن بي كافر بالكواكب وأما من قال مطرنا نبوء كذا وكذا فذلك كافر بي مؤمن بالكواكب»

"Allah şöyle dedi: Bazı kullarım Bana iman eden, yıldızları da inkar eden oldular. 'Allah'ın lütfu ve rahmeti sayesinde üzerimize yağmur yağdı.' diyenler Bana inanan ve yıldızları inkar eden kimselerdir. 'Falan yıldız ve

falan yıldızın ortaya çıkması veya batmasıyla üzerimize yağmur yağdı.' diyenler de Beni inkar eden ve yıldızlara inanan oldular."[204]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) -anam babam ona feda olsun- kelime hazinesi geniş bir Araptır. Dolayısıyla sözleri muhtemel birkaç anlamı kapsar. Öyle anlaşılıyor ki yağmur, çoğunluğu müşrik olan bir topluluğun bölgesine yağmıştı. Çünkü bu olay ve konuşma Hudeybiye seferinde gerçekleşmişti.

Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in *"'Allah'ın lütfu ve rahmeti sayesinde üzerimize yağmur yağdı.' diyen..."* sözü -*Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir*- işte iman budur, anlamındadır. Çünkü o bilir ki yağmuru ve diğer tüm nimetleri ancak Allah verir.

Ama *"Falan yıldız ve falan yıldızın ortaya çıkması veya batmasıyla üzerimize yağmur yağdı."* diyen kimsenin bu sözü, -Resulullah (s.a.v.)'in buyurduğu gibi- küfürdür. Çünkü yıldızın doğması veya batması bir vakittir. Vakit ise yaratılmıştır, ne kendisi için ne de başkası için herhangi bir şeye sahiptir. Ne yağmur yağdırabilir ne de bir şey yapabilir.

Ama *"Falan yıldızın doğması veya batmasıyla üzerimize yağmur yağdı."* diyen bir kimse, bununla yıldızın doğma ve batma vaktinde yağmurun yağdığını kastediyorsa, bu, "Falan ayda yağmur yağdı." demek gibidir ve küfür olmaz. Ama böyle yanlış anlamlara gelebilecek muhtemel anlamlı ifadeler kullanmaktansa daha net sözler kullanmak bence daha uygundur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Böyle bir durumda bir insanın "Falan vakitte üzerimize yağmur yağdı." demesini severim.

Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a.), Cuma günü minberde, "Süreyya yıldızının batmasına ne kadar kaldı?" diye sordu. Abbas ayağa kalkarak "Ondan geriye sadece *'Ava*"[205] yıldızı kaldı." dedi. Bunun üzerine

---

[204] *Muvatta*, 136; Buhari, 2/362; Müslim, 1/83-84.

[205] el-Ava: Arapça 6 rakamının ters halini andıran beş yıldızdan ibaret ve Arabistan'dan bakınca Şam üzerinde doğan bir yıldız kümesidir. Ayrıca "Sureyya el-Vesm/Damgalı Süreyya" da denir.

Ömer minberden ininceye kadar dua etti, insanlar da onunla birlikte dua ettiler. Sonra da insanların hayatını yeniden canlandıran bir yağmur yağdı. Hz. Ömer'in bu sözü de yukarıda yaptığım açıklamayı desteklemektedir. Çünkü Hz. Ömer, Süreyya yıldızının batma vaktine ne kadar zaman kaldığını öğrenmek istemişti. Çünkü insanlara yüce Allah'ın yağmurları bazı vakitlerde yağdırdığını öğretmek istiyordu ki bunu da tecrübelerden çıkarmıştı.

Nitekim insanlar vakitleri tecrübe etmeleri sayesinde sıcağın ve soğuğun vaktini de biliyorlar.[206]

Bana ulaşan rivayetlere göre Resulullah (s.a.v)'in ashabından biri, sabah uyandığında yağmur yağdığını görünce "Açma vakti üzerimize yağmur yağdı." demiş, sonra da şu ayeti okumuştur:

«مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»

"Allah, insanlar için ne rahmet açarsa, artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur. Neyi de tutarsa, bundan sonra onu gönderecek yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Fatır, 2)[207]

Bana ulaşan bir rivayete göre Hz. Ömer, ucu harbeli asasına dayanmış halde yürüyen Temim kabilesinden bir yaşlının yağmur yağdığını görünce "Dün gece el-micdah[208] ne de güzel ziyafet vermiş!" demesine kızıp adamı azarlamıştır. Hz. Ömer adamın "el-micdah ne de güzel ziyafet vermiş'" demesini hoş karşılamamıştır, çünkü adam bu sözüyle yağmurun yağmasını adı geçen yıldıza izafe etmiştir.[209]

---

206 *Marife*, 3/103.

207 *Marife*, 3/103; *Muvatta*, 1/192.

208 Süreyya ile ikizler burcu arasında bir yıldız, ed-Debaran da denir.

209 *Marife*, 3/103; *es-Sünen el-Kübra*, 3/358.

YAĞMURUN ALTINDA ISLANMAK İÇİN DIŞARI ÇIKMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize kadar ulaşan rivayetlere göre Resulullah (s.a.v), yağmur yağmaya başladığı zaman yağmurun altına girer ve bedeni ıslanıncaya kadar beklerdi.[210]

Rivayete göre bir keresinde yağmur yağmaya başladığında İbn Abbas, hizmetçisine: "Yatağımı ve devemin palanını dışarıya, yağmurun altına çıkar." dedi. Bunu duyan Ebu'l-Cevzai, İbn Abbas'a, "Allah sana rahmet etsin, niçin böyle yapıyorsun?" diye sordu. İbn Abbas şöyle dedi:

«وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكاً فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ»

"'Gökten de bereketli bir su indirip onunla kullar için rızık olarak bahçeler ve biçilecek taneler (ekinler) **bitirdik.'** (Kaf, 9) ayetini okumadın mı? Ben de gökten inen bu bereketin yatağıma ve devemin palanına değmesini istedim."[211]

Bize İbrahim anlattı, ona da İbn Harmale anlatmış ki: "İbn Müseyyeb'i mescidde gördüm. Bu sırada yağmur yağdı. İbn Müseyyeb mescidin abdest alma yerinde bulunuyordu. Hemen mescidin avlusuna çıktı. Sonra sırtını açıp yağmura tuttu. Sırtı yağmurda ıslanınca da yerine geri döndü."[212]

SEL

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri, bana Yezid b. Abdullah b. el-Had'dan şöyle naklетti: Sel kalktığında/geldiğinde, Resulullah (s.a.v) şöyle derdi:

«اخرجوا بنا إلى هذا الذي جعله الله طهورا فنتطهر منه ونحمد الله عليه»

[210] Müslim, 2/615.
[211] *Marife*, 3/104-105.
[212] *Marife*, 3/104-105.

"Haydin beraberce yüce Allah'ın bizim için temiz kıldığı şu seli karşılayalım, onunla temizlenelim ve ondan dolayı Allah'a şükredelim."[213]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri, bana [İbrahim b. Ebi Yahya] İshak b. Abdullah'tan naklen şöyle rivayet etti: "Sel kalktığında Ömer, arkadaşlarıyla birlikte onu karşılamaya giderdi." Ravi der ki: "Selin kalktığı yerden gelen kim olursa mutlaka ona dokunurduk."[214]

DUA ESNASINDA DUANIN KABULÜNÜ İSTEMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana bildirdi, ona Abdulaziz b. Ömer, ona da Mekhul, Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etmiş:

«اطلبوا إجابة الدعاء عند التقاء الجيوش وإقامة الصلاة ونزول الغيث»

"Ordular karşı karşıya geldiği, namaz kılındığı ve yağmur yağdığı zaman duanızın kabul edilmesini dileyin."[215]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Birden fazla kişiden, yağmur yağarken ve namaz kılınırken duaların kabul edildiğine dair rivayetler dinleyip hıfzettim.[216]

GÖKTE BULUT GÖRÜNCE VEYA RÜZGAR ESİNCE SUSUP DİNLEMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Halid b. Rebah, ona da Muttalib b. Hanteb şöyle rivayet etmiş: "Gökte yıldırım veya şimşek çaktığında bunu Hz.

213 *Marife*, 3/105.
214 *Marife*, 3/105.
215 *Marife*, 3/105.
216 *Marife*, 3/105; *es-Sünen el-Kübra*, 3/360.

Peygamber (s.a.v)'in yüzündeki endişeli ifadeden anlamak mümkündü. Yağmur yağınca, yüzündeki endişeli ifade giderdi."[217]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı ki: Mikdam b. Şureyh, babasından; o da Hz. Aişe'den şöyle rivayet etti:

"Gökte bulut gibi bir şey gördüğümüz zaman Resulullah (s.a.v) işini bırakır kıbleye dönerek, "اللهم اني أعوذ بك من شر ما فيه *"Allah'ım! Bunun içindeki şerden Sana sığınırım."* derdi. Eğer Allah bulutu kaldırsa O'na hamdederdi, şayet yağmur yağsa "اللهم سقيا نافعا / *"Allah'ım, faydalı bir yağmur yağdır."* derdi.[218]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Ebu Hazım, İbn Müseyyeb'den naklen şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v)'in şimşek çakmasından dolayı meydana gelen gök gürültüsünü duyduğu zaman endişelendiği yüzünden belli olurdu, ardından yağmur yağınca da yüzündeki endişeli ifade yok olurdu. Bunun sebebi sorulunca da şöyle buyurdu:

"إني لا أدرى بما أرسلت أبعذاب أم برحمة / *"Bulutların ne göndereceğini bilmiyorum; azap mı, rahmet mi?"*[219]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Ala b. Raşid, ona İkrime, ona da İbn Abbas şöyle rivayet etmiş: Ne zaman rüzgar esse Resulullah (s.a.v) dizüstü çöker ve şöyle derdi:

«اللهم اجعلها رحمة ولا تجعلها عذابا اللهم اجعلها رياحا ولا تجعلها ريحا»

"Allah'ım! Onu bizim için rahmet kıl, onu azap kılma. Allah'ım! Onu aşılayıcı ve müjdeleyici rüzgarlardan kıl, onu (azap) *rüzgarından kılma."*

---

[217] *Marife*, 3/106; Buhari, 2/422; Müslim, 2/616.

[218] Ebu Davud, 5/33; Nesai, 3/164; İbn Mace, 2/128.

[219] *Marife*, 3/107.

İbn Abbas dedi ki: Allah'ın Kitabı'nda şöyle buyrulmuştur:

«إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ»

"Biz onların üstüne, uğursuzluğu sürekli bir günde, gürültülü ve dondurucu bir rüzgâr gönderdik." (Kamer, 19)

«وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ»

"Âd kavminde de ibretler vardır. Hani onların üzerine köklerini kesen rüzgârı göndermiştik." (Zariyat, 41)

"Rüzgarları da aşılayıcı olarak gönderdik." (Hicr, 22)

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

"Rüzgârları, yağmurun müjdecileri olarak göndermesi, Allah'ın (varlık ve kudretinin) **delillerindendir. O, bunu, size rahmetinden tattırmak, emriyle gemilerin yol alması, O'nun lütfundan rızkınızı aramanız ve şükretmeniz için yapar."** (Rum, 46)[220]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Safvan b. Selim rivayet etmiş ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Rüzgara sövmeyin; onun şerrinden Allah'a sığının."*[221]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin rüzgara sövmesi doğru değildir. Çünkü rüzgar, Allah'ın itaatkar bir mahluku ve askerlerinden biridir. Onu dilediği zaman rahmet, dilediği zaman intikam aracı yapar.

---

220 *Marife*, 3/107-108; *Müsnedu Ebu Ya'la*, 4/341.

221 *Mevaridu'z-Zaman*, İbn Hibban, 487-488; Ebu Davud, 5/328.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Muhammed b. Abbas anlattı: Bir adam, Resulullah (s.a.v)'in yanına gelerek fakirlikten şikayetçi oldu. Resulullah (s.a.v), *'Belki de rüzgara sövmüşsündür.'* dedi."[222]

Güvenilir (sika) biri bize anlattı, ona Zühri, ona Sabit b. Kays, Ebu Hureyre'den naklen şöyle rivayet etmiş: İnsanlar Mekke yolundayken rüzgara tutuldular. Ömer de hac için onlarla beraberdi. Rüzgar iyice şiddetlendi. Ömer etrafındakilere, "Rüzgar hakkında ne tür bilgi ulaştı size?" diye sordu. Kimse bir cevap veremedi. Ömer'in rüzgarla ilgili soru sorduklarından biri yanıma geldi. Bineğimi hızlandırıp Ömer'e yetiştim. Kafilenin sonlarındaydım çünkü. Dedim ki: "Ey müminlerin emîri! Duydum ki rüzgar hakkında bir soru sormuşsun. Ben Resulullah (s.a.v)'in şöyle dediğini duydum: *'Rüzgar, Allah'ın rahmetinin bir parçasıdır, bazen rahmet getirir bazen azap getirir. Ona sövmeyin. Allah'tan onun hayrını isteyin ve onun şerrinden de Allah'a sığının.'"*[223]

Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı: İbn Tavus'a dedim ki: "Baban gök gürlemesini duyduğunda ne derdi?" Dedi ki: "'Göğün tenzih ettiği Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.' derdi."[224]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sanki şu ayetin anlamına işaret etmiştir:

«وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَٰدِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ»

"Gök gürlemesi O'na hamd ederek tespih eder. Melekler de O'nun korkusundan tesbih ederler. O, yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar. Onlar ise Allah hakkında mücadele ediyorlar. Hâlbuki O, azabı çok şiddetli olandır." (Ra'd, 13)

---

222 Nevevi, *el-Ezkar* (Şafiî'den naklen), s. 163.

223 Bkz. *Marife*, 7248.

224 *Marife*, 3/109; Taberi, *Camiu'l-Beyan*, 3/83.

YAĞMURU GÖSTERMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Süleyman b. Abdullah, ona Urve b. Zübeyr şöyle demiş: "Biriniz şimşek veya yağmur gördüğünde onu göstermesin; onu vasfetsin/niteliklerini söylesin."[225]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Araplar hâlâ gök gürlemesini göstermekten, ona işaret etmekten hoşlanmazlar.

Bize Rebi' anlattı ki: İmam Şafiî şöyle dedi: Bize güvenilir (sika) biri, Mücahid'in, "Gök gürlemesi bir melektir, şimşek de o meleğin kanadıdır/kamçısıdır, bulutları sürüyor." dediğini rivayet etti.[226]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mücahid'in bu sözü, Kur'an'ın zahirini esas aldığına ne kadar da benziyor!

Güvenilir biri bize Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etti: Şimşeğin gözünü aldığı hiç kimseye rastlamadım. Bana öyle geliyor ki Mücahid şu ayetin anlamına işaret etmek istemiştir:

«يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

"Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. Önlerini her aydınlatışında ışığında yürürler. Karanlık çökünce dikilip kalırlar. Allah dileseydi, elbette onların işitme ve görme duyularını giderirdi. Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir." (Bakara, 20)[227]

---

225 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/94. Bundan da anlaşılıyor ki İmam Şafiî'nin "herhangi bir kusurla itham etmediğim biri" derken kastettiği kişi İbrahim b. Muhammed'dir.

226 *Marife*, 3/110.

227 *Marife*, 3/110.

Bana gelen bir rivayete göre Mücahid şöyle demiştir: Yıldırımın çarptığı kimseler olduğunu işittim. Burada şu ayetin anlamına işaret etmiştir:

«وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ»

"Gök gürlemesi O'na hamdederek tesbih eder. Melekler de O'nun korkusundan tespih ederler. O, yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar. Onlar ise Allah hakkında mücadele ediyorlar. Hâlbuki O, azabı çok şiddetli olandır." (Ra'd, 13)

"Yıldırım zaman zaman öldürür ve yakar." diyeni işittim.

YAĞMURUN ÇOK VEYA AZ YAĞMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim anlattı, ona da Amr b. Ebu Amr, Muttalib'den naklen şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Gece ve gündüzde tek bir saat yoktur ki o esnada gökten yağmur yağmasın, Allah o yağmuru dilediği tarafa yöneltir."*[228]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Abdullah b. Ebu Bekir, babasından naklen şöyle rivayet etmiş: Bir gece yağmur yağdı. Sabah olunca Resulullah (s.a.v) halkın yanına çıktı ve şöyle dedi: *"Bu gece yeryüzünde yağmur yağmayan bir toprak parçası kalmadı."*[229]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Süheyl, ona da babası, Ebu Hureyre'den naklen şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

---

228 *Marife*, 3/111.

229 *Marife*, 3/111.

«ليس السنة بأن لا تمطروا ولكن السنة أن تمطروا ثم تمطروا ولا تنبت الأرض شيئا»

"Kuraklık, yağmurun yağmaması demek değildir; yağmur yağar, sonra bir daha yağar, ama yerden bir şey yeşermez, işte kuraklık budur."[230]

EN ÇOK YAĞMUR YAĞAN YER HANGİSİDİR/NERESİDİR?

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî şöyle haber vermiş: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona İshak b. Abdullah, ona Esved, İbn Mesud'dan naklen şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Medine, göğün iki pınarının ortasında bir yerdedir. Bir pınar Şam'da, biri de Yemen'dedir. Bu yüzden Medine'ye az yağmur yağar."*[231]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Yezid veya Nevfel b. Abdulmelik el-Haşimi rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Yeryüzünün en az yağmur alan bir bölgesine yerleştirildim. O yer -yani Medine- göğün iki pınarının, Şam ve Yemen pınarlarının ortasındadır."*[232]

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî haber vermiş ki: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Süheyl, babasından naklen Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiş: "Medine'ye şiddetli bir yağmur yağmak üzeredir, öyle ki halkı evlerinde barınamayacak, ancak kıl çadırların altına sığınabilecekler."[233]

---

230 Müslim, 4/228.
231 *Marife*, 3/111.
232 *Marife*, 3/112.
233 *Marife*, 3/112.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona da Safvan b. Süleym rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«يصيب المدينة مطر لا يكن أهلها بيت من مدر»

"Medine'ye öyle bir yağmur yağacak ki insanlar evlerine dolan balçık yüzünden evlerinde barınamayacaklar."[234]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Zeyd b. Muhacir, ona Salih, ona da Abdullah b. Zübeyr rivayet etmiş: "Mekke'de yere kazık çakmaya çalıştığım bir sırada Ka'b yanıma geldi ve şöyle dedi: 'Kazığı sağlam çak ve iyice bağla. Çünkü kitaplarda ahir zamanda büyük sellerin kalkacağını okuyoruz.'"[235]

Bize Süfyan anlattı, ona Amr b. Dinar, ona Said b. Müseyyeb, ona babası, dedesinden naklen şöyle rivayet etmiş: "Bir keresinde Mekke'de öyle büyük bir sel kalktı ki iki dağın arasında vadiyi tamamen doldurdu."[236]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Musa b. Cübeyr, ona Ebu Umame b. Süheyl b. Huneyf, ona Yusuf b. Abdullah b. Selam, babasından naklen şöyle rivayet etmiş: "Medine'ye kırk gün aralıksız yağmurun yağacağı zaman yakındır, o zaman Medineliler balçıkla dolan evlerinde barınamayacaklar."[237]

HANGİ RÜZGAR YAĞMUR GETİRİR?

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî şöyle haber vermiş: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona Abdullah b.

---

234 *Marife*, 3/112.
235 *Marife*, 3/112.
236 *Marife*, 3/112-113.
237 *Marife*, 3/113.

Ubeyde, Muhammed b. Amr'dan naklen şöyle rivayet etmiş: "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Bana saba rüzgarıyla yardım edilir; bu rüzgar benden önceki ümmetler için ise azap getirirdi."*[238]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana ulaşan rivayete göre Katade şöyle demiş: Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Güney rüzgarı ne zaman eserse mutlaka vadilerde sel kalkar."*[239]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yani yüce Allah, güney rüzgarını Allah'ın rahmeti olan yağmuru dağıtmak üzere esmesi için yaratmıştır.

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Süleyman, ona Minhal b. Amr, ona Kays b. Seken, Abdullah b. Mesud'dan naklen şöyle rivayet etmiş: "Yüce Allah rüzgarları gönderir, bunlar gökteki suları taşırlar, sonra bulutlara uğrarlar. Bulutları doğurmak üzere olan gebe devenin memeleri gibi doldururlar, sonra da yağmur yağar."[240]

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî şöyle bildirmiş: Kendisini herhangi bir kusurla itham etmediğim biri bana anlattı, ona da İshak b. Abdullah şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Rüzgar önce denizden esip sonra Şam rüzgarına dönüşürse çok daha şiddetli bir yağmurun habercisi olur."*[241]

---

238 Buhari, 1/325 Müslim, 2/617.
239 *Marife*, 3/113-114.
240 *Marife*, 3/114.
241 *Muvatta*, 1/192.

MÜRTEDİN HÜKMÜ

NAMAZI TERK EDENİN HÜKMÜ

Bize Rebi' anlattı ki, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İslam'a girdiği halde farz namazları terkeden kimseye, önce ***"Niçin namaz kılmıyorsun?"*** diye sorulur. Eğer unutmaktan bahsederse, ona "Hatırladığın zaman kıl." denir. Şayet hasta olduğu için kılmadığını söylerse, "Nasıl kılabiliyorsan öyle kıl; ister ayakta, ister oturarak, ister yanın üzerine yatarak, ister işaretle." denir. Eğer "Ben namaz kılmayı biliyorum, hem de kusursuz kılabilirim; ama kılmıyorum, üzerime farz olsa da" derse, ona "Namaz senin üzerindeki bir yükümlülüktür, başkası bu yükümlülüğünü yerine getiremez. Ancak kendin bu ameli yerine getirebilirsin. Bu yüzden ya namazı kılarsın ya da seni tevbe etmeye davet ederiz. Sonra, ya tevbe edersin ya da seni öldürürüz.[242] Çünkü namaz, zekâttan daha önemli bir ibadettir." denir.

Yukarıda yaptığım değerlendirmenin delili Ebu Bekir (r.a)'ın şu sözüdür: "Eğer Resulullah (s.a.v)'e verdikleri bir devenin ayak bağını/yularını dahi bana vermemezlik ederlerse onlarla mutlaka savaşırım. Allah'ın birleştirdiklerini ayırmayın."[243]

Anladığım kadarıyla -Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir- Hz. Ebu Bekir bu sözüyle, şu ayetin anlamını kastediyor:

"وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ" / **"Namazı kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle beraber rükû ediniz."** (Bakara, 43) Böylece Hz. Ebu Bekir, onlarla namaz ve zekâttan dolayı savaştığını haber veriyor. Resulullah (s.a.v)'in ashabı, zekât vermeyenlere karşı savaş açtılar. Çünkü zekât,

---

242 Bu yetkilerin tamamı, -eğer İslam ülkelerindeki ise- imama (devlet başkanına) aittir, herhangi bir Müslümanın ferdi olarak uygulayacağı bir yetki değildir. (Çeviren).

243 Buhari, 1/431-432.

Allah'ın koyduğu farzlardan bir farzdır. Zekâtın kimlerden ve nasıl alınacağını da belirlenmiştir. Sahabe devrinde birtakım insanlardan zekât, gönül rızalarıyla alınamamıştır ki, onları o sırada zorlayacak güçleri de yoktu. Neticede ise halife, hadleri zorla ikame ettiği gibi zekâtı da onlardan almıştır. Zekât veya borcun miktarına denk gelecek kadarını mallarından almıştır. Zekât vermeyenlerle savaşmayı helal saymıştır. Savaş da zaten kıtal'dir/öldürmedir.

Namaza gelince, namazı terk eden kişi elimizde olmasına, ona dokunmamıza/ulaşmamıza herhangi bir engel olmamasına rağmen, biz namazı (bir malı alır gibi) ondan alamayız. Çünkü namaz bir maden parçası, vergi veya mal gibi onun elinden alınabilecek bir şey değildir. Bu yüzden namazı terk eden kişiye, "Eğer namaz kılmazsan seni öldürürüz." deriz. Tıpkı inkâr eden bir kişinin öldürülmesi gibi... Nitekim kâfir olan kimseye, "İman etmezsen seni öldürürüz. Çünkü iman, ancak senin sözünle gerçekleşebilecek bir şeydir. Namaz ve iman senin sahip olduğun mallardan farklıdır. Biz malını almayacağız. Çünkü bizim bu hususta hak olan şeyi senden almaya gücümüz yeter, sen istemesen de." deriz.

Eğer birileri bir kimsenin namazı terk ettiğine şahitlik ederlerse, ona şahitlerin söyledikleri karşısında ne diyeceğini sorarız. "Yalan söylüyorlar." derse, onların bilmedikleri bir yerde namaz kılmış olması muhtemel olduğu için adamı tasdik ederiz. Eğer "Unuttum" derse, yine dediğini tasdik ederiz. Adamın sağlıklı olduğu halde oturarak namaz kıldığına şahitlik ederlerse ve adam da "ben hastayım" veya "nafile namaz kılıyordum" diye cevap verirse, yine dediği tasdik edilir, bu şahitlik de buna benzer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları, "Namazı terk eden kişi üç kere tevbe etmeye davet edilir." demişlerdir. Bana göre bu -inşaallah- güzel bir görüştür. Adam üçüncü kere tevbe etmeye davet edildiğinde yine de namaz kılmazsa öldürülür.

Namazı terk eden biri, namaz kılması emredildiği halde "Kılmıyorum" derse, bu kimsenin durumunun ne olacağı hususuyla ilgili olarak bazıları bizden farklı bir görüş benimsemişler ve "Bu adam öldürülmez."

demişlerdir. Bazıları "Ona darp ve hapis cezası veririm." derken kimisi "Hapsederim, ama darp cezası vermem." görüşünü savunmuştur. Kimisi, "Darp cezası veririm, fakat hapsetmem." demiştir. Bu görüşü savunanlar, bu kimsenin hapsedilmesi durumunda namaz kılacağından emindirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: "Namazı terk edeni öldürmem." diyene şöyle derim: İleri sürdüğün bu görüşle aleyhine hüküm verdiğin adam bir fıkıh ehliyse ve "Bu hükümle hata ettin." derse ne yaparsın? Allah'a yemin ederim ki hükmettiğin şeyi, lehine hüküm verdiğin kimseye teslim etmem. Eğer ondan almaya gücün yetiyorsa alırsın. "Eğer gücüm yetmezse, onunla savaşacak kimseyi peşine takarım ve o malı ondan alırım veya onu öldürürüm." sözüne de iltifat etmem. Bu görüşü savunan kimseye, "Senin delilin Ebu Bekir'in zekâtı vermeyenlerle savaşmış olması değil mi?" diye sorarsa ve o da "Evet" derse; o zaman şöyle der: "Zekât, Allah'ın koyduğu bir farzdır, bunu bilmemek mümkün değildir. Senin hükmün ise senin görüşündür, senden başkası da senin yanında veya senden başkasının yanında bundan farklı bir hüküm verebilir. O halde isabet edip etmediğinden emin olmadığın bir görüşe dayanarak nasıl beni öldürebilirsin? Allah'ın koyduğu bir farz olduğunda en ufak bir şüphe bulunmayan zekâtı vermeyenlerin öldürülmesine dayanarak benim bu halimle ilgili olarak nasıl bu kadar net bir şekilde öldürülmeme hükmedebilirsin?" Eğer desen ki: "Benim görüşüm bana göre haktır, bu yüzden seni bu hükme zorlarım."

Şöyle derim: O zaman o adam da sana şöyle der: "Beni bu hükme zorlayabileceğini kim söyledi sana?" Eğer, "Hâkimler, insanları görüşlerine uymaya zorlamak için tayin edilmişlerdir." dersen, o zaman şöyle derim: Adam da sana "Hâkimler, Allah'ın hükmü, Resulullah (s.a.v.)'in sünneti veya üzerinde ihtilaf olmayan şeylerle hükmetmezler mi?" der. Eğer, "Bazen ihtilaflı hükümler de verdikleri olur." dersen, ben de derim ki: Adam sana, "Hâkimlerden birinin, görüşünü reddedenlerle savaştığını hiç duydun mu ki kendine örnek alıyorsun?" derse, muhakkak şöyle dersin: "Buna rastlamadım, ama benim bir hükmüm varsa ve bu hükmüm engellenir-

se bunu engelleyenle savaşırım." Adam da sana der ki: "Kim dedi bunu sana?"

Desen ki: Bir kimse İslam'ı kendisine tebliğ ettiğin zaman kabul etmez ve sana, "Bildim, ama kabul etmiyorum." derse, "Onu hapsederim ve bundan dolayı onu darp ederim." mi dersin? Aslında böyle bir hakkı yoktur. Çünkü dinini değiştirmiştir. Ondan ancak dini ikrar etmesi kabul edilir. Bu durumda şöyle derim: Namazı geçerli sayar mısın eğer dininin bir parçası ise? Çünkü din namazsız olmaz. Nitekim iman da ancak sözlü olarak ikrar etmekle gerçekleşir. Bu durumda kişi ya namazı terk ettiği için öldürülür ya da namazı kıldığı için emin olur. Nitekim senin bazı arkadaşların da "Namazı terk edeni ne hapsederiz ne de ceza olarak darp ederiz." diyor. Bana göre bir kimsenin namazı kılmadığı zahir olursa, artık emin olamaz. Çünkü namaz onun üzerinde bir haktır. Şimdi sen kendi görüşünle, hükmettiğin şeyden kaçındığı için, görüşüne dayalı olarak onu öldürürsün de Allah'ın bir olduğuna ve Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet getirmekten, onun Allah katından getirdiği kitaba iman etmekten sonra Allah'ın koyduğu farzların en açığı olan namazı terk ettiği için öldürmekten mi kaçınıyorsun?

SİHİRBAZ ERKEK VE SİHİRBAZ KADININ HÜKMÜ

Bize Rebi' anlattı ki, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۗ وَلَقَدْ عَلِمُوا

لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ»

"Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) **uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman** (büyü yaparak) **küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve** (özellikle de) **Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen**(sihr)**i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, 'Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz.** (Sihri caiz görüp de) **sakın küfre girme.' demedikçe, kimseye** (sihir) **öğretmiyorlardı. Böylece** (insanlar) **onlardan, kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi.** (Onlar böyle yaparak) **kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi!"** (Bakara, 102)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, ona Hişam b. Urve, ona babası, ona da müminlerin annesi Hz. Aişe (r.anha) rivayet etti: Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:

«يا عائشة أما علمت أن الله أفتاني في أمر استفتيته فيه وقد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم مكث كذا وكذا يخيل إليه أنه يأتي النساء ولا يأتيهن أتاني رجلان فجلس أحدهما عند رجلي والآخر عند رأسي فقال الذي عند رجلي للذي عند رأسي ما بال الرجل قال مطبوب قال ومن طبه قال لبيد بن أعصم قال وفيم قال في جف طلعة ذكر في مشط ومشاقة تحت رعونة أو رعوفة في بئر ذروان قال فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال هذه التي أريتها كأن رءوس نخلها رءوس الشياطين وكأن ماءها نقاعة الحناء قال فأمر بها رسول الله

صلى الله عليه وسلم فأخرج قالت عائشة فقلت يا رسول الله فهلا قال سفيان تعني تنشرت قالت فقال أما الله عز وجل فقد شفاني وأكره أن أثير على الناس منه شرا»

"Ey Aişe! Benden fetvasını istediğin hususta Allah'ın bana fetva verdiğinden haberin var mı? (Resulullah (s.a.v) şu kadar zaman eşleriyle beraber olmadığı halde onlarla beraber olduğunu sanıyordu) *Bana iki adam geldi, biri ayak ucumda, biri de baş ucumda oturdu. Ayak ucumda oturan adam, baş ucumda oturan adama şöyle dedi: 'Bu adama ne olmuş böyle?' Dedi ki: 'Kendisine sihir yapılmış.' O, 'Kim sihir yaptı?' diye sordu. 'Lebid b. A'sam' diye cevap verdi. 'Nerede yapmış?' 'Hurma tomurcuğunun boşluğuna yapmış.* (bir rivayete göre) *tarakla ve tarakta kalan saç kırıntılarına yapmış. Bunu da Zervan kuyusunun ağzına konan veya kuyudan su çekmek için üzerine basılan büyük taşın altına koymuş.'* (Derken Resulullah (s.a.v) geldi ve şöyle buyurdu:) *Gördüğüm şey buydu, hurmalarının başları, şeytanların başlarına benziyordu. Suyunun rengi de kına dökülmüş gibi kırmızıydı."* Sonra Resulullah (s.a.v) sihir yapılan şeyin çıkarılmasını emretti.

Aişe (r.anha) dedi ki: Dedim ki: "Ya Resulallah! Muska yapsaydın ya!" (Süfyan diyor ki: Nuşra'yı/sihir yapılanı iyileştirmek için uygulanan bir tür tedaviyi kastediyor.) Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: "*Şüphesiz Allah beni iyileştirdi. Ben bu hastalıktan bir kötülüğün insanlara etki etmesini istemem.*" Velid b. A'sam, yahudilerin müttefiki olan Beni Ruzeyk kabilesine mensuptu.[244]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan rivayet etti, ona Amr b. Dinar demiş ki: Becale'nin şöyle dediğini duydum: Ömer şöyle bir emir yazdı: "Sihirbaz bütün erkek ve kadınları öldürün..." Biz de üç tane sihirbazı öldürdük.[245]

244 Buhari, 4/48-49; Müslim, 4/1719-1720.
245 İbn Hacer, *el-Feth*, 6/261; Ebu Davud, 3/431.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize kadar ulaşan rivayete göre Resulullah (s.a.v)'in hanımı Hafsa (r.a), kendisine sihir yapan cariyesini öldürttü.[246]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sihir, farklı anlamlar taşıyan genel bir kavramdır. Bu yüzden sihirbaza, "Bize, yaptığın sihri anlat." denir. Eğer sihirde kullandığı sözler açık küfrü ifade ediyorsa, bundan tevbe etmesi istenir. Tevbe etmezse öldürülür ve malı da ganimet olarak alınır. Eğer sihir yaparken kullandığı sözler küfrü gerektirmiyorsa, bilinmeyen bir ifadeyse ve kimseye zarar vermiyorsa, sadece sihir yapması yasaklanır. Tekrar sihir yaparsa tazir cezası verilir. Eğer yaptığı sihrin başkalarını öldürmeksizin başka türlü zarar verdiği biliniyorsa ve taammüden bu sihri yine de yapıyorsa doğrudan tazir cezası verilir. Eğer bir sihir yaparken üzerinde sihir yaptığı kişi ölürse, ona, "Bilerek/kasten adamı öldürdün." denir ve bunun karşılığı olarak kendisi de öldürülür. Ama sihrin etkisiyle ölen adamın akrabalarının diyet olarak sihirbazın malından bir miktar almaya razı olmaları başka. Eğer sihirbaz, "Benim yaptığım bu sihri birilerini öldürmek için yapmıyorum; ancak bazen birileri ölebiliyor, bu adam da benim yaptığım sihir sonucu öldü." derse, bu takdirde kısas olmaksızın doğrudan kendisinden diyet alınır. Eğer, "Ona bir sihir yaptım, bu sihirle hastalandı, ama onun etkisiyle ölmedi." derse, buna karşılık ölen adamın akrabaları onun sihrin etkisiyle öldüğüne yemin ederseler, onlara sadece diyet verilir, kısas alma hakları yoktur.

Yaptığı sihir açık küfür olmadığı sürece sihirbazın malı ganimet olarak alınmaz. Bizim esas aldığımız görüş, Hz. Ömer'in sihirbazların öldürülmesini emretmiş olmasıdır. Yine de doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir. Ama bunun için de sihirbazın kullandığı sözlerin -söylediğimiz gibi- açık şirk anlamına gelmesi gerekir. Hz. Hafsa (r.anha)'nın sihirbaz cariyesinin öldürülmesini emretmesi de böyledir. Hz. Aişe (r. anha)'nın cariyeyi satın alması ve öldürülmesini emretmemiş olması meselesine gelince, öyle anlaşılıyor ki sihrin ne olduğunu bilmiyordu. Bu yüzden cariyeyi satın

246 *Muvatta*, 2/871.

aldı. Çünkü bize göre de böyle bir cariyeyi satın alabilir, sihir yapmamış olsa da. Eğer Aişe (r.anha), cariyenin yaptığı sihrin şirk olduğunu bilseydi, tevbe etmemesi durumunda onu öldürmeyi terk etmezdi veya (inşaallah) öldürmesi için imama teslim ederdi. Hz. Aişe (r.anha)'nın bu anlamı pekiştirici mahiyette Resulullah (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadis, bizim esas aldığımız görüşün dayanağıdır. Yine de doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah, kanı dokunulmaz kılmıştır. Başkalarının mallarını haksız yere almayı yasaklamıştır. Bütün bunlar Allah'a ve Resulüne iman etmekle, Allah'a ve Resulüne iman edenlerin ehl-i kitaba eman vermesiyle güvence altına alınmışlardır. Müslümanlarla anlaşmalı olmayan inkârcıların da inkârlarında aşırıya gitmeleri durumunda kanlarını mubah kılmıştır. Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur:

«فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَآتَوُا الزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ»

"Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir." (Tevbe, 5)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulaziz b. Muhammed rivayet etti, ona Muhammed b. Amr, ona Ebu Seleme, ona da Ebu Hureyre rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«لا أزال أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله فإذا قالوها فقد عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها وحسابهم على الله»

"İnsanlar 'la ilahe illallah/Allah'tan başka ilah yoktur' deyinceye kadar onlarla savaşırım. Bu sözü söyledikten sonra artık kanları ve malları benden yana güven içindedir, ama hak etmeleri başka. Hesapları ise Allah'a aittir."[247]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah'ın istediği şey, putperest Arapların ve benzeri ehl-i kitap olmayan toplulukların tevbe etmemeleri, namaz kılıp zekât vermemeleri halinde öldürülmeleridir. Biri dese ki: "Buna ilişkin delilin nedir?" Deriz ki: Yüce Allah'ın şu ayetidir:

«قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ»

"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) **kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın."** (Tevbe, 29)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şirk üzere yaşamaya devam eden bir kimse, ancak İslam'a girmekle bundan kurtulabilir. Bu halde olanların da sadece erkekleri öldürülür, kadınları değil.

İSLAM'DAN DÖNENLER (İRTİDAT EDENLER)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Buluğ çağına ermiş bir erkek veya kadın şirkten imana dönse, sonra da imandan şirke dönse tevbe etmeye davet edilir. Tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Tevbe etmezse öldürülür.

Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur:

247 Bkz. (619) nolu hadisin tahrici.

«يَسْئَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

"Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yetirse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşmaya devam ederler. Sizden, kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da, ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar." (Bakara, 217)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim arkadaşlardan güvenilir (sika) biri anlattı, ona Hammad, ona Yahya b. Said, ona Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf, Osman b. Affan'dan şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«لا يحل دم امريء مسلم إلا بإحدى ثلاث كفر بعد إيمان أو زنا بعد إحصان أو قتل نفس بغير نفس»

"Bir Müslümanın kanı, şu üç gerekçenin dışında helal olmaz: İman ettikten sonra küfre dönmek, evlendikten sonra zina etmek ve bir cana karşılık olmaksızın birini öldürmek."[248]

248 Ebu Davud, 4/640-641; Tirmizi, 4/460-461; Nesai, 7/91-92; İbn Mace, 2/847; Buhari, 4/268; Müslim, 3/1302-1303.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı, ona Eyyub b. Ebu Temime, İkrime'den naklen şöyle rivayet etti: İbn Abbas, Hz. Ali (r.a.)'ın mürtedleri veya zındıkları yaktığını duyunca şöyle dedi: "Ben olsaydım onları yakmazdım, ama öldürürdüm. Çünkü Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"من بدل دينه فاقتلوه / *Dinini değiştireni öldürün.*"

Onları yakmazdım, çünkü Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"لا ينبغي لأحد أن يعذب بعذاب الله / *Bir insan, bir başkasına Allah'ın azabıyla azap edemez.*"[249]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den naklen şöyle rivayet etti:

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "من غير دينه فاضربوا عنقه / *"Bir kimse dinini değiştirirse boynunu vurun."*[250]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yahya b. Said'in rivayet ettiği hadis sabittir. Bugüne kadar hadis ehlinin bundan başka iki hadis daha sabitlediklerini görmedim. Ne Zeyd'in rivayet ettiği hadisin sabit olduğunu söylediler -munkatı olduğu için- ne de ondan önceki hadisi.

Hz. Osman (r.a)'ın Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiği *"iman ettikten sonra küfre dönmek"* ve *"dinini değiştireni öldürün"* ifadeleriyle dinini, yani hak din olan İslam'ı değiştirip başka dine girenler kastediliyor. İslam'dan başka bir dinden çıkıp yine İslam'dan başka bir dine girenler kastedilmiyor. Çünkü İslam'dan başka bir dinden çıkıp İslam'ın dışındaki bir dine giren kimse, bir batıldan başka bir batıla dönmüştür. Batıldan çıktığı için de öldürülemez. Bir kimse ancak hak dinden çıkarsa öldürülür. Çünkü batıl dinden çıkan kimse Allah'ın, mensuplarına cenneti, terk edenlerine de cehennemi zorunlu kıldığı hak din üzere değildi. Bilakis bağlı kalmaya devam etmesi durumunda cehennemle cezalandırılacağı bir din üzereydi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

249 Buhari, 2/363.
250 *Muvatta*, 458; Nesai, 2/301-302.

"إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الْإِسْلَامُ" / **"...Allah katında din İslam'dır..."** (Al-i İmran, 19)

«وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِيناً فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) **ondan kabul edilmeyecek ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır."** (Al-i İmran, 85)

«وَوَصَّى بِهَا إِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ»

"İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: 'Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslâm'ı) **seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak ölün.' dedi."** (Bakara, 132)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mürted bir erkek veya kadın öldürüldüğü zaman malları ganimet olarak devlet hazinesine intikal eder. Müslüman ya da zımmî hiç kimse bu mallara mirasçı olamaz. Bu malları mürtedlikleri esnasında kazanmalarıyla bundan önce kazanmış olmaları arasında fark yoktur. Mürtedlerin, evlerine girmeleri yasaklansa da, yasaklanmasa da, gidip daru'l-harbe katılsalar da, İslam yurdunda ikamet etmeye devam etseler de çocukları esir alınmaz. İslam'ın dokunulmazlık hükmü onlar açısından din ve özgürlük olarak sabittir. Babalarının dinlerini değiştirmiş olmasında onların bir suçu yoktur. Hem miras bırakırlar, hem de cenaze namazları kılınır. Onlardan temyiz yaşına erenlere İslam tebliğ edilir, kabul etmezlerse öldürülürler.

Eğer anlaşmalı olduğumuz bir topluluğa mensup bir kimse irtidat ederse ve bu kimse bir yerde alıkonmuşsa ya da kaçıp küfür yurduna sığınmışsa ve bu kimsenin anlaşmanın geçerli olduğu süre içinde doğan çocukları yanımızda bulunuyorsa onları esir almayız. Bu çocuklar buluğ çağına erdiklerinde onlara, "İsterseniz sizinle anlaşma yaparız, aksi takdirde eski

anlaşmayı bozarız. Dolayısıyla İslam diyarının dışına çıkın, çünkü siz artık harp ehlisiniz." denir.

Müslümanlardan ve zımmilerden irtidat edenlerin irtidat sürecinde doğan çocukları esir alınmaz. Çünkü babaları da esir alınmamışlardır. Yaşadığı sürece de mallarından bir şey alınmaz. Eğer mürted olarak ölürse veya öldürülürse malını ganimet olarak devlet hazinesine katarız. İslam'a tekrar dönerse malları kendisinindir.

Bir adam veya kadın İslam'dan irtidat ederse -hangisi olursa olsun- tevbe etmeye çağrılır. Rivayetlerin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla irtidat ettiği yerde tevbe etmesi istenir. Tevbe etmezse öldürülür. Yine rivayetlerden, tevbe etmesi için belli bir süre tanınabileceği ihtimali de anlaşılıyor.

Bize Malik rivayet etti, ona Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abdulkadir, ona da babası şöyle rivayet etmiş: Ebu Musa el-Eş'ari tarafından bir adam Hz. Ömer'e takdim edildi. Hz. Ömer insanların durumunu sordu, adam anlattı. Sonra şöyle dedi: "Sizde uzak diyarlardan gelen yeni bir haber var mı?"

"Evet, bir adam Müslüman olduktan sonra tekrar küfre döndü." dedi. Ömer: "Ne yaptınız ona?" diye sordu. "Yakaladık ve boynunu vurduk." dedi. Ömer de şöyle dedi: "Adamı üç gün kadar hapsetseydiniz, her gün çörek yedirseydiniz ve bu arada tevbe etmeye çağırsaydınız olmaz mıydı? Belki de adam tevbe eder ve Allah'ın emrine uymaya geri dönerdi. Allah'ım! Ben orada değildim. Böyle bir şeyi emretmedim ve haber aldığımda da bundan hoşnut olmadım."[251]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mürtedin üç gün hapsedilmesiyle ilgili iki farklı görüş vardır:

Birincisi: Şöyle denmesidir: Peygamberimiz (s.a.v)'in *"Kişinin kanı şu üç gerekçeden dolayı helal olur: İmandan sonra küfre dönmek..."* dediği sabittir. Mürtedin durumu da imandan sonra küfre dönmektir. Hak olan

251 *Muvatta*, 459.

dinini değiştirmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) belli bir süre adama mühlet verilmesini de emretmemiştir.

Biri şöyle de diyebilir: "Yüce Allah, azabına uğratmaya hükmettiği bazı kimselerin cezasını evlerinde üç gün beklemeleri şeklinde ertelemiştir."

Ona şöyle cevap verilir: Yüce Allah'ın kendisine isyan eden kullarına yönelik azabı ile imamların (devlet başkanlarının) ikame etmekle yükümlü oldukları Allah'ın hukuku arasında fark vardır.

Biri, "Bunun delili nedir?" diye sorarsa, ona denir ki: Bunun delili yüce Allah'ın, kendisini inkar eden ve isyan eden kullarına mühlet vermeyi ilişkin olarak yürürlüğe koyduğu hükümdür (sünnetullahtır).

Denilebilir ki: Diyelim ki irtidat eden kişiye uzun veya kısa bir süre mühlet verdik. Bu durumda bazı kimseler onu bir an önce cezalandırmak isteyeceklerdir. Bazısı ise daha alçaltıcı ahiret azabına havale edilmesini isteyecektir. O zaman da Allah, hükmünü irade ettiği gibi icra edecektir. Kimse de verdiği hükümden dolayı O'nu sorgulayamaz ve O, hesabı çabuk görür. Ama bu yetki Allah'ın hukuku söz konusu olduğunda kullarından hiç kimseye verilmemiştir. Dolayısıyla tevbe etmesi ve eski haline gelmesi için kendisine üç gün mühlet verilen kişiden hayatı boyunca umut kesilmez. Çünkü tevbe etmesinden ümit kesilen biri daha sonra bir vesileyle tevbe edebilir. Ya da sıkıştırılması ondan iyice umut kesilmesine yol açar. Bu da bir mecliste yapılır. Kuşkusuz bu yaklaşım doğrudur. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir. Hz. Ömer'den "Onu üç gün gözetim altında tutsaydınız ya..." şeklinde rivayet edilen hadisin sabit olmadığını sanıp irtidat eden kimseye mühlet verilmemesi gerektiğini söyleyen kimse ile hadis sabit olsa da ayrıntılı olarak bilmediği için irtidat eden kimsenin üç gün bekletilmeksizin öldürülmesi durumunda bunun sorumluluğunu olmayacağını düşünen kimseyle benzeşmektedir.

İkincisi: İrtidat eden kişi üç gün hapsedilir. Bu görüşü savunanlar Hz. Ömer'in bunu emretmiş olmasını delil olarak gösteriyorlar. Buna göre irti-

dat, had cezasının uygulanmasını gerektiren bir suçtur, dolayısıyla imamın bu cezayı bir müddet ertelemesi, kınanmasını gerektirmez.

er-Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* başka bir yerde de şöyle demiştir: İçinde bulunulan namazın vakti sona ermedikçe irtidat eden kişi öldürülmez. Namaz vakti henüz bitmemişken "Kalk, namaz kıl." denir. Eğer namaz kılmazsa öldürülür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim arkadaşlarımız mürtedle ilgili olarak farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimisi, "Fıtrat üzere doğan, sonra pratik hayatta tatbik edilen kuralları bulunan veya bulunmayan bir dine giren kimse tevbe etmeye çağrılmaz, doğrudan doğruya öldürülür." demişlerdir. Kimileri de, "İster fıtrat üzere doğsun, ister sonradan İslam'a girmiş olsun, bunlardan hangisi dininden dönüp yahudiliğe, hıristiyanlığa veya pratik hayatta tatbik edilen kuralları bulunan başka bir dine girsin, tevbe etmeye çağrılır ve eğer tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Tevbe etmezse öldürülür. Eğer adam zındıklık gibi hayatında fiilî olarak tatbik etmesini gerektirecek bir kuralı olmayan bir dine girerse öldürülür ve tevbe etmesi beklenmez. Bunlardan hangisi irtidat ederse tevbe etmeye davet edilir. Eğer tevbe ederse, tevbesi kabul edilir, etmezse öldürülür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben de bu görüşü benimsiyorum. Biri, "Niçin bu görüşü tercih ettin?" diye sorsa, ona şöyle cevap verilir: Çünkü mürtedin kanının mubah olmasını gerektirdiğini söylediğim şey, yüce Allah'ın, kâfirlerin ve müşriklerin kanının mubah olmasına sebep kıldığı şeyin aynısıdır. Sonra, Resulullah (s.a.v)'in, *"imandan sonra küfre dönmek..."* hadisi vardır. Hiç kuşkusuz kişinin ağzından çıkan küfür sözü, kanının akıtılmasını gerektirir. Evli kimsenin zina etmesinin kanının dökülmesini gerektirdiği gibi... Böylece ağzından çıkan ve kanının akıtılmasını gerektiren küfür kelimesi gibi bir gerekçeyle de kişi öldürülür. Artık bu söz hangi küfürle ilgiliyse; kişinin, kendisinden sadır olan bir küfürden dolayı mutlaka kanının akıtılması vacip olur. Ama küfür sözünün biri tarafından ondan aktarılması istenirse, bundan kaçınılır/yani öldürülmesi istenmez. Bize göre bununla ilgili iki anlamdan en iyisi budur.

Çünkü Peygamber Efendimizin (s.a.v) İslam dininden dönen bir mürtede ölüm cezası verdiği rivayet edilmiştir.[252]

Ebu Bekir (r.a.), mürtedleri öldürmüştür.

Hz. Ömer (r.a.) da Tulayha ve Uyeyne b. Bedr kardeşleri ve bazı kişileri (mürted oldukları) için öldürtmüştür.[253]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Terk ettiğim bu iki görüş yukarıda yer verdiğim iki görüşle bir değildirler. Çünkü Resulullah (s.a.v)'den, ikisinden farklı rivayetler de gelmiştir.

Kullar, söz ve fiil gibi zahirî şeylere bakarak hüküm vermekle yükümlüdürler, insanların vicdanlarında gizlediklerinin sevabını takdir etmek ise Allah'a aittir, mahluklara/yaratılmışlara değil. Nitekim yüce Allah, Peygamberine hitaben şöyle buyurmuştur:

«إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ»

"(Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, 'Senin, elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz.' derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah, o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yaptılar da insanları Allah'ın yolundan çevirdiler. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür! Bu, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleri, bu yüzden de kalplerine mühür vurulması sebebiyledir. Artık onlar anlamazlar." (Münafikun, 1-3)

252 Buhari, 2/16; Müslim, 2/989-990.

253 Bu rivayete İmam Şafiî'den başkasının eserinde rastlamadım. İbn Esir'in *el-Kamil* adlı eserinde (2/230) aksini gösteren rivayet vardır. Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir (Muhakkik).

"Allah, o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder." ifadesine "Allah onların samimi olmadıklarına şahitlik eder." şeklinde anlam verilmiştir. **"Bu, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleri sebebiyledir."** ifadesine de "sonra imandan döndüklerini izhar ettiler" anlamı verilmiştir. Nitekim yüce Allah başka bir ayette şöyle buyurmuştur:

«يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ»

"Bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü söylediler ve (sözde) Müslüman olduktan sonra inkâr ettiler. Ayrıca başaramadıkları şeye (Peygamber'i öldürmeye) **de yeltendiler. Sırf, Allah ve Resûlü kendi lütfu ile onları zengin kıldığı için intikam almaya kalktılar. Eğer tevbe ederlerse, kendileri için hayırlı olur. Şayet yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada ve ahirette elem dolu bir azaba çarptıracaktır. Artık onlar için yeryüzünde ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır."** (Tevbe, 74) Dolayısıyla o küfür sözünü söylemediklerini izhar ettikleri yeminle ifade ettikleri için kanlarının dökülmemesini sağladılar.

"Yeminlerini kalkan yaptılar." ifadesi de imanı izhar etmenin öldürülmeye karşı bir kalkan işlevi gördüğünü gösteriyor. İnsanların içlerinde gizledikleri sırları bilmek ise sadece Allah'a hastır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Hassan anlattı, ona Leys b. Sa'd, ona İbn Şihab, ona Ata b. Yezid el-Leysi, ona Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar, Mikdat'tan naklen şöyle rivayet etmiştir: Dedim ki: "Ya Resulallah! Kâfirlerden bir adamla karşılaşsam ve bu adam bana saldırsa, kılıcıyla vurup bir elimi kesse, sonra benden kaçıp bir ağaca tırmanıp sığınsa ve 'Ben Allah'a teslim oldum (Müslüman oldum).' dese, bu

sözünden sonra onu öldürebilir miyim?" Resulullah (s.a.v), *"Hayır, onu öldüremezsin."* dedi. Dedim ki: "Ya Resulallah! Adam benim bir kolumu kesmiş ve bunu yaptıktan sonra Müslüman olduğunu söylüyor?" Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Onu öldüremezsin. Eğer onu öldürürsen, o, senin onu öldürmezden önceki konumunda, sen de onun o sözü söylemezden önceki konumunda olursun."*[254]

er-Rebi' şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'ın, *"Eğer onu öldürürsen, o, senin onu öldürmezden önceki konumunda, sen de onun o sözü söylemezden önceki konumunda olursun."* sözünün anlamı (inşaallah) şöyledir: O, senin kanının dokunulmaz olduğu konumunda, sen de onu öldürmek suretiyle, tıpkı onun o sözü söylemezden önceki hali gibi kanının dökülmesinin helal olduğu konumda olursun.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in münafıklarla ilgili sünneti şu hususlara delalet etmektedir:

1- Bir kimse iman ettikten sonra küfre dönmüş olmaktan tevbe ederse, öldürülemez.

2- Münafıklar yahudiliğe, hıristiyanlığa, mecusiliğe veya izhar ettikleri başka bir dine dönmedikleri halde, içlerinde küfrü gizleyip Müslüman görünmekten ötürü kanları dokunulmazlık kazanmıştı. Böyle oldukları halde Resulullah (s.a.v) onlarla zahiri esas olarak Müslümanlık hükümlerini icra etmiştir. Onlar da Müslümanlarla evlenebiliyor, Müslümanlara varis olabiliyorlardı. İçlerinde savaşa katılanlar ganimetten pay da alıyorlardı. Müslümanların mescidine girebiliyorlardı.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah'ın, iman ettikten sonra küfre döndüğünü haber verdiği kimsenin imandan dönüşünden daha şiddetli ve küfründen daha açık bir şey olamaz.

Biri dese ki: Yüce Allah onların içlerinde gizledikleri sırlarını haber vermiştir, belki de insanlar bunları bilmiyorlardı. Dolayısıyla bazıları onların imandan *küfre* döndüklerine şahitlik etmiş, bazıları bu şahitlikten

254 Buhari, 3/95; Müslim, 1/95.

sonra durumlarını ikrar etmiş, bazıları ise böyle bir şahitlik olmaksızın ikrar etmişlerdir. Kimisi de şahitlikten sonra da böyle bir durumu inkâr etmişlerdir. Böylece yüce Allah da onlar hakkında zahirî sözlerini esas alarak haber vermiş ve şöyle buyurmuştur:

«وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا»

"Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar, 'Allah ve Resulü bize, ancak aldatmak için vaadde bulunmuşlar.' diyorlardı." (Ahzab, 12)

Buna göre bunların tümü bu sözleri söylemişler, sözlerinin arkasında durmuşlar veya inkâr etmişler veya ikrar etmiş ve ardından İslam'ı izhar etmişler ya da İslam'ı izhar etmeyi de terk etmişler, ama yine de öldürülmemişlerdir.

Biri dese ki: Yüce Allah onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

«وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ»

"Onlardan ölen hiçbirine asla namaz kılma ve kabrinin başında durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler." (Tevbe, 84) Bunun nedeni şudur: Resulullah (s.a.v)'in birine namaz (cenaze) kılması, sair insanların kılmasından farklıdır. Çünkü bir, Peygamberimiz (s.a.v)'in cenaze namazını kıldığı kimselere Allah'ın sahip ve rahmet etmesini umuyoruz. Nitekim yüce Allah, münafıklar hakkında şu hükmü vermiştir:

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا»

"Şüphesiz münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı da bulamazsın." (Nisa, 145) Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur:

«اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ»

"Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez)**. Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların Allah ve Resulünü inkâr etmiş olmaları sebebiyledir. Allah, fasık topluluğu doğru yola iletmez."** (Tevbe, 80)

Biri dese ki: "Resulullah (s.a.v)'in onlara namaz kılmasının yasaklanması bağlamında Resulullah (s.a.v)'in namazı ile onun dışındaki Müslümanların namazının farklı olduğuna ilişkin delil nedir?" Deriz ki: Resulullah (s.a.v), Allah'ın doğrudan kendisine yönelik bir nehyiyle onlara namaz kılmaktan kaçınmıştır. Buna karşın yüce Allah da, Resulü de diğer Müslümanları bundan menetmedikleri gibi mirasçılarını da miraslarını almaktan menetmemişlerdir.

Biri dese ki: Onları öldürmeyi terk etmek, özel olarak Resulullah (s.a.v)'e verilmiş bir haktır. Dolayısıyla bu da Resulullah (s.a.v)'e has diğer hükümler kapsamına girer. Bu yüzden Resulullah (s.a.v)'in öldürmediği veya öldürdüğü kimselerle ilgili olarak "Bu sadece ona özgü kılınmış bir husustur." denir. Başkası içinse böyle bir yetki yoktur. Ancak Peygamber (s.a.v)'e has kılındığına dair delil getirilmesi başka. Aksi takdirde benzeri olaylarla ilgili olarak insanların genelinin Peygamber (s.a.v)'i izlemesi durumu gerçekleşmez. Bunun için de Peygamber (s.a.v)'e has kılınan hükümlerin açıklanması veya buna ilişkin bir haberin delaletinin getirilmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu münafıklar, hidayet imamları Ebu Bekir, Ömer ve Osman zamanında da yaşıyorlardı. İmamlar onların kim olduklarını da biliyorlardı. Buna rağmen onlardan tek kişiyi

bile öldürmediler. Zahirde İslam hükümlerinin onlara tatbik edilmesine engel olmadılar. Çünkü Müslüman görünüyorlardı.

Biri öldüğünde Ömer, Huzeyfe b. Yeman'ı gözlerdi. Eğer Huzeyfe oturmasını işaret etse o da oturur ve cenaze namazını kılmazdı. Huzeyfe'nin bu işareti, ölen kişinin münafık olduğunu gösteriyordu. Buna rağmen Ömer, herhangi bir Müslümanın ölen münafığın cenaze namazını kılmasına da engel olmazdı. Sadece kendisi namaza katılmaz ve yerinde otururdu. Çünkü Ömer'in, münafık olmayan birinin cenaze namazını kılmaması da mubahtı, namazı kılacak başka birilerinin bulunması yeterliydi.[255]

Bir adam, -mesela- İslam'dan dönüp hıristiyanlığa geçebilir, sonra hıristiyanlıktan döndüğüne dair zahiren tevbe edebilir. Ama içten hâlâ hıristiyanlık üzere olabilir. Çünkü hıristiyanlara karışmadan, kiliseye gitmeden de gizlice hıristiyanlığını sürdürmesi onun açısından mümkün olabilir. Dolayısıyla zahiren tevbe ettikten sonra, izhar etmediği bir dine dönmüş olmasından ötürü biri çıkıp da "Sözünden başka tevbe ettiğine dair bir delil görmüyorum." diyemez. Oysa kişi hıristiyanlığa da, izhar ettiği başka bir dine de girebilir ve İslam'dan döndüğünü açıklamadan önce içinde irtidat etmiş olabilir.

Biri dese ki: Ben bundan sorumlu değilim, sadece zahirden sorumluyum; gaybı bilmek Allah'a aittir. Açıktan söyledikten sonra imana dair sözü kabul ederim ve bu sözü söyleyen kimseyi imana nispet ederim. Kişi bu söze göre amel ettiği sürece ben de ona bu söz esasında muamele ederim. Bu da herkes açısından geçerlidir ve arada herhangi bir farklılık olmaz. Bu bağlamda insanlara farklı şekilde muamele etmek, ancak delille mümkün olabilir. Allah ve Resulünün farklı bir kategoriye koyduğu kimseler başka. Biz bu konuda yüce Allah'ın münafıklara dair farklı bir hükmünü bilmiyoruz ve Resulullah (s.a.v.)'in de münafıklar arasında farklı hükümler verdiğine ilişkin bir kanıt da yoktur.

255 *Marife*, 6/303-304.

Allah'ın ve Resulünün hükümleri, hiç kimsenin bir başkası hakkında zahirden başka bir esasa dayalı olarak hükmedebileceğine ilişkin herhangi bir delil içermemektedir. Zahir de kişinin ikrar ettiği veya kendisinden sadır olduğuna ilişkin kesin kanıtın ortaya koyduğudur.

Dolayısıyla -açıkladığımız gibi- münafıklara ve Mikdad'ın Resulullah (s.a.v.)'den hakkında fetva istediği ve şirk üzereyken kolunu kesmesi, sonra da Müslüman olduğunu ilan etmesi durumunda ne yapması gerektiğini sorduğu kişi hakkındaki delil, Resulullah (s.a.v)'in hadisidir. Yine Resulullah (s.a.v)'in, *"Kalbini mi açıp içine baktın?"* şeklindeki sözü de "Ancak zahire göre hüküm verebilirsin." demektir.

Resulullah (s.a.v), huzurunda lanetleşen evli çiftle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

«إن جاءت به أحمر كأنه وحرة فلا أراه إلا قد كذب عليها وإن جاءت به أديعج جعدا فلا أراه إلا قد صدق»

"Eğer kadın kızıl çehreli, sıska bir çocuk doğurursa adamın yalan söylediğini düşünürüm, şayet kadın siyah bedenli, iri gözlü, kalçası büyük bir çocuk doğurursa adamın doğru söylediğini düşünürüm." Daha sonra kadın çirkin sıfatlı bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), "إن أمره لبين لولا ما حكم الله / *"Eğer Allah'ın hükmü olmasaydı adamın durumu açıktır."* buyurdu.[256]

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«إنما أنا بشر وإنكم تختصمون إلى فلعل بعضكم أن يكون ألحن بحجته من بعض وأقضي له على نحو ما أسمع منه فمن قضيت له بشيء من حق أخيه فلا يأخذ به فإني إنما أقطع له قطعة من النار»

256 Buhari, 4/263; Müslim, 2/1134.

"Ben yalnızca bir insanım. Hakkınızda hüküm vermem için bana müracaat ediyorsunuz. Bazılarınız bazılarınıza göre daha etkili bir dille deliller ortaya koyabilir ve ben de işittiklerim doğrultusunda karar veririm. Biriniz lehine karar verdiğimde bu, kardeşinin hakkının kendisine geçmesini gerektiriyorsa onu almasın. Çünkü böyle bir durumda ben ona ancak bir ateş parçası sunmuş olurum."[257]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bütün bunlar açıkça gösteriyor ki Resulullah (s.a.v), ancak zahire göre hüküm vermiştir. Dolayısıyla ondan sonraki yöneticilerin ancak zahire göre hüküm vermeleri çok daha gerekli olur. İnsanların içlerinde gizledikleri sırları Allah'tan başka kimse bilemez. Zan yürütmekse insanlara haram kılınmıştır. Zanna göre hükmetme yetkisi hiç kimseye verilmemiştir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam veya kadın İslam'dan irtidat ederse, sonra da kaçıp daru'l-harbe veya başka bir yere sığınırsa ve kişinin eşleri, ümmü veledleri (çocuk sahibi oldukları için azat olan kadınları), azatlık sözleşmesi yapan köleleri (belli bir miktarda mal vererek özgürlüğünü kazanma sözleşmesi yapanlar/ mukateb), özgürlüklerini ölümünden sonra kazanmaları sözünü verdiği köleleri (mudebber), sair köleleri (memalik), malları, sürüleri, arazileri, alacakları ve borçları varsa; kadın, eşlerine iddet beklemelerini emreder ve bu sırada adamın malından onlara nafaka bağlar. Adam tevbe ederek geri dönerse ve eşleri de hâlâ iddet bekliyorlarsa, nikâhı geçerli olur. Eğer eşlerinin iddeti bitmeden tevbe ederek gelmemişse, geldiği sırada iddetleri de tamamlanmışsa artık nikâh akitleri fesholmuş olur. O kadınlar diledikleri biriyle evlenebilirler. Ümmü veledler ise beklerler. Adam tevbe ederek dönerse onun mülkü olmaya devam ederler. O bekleme sırasında adamın malından onlara nafaka bağlanır. Adam ölürse veya öldürülürse onlar da özgür kalırlar. Kendisiyle azatlık sözleşmesi yapmış kölelerinin sözleşmeleri geçerli olur ve azat kalmak karşılığında vermeye söz verdikleri taksitlerini ödemeye devam

[257] İbn Mace, 2/777; Buhari, 2/195; Müslim, 3/1337.

ederler. Eğer taksitleri ödeyemeyecek durumda iseler yeniden köle olurlar. Kadı, geriye kalan diğer kölelerine bakar, eğer onları tutmak adamın malının artmasını sağlıyorsa, tutmaya devam eder. Ya da vergisiyle, zanaatıyla yahut malın zayi olmasını engellemesiyle malın artmasını sağlayanları köle olarak tutmaya devam eder. Şayet köleleri tutması adamın malını eksiltiyorsa yahut bazılarını tutması malını azaltıyorsa, malının eksilmesine neden olan köleleri satar. Sürüleri, arazileri, evleri ve köleleri hususunda da böyle davranır. Adamın alacaklarını tahsil eder, borçlarını öder. Adam tevbe edip geri dönerse kalan mallarını teslim eder. Eğer mürted olarak ölür veya öldürülürse malından geriye kalanı ganimet olarak beytu'l-mâle devredilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam irtidatı esnasında diyet gerektiren (adam öldürme veya yaralama gibi) bir suç işlerse, diyet onun malından verilir. Ama kendisine karşı bu türden bir suç işlenirse kanı heder olmuştur. Çünkü kanı mubahtır. Kanı mubah olduktan sonra geri kalan varlığının mubah olması daha önceliklidir.

Eğer irtidat ettiği sırada kölelerinden birini azat ederse azatlık hali askıya alınır; ama köle kendi adına mal kazanmaya devam eder ve malı da bekletilir. Şayet adam ölürse azat ettiği kişi köle olarak kalır, malı da kendisi gibi beytu'l-mâle ait olur. Eğer adam tevbe etmiş olarak dönerse, kölesi azat olur, azat edildikten sonra kazandıkları da kendisine aittir.

Eğer adam irtidat ettiği esnada bir mal varlığını ikrar ederse, bu mal azatlıkla ilgili olarak söylediğimiz muameleye tâbidir. Aynı durum sadaka olarak verdiği mal için de geçerlidir.

Eğer herhangi bir malını hibe ederse, hibesi caiz olmaz. Çünkü hibe, ancak malın doğrudan teslim edilmesiyle gerçekleşir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri dese ki: "İrtidat eden adamla malının velayeti kendisinden alınan kimse arasında ne fark var; adam köle azat ediyor, azat edişi geçersiz sayılıyor; sadaka veriyor, sadakası geçersiz sayılıyor. Velayet yetkisinden alıkonduktan sonra bunları yapamaz zaten?"

Aralarındaki fark şudur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۚ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا»

"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) **deneyin, eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler** (ve malların geri alacaklar) **diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin.** (Velilerden) **kim zengin ise** (yetim malından yemeğe) **tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde** (hizmetinin karşılığı kadar) **yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter."** (Nisa, 6) Allah'ın verdiği hüküm şudur: Yetimler buluğ çağına erinceye ve reşid oldukları anlaşılıncaya kadar mallarının idaresi kendilerine verilmez. Bu da gösteriyor ki bu hususta bir yetkileri yoktur; Allah'ın rahmeti gereği malları kendilerinden alıkonmuştur, tamamen hayatları boyunca yararlarına olacak şekilde. Dolayısıyla kendileri için gerekli olmayan, geçimleri için de bir yarar sağlamayan hususlarda mallarını harcamamış/sarfetmemiş olurlar. Böylece bu anlamda yaptıkları harcamalar geçersiz sayılır. Çünkü bu, azat etmeyi veya sadaka vermeyi gerektiren bir durum değildir. Dolayısıyla mürtedin malına, yetimin malına benzer bir amaçla el konulmuş değildir. Ya da müşrik olduğu halde bu mal onundur, anlamına gelmez. Çünkü adamın şirk üzere bırakılması caiz olacak şekilde bir durum söz konusu olsaydı, malı üzerindeki tasarrufu da serbest bırakılırdı. Çünkü biz müşriklerin mallarına velayet etme yetkisine sahip değiliz. Bu yüzden mürtedin de İslam'a tekrar dönmesi halinde malının üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunmasını caiz görürüz. Eğer ölünceye veya öldürülünceye kadar dönmezse, İslam'a dönmediği sırada elimizde olan malını ganimet olarak beytu'l-mâle devretme

yetkimiz vardır. Eğer biri dese ki: "Malı eski halinde kalmaz mı?" Deriz ki: Malı şarta bağlıdır.

MÜRTED İLE İLGİLİ İHTİLAFLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları şöyle demişlerdir: "Bir kadın İslam'dan dönerse hapsedilir, öldürülmez."

Ben de bu görüşü savunanlara dedim ki: Bu dediğin bir rivayete mi dayanıyor, yoksa kıyas mı yapıyorsun?

Dedi ki: "İbn Abbas'tan gelen bir rivayete dayanıyor. Ki İbn Abbas ilim ehlinin en iyilerindendir ve bu hususta söz söyleyecek yetkinliğe sahiptir."

Dedim ki: Bunu diyen yanılıyor. Çünkü aynı düzeydeki ilim ehlinden, bu görüşü geçersiz kılan çok daha fazla rivayet vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sizin bazı hadisçileriniz Ebu Bekir (r.a.)'ın, İslam'dan dönen kadınları öldürdüğünü rivayet etmişlerdir. Eğer, ancak hadis ilmi ehline göre zayıfsa bu rivayetler onları delil olarak gösteremeyiz.

Dedi ki: Ben bunu sünnete kıyas yaparak söylüyorum.

Dedim ki: Bunu hatırlıyorum.

Dedi ki: Resulullah (s.a.v), daru'l-harb'deki kadınların ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir. Eğer kadınlar daru'l-harb'de öldürülmüyorlarsa kendileriyle ilgili İslam'ın dokunulmazlığının sabit olduğu daru'l-İslam'da öldürülmemeleri çok daha evladır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Daru'l-harb'in hükmü daru'l-İslam'ın hükmüne benzer mi?

Dedi ki: Aralarında ne fark var?

Dedim ki: Aralarında fark olduğunu sen söylüyorsun.

Dedi ki: Nerede?

Dedim ki: Sana göre pir-i fani ve inzivaya çekilmiş bir rahip, daru'l-harb'de öldürülür mü?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: Peki, bir adam irtidat ederek rahip olursa veya irtidat edip inzivaya çekilirse onu öldürür müyüz?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Niçin? Bunlar da daha önce İslam'ın dokunulmazlığına sahipken sonra kafir olmadılar mı? Niye kanlarını dokunulmaz saymıyorsun?

Dedi ki: Çünkü bunları öldürmek bir had cezasının uygulanmasıdır, benim bu cezayı geçersiz kılma yetkim yoktur.

Dedim ki: Gördün mü had ile ilgili olarak verdiğin hükmü? Şimdi biz bu hükmü kadınlarla ilgili olarak ıskat edebilir miyiz? Ya kısas, el kesme, recm ve celde cezalarının uygulanması için ne dersin? Müslüman kadınlarla Müslüman erkekler arasında bu hususta bir fark var mıdır?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: O halde hangi gerekçeyle irtidat eden kadına irtidat haddini uygulamıyorsun?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (Yine) ona dedim ki: Daru'l-harb'den bir kadının malını ganimet olarak alır mısın, onu esir eder misin, cariye olarak alıkoyar mısın?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Peki, bunu daru'l-İslam'daki mürted kadına uygular mısın?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: O halde iki açıdan birbirlerine benzemeyen şeyleri nasıl birbirleriyle kıyas edebiliyorsun?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları şöyle demişlerdir: Bir adam İslam'dan döner ve bundan dolayı öldürülürse veya irtidat üzere ölürse yahut kaçıp daru'l-harbe sığınırsa, mirasını Müslüman mirasçıları arasında paylaştırırız. Belli bir süre için aldığı borçlarını öderiz. Sahip olduğu ümmü veledleri ve azat oluşlarını kendi ölümüne bağladığı kölelerini azat ederiz. Eğer adam tekrar İslam'a dönerse, daha önce verdiğimiz hiçbir hükümden dönmeyiz. Ancak mirasçılarından birinin yanında hâlâ malından bir şey kalmışsa onu kendisine iade ederiz, çünkü onun malıdır. Ama miras payı olarak mirasçılarına verdiğimiz malın mirasçılar tarafından harcanan kısmının tazminini öngörmeyiz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu görüşü savunanların en yüksek konumunda olan birine dedim ki: Sana göre ilmin dört aslı vardır. Bu usullerden en gereklisi ve her zaman esas alınıp terk edilmemesi gerekeni de Allah'ın Kitabı ve Peygamberi (s.a.v)'nin sünnetidir. Ama görüyorum ki sen bunların hilafına hareket ediyorsun. Sonra, sana göre Kitap ve Sünnetten sonra esas alınan ilmî usul, kıyas ve akıldır. Ama sen kıyas ve akla da muhalefet ediyor, bu konuda çelişkili bir söz söylüyorsun!

Sonra, benim yaptığım değerlendirmeyi daha da güçlü kılan şeyler söyledi. Bunun üzerine ona dedim ki: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

"Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah, size 'kelâle (babasız ve çocuksuz kimse)**'nin mirası hakkında hükmünü açıklıyor: Çocuğu olmayan bir kişi ölür de kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı onundur. Eğer kız kardeşi ölür ve çocuğu da bulunmazsa, erkek kardeş ona varis olur. Eğer kız kardeşler iki iseler,** (erkek kardeşin) **bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kardeşler erkekli kızlı iseler, o zaman** (bir)

erkeğe, iki kızın hissesi kadar (pay) **vardır. Sapmayasınız diye Allah size** (hükmünü) **açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."** (Nisa, 176) Bunun dışındaki diğer miras ayetleri de göz önünde bulundurulabilir. Bu ayette yüce Allah'ın, yaşayanları, ölen kimselerin hayattayken sahip oldukları mallara sahip kıldığını görmüyor musun?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Hayatta olanlar ölenlerden farklıdır değil mi?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Peki, şuna ne dersin; bizim sınır birliklerimizden birindeyken irtidat eden biri düşman (ehl-i harb) birliklerinin gözcü grubuna katılsa, böylece bizimle savaşsa veya rahip olarak kendini riyazete verse yahut inzivaya çekilse bu yüzden yaşadığı bilinmese, yaşadığı halde bu adam hakkında nasıl ölüymüş gibi hüküm verirsin? Bunu bir rivayete göre mi, yoksa kıyas yaparak mı söylüyorsun?

Dedi ki: Benim dediğim, rivayete dayanıyor.

Dedim ki: Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan'ın, kocası kayıp bir kadın hakkında dört sene kendisini gözetim altında tuttuklarını, sonunda iddet beklemesini istediklerini ve adamın malıyla ilgili olarak herhangi bir hüküm vermediklerini nasıl bilmezsin?

Sonra dedim ki: Subhanallah! Bu adam hakkında ölmüş gibi bir hüküm vermek caiz olur mu? Kaldı ki bu adamın ölmüş olması daha galip bir ihtimalken? Çünkü (az bir ihtimal de olsa) adam ölmemiş olabilir. Böyle bir durumda, ancak yakîne göre hüküm verilir. Sen ise aynı gün içinde tamamen kendi kişisel/şahsî görüşüne dayanarak adam hakkında ölmüş hükmü veriyorsun, sonra da hakkında çelişkili sözler söylüyorsun!

Dedi ki: Bu görüşü esas alıp onu yakalayarak öldürmeme ne dersin?

Dedim ki: Yakaladığın halde onu öldürmeyebilirsin. Mesela saçma sapan konuşmasına sebep olan ***Zatu'l-Cenb*** hastalığına yakalanmış olabilir

veya (sonradan) dilsiz olabilir. Böyle birini, kendine gelinceye kadar öldüremezsin. Kendine geldiğinde de tevbeye davet etmek durumundasın.

"Evet" dedi.

Dedim ki: Sence, onu yakalayıp öldürdüğünde, sen henüz onu yakalamamış ve öldürmemişken ona ölü hükmünü vermen mi gerekir? Çünkü onu yakaladığın zaman öldürmeyebilirsin, onu yakaladıktan sonra tevbe debilir veya dilsizlik hastalığına yakalanabilir.

Dedi ki: Ben şöyle derim: Adam irtidat edip daru'l-harbe katılırsa, onun hükmü ölümdür.

Dedim ki: Habersiz yaşayana ölü denebilir mi? Eğer bu senin için caiz olursa senden başkası için de benzeri caiz olur. Ayrıca artık cahiller de helal ve haram hakkında konuşmaya başlarlar.

Dedi ki: Böyle yapmaları doğru değildir.

Dedim ki: Niçin?

Dedi ki: Çünkü ilim ehlinin Kitaba, sünnete, üzerine icma edilmiş bir kurala, rivayete, kıyasa ya da makule göre konuşmaları gerekir. İnsanların bildiği başka şeylere göre konuşamazlar. Ancak bunları Kitap, sünnet, icma veya rivayetin birbirinden ayırması başka. Kıyasta ihtilaf olması caiz değildir.

Dedim ki: Bu sünnet midir?

"Evet" dedi.

Dedim ki: O zaman bu dediğin Kitaba, kıyasa ve akla aykırıdır.

Dedi ki: Neresi kıyasa aykırıdır?

Dedim ki: Sence, bu adam irtidat edip daru'l-harbe katılırsa ve sen de onun hakkında ölüm hükmünü vermek zorunda olduğunu düşünürsen, bu adam döndüğünde hükmü geri almak zorunda kalırsın. Çünkü sen bu hükmü verdiğinde adam o sene gelirse hükmü terk edersin ve malı hakkında on sene boyunca bir karar veremezsin. Sonra adam tevbe ederek gelirse

ve malını senden isterse, sen de onun malı hakkında ölüm hükmü verdiğin halde malı ona teslim edersin. Sana şöyle der: "Bu malı on sene sonra bize vermen gerekir."

Dedi ki: Bu malı onlara vermem, malın sahibi, diğerlerine göre hak sahibidir.

Ona dedim ki: Eğer malı daha önce verdiğin kimseler deseler ki: "Malı bize vermek zorundasın, malı bize vermenden başkası helal olmaz. Eğer ancak adamın ölmesi durumunda bunu yapman gerekiyorsa, biz bu durumda malı, bize verdiğin kısmını sana da, bize de helal olmayan bir durumda iade etmiş oluruz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Ona dedim ki: Düşün, diyelim ki, onun hakkında ölüm hükmü verdin, o hüküm mutlaka uygulanması gereken bir hüküm müdür? Yoksa onun hakkında verilen bu hüküm, dönmesine kadar durdurulmuş mudur?

Dedi ki: Bunu kesinleşmiş bir şekilde söyleyemem.

Dedim ki: Yoksa hükmü gerekli kılan ve bizim de tâbi olmamız gereken bir hükme dayanarak mı ayırım yapıyorsun?

"Hayır" dedi.

Bunun üzerine dedim ki: Sana göre bu şekilde davrananların tavrı doğru mudur?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: Şu sözüne de bir bakar mısın? "Üç sene sonra ödemek üzere borcu varsa ve bu adam daru'l-harbe katılırsa, alacaklının borcunu, miktarı yüz bin dinar olan alacağını öderim. Ümmü veled olan cariyelerini, işlerini yürüten köleleri azat ederim. Mirasını da oğulları arasında pay ederim." Diyelim ki her birine bin dinar düştü. Bunlardan biri payını tüketti. Diğeri ise olduğu gibi korudu. Sonra adam aynı gün veya ertesi gün tekrar Müslüman olmuş olarak geri dönüp dedi ki: "Malımı geri ver. Bunlar benim ümmü veledlerim, şunlar işlerimi yürüten kölelerim. Şu da

benim alacaklım, bendeki alacağını olduğu gibi gösterebilir, çünkü hiçbir değişiklik yapmadım. Şunlar da benim iki oğlum. Birinin yanındaki malım olduğu gibi duruyor, öbürü ise bana sırt dönüp malımı tüketmiş." Şimdi sen ne yaparsın?

Dedi ki: Ona şöyle derim: Bir kere hüküm verildi ve artık geri dönülmez. Ama malını tüketmeyen oğlunun elindekini verebilirim.

Dedim ki: Adam sana, "Neden malımın tamamını değil sadece bu kısmını veriyorsun?" derse ne yaparsın?

Dedi ki: Derim ki, bu bizzat senin malındır.

Dedim ki: İşlerini yürüten köleler, ümmü veledler ve vadesi henüz dolmamış borçları da aynıyla onun malıdır, onları da ver.

Dedi ki: Veremem, çünkü hüküm verildi ve uygulandı.

Dedim ki: Oğullarına verdiklerin de uygulandı ama?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Bir tane hüküm verdin. Eğer doğru olan, hükmü uygulamaksa tümünü uygula, şayet doğru olan, malı iade etmekse tümünü iade et.

Dedi ki: Aynıyle bulduğum malı iade edebilirim.

Dedim ki: O halde vadeli borcunu, işlerini yürüten kölelerini ve ümmü veledlerini de iade et.

Dedi ki: Varislerinin yanında olduğu gibi duran mallarını ancak iade edebilirim.

Dedim ki: Sence bu bir cevap mıdır? Ancak, "Sünnet nerede kaldı?" diyebildi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, Ali b. Hüseyin'den; o, Amr b. Osman'dan; o da Usame b. Zeyd'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"لا يرث المسلم الكافر / *"Müslüman, kafire mirasçı olmaz."*[258]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan anlattı: O, Zühri'den; o, Ali b. Hüseyin'den; o, Amr b. Osman'dan; o, Usame b. Zeyd'den; o da Resulullah (s.a.v)'den benzeri bir hadisi rivayet etmiştir.[259]

Dedim ki: Bu durumda mürted, kâfir midir, yoksa Müslüman mı?

Dedi ki: Kâfirdir, zaten bundan dolayı hakkında ölüm hükmünü verdik.

Dedim ki: Sen sünnetin şu hükmünü duymadın mı: "Müslüman, kâfire mirasçı olmaz?"

Dedi ki: Biz Ali b. Ebu Talib'den rivayet ettik ki: "O, öldürdüğü bir mürtedin mirasını Müslüman mirasçıları arasında taksim etmiştir."

Dedim ki: Sana ve senden başkalarına duyuruyorum ki, Ali b. EbuTalib'den rivayet edildiğini iddia ettiğiniz haber yanlıştır. Hadis hafızları bunu hadisler kapsamında rivayet etmemişlerdir.

Dedi ki: Bu rivayeti güvenilir kimseler aktarmıştır. Biz bir şeye delile dayalı olarak yanlış deriz, bu ise zandır.

Dedim ki: Güvenilir biri olan es-Sakafi, Cafer b. Muhammed'den; o, babasından (r.a); o da Cabir'den rivayet etmiştir ki: Resulullah (s.a.v), şahid olduğu halde yemin de edilmesine hükmetti.[260]

Dedim ki: Hadis hafızları "Cabir"i zikretmemişler. Bu da gösteriyor ki bu yanlıştır. Şimdi biz senin delilini sana karşı kullansak ve desek ki: "Bu zandır, es-Sakafi (aksini yapsa da, kuşkuya düşse de) güvenilirdir, ne dersin?"

Dedi ki: İnsaflı davranmamış olursun.

---

258 *Muvatta*, 2/519.

259 Buhari, 4/243; Müslim, 3/1233.

260 *Muvatta*, 1/721; Tirmizi, 3/619; İbn Mace, 2/793.

Dedim ki: Sen de insaflı davranmadın. Çünkü hadis hafızlarının mürtedin malının pay edilmesini içermeyen bu hadisi Ali (r.a)'dan rivayet ettiklerini söyledin. Ben de bunun yanlış olduğunu söyledim. Ama sen bunu delil olarak kullandın.

Dedi ki: Peki, bu rivayet sabit olursa ne yaparsın?

Dedim ki: Bizim de, senin de, ilim ehlinin de temel ilkesi şudur: Bir şey Resulullah (s.a.v)'den sabit olduğu zaman, başkalarından sabit olan aksi bir şey -sayısı çok olsa da- delil olamaz.

"Evet" dedi ve şunu ekledi: Ama ben diyorum ki: Resulullah (s.a.v)'in *"Müslüman, kâfire mirasçı olmaz."* sözü, hiç Müslüman olmayan kastedilmiş olabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dedim ki: Bunu hadisten bir delile dayanarak mı söylüyorsun?

"Hayır, ama Ali (r.a.) bunu daha iyi bilir." dedi.

Dedim ki: Ali (r.a.) bunu Resulullah (s.a.v)'den mi rivayet etti? Eğer Resulullah (s.a.v)'den rivayet etmişse, biz şöyle diyoruz: "Ali, Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiği her şeyin manasını bilirdi, dolayısıyla senin dediğine yönelik bir tevcih olabilir?"

Dedi ki: Bunu Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiğine dair bir şey bilmiyorum.

Dedim ki: Bunu duymamış olması da mümkün müdür?

"Evet" dedi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Sence bunda senin görüşünü destekleyecek bir delil var mı?

"Hayır, böyle bir şeyden Ali (r.a)'ın haberinin olmamış olması kuşkusu da var elbette." dedi.

Dedim ki: Ama sen kuşku değil de kesin bir rivayet olarak aktarıyordun?

Rivayete göre Resulullah (s.a.v), Birva binti Vaşık için eşlerinin mehri/mihri miktarınca mehir/mihir almasına hükmetmiştir. Birva mehirsiz nikâhlanmış, Peygamberimiz (s.a.v) bunun aksine hükmetmiş ve o da duymuştu.[261] Ali (r.a)'ın sözünün benzerini İbn Ömer, Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas da demiştir.

Dedim ki: Hiçbirinin delili yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v)'den aktarılan sözde de.

Dedim ki: Eğer biri sana dese ki: Bunu Zeyd'in, İbn Ömer'in ve İbn Abbas'ın demiş olması mümkündür. Çünkü onlar Resulullah (s.a.v)'in, Birva'nın kocasının nikâh akdinden sonra mehrini belirlediğini biliyorlardı. Bundan dolayı Ma'kel, nikâh akdinin mehrin belirlenmesinden sonra olduğunu hıfzetmiş. Bunlar da mehrin belirlenmesinin duhuldan (cinsel birleşmeden) sonra olduğunu düşünmüşler.

Dedi ki: Hadiste Ma'kel'den söz edilmiyor. Bunlar da rivayet etmemişler ki onun rivayetine göre fikir beyan etmiş olsunlar. Bilakis biz bu konuda bir rivayet ortaya çıkıncaya kadar görüşümüze göre böyle diyoruz, demişlerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Niçin Ali'den mürtedle ilgili olarak rivayet ettiğin de böyle olmasın?

Ona dedim ki: Muaz b. Cebel, Müslümanı kâfire mirasçı yapardı, Muaviye, İbn Müseyyeb, Muhammed b. Ali ve başkaları da. Bazıları şöyle demişlerdir: Biz onlara mirasçı oluruz, ama onlar bize mirasçı olamazlar. Nitekim kadınları bizlere helaldir, ama bizim kadınlarımızın onlarla evlenmesi helal değildir.[262] Biri sana dese ki: Muaz b. Cebel, Resulullah (s.a.v)'in ashabından ilim sahibi biridir. Resulullah (s.a.v)'in *"Müslüman, kâfire mirasçı olmaz."* hadisinin putperestlerle ilgili olması muhtemeldir. Çünkü hükümlerin çoğunluğu onlarla ilgilidir. Mesela onların kadınlarıyla

---

261 Ebu Davud, 2/588; Tirmizi, 3/441-442; İbn Mace, 1/609; *Sünen*, Said İbn Mansur, 1/266.

262 Ebu Davud, 3/329; *Sünen*, Darimi, 2/267; *Sünen*, Said b. Mansur, 1/86.

evlenmek helal değildir. Ama bir Müslüman ehl-i kitaptan kâfirlere mirasçı olabilir. Çünkü onlardan bir kadınla evlenmesi caizdir.

Dedi ki: Böyle diyemez. Hadis, onun işaret ettiği anlamın fazlasını içeriyor. Muaz, hadisin içermesi muhtemel olan bir görüşü ifade etmiş olsa da hüccet değildir. Çünkü bu sözünde hadis rivayet etmiyor.

Dedim ki: O zaman biz de sana şöyle deriz: Muaz bunu bilmiyor ve Usame b. Zeyd rivayet ediyor öyle mi?

"Evet" dedi. İman edip Resulullah (s.a.v)'in ashabı olmadan önce ifade edilip uygulanmış bir sünneti bilmeyebilir. Buna karşılık ondan daha sonra Müslüman olan ve sünnetin varid olduğu esnada sohbette bulunan bir başkası bilebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Ona dedim ki: O zaman bunu niye mürtedle ilgili konuda söylemiyorsun?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Burada konuşma bitti. Bir süre sonra şöyle dedi: Peki, sen niye mürtedin malı ganimet olur, diyorsun?

Dedim ki: Yüce Allah, müminin kanını ve malını, daima taşıması gereken bir özellikten (imandan) dolayı haram kılmıştır. Kâfirin kanını ve malını da cizye vermesi veya bir süreliğine eman verilmiş olması hariç, mubah kılmıştır. Buluğ çağına ermiş müşrikin kanının mubah olmasını gerektiren şey, malının da mubah olmasını gerektirir. Mal, maldan daha önemli ve değerli olan şeye tâbidir.

Mürted de İslam'dan çıkınca, küfürden dolayı kanı mubah olan biri olur, başka bir şeyden değil. Malı da zaten kanının hükmüne tâbidir. Yani kanının mubah olmasını gerektiren şeyden dolayı malı da mubah olur. Yani İslam akdinin çözülmesi neticesinde kanı mubah ve malı da alıkonuyor değildir, küfre girmesinden dolayı oluyordur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bunun üzerine dedi ki: Mürtedi daru'l-harb ehline benzetmiştin. Şimdi ise bir hususta onları birleştiriyor, bir hususta da ayırıyorsun.

Dedim ki: Nedir bu?

Dedi ki: Mürted ölmedikçe veya yakalayıp öldürmedikçe malını ganimet saymıyorsun. Oysa daru'l-harbe mensup biri ölmeden veya yakalayıp öldürmeden malını ganimet alabiliyorsun

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Ona dedim ki: Daru'l-harb ehliyle ilgili iki hüküm var: Bunlar ya kendilerine davet ulaşmış kimselerdir, bu takdirde bunlara saldırır, davet etme gereğini duymadan mallarını alırım, onları öldürmesem de. Ya da kendilerine davet ulaşmamış kimselerdir, bu durumda da onları İslam'a davet etmedikçe üzerlerine saldırmam, davet etmedikçe malını ganimet olarak almam. Daveti reddederse kanı da, malı da helal olur. Mürtedle ilgili de davet gerekli olduğu için davet edilmedikçe malı ganimet olarak alınmaz. Daveti reddedince de öldürülür ve malı da ganimet olarak alınır.

كتاب الجنائز

KİTABU'L-CENAİZ

CENAZENİN YIKANMASI

Bize Rebi' b. Süleyman haber verdi, ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiş: Malik b. Enes dedi ki: Ölünün yıkanışı ile ilgili olarak yıkanması gereken yerlere ulaşılmadıkça o yıkanmış sayılmaz. Ve [yıkama adedi olarak] aşılmaması gereken belli bir sınır yoktur. Temizleninceye kadar yıkanır.[263]

Bize Malik anlattı, ona Eyyûb es-Sahtiyani, Muhammed b. Sirin'den, o da Ümmü Atiye'den şöyle rivayet etmiş: Kızı vefat ettiğinde Resulullah (s.a.v) yanımıza geldi ve şöyle dedi:

«اغسلنها ثلاثا أو خمسا أو أكثر من ذلك إن رأيتن ذلك بماء وسدر
واجعلن في الآخرة كافورا أو شيئا من كافور»

"Eğer gerekli görürseniz onu su ve sidr ile üç kere (veya beş kere ya da daha fazla) yıkayın. Son kere yıkadığınızda suya kafur (veya kafur benzeri bir şey) katın."[264]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı insanlar bu görüşünden dolayı Malik'i ayıpladılar ve "Subhanallah! Medineli biri hakkında birçok hadis varken ölünün nasıl yıkanacağını nasıl bilmez?" dediler ve İbrahim'den ve İbn Sirin'den hadisler naklettiler. Malik, bu hadislerin anlamlarının ölünün temizlenmesi üzerinde yoğunlaştığını düşünüyordu. Çünkü söz konusu rivayetler yıkamanın sayısı ve yıkamada kullanılacak temizlik gereçleri hakkında farklı rakamlara işaret etmekteydi. Bunun üzerine şöyle dedi: "Falan adam falanı şu kadar yıkadı. Falanca kişi falanca adamı şu kadar yıkadı..." Bunun üzerine -Allah doğrusunu herkesten daha

263 *Muvatta*, 1/223.
264 Buhari, 1/388; Müslim, 2/647.

iyi bilir- anladık ki bu rivayetlerde gözlerinin önünde gerçekleşen yıkama sayıları esas alınmıştır. Yani ölünün bedeninin temizlenmesi için kaç kere yıkanması gerekmişse öyle davranılmıştır. Çünkü bu konuda insanlar farklı olabilirler. Yine durumların farklılığı da söz konusudur. Ayrıca yıkayanların buldukları imkanlar ve karşılaştıkları zorluklar da belirleyici olmuştur. Bütün bunlardan dolayı Malik, mücmel bir ifade kullanarak ***"temizleninceye kadar yıkanır"*** demiştir.

Aynı şekilde abdest için de "bir, iki, üç kere yıkanır" denmiştir. Gusül içinse mücmel bir ifade kullanılmıştır. Bunların tümü, temizlenmenin gerçekleşmesiyle irtibatlı sayılardır. Ölü, herhangi bir bulanıklığı olmayan berrak suyla veya bir kaynaktan akan akarsuyla temizlenirse ölü için gerekli olan yıkama gerçekleşmiş olur. Nitekim bunun gibi hayatta olan biri için de aynısını söyleriz. Hayatta olan birinin gusül almasının şekli ve sayısı hakkında da rivayetlerde farklı bilgiler verilmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama ben ölünün bir kaynaktan akan suyla üç kere yıkanmasını tercih ederim, üç kereden az olmamalıdır. Çünkü Resulullah (s.a.v) *"üç kere yıkayın..."* buyurmuştur. Eğer üç kere veya beş kere ile temizlenmezse temizleninceye kadar "artırın" deriz. Üç kereden az yıkamayla temizlenirse bu da caiz olur. Çünkü bize göre Resulullah (s.a.v)'in sözü temizlenme hususuna işaret etmektedir.Çünkü tekli sayılarla *"bir kere, üç kere veya beş kere..."* buyurmuş ve belli bir sayı vermemiştir.

Bazı arkadaşlarımız, İbn Cüreyc'den, o da Ebu Cafer'den şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in cenazesi üç kere yıkandı."[265]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona güvenilir biri, Ata'dan şöyle rivayet etmiştir: Ölünün bir kere yıkanması, gusül olarak yeterlidir. Ömer b. Abdulaziz şöyle demiştir: Cenazenin yıkanması ile ilgili belli bir sayı yoktur.[266]

Bize Sa'lebe b. Ebu Malik'ten de buna benzer bir rivayet ulaşmıştır.[267]

---

265 Abdurrezzak, 3/397-398.
266 A.g.e.
267 *el-Marife*, 3/128.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün teneşire konularak ve bir gömlek içinde [üstü örtülerek] yıkanmasını tercih ederim.

Bize Malik, ona Cafer b. Muhammed, ona da babası şöyle bildirdi: Resulullah (s.a.v)'in cenazesi bir gömlek içinde yıkandı.[268]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer gömlek içinde yıkanmazsa, avret yerlerinin üzerine yumuşak bir bez serilir ve bir elbiseyle örtülür. Cenaze bir eve [kapalı veya sütreli bir yere] konulur ve yıkayan kişi ve ona yardım eden kişiden başkasının görmesi engellenir. Sonra yıkayan kişi cenazeye su döker. Cenaze yıkama işini üstlenen kişi, eline yumuşak bir bez sarar ve sıkıca bağlar. Sonra sağ/yaşayan bir kimsenin istinca yapması gibi cenazenin aşağı bölgelerini elleriyle temizler, sonra da ellerini temizler. Sonra cenazenin aşağı kısımlarını yıkamak üzere ellerine yine yumuşak bir bez sarar. Eğer cenazeyi bir kişi yıkıyorsa cenazenin aşağı kısımlarını (avret yerlerini) yıkadığı eline sardığı bezi çıkarır, yerine başka temiz bir bez sararak sıkıca bağlar. Sonra eline ve cenazenin üzerine su döker. Sonra elini dudaklarının arasından ağzına sokar. Ağzını açmadan elini dişlerine sürerek su ile yıkar. Parmak uçlarıyla burun deliklerine su verir ve içlerindeki sümük vs.yi temizler. Sonra namaz için alındığı gibi abdestini aldırır. Sonra başını ve sakalını sidr denilen ağacın yapraklarıyla yıkar. Eğer saçları ve sakalı keçeleşmişse onları açacak bir tarakla taramasının sakıncası yoktur, ama saçını yolmaması gerekir. Sonra başından aşağı sağ tarafını sağ ayağına kadar yıkar ve hareket ettirir. Karnını yıkadığı gibi sırtını da yıkar. Sonra sol tarafını çevirir ve o tarafını da sağ tarafı gibi yıkar. Her yıkamada bir taraftan öbür tarafa çevirir. Ki bedeninde su ve sidr değmemiş bir yer kalmasın. Bunu üç veya beş kere tekrarlar. Sonra içine kafur katılmış berrak suyu üzerine döker. Temizlenineye kadar her yıkamada da böyle yapar. Bu esnada karnını hafifçe ovalar ve su döker ki vücudundan dışarı çıkacak şeyler hafif olsun.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadının yıkanması da burada vasfedildiği şekilde, erkeğin yıkanması gibidir.

---

[268] *Muvatta*, 1/222; Ebu Davud, 3/502.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları şöyle demişlerdir: İlkin berrak suyla yıkanır, -iddialarına göre- suya kafur da katılmaz.

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî, ona Malik, ona Eyyub b. Ebu Teymiyye, ona Muhammed b. Sirin, ona da Ümmü Atiyye el-Ensariye şöyle demiş: Kızı vefat ettiğinde Resulullah (s.a.v) yanımıza geldi ve şöyle dedi:

اغسلنها ثلاثا أو خمسا أو أكثر من ذلك إن رأيتن ذلك بماء وسدر
واجعلن في الآخرة كافورا أو شيئا من كافور»

"Eğer gerekli görürseniz onu su ve sidr ile üç kere veya beş kere ya da daha fazla yıkayın. Son kere yıkadığınızda suya kafur veya kafur benzeri bir şey katın."[269]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer (ölü) kadın ise saçının tümü örülür. Perçeminde bir, başının iki yanında birer olmak üzere üç örük haline getirilir ve arkaya atılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları bizim bu görüşümüze karşı çıktılar ve "Kadının saçları göğüslerinin arasına salınır." dediler. Oysa biz bu hususta gelen rivayetlere uyuyoruz. Eğer biri, "Saçları taranır." derse, kişisel görüşüne göre hareket etmiş olur ve bizim yukarıdaki görüşümüze karşı çıkan kimseye benzer bir tutum içine girmiş olur.

Arkadaşlarımızdan güvenilir biri, Hişam b. Hassan'dan; o, Hafsa binti Sirin'den; o da Ümmü Atiye el-Ensariye'den şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah (s.a.v)'in kızının saçlarını perçeminden ve başının iki yanından birer örük olmak üzere üç örük halinde ördük, sonra bunları başının arkasına attık."[270]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de Resulullah (s.a.v)'in, kızını yıkayan ve kefenleyenlere emrettiğini emrediyoruz. Malik'in "ölü-

269 Buhari, 1/388; Müslim, 2/647.
270 Buhari, 1/390; Müslim, 2/648.

nün yıkanmasında belli bir sayı yoktur" sözünü ayıplayan ve bundan başka konularda da ona muhalefet edenlere Peygamberimizin (s.a.v) bu konudaki hadisini rivayet eden kadının sözü delil olarak gösterilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu itirazı yapan kimse "ölünün başı ve sakalı taranmaz" diyerek de bize muhalefet etmiştir.

Ölünün saçı taranırken dökülüyorsa taranması mekruh olur. Ama yumuşak bir şekilde taramak, sidr bitkisiyle ovup yıkamaktan daha hafiftir. Çünkü bu bitki hem temizler hem de tarar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tırnakları da yumuşak bir çöple temizlenir. Ölünün tırnaklarının altındaki kir çıkarılır. Kulağının dışındaki ve kulak kepçesinin içindeki kirler de temizlenir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün tıraş edilmesi nehyedilmiştir. Ama saçları veya sakalı keçeleşecek şekilde kirlenmişse çövenle yıkanmasında ve ardından kiri temizlemek için kesilmesinde bir sakınca görmem.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim arkadaşlardan bazıları "öldükten sonra saçların kesilmesi uygun olmaz, tırnaklarının kesilmesi caiz değildir" derken, bazıları bunda herhangi bir sakınca görmemişlerdir.

Ölünün üzerine güzel kokular serpilirse, sadece kafur sürülür, başına ve sakalına koku sürülür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Saçı sakalı ile birlikte bütün vücuduna kafur sürülürse inşaallah bunun bir sakıncası olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Koku ve kafur pamuğun üzerine dökülür, sonra burun deliklerinin ve ağzının üzerine, kulaklarına, makadının üzerine konur, bedeninde açık bir yara varsa onun da üzerine konur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölüyü herhangi bir sebeple hareket ettirmesinden dolayı ön ve arkasından bir şeylerin çıkmasından

korkarsa, aşağı tarafına, akıntıya göre hafifse sık dokunmuş bir bez veya keçe gibi bir bez konulabilir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün yıkandığı evin durmadan tütsülenmesi gerekir ve bu işlem, yıkamanın tamamlanmasına kadar devam etmelidir. Ta ki evin bozulan kokusu giderilsin. Ateşli bir şeyle kabre gitmemek gerekir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir Müslüman cenazeyi yıkayan kimsenin gördüğü nahoş bir şeyi söylememesi gerekir. Müslüman bir cenazeden gördüğü olumsuz bir şeyi gizlemek Müslümana yakışır. Bana göre Müslüman bir cenazeyi, ancak emin biri yıkamalıdır.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir cenazeyi yıkamaya en öncelikli olan kimse, namazını kılmaya en öncelikli olan kimsedir. Ama bu görevi ondan başkası da üstlenirse bunun bir sakıncası yoktur. Cenazeye su döken kişinin su dökerken gözlerini kapatmasını tercih ederim. Eğer bir kişinin yıkaması zor geliyorsa bir başkası da ona yardım eder.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazeyi yıkadıktan sonra bir elbiseyle kurular ki cenazenin üzerindeki ıslaklık gitsin. Sonra da kefenlemeye başlar.

Cenazeyi yıkayan kimsenin gusül almasını severim. Ama bana göre bu da vacip/farz değildir. Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir. Cenazeyi yıkayan kimsenin guslü terk ettiğiyle ilgili birçok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan biri de şu hadistir:

"لا تنجسوا موتاكم" *"Ölülerinizi pis görmeyiniz."*[271]

Bir Müslümanın, müşrik bir akrabasının cenazesini yıkamasında, cenazesinin ardından mezarlığa gitmesinde ve kabre koymasında herhangi bir sakınca yoktur. Ama müşrikin cenaze namazını kılamaz.

---

[271] Darekutni, 2/70; el-Müstedrek, 1/76.

Çünkü Resulullah (s.a.v), Ali (r.a)'a Ebu Talib'in cenazesini yıkamasını emretmiştir.[272]

CENAZEYE KAÇ KEFEN GİYDİRİLİR

Bize Rebi' anlattı: İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölü, üç beyaz kefene sarılır. Bize Peygamberimizin (s.a.v) bu şekilde kefenlendiği rivayet edildi. Cenazeye gömlek giydirilmesini, başına sarık sarılmasını sevmem.

Bize Malik, ona Hişam, ona babası, ona da Hz. Aişe şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) saf pamuktan, (Yemen'in Suhul şehrinden üretilen) beyaz suhuliye bezinden üç kefene sarıldı. Üzerinde gömlek ve başında da sarık yoktu.[273]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bununla beraber bir ölü ne tür ve renk bir bezle kefenlenirse kefenlensin geçerli olur inşaallah. Bunu söyledik:

Çünkü Resulullah (s.a.v) Uhud savaşında bazı şehitleri alaca çizgili tek bir kumaşla kefenlemiştir.[274]

Bu da gösteriyor ki bu konuda daha azını yapmamamız gereken kesin bir sayı yoktur. Yine bundan anlıyoruz ki avret yerlerini örtecek kadar bir kefen de yeterli olur.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazeye gömlek giydirilse veya başına sarık sarılsa, inşaallah bunun bir sakıncası olmaz. Cenazenin israf olacak şekilde beş kefene sarılmasını sevmem.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze üç kefene sarılınca üzerine iyice sinecek şekilde koku serpilir. Sonra kefenin en güzeli ve en genişi birinci kefen olacak şekilde serilir. Üzerine kafur ve güzel koku

---

[272] *el-Marife*, 1/360-361; *et-Telhis*, 2/114-115.
[273] *Muvatta*, 1/224; Buhari, 1/392; Müslim, 2/649-650.
[274] Buhari, 4/182; Müslim, 2/649.

saçılır. Sonra daha az geniş olan ikinci kefen serilir. Onun da üzerine kafur ve güzel koku saçılır. Sonra diğer kefen serilir ve onun da üzerine kafur ve güzel koku saçılır. Sonra cenaze üst üste serilmiş bu kefenlerin üzerine sırt üstü yatırılır ve sana anlattığım gibi üzerine kafur ve güzel koku saçılır. Yine sana anlattığım gibi üzerine pamuk konur. Sonra cenazenin üzerine yatırıldığı ilk kefenin kenarı sağ tarafına öbür kenarı da sol tarafına sarılır, bir insanın şal giyinmesi gibi. Ardından ikinci kefen de genişliğine göre bu şekilde sarılır ve işlem her üç kefen için de yapılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kefenlerin fazlalıkları, ayak tarafında kalan fazlalıktan daha çok olacak şekilde baş tarafta bırakılır. Sonra kefenlerin bu fazlalıkları baş ve ayak tarafında bükülür. Eğer çözülmesinden korkulursa düğümlenir. Kabre konulunca da bütün düğümler çözülür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer cenaze bir gömlekle kefenlenecekse gömlek normal kefenlerin altına konur, üzerine kefen sarılır. Eğer başına sarık sarılırsa sarığı kefenin altına bağlanır ve üzerine kefen sarılır. İnşaallah bu konuda bir darlık yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir tek kefenden başka bir giysi yoksa ona sarılması caiz olur, dar ve kısa da olsa. Onunla başı ve avret yeri kapatılır. Ayakların üzerine de bir şey konur. Uhud savaşında şehit düşen ashabdan bazıları böyle kefenlenerek defnedilmişlerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bu tek kefen, başı ve avret yerlerini birlikte örtemeyecek kadar darsa onunla avret yerleri örtülür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimse denizde bir gemide ölürse, o da bu şekilde kefenlenir ve mümkünse karada defnedilir. Bu mümkün değilse cenazenin iki tahta arasına konulmasını ve bunların iple bağlanmasını, sonra da denize bırakılmasını tercih ederim. Böylece bu iki tahta yüzerek bir yerde sahile vurur. Belki de Müslümanlar onu görüp toprağa verirler. Böylesi denize atılıp balıklara yem olmasından iyidir.

Ama böyle yapmayıp cenazeyi denize atarlarsa bunun da uygun olmasını umuyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yıkama, koku serpme gibi hususlarda anlattıklarım kadının cenazesi için de geçerlidir. Ama kadının kefenlenmesi, şayet varsa erkeğin kefenlenmesinden farklıdır. Kadına gömlek, önlük giydirilir. Başı sarılır, dolandırılır. Kefenin kenarları göğsünün üzerinde bütün diğer kefen kenarlarıyla bağlanır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Gömleğin önlüğün altında giydirilmesini tercih ederim, çünkü Peygamberimizin (s.a.v) kızı bu şekilde kefenlenmiştir.

Düşük doğup ölen çocuk doğarken ağlamışsa yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır. Ama doğarken ağlamamışsa yıkanır, kefenlenir ve defnedilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Vücudunu saracak bir bez, kefen olarak düşük çocuğa yeter.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşta yaralandıktan sonra bir müddet yaşayan, yemek yiyen, sonra vefat eden şehitler normal şekilde ölenler gibi kefenlenir, yıkanır ve cenaze namazları kılınır. Savaş meydanında hayatlarını kaybeden şehitler ise velileri ve komutanları isterse öldürüldükleri sırada üzerlerinde olan elbiseleriyle kefenlenirler. Varsa ayakkabıları ve kürkü çıkarılır. İstenirse bütün elbiseleri çıkarılır ve başka kumaşlarla kefenlenir. Biri dese ki: Resulullah (s.a.v);

"زملوهم بكلومهم ودمائهم *"Onları yaraları ve kanlarıyla birlikte gömün."* buyurmuştur, ona deriz ki: Yara ve kan, giysi değildir. Eğer bazıları giysileriyle defnedilirse bunda bir sıkıntı yoktur. Bazıları şayet kendi elbiseleri dışındaki bir elbiseyle gömülürse, Resulullah (s.a.v) Uhud şehitlerinin bazılarını çizgili bir bezle kefenlemişti. Bu bez başa örtüldüğü zaman ayaklar dışarıda kalırdı. Bunun üzerine ayaklarının üzerine ağaç yaprakları koymuştu. Hiç kuşkusuz savaşa gelmiş olduğuna göre üzerinde elbisesi vardı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün kefen, koku ve defnedilinceye kadar gerekli diğer harcamaları malından karşılanır. Alacaklıları da, mirasçıları da buna mani olamazlar. Eğer bu hususta cimrilik ederlerse ve adam da eli dar olmayıp durumu vasat ise üç kefen miktarı harcama yapılır. Koku hususunda örfe uygun hareket etmek gerekir. İsraf yapmamak veya gereksiz kısmaya gitmemek gerekir. Koku veya kafur ya da buna benzer bir şey yoksa cenaze işleminin geçerli olmasını umuyorum.

ŞEHİDLERİN CENAZE MERASİMLERİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Savaşta müşrikler Müslümanları öldürseler, öldürülen Müslümanlar yıkanmazlar ve cenaze namazları kılınmaz. Yaraları ve kanlı halleriyle defnedilirler. Aileleri onları istedikleri şekilde kefenlerler. İsterlerse -başkalarının kefene benzeyen elbiseleriyle kefenlenmeleri gibi- [şehitler de böyle kefenlenebilirler]. Bunlar da gömlek, önlük, rida ve sarıktır, başkası değil. İsterlerse bu elbiseleri çıkarır ve başka bir elbiseyle kefenleyebilirler. Başka zamanlarda vefat eden insanlara yapıldığı gibi yapılır. Onların da vefat ederlerken üzerlerinde olan elbiseleri çıkarılır. Uhud şehitlerinden bazılarını çizgili bir kumaşla kefenlediklerini duymadınız mı? Onların üzerinde hiç şüphesiz -inşaallah- silah ve elbise vardı. Bazı insanlar, "Şehitler öldürülürlerken üzerlerinde olan elbiselerle kefenlenirler; kürk, kuşak veya keçe gibi şeyler çıkarılır." demişlerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin deri giysisiyle, ayakkabısıyla veya kuşağıyla defnedildiğine dair bir haber bize ulaşmamıştır. Ama kuşak ve elbisenin tamamı ise onunla kefenlenmesinde bir sakınca görmüyorum. Çünkü insanların çoğunun giydiği bir elbisedir. Ama postun giysi olarak kullanıldığı bilinmemektedir.

Bazı insanlar, "Şehitlerin namazı kılınır ve yıkanırlar." demişlerdir.

Buna delil olarak da eş-Şa'bi'nin şöyle rivayet ettiğini söylemişlerdir: Hz. Hamza'nın cenaze namazı yetmiş defa kılındı. Şöyle ki: Dokuz cenaze getirildi, Hamza da onuncuları oldu, bu şekilde namazları kılındı. Sonra

dokuz cenaze kaldırılırken Hamza'nın cenazesi bekletildi. Sonra dokuz cenaze daha getirildi ve yine Hamza ile birlikte onların namazları kılındı. Hamza'nın cenazesi, üzerinde yetmiş cenaze namazı kılınıncaya kadar orada durmuştur.[275]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Uhud'da yetmiş iki Müslüman şehit olmuştu. Eğer eş-Şa'bi'nin dediği gibi onar kişilik gruplar halinde cenaze namazları kılınmışsa kılınan namaz sayısı yedi veya sekiz olur. Hadi biz fazlasını alalım ve diyelim ki kalan iki kişiyle birlikte de Hamza'nın cenaze namazı kılındı, bu da eder dokuz namaz. Nereden çıktı yetmiş namaz? Eğer yetmiş tekbir kastetmişse, biz de, onlar da cenaze namazında dört tekbir getirildiğinde hemfikiriz. Bu durumda kılınan dokuz namazda otuz altı tekbir getirilmiş olur. Otuz dört nereden geldi? Bu hadisi rivayet eden, kendinden utanmalıdır. Bu gibi hadisleri iki gözüyle yeniden gözden geçirmesi gerekir.

Tevatür sayılacak sağlamlıktaki rivayetlerde Resulullah (s.a.v)'in Uhud şehitlerinin cenaze namazını kılmadığı ve *"Onları yaralarıyla birlikte defnedin."* dediği belirtilmiştir. Biri dese ki: "Cenazeleri yıkanır, ama namazları kılınmaz." Ona karşı sunulacak şudur: Bu sözünle sen hadisin bir kısmını terk ediyor, bir kısmını alıyorsun.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Muhtemelen müşrikler topluluğu tarafından öldürülen Müslümanların cenazelerinin yıkanmaması ve cenaze namazlarının kılınmaması, yaralı halleriyle Allah'ın huzuruna çıkmalarının irade edilmesidir.

Çünkü Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir:

«أن ريح الكلم ريح المسك واللون لون الدم»

[275] *es-Sünen el-Kübra*, 4/12; Abdurrezzak, 3/546-547; Darekutni, 2/78; Ebu Davud, 2/461.

"[Şehidin] *Yara(sı)nın kokusu misk kokusudur, rengi de kan rengidir."*[276]

Allah'ın lütfuyla cenaze namazlarının kılınmasına ihtiyaçları kalmamıştır. Ama bu, geride kalan Müslümanlar için de bir hafifletmedir. Çünkü kalabalık müşrik topluluğuyla savaştıkları için yaralanmış olabilirler. Ayrıca müşriklerin geri dönüp peşlerine düşmesi endişesi de vardır. Yine bir an önce ailelerine dönmek ve aileleri de onları bir an önce görmek isteyebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Buna delalet eden hususlardan biri, ileri gelen Müslümanların, şehit olduğu halde Hz. Ömer'in cenazesini yıkamaları ve namazını kılmalarıdır. Ama Ömer savaş hali dışında şehit olmuştu. Karın ağrısından ölen, yanarak ve boğularak can veren, göçük altında kalan kişi de şehittir. Ama onlarla beraber olan kişiler açısından savaş hali gibi bir durum söz konusu değildir. Ama savaş meydanında yaralanıp savaş bittikten ve güvenlik sağlandıktan sonra bir müddet yaşarsa ve bu esnada hiçbir şey yiyemez de ölürse, öldüğünde şehittir, ama yıkanır ve namazı kılınır.

Bize Malik, ona da Nafi', İbn Ömer'den şöyle rivayet etmiştir: Ömer b. Hattab öldürüldüğünde yıkandı, kefenlendi ve namazı kılındı.[277]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir çocuk veya bir kadın savaşta öldürülürse diğer şehitler için yapılan muamelenin aynısı onlara da yapılır; yıkanmazlar, cenaze namazları kılınmaz. Bir kimse savaş meydanında silahla veya başka bir şeyle yaralanma, hayvanların ayakları altında kalma veya ölüme sebebiyet verebilecek başka bir hadise neticesinde ölürse, silahla vurulup ölen kişi için öngörülen muamelenin aynısı ona da yapılır.

Bazıları çocuklarla ilgili olarak bizden farklı düşünüyorlar ve diyorlar ki: Çocuğa şehit gibi muamele edilmez. Bazı sahabîler de bizimle aynı görüşteydiler. Çocuk şehittir, çünkü hiçbir günahı yoktur, dolayısıyla yaşlılardan daha üstündür.

---

276 *Muvatta*, 2/461; Buhari, 2/306-307; Müslim, 3/1496.

277 *el-Marife*, 3/146; *Muvatta*, 1/463.

Bize Rebi', ona da İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle anlattı: Bizim arkadaşlardan biri Leys b. Sa'd'dan; o, Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'den; o da Cabir b. Abdullah'tan şöyle duymuş: Resulullah (s.a.v) Uhud şehitlerinin cenaze namazını kılmadı ve onları yıkamadı.[278]

Bizim arkadaşlardan biri Usame b. Zeyd'den; o, ez-Zühri'den; o da Enes b. Malik'den şöyle duymuş: Resulullah (s.a.v) Uhud şehitlerinin cenaze namazını kılmadı ve onları yıkamadı.[279]

Bize Süfyan, ona Zühri anlatmış ve Muammer de kesin doğru olduğunu ifade ederek İbn Ebu Suayr'dan şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v), Uhud şehitlerine baktı ve şöyle dedi:

«شهدت على هؤلاء فزملوهم بدمائهم وكلومهم»

"Ben bunlara şahitlik ediyorum, onları kanları ve yaralarıyla birlikte defnedin."[280]

YIKANAN VE CENAZE NAMAZI KILINAN MAKTUL VE BEDENİ BULUNAMAYANLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimseyi bir müşrik tek başına veya isyancılar ya da başka bir grup öldürse ya da kısas yapılarak öldürülse, imkan varsa yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Çünkü bu, anlam ve mahiyet olarak müşrikler tarafından öldürülmekten farklıdır. Yine bir kimseyi bir müşrikin öldürüp kaçması da müşrikler topluluğunun öldürmesinden farklıdır. Çünkü müşrikler topluluğunun geri dönmeyeceklerinden emin olunmaz. Bunlardan birinin peşine düşüp o da kaçmış olabilir. İsyancılar ise bizdendirler ve müşriklere benzemezler. Bilmiyor musunuz ki müşrikleri takip ettiğimiz gibi onları takip edemeyiz?

278 Buhari, 1/413.
279 Ebu Davud, 3/498; İbn Hanbel, 3/128.
280 Nesai, 4/78; Abdurrezzak, 3/540.

Bazıları şöyle demişlerdir: "Şehir dışında ve silahsız bir şekilde mazlum olarak öldürülen kimse yıkanır." Ona denildi ki: Eğer bu sözü bir rivayete dayalı olarak söylüyorsan anlarız.

O da "Bu konuda bir rivayet yok." dedi.

Biz de dedik ki: O halde bunları bu şekilde ayırt etmiş olmanın gerekçesi nedir? Şehid ismini mi kastediyorsun? Bildiğin gibi Ömer şehid edildi, şehirde öldürüldü, yıkandı ve cenaze namazı kılındı. Biz de, sen de şehirde silahsız olarak öldürülen, suda boğulan, karın ağrısı sonucu ölen, şehirde veya başka yerde göçük altında kalan kimseler için şehid diyoruz. Bunları birbirlerinden ayırmıyoruz. Biz de, sen de onların cenaze namazlarını kılıyor, yıkıyoruz.

Eğer bu ayırımın gerekçesi, sana göre, uğradığı zulümse, bu sefer de şehirde silahsız ve mazlum olarak öldürüleni dışarıda bırakmış oluyorsun. Yani şehidler mertebesine çıkarmıyorsun.Halbuki böyle biri daha yüksek bir ecre sahip olabilir. Çünkü silahsız öldürülmek bundan daha şiddetlidir. Ondan daha şiddetli olunca da ecri de daha fazla olur.

Bazıları da şöyle demişlerdir: İsyancılar bir yere saldırır da insanları öldürürlerse erkekler, kadınlar ve çocuklar şehid sayılırlar ve yıkanmazlar. Bu görüşü savunanın bazı arkadaşları ona karşı çıkmış ve şöyle demişlerdir: Çocuklar daha temiz ve şehidliği daha çok hak ediyorlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunların tümü yıkanır ve cenaze namazları kılınır. Çünkü ölüleri yıkamak, Adem'in oğullarından kalma bir sünnettir. Resulullah (s.a.v)'in yıkamadığı kimselerin dışındakiler bu sünnetin kapsamının dışında tutulamazlar. Bunlar da müşrikler topluluğunun, özellikle savaş meydanında öldürdüğü kimselerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimseyi yırtıcı hayvanlar parçalasa veya isyancılar yahut eşkıyalar öldürse ya da kimin öldürdüğü bilinmese, yıkanır ve cenaze namazı kılınır. Cesedinin sadece bir kısmı bulunsa, o kısım üzerine namaz kılınır ve o uzuv yıkanır. Ebu Ubeyde'nin, kesik başların cenaze namazını kıldığı bize ulaştı.

Bazı arkadaşlarımız Sevr b. Zeyd'den, o da Halid b. Ma'dan'dan rivayet etmiştir ki: Ebu Ubeyde kesik başların cenaze namazını kıldı.[281]

Bize ulaşan rivayete göre Cemel vakasında bir kuş, Mekke'ye bir insan elini düşürdü. Mekke halkı parmağındaki yüzükten elin kime ait olduğunu bildiler. Sonra eli yıkadılar ve cenaze namazını kıldılar.[282]

Bazıları şöyle demişlerdir: Kasame (faili meçhul) birinin cenaze namazı kılınır, ama kesik baş ve elin cenaze namazı kılınmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ona göre faili meçhul (kasame) biri değilse ve o yerde de kimse yoksa nasıl namazını kılacağız? Ayrıca faili meçhul (kasame) ile cenaze namazı ve yıkanma konusu arasında ne alaka var?

Eğer cesedin bir kısmının cenaze namazını kılmak caiz, bir kısmının değilse, elinden daha küçük bir parçası ile daha büyük bir parçası arasında herhangi bir fark yoktur. Ayrıca kesik baş üzerinde namaz kılınmaz. Baş da kulağın, gözün ve dilin yer aldığı ve bedeni yöneten bir organdır. Halbuki başı kayıp bedenin namazı kılınır. Cenaze namazı Müslümanların sünnetidir/geleneğidir. Bedenin en küçük parçasına (ruh/can taşıdığı için) duyulan saygının en büyük kısmı, onun üzerine kılınan cenaze namazındadır.

MÜSLÜMAN ÖLÜLERİN KAFİR ÖLÜLERİNE KARIŞMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı adamlar boğulsalar veya göçük altında kalsalar yahut yangında ölseler ve içlerinde Müslümanlardan fazla veya daha az müşrik de olsa tümünün namazları kılınır ama müşrik için değil Müslüman için niyet getirilir.

---

[281] İbn Ebu Şeybe, 3/356; *el-Müstedrek*, 3/553; İbn Adiy, *el-Kamil*, 4/1408.
[282] *et-Telhis*, 2/144.

Bazıları şöyle demişlerdir: "Eğer ölenlerin çoğu Müslüman ise namazları kılınır ve müşrik için değil Müslüman için niyet getirilir. Eğer müşrikler çoğunlukta ise hiçbirinin namazı kılınmaz."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer niyet getirmek (Müslüman olarak belirtilmek) suretiyle içlerinde bir müşrik bulunan yüz Müslüman ölünün cenaze namazını kılmak caiz ise içlerinde bir tane Müslüman ölünün bulunduğu yüz müşrikin cenaze namazını kılmak da kesinlikle caiz olur. Bunun nedeni, aralarına kim olduğu bilinmeyen bir müşrikin karışmış olmasıdır.

Normalde müşriklerin cenaze namazını kılmak haramdır. Müşriklere cenaze namazı kılmak haram kılındığı için de cenaze namazları kılınmaz. Aralarına tanınmayan bir müşrik karışmış olsa da Müslümanların cenaze namazını kılmak vaciptir. Bu durumda Müslüman niyeti getirilir. Bunun için namaz kılınan yer geniş tutulur. Az veya çok da olsalar müşriklerin mekanında namaz kılmanın imkanı da olmayabilir. [O zaman namaz da kılınmayabilir.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu görüşle ilgili olarak başka bir görüşe dayanarak yanlışlığını ortaya çıkarmaya ihtiyacımız yok. Çünkü yanlışlığı açıktır. İlim sahibi birinin bunda bir müşkil görmesi de uygun değildir.

CENAZEYİ TAŞIMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazeyi taşıyan kişinin, tabutu iki ön kolunun arasında omuzlarına alması müstehabdır ve tabut dört kolu/tarafı omuzlara alınarak taşınmalıdır.

Biri, "Tabut iki kolun arasından taşınmaz, bu bize göre uygun değildir." demiş. Bilmesi gerekeni bilmediğini kabul edeceğine, böyle düşünenleri ayıplamayı yeğlemiş.

Bazı arkadaşlarımız, Resulullah (s.a.v)'e kadar dayanan bir rivayet zinciriyle aktarmışlardır: Resulullah (s.a.v), Sa'd b. Muaz'ın tabutunu iki ön kolun arasında omuzlayarak taşıdı.[283]

Bize sahabeden bazılarının da tabutu bu şekilde taşıdıkları rivayet edilmiştir.

Bize İbrahim b. Sa'd, babasından; o da dedesinden şöyle rivayet etti: Sa'd b. Ebu Vakkas'ın Abdurrahman b. Avf'ın cenazesinde, tabutu, iki ön kolunun arasında omuzlarına alacak şekilde taşıdığını gördüm.[284]

Bazı arkadaşlarımız İbn Cüreyc'den; o da Yusuf b. Mahek'ten şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer'i Rafi' b. Hadic'in cenazesinde tabutu, iki kolu arasında omuzlamış olarak gördüm.[285]

Güvenilir biri bize aktardı, ona İshak b. Yahya b. Talha, ona amcası İsa b. Talha şöyle rivayet etmiş: Osman b. Affan'ı annesinin tabutunu iki kolunun arasında omuzlamış olarak gördüm, tabutu mezarın yanına koyuncaya kadar bırakmadı.[286]

Bazı arkadaşlarımız rivayet ettiler, onlara Abdullah b. Sabit, ona da babası şöyle rivayet etmiş: Ebu Hureyre'nin Sa'd b. Ebu Vakkas'ın tabutunu iki kolunun arasına girerek taşıdığını gördüm.[287]

Bazı arkadaşlarımız anlattılar, onlara Şurahbil b. Ebu Avn, babasından şöyle nakletmiş: Zübeyr'in, Misver b. Mahreme'nin tabutunu iki kolunun arasına girerek taşıdığını gördüm.[288]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: ["Tabut iki kolun arasında taşınmaz" diyen kimsenin] Bu görüşümüzü, uygun olmadığı şeklinde niteleyip bizi ayıplayarak bu iddiada bulunduğu anlaşılıyor. Bize göre o tamamen şahsî reyine göre konuşmuştur. Rivayetlerde sözü edilenler Resulullah

283 *et-Tabakatu'l-Kübra*, 3/2/10.
284 *el-Marife*, 3/148-149; *Şerhu's-Sünne*, Bağavi, 3/238.
285 *el-Marife*, 3/149; *Şerhu's-Sünne*, Bağavi, 3/238.
286 A.g.e.
287 A.g.e.
288 A.g.e.

(s.a.v)'in ashabıdırlar. Kaldı ki burada yer vermediğimiz konuyla ilgili rivayetler, zikrettiklerimizden çok daha fazladır.

İHRAMDA ÖLEN KİŞİNİN CENAZE MERASİMİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İhramlıyken ölen bir kimse, su ve sidr yaprağı ile yıkanır, üzerindeki ihramı ile veya başka bir kumaş ile kefenlenir, ama gömlek, sarık olmamalı ve üzerindeki elbise düğümlenmemeli, sağ bir kimsenin ihramının düğümlememesi gibi. Koku da sürülmez. Yüzü örtülür, ama başı örtülmez. Cenaze namazı kılınır ve defnedilir.

Bazıları şöyle demişlerdir: "İhramlı birisi ölünce ihramda olmayan biri gibi kefenlenir. Ölü için ihram olmaz."

Buna delil olarak da Abdullah b. Ömer'in sözünü göstermişlerdir.[289]

Belki de Abdullah b. Ömer bu sözü duymamıştır, daha doğrusu duymadığından kuşku duymuyorum -inşaallah-. Eğer duysaydı, hadise muhalif görüş belirtmezdi. Çünkü Resulullah (s.a.v)'den bizim sözümüzün aynısı -dediğimiz gibi- rivayet edilmiştir. Osman b. Affan'dan da benzeri bir rivayet bize ulaştı. Bir şeyde Resulullah (s.a.v)'in yaptığı kesinleşirse kendisine ulaştığında hiç kimse ona aykırı hareket edemez.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbn Uyeyne, ona Amr b. Dinar şöyle rivayet etmiş: Said b. Cübeyr'den duydum: İbn Abbas'ın şöyle dediğini duydum: Bir gün Resulullah (s.a.v)'in yanında olduğumuz bir sırada bir adam devesinden düştü, boynu kırıldı, ardından can verdi. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«اغسلوه بماء وسدر وكفنوه في ثوبيه ولا تخمروا رأسه»

"Su ve sidr yaprağı ile yıkayın, üzerindeki elbiselerle kefenleyin, başını örtmeyin."[290]

---

289 *Muvatta*, 1/327.

290 Buhari, 1/391; Müslim, 2/865.

Süfyan şöyle dedi: İbrahim b. Ebu Bahre'nin Said b. Cübeyr'den, onun da İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadiste fazladan şu ifade de var:

«وخمروا وجهه ولا تخمروا رأسه ولا تمسوه طيبا فإنه يبعث يوم القيامة ملبيا»

"Yüzünü örtün, ama başını örtmeyin, üzerine koku saçmayın. Çünkü kıyamet günü telbiye eder halde dirilecektir."[291]

Bize Said b. Salim anlattı, ona İbn Cüreyc, ona da İbn Şihab anlatmış ki: Osman b. Affan da aynı şeyleri yaptı.[292]

CENAZE NAMAZI, NAMAZDA TEKBİR GETİRMEK VE HER TEKBİRDEN SONRA YAPILANLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse cenaze namazı kıldığında dört tekbir getirir. Bu, Peygamberimizden (s.a.v) rivayet edilen bir sünnettir.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona İbn Şihab, ona Said b. Müseyyeb, ona da Ebu Hureyre rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v), Necaşi'nin öldüğü gün yasını tuttu, cenaze namazını kılmak üzere ashabıyla birlikte musallaya gitti. Onların saf tutmalarını sağladı ve namazda dört kere tekbir getirdi.[293]

Bize Malik, İbn Şihab'dan rivayet etti: Ona Sehl b. Huneyf şöyle haber vermiş: Miskin bir kadın hastalanmıştı. Hastalandığı Resulullah (s.a.v)'e haber verildi. Resulullah (s.a.v) hastaları ziyaret eder ve durumlarını sorardı. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Eğer ölürse bana haber verin."* Ama sahabîler kadının cenazesini gece vakti defnettiler ve Resulullah (s.a.v)'i geç vakit olduğu için uyandırmak istemediler. Sabah olunca, Resulullah (s.a.v)'e kadının öldüğünü haber verdiler. Buyurdu ki: *"Eğer ölürse bana*

---

291 *Müsned*, el-Hamidi, 2/221; Buhari, 1/391; Müslim, 2/866-867.

292 *el-Marife*, 3/129.

293 *Muvatta*, 1/226-227; Buhari, 1/386; Müslim, 2/656.

haber verin, diye size söylemedim mi?" Dediler ki: "Ya Resulallah! Gece geç vakitte seni uyandırmak istemedik." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kadının mezarına gitti, insanların mezarın başında saf tutmalarını istedi ve cenaze namazını kılarak namazda dört kere tekbir getirdi.[294]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu yüzden biz diyoruz ki: Cenaze namazında dört kere tekbir getirilir, birinci tekbirde Fatiha sûresi okunur, sonra Resulullah (s.a.v)'e salavat getirilir ve sonra ölü için dua edilir.

Bazıları demişlerdir ki: "Cenaze namazında Kur'an'dan herhangi bir şey okunmaz."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz cenaze namazı kıldık ve Resulullah (s.a.v)'in bu hususta sünnetinin nasıl olduğunu öğrendik. Nerede Resulullah (s.a.v)'in bir sünnetini bulursak ona uyarız. Şimdi biri çıkar da "Söylediğiniz tekbir sayısını arttırıyorum, çünkü farz değildir." veya "Tekbir getirmiyorum, sadece ölü için dua ediyorum." dese ona, "Sen sünnete muhalefet ediyorsun." demekten başka bir delilimiz var mıdır? Bu, aynı zamanda ***"cenaze namazında Kur'an'dan bir şey okunmaz"*** diyene karşı da bir delildir, ama bu kimsenin konuya ilişkin sünnetten haberinin olmaması başka.

Bize İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Muhammed, ona Akil, ona Cabir b. Abdullah rivayet etti: Resulullah (s.a.v) cenaze namazını kılarken dört kere tekbir getirdi ve ilk tekbirden sonra Fatiha sûresini okudu.[295]

Bize İbrahim b. Muhammed, ona Sa'd, ona babası, ona Talha b. Abdullah b. Avf rivayet etti: Bir cenaze namazını İbn Abbas'ın arkasında saf tutarak kıldım. Cenaze namazında Fatiha sûresini okudu. Selam verince bunu sordum, dedi ki: "Cenaze namazında Fatiha sûresini okumak sünnettir ve haktır."[296]

---

294 *Muvatta*, 1/227; Buhari, 1/164; Müslim, 2/659; *Sünen el-Kübra*, 1/642.

295 *el-Marife*, 3/168.

296 Buhari, 1/409-410; Nesai, 4/74-75; İbn Carud, *el-Muntaka*, s. 215.

Bize İbn Uyeyne, ona Muhammed b. Aclan, ona Said b. Ebu Said el-Makburi rivayet etti: İbn Abbas'ın, cenaze namazında Fatiha sûresini yüksek sesle okuduğunu duydum. İbn Abbas şöyle dedi: "Fatiha'yı yüksek sesle okudum ki cenaze namazında onu okumanın sünnet olduğunu bilesiniz."[297]

Bize Mutarrif b. Mazin, ona Ma'mer, ona da Zühri şöyle rivayet etti: Bana Ebu Emame b. Sehl anlattı, ona da Resulullah (s.a.v)'in ashabından biri şöyle anlatmış: Cenaze namazında sünnet olan şudur: İmam tekbir getirir, ilk tekbirden sonra içinden Fatiha sûresini okur, sonra Peygamber (s.a.v)'e salavat getirir, sonra tekbirler arasında ölü için samimi olarak dua eder. Tekbirler arasında Kur'an'dan bir şey okumaz. Sonra içinden selam verir.[298]

Bize Mutarrif b. Mazin, ona Ma'mer, ona Zühri rivayet etti ki: Bana Muhammed el-Fihri, Dahhak b. Kays'tan Ebu Emame'nin dediğinin benzerini aktardı.[299]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnsanlar imamlarına uyarlar ve onların yaptıklarını yaparlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Abbas ve Dahhak b. Kays, Resulullah (s.a.v)'in ashabındandırlar. -İnşaallah- Resulullah (s.a.v)'in sünnetinden başkasına sünnet demezler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim arkadaşlardan bazıları, Leys b. Sa'd'dan; o, Zühri'den, o da Ebu Emame'den şöyle rivayet etti: Cenaze namazında Fatiha sûresinin okunması sünnettir.[300]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in ashabı, -inşaallah- Resulullah (s.a.v)'in sünnetinden başkasına sünnet ve hak demezler.

---

297 A.g.e.

298 Abdurrezzak, 3/489; *el-Müstedrek*, 1/360; İbn Ebu Şeybe, 3/644.

299 *Sünen el-Kübra*, 1/644.

300 Bkz. Nesai, 4/75.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona İshak b. Abdullah, ona Musa b. Verdan (el-Kureyşi) rivayet etmiş ki: Abdullah b. Amr b. As, cenaze namazında birinci tekbirden sonra Fatiha sûresini okurdu.[301]

Benzeri bir rivayet Ebu Bekir es-Sıddık'tan, Sehl b. Huneyf'ten ve diğer bazı sahabîlerden de bize ulaştı.[302]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze namazının niyet getirilerek kılınmasının bir sakıncası yoktur. Resulullah (s.a.v), Necaşi için böyle yaptı. Onun cenaze namazını niyet getirerek kıldı.

Bazıları demişlerdir ki: Cenaze namazı niyetle kılınmaz. Bu, Resulullah (s.a.v)'in sünnetine aykırıdır ve bir kimsenin sünnete muhalif hareket etmesi caiz değildir. Bu kimsenin, bu konuda şahsî görüşü ile hareket etmekten başka herhangi bir hadis rivayet ettiğini bilmiyoruz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölü defnedildikten sonra kabrinin başında cenaze namazının kılınmasının bir sakıncası yoktur, hatta biz bunu müstehab görürüz.

Bazıları "Kabir başında cenaze namazı kılınmaz." demişlerdir. Bu da hiç kimsenin muhalefet edemeyeceği kadar Peygamber (s.a.v)'in sünnetine aykırı bir görüştür.

Resulullah (s.a.v), Bera b. Ma'rur ve başkalarının kabirlerinin başında cenaze namazlarını kılmıştır.[303]

Bize Rebi', ona Şafiî, ona Malik, ona Zühri, ona da Ebu Emame b. Sehl rivayet etti: Resulullah (s.a.v), bir kadının kabrinin başında cenaze namazını kıldı ve namazda dört kere tekbir getirdi.[304]

---

301 *el-Marife*, 3/169.
302 A.g.e.
303 İbn Ebu Şeybe, 3/360.
304 *el-Marife*, 7631.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hz. Aişe de kardeşinin kabrinin başında cenaze namazını kılmıştır.[305]

İbn Ömer de kardeşi Asım b. Ömer'in kabri başında cenaze namazını kılmıştır.[306]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze namazı kılan kişi her tekbir getirdiğinde ellerini kaldırır. Çünkü bu konuda rivayet vardır. Ayrıca diğer namazlara kıyas yapmanın gereği de budur. Resulullah (s.a.v), namaz kılarken ayaktayken getirdiği her tekbirde ellerini kaldırırdı.

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona Muhammed b. Ömer, ona Abdullah b. Ömer b. Hafs, ona Nafi rivayet etti: İbn Ömer cenaze namazını kılarken her tekbir getirdiğinde ellerini kaldırırdı.[307]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Said b. Müseyyeb ve Urve b. Zübeyr'den de buna benzer bir rivayet bana ulaştı.[308]

Memleketimizdeki alimlerin de böyle yaptıklarını gördüm.

Bazıları, "Sadece ilk tekbirde ellerini kaldırır." demişlerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, cenaze namazını kılarken arkasında saf tutanların duyacağı şekilde bir kere selam verir. İsterse iki kere de selam verir.

Bize Malik, ona Nafi rivayet etti: İbn Ömer, cenaze namazını kılarken namazı bitirdiğinde selam verirdi.[309]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze namazı ayakta ve kıbleye dönük olarak kılınır. Şayet herhangi bir özür olmaksızın otururak veya binek sırtında kılınırsa namazın iade edilmesi gerekir. Abdestsiz kılınırsa yine iade edilmesi gerekir. Eğer ölüyü cenaze namazı kılınmadan ve yıkanmadan veya başı kıbleden başka tarafa gelecek şekilde

[305] İbn Ebu Şeybe, 3/360; Abdurrezzak, 3/518.
[306] Abdurrezzak, 3/519; İbn Ebu Şeybe, 3/361.
[307] İbn Ebu Şeybe, 3/296; Abdurrezzak, 3/470.
[308] *el-Marife*, 3/170.
[309] *Muvatta*, 1/23; Abdurrezzak, 3/494; İbn Ebu Şeybe, 3/307.

defnederlerse, bana göre mezarındaki toprağın dışarı çıkarılarak kıbleye dönük şekilde mezara yatırılmasının bir sakıncası yoktur. Bazıları şöyle dediler: Eğer cenaze bozulmamışsa tekrar çıkarılır, yıkanır ve namazı kılınır. Ama yıkanmışsa ve cenaze namazı kılınmadan mezara konulmuşsa çıkarılmasındansa kabrinin başında cenaze namazının kılınmasını tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze namazına başlarken getirilen ilk tekbirden sonra Fatiha sûresinin okunmasını, sonra tekrar tekbir getirilmesini ve bundan sonra da Peygamber (s.a.v)'e salavat getirilmesini, mümin erkekler ve kadınlar için bağışlanma dilenmesini, sonra ölü için özel dua edilmesini uygun görürüm.

Dua için belli bir sınırlama yoktur, ben şöyle dua edilmesini tercih ederim:

«اللهم عبدك وابن عبدك وابن أمتك كان يشهد أن لا إله إلا أنت وأن محمدا عبدك ورسولك وأنت أعلم به اللهم إن كان محسنا فزد في إحسانه وارفع درجته وقه عذاب القبر وكل هول يوم القيامة وابعثه من الآمنين وإن كان مسيئا فتجاوز عنه وبلغه بمغفرتك وطولك درجات المحسنين اللهم فارق من كان يحب من سعة الدنيا والأهل وغيرهم إلى ظلمة القبر وضيقه وانقطع عمله وقد جئناك شفعاء له ورجونا له رحمتك وأنت غنيّ عن عذابه»

"Allah'ım, bu Senin kulundur, kulunun ve cariyenin oğludur. Senden başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Senin kulun ve Resulün olduğuna şahitlik ederdi. Sen onu daha iyi bilirsin. Allah'ım, eğer iyi biriyse iyiliğini arttır. Derecesini yükselt, onu kabir azabından koru ve kıyamet gününün bütün korkularından koru. Onu güvende olanlardan biri olarak dirilt. Eğer kötülük eden biriyse onu affet. Mağfiretine kavuştur. İyilerin derecelerine ulaştır. Allah'ım! Dünyanın geniş imkanlarını, aileyi ve başka şeyleri

seven kişi, onlardan ayrılıp kabrin karanlığına ve darlığına gitti. Ameller son buldu. Sana onun için şefaatte bulunmaya geldik. Ona rahmet etmeni diliyoruz. Sen ona bizden daha çok acırsın. Allah'ım! Rahmetinin hakkı için ona rahmet et. Çünkü onun Senin rahmetine ihtiyacı var. Senin de ona azap etmeye ihtiyacın yok."[310]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı arkadaşlarımızın şöyle dediklerini duyduk: "Mezarlığa götürülürken cenazenin önünde yürümek, arkasında yürümekten daha iyidir." Ben bizim yanımızda buna muhalefet eden kimse duymadım.[311]

Bazıları, "Mezarlığa götürülürken cenazenin arkasında yürümek daha iyidir." demişlerdir ve buna delil olarak da "Ömer'in insanları cenazenin önünde yürütmesinin nedeni yolun darlığıydı." demişlerdir. Sanki biz bu konuyla ilgili bütün delillerimizi sadece Ömer'in uygulamasından almışız gibi. Yine, Ali (r.a)'ın "Cenazenin arkasında yürümek daha iyidir." dediğini delil olarak göstermişlerdir. Bir diğer delil de onlara göre şudur: "Cenaze, tabi olunandır, tabi olan değildir." Yine demişlerdir ki: "Cenazenin arkasında yürümek, ölüm hakkında tefekkür etmeye daha uygundur."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazenin önünde yürümenin daha faziletli olduğunun delili, Hz. Peygamber (s.a.v)'in -sonra Ebu Bekir, Ömer, Osman ve diğer sahabîlerin- cenazenin önünde yürümüş olmalarıdır. Bunu yaparken hiç şüphesiz halkın kendilerini örnek alacağını, yaptıklarının aynısını yapacaklarını biliyorlardı. Onların halkın geneline bu şekilde öğretmeleriyle cenazenin izlenmesiyle ilgili faziletli davranışın ne olduğunu da öğreniyoruz. Biz bu hususta faziletli davranışı, ancak onların fiilleriyle bilebiliriz. Onlar bir şey yapmışlarsa ve bunu peşpeşe devam etmişlerse, bu, onun faziletli tutum olduğunu gösterir. Delil olarak Resulullah (s.a.v)'in tutumu yeterlidir, başkasına da ihtiyacımız yoktur. Bununla beraber Peygamberimizden (s.a.v) sonra hidayet imamları bir hususta icma etmişlerse bu da bizim için delildir.

[310] *Muvatta*, 1/227; Abdurrezzak, 3/487; İbn Ebu Şeybe, 3/3/292.
[311] *Muvatta*, 156.

Dolayısıyla onlar yol dardır diye cenazenin önünde yürümüş değillerdir. Tam tersine Medine veya genel havalisi geniş bir araziydi ve çok sonraları binalar arttı. Bu yüzden nasıl olur da yollarının dar olduğu söylenebilir? Ayrıca Ali (r.a)'dan da arkadaşlarının bu uygulamasına muhalif bir uygulama bilmiyoruz.

Biri de şöyle demiştir: "Cenaze, tabi olunan (peşinden gidilen) bir şeydir." Oysa bize göre cenazenin önünde yürümek de onu takip etmekten başka bir şey değildir. Bir insan, bir ihtiyacı için yürüdüğü zaman cenazenin peşinden gitmiş olmaz. Hiç kimse cenazenin önünde yürüyen birinin cenazeyle beraber yürüdüğünden kuşku duymaz.

Biri dese ki: "Cenaze tabi olunan bir şeydir." Bana göre bu söz zayıftır. Çünkü cenaze taşınır, kimseye tabi olmaz (peşinden gitmez). Bilakis onunla birlikte tabi olunur ve adamlar onu taşır. Tabi olan ve giden cenaze değildir. Sadece onunla birlikte gidilir. Cenazenin yaptığı bir şey yoktur, ancak cenazenin ardından gidenlerin, onunla beraber olanların bir ameli vardır.

Eğer konuyu kanıtlamak ve kanıtını güçlendirmek isteyen biri, "Cenaze hususunda faziletli olan, onu taşımaktır. Taşıyan ise ancak önünde olabilir, sonra onu taşır." dese, bana göre bu da bir görüştür.

Cenazenin önünde yürüyen ile arkasında yürüyenin ölümü düşünmesi hususunda herhangi bir farklılık olmaz. Ömrüme andolsun, bir kimse cenaze merasimine katılmak üzere evinden çıktığı halde cenazenin önünde yürürken ölümü düşünmeyi unutursa bunun nedeni sadece gafil olmasıdır. Böyle bir kimsenin cenazenin arkasında yürürken ölümü düşünmeyi unutmamasından emin olunamaz.

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona İbn Uyeyne, ona Zühri, ona Salim, ona da babası rivayet etti:Hz. Peygamber (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer, cenazenin önünde yürürlerdi.[312]

---

[312] *Müsned*, el-Hamidi, 2/276; Ebu Davud, 3/522, Tirmizi, 3/329; Nesai, 4/56; İbn Mace, 1/475.

Bize Müslim b. Halid ve başkaları, onlara İbn Cüreyc, ona İbn Şihab, ona Salim, ona da babası rivayet etti: Hz. Peygamber (s.a.v), Ebu Bekir, Ömer ve Osman cenazenin önünde yürürlerdi.[313]

Bize Malik, ona Muhammed b. Münkedir, ona Rebia, ona da Abdullah b. Hudeyr şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab'ı, Zeyneb binti Cahş'ın cenazesi mezarlığa götürülürken insanları cenazenin önünde yürümeye sevkettiğini gördüm.[314]

Bize İbn Uyeyne, ona Amr b. Dinar, ona Saib'in azatlısı Ubeyd şöyle rivayet etti: Ömer'i ve Ubeyd b. Umeyr'i cenazenin önünde yürürken gördüm. Epey ilerledikten sonra bir yerde oturup konuştular. Sonra cenaze yanlarından geçerken ayağa kalktılar.[315]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Ömer ve diğerlerinin hadisini esas alırız. Yani cenaze kabristana götürülürken önünden gidip cenaze henüz gelmeden bir yerde oturmanın bir sakıncası yoktur. Bunun için cenaze sahiplerinin oturmalarına izin vermelerine de gerek yoktur. Cenaze defnedildiği sırada geri dönmek için de cenaze sahiplerinin iznini almaya da gerek yoktur. Ama bu durumda izin istemelerini tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazenin omuzlanarak götürülmesini isterim, nereden olursa. Taşınması ise şu şekilde olur: Cenazeyi taşıyan kişi tabutun sol ön kolunu, sonra sol arka kolunu sağ omzuna koyar. Ardından sağ ön kolunu ve sonra sağ arka kolunu sol omzuna koyar. Eğer cenazenin yanında çok insan varsa ve hep birlikte tabutun kollarına doğru yönelirlerse, iki kol arasından kaldırılmasını tercih ederim. Ama tabut nasıl taşınırsa taşınsın taşınması güzeldir. Erkek cenazesi ile kadın cenazesinin taşınması arasında fark yoktur.

Cenaze ağır da olsa [destek amacıyla] kadınlar, erkeğin cenazesini de, kadının cenazesini de taşıyamazlar. Nitekim ben altı ve sekiz kollu tabutla

313 A.g.e. İbn Hibban, *Mevarid*, 194.
314 *Muvatta*, 1/220; Abdurrezzak, 3/445.
315 İbn Ebu Şeybe, 3/278; Abdurrezzak, 3/461.

taşınan cenazeler de gördüm. Eğer tabut yoksa tahta üstünde taşınır. O da yoksa tahtırevanla taşınır. Cenaze neyle taşınırsa taşınsın caiz olur.

Eğer cenaze acilen kaldırılması gereken bir yerdeyse veya bekletilmesini zorlaştıran bazı ihtiyaçlar hasıl olursa ve bundan dolayı da herhangi bir şeyle taşınması için gerekli hazırlık yapılırken bozulmasından korkulursa eller üstünde ve omuzlarda taşınabilir.

Cenaze, normal insanın en seri normal yürüyüşüyle götürülmeli. Arkadan gelenleri zayıf düşürecek bir hızda olmamalı. Ama cenazenin bozulmasından veya vücudundan kan vs. akmasından korkuluyorsa mümkün olduğunca hızlı yürünmelidir.

Cenaze sahiplerinin yıkamak, kabir başında beklemek gibi cenaze işlemlerinden herhangi birini yavaş yapmalarını sevmem. Çünkü bu, cenaze merasimine katılanlara eziyet verir.

ÖLÜYÜ KABRE KOYMA İŞLEMİ İLE İLGİLİ İHTİLAFLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze, tabuttan baş tarafından çıkarılır.

Bazıları, "Cenaze, kıble tarafından araya girilerek kabre indirilir." demişlerdir.

Hammad, İbrahim'den rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v), kıble tarafından, naaşıyla mezarın duvarı arasında girilmek suretiyle kabre indirildi.[316]

Bizim arkadaşlardan güvenilir biri rivayet etti: Resulullah (s.a.v)'in kabri, evin sağ tarafında duvara bitişik vaziyettedir. Kenarında defnedildiği duvar da evin kıble tarafındadır. Lahid duvarın altındadır.[317] Böyleyken nasıl cenazeyle kıble tarafındaki duvar arasında girilmek suretiyle kabre

316 Abdurrezzak, 3/499; İbn Ebu Şeybe, 3/328.
317 *el-Marife*, 3/183.

indirilmiştir. Lahid duvara bitişiktir ve herhangi bir şey üzerinde durmuyor. Bu yüzden ancak bir şekilde tabuttan çıkarılarak veya kıble tarafından olmaksızın indirilmiştir.

Ölümler çok olduğu için cenaze işlemleri, kabre indirilişleri bizce bilinen meşhur hususlardır. İmamlar ve güvenilir kimseler bu merasimlere katılırlar. Cenaze ve defin, hakkında fazla konuşmayı gerektirmeyen genel olaylardır. İnsanlar genelde bu konularda bilgi sahibi oldukları için konuşmak çoğu zaman sıkıcı olur. Resulullah (s.a.v)'in, Muhacirin ve Ensarın uygulamaları gözlerimizin önündedir. Bu uygulamaları, nesilden nesile aktarılarak bize ulaşmıştır, bu konuda herhangi bir ihtilaf da yoktur.Yani cenaze, tabuttan sıyrılarak çıkarılır. Sonra memleketimizden olmayan biri geliyor ve cenazeyi nasıl kabre koyacağımızı bize öğretiyor. Ayrıca konuyu bilmediği de anlaşılıyor. Çünkü Hammad'dan, o da İbrahim'den Peygamberimizin (s.a.v) kabre, cenazesiyle kıble tarafındaki duvar arasında girilerek kabre indirildiğini rivayet ediyor.

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona Müslim b. Halid ve başkaları İbn Cüreyc'den aktararak Umran b. Musa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v)'in cenazesi baş tarafından sıyrılarak tabuttan çıkarıldı ve insanlar sonra onu kabre koydular.[318]

Bize güvenilir biri, Amr b. Ata'dan; o, İkrime'den; o da İbn Abbas'tan şöyle rivayet etti: "Resulullah (s.a.v)'in cenazesi baş tarafından sıyrılarak tabuttan çıkarıldı.[319]

Arkadaşlarımızdan bazıları Ebu'z-Zinnad, Rebia ve Ebu'n-Nadr'dan (bu hususta aralarında ihtilaf olmaksızın) şöyle rivayet etmişlerdir: Resulullah (s.a.v)'in cenazesi baş tarafından sıyrılarak tabuttan çıkarıldı.Ebu Bekir ve Ömer'in cenazeleri de.[320]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mezar düz halde olur.

---

318 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/499.

319 *el-Marife*, 3/184.

320 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/499.

Bize ulaşan rivayete göre Resulullah (s.a.v), oğlu İbrahim'in mezarını düz yapmış ve Ravza'dan getirilen çakıllar üzerine konmuştu.[321]

Bize İbrahim b. Muhammed, ona Cafer b. Muhammed, ona da babası şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) oğlu İbrahim'in mezarına toprak serpti, sonra üzerine çakıl koydu. Çakıl, düz olmayan mezarın üzerinde durmaz.[322]

Bazıları, "Mezar çıkıntı şeklinde yapılır." demişlerdir. Bize göre Muhacir ve Ensarın mezarları düzdür. Yerden bir karış kadar yüksek yapılır. Üzerine bir kat çakıl atılır, bir kat da toprak konur. Bize göre bu, bir kimsenin aleyhimize bir nakil getirebileceği bir husus değildir.

Kasım b. Muhammed'den naklen bana şu rivayet ulaştı: Resulullah (s.a.v)'in, Ebu Bekir'in ve Ömer'in kabirlerinin düz olduğunu gördüm.[323]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam karısının, kadın da kocasının cenazesini yıkayabilir.

Birisi, "Kadın, kocasının cenazesini yıkayabilir, ama kocası karısının cenazesini yıkayamaz." demişti de ona "Niye bu ayırımı yaptın?" diye sorulmuş, o da şu cevabı vermişti:

"Çünkü Ebu Bekir, cenazesinin Esma tarafından yıkanmasını vasiyet etti.[324]

Ben de dedim ki: Fatıma da cenazesini Ali (r.a)'ın yıkamasını vasiyet etti.[325]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadın, kocasının cenazesini yıkayabilir, dedim, çünkü hâlihazırda onun ölümünden dolayı iddet beklemektedir.

Biz diyoruz ki: Eğer senin (kadın, kocasının cenazesini yıkayamaz diyen) delilin Ebu Bekir'den nakledilen rivayetse ve Talha (r.a)'dan, İbn

---

321 İmam Şafii'den başkasının bu hadisi rivayet ettiğini görmedim (Tahkik eden).

322 *et-Telhis*, 2/133.

323 *el-Marife*, 3/188.

324 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/408/409; *Musannef*, İbn Ebu Şeybe, 3/249.

325 Darekutni, 2/79; *Musannef*, Abdurrezzak, 3/410.

Abbas'tan ve diğerlerinden de herhangi bir rivayet aktarılmamış olsaydı, yine de senin dayandığın delil senin aleyhinedir. Biz biliyoruz ki: "Erkek için kadına ilgili helal olan şeylerin aynısı erkekle ilgili olarak kadın için de helaldir."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bilmez misin ki kadın öldüğü zaman erkek, -onun dışında- dört kadın nikahlayabilir ve bunlardan biri de kadının kız kardeşi olabilir.

Ona denir ki: İddet beklemek ve nikah ile cenazeyi yıkamak arasında bir ilgi yok.

Sen demiyor musun: Kadın ölünce erkek onun dışında dört kadınla evlenebilir ve bunlardan biri de kadının kız kardeşi olabilir? Çünkü kadın hayattan ayrılmış ve sanki onun eşi değildir veya sanki hiç eşi olmamış gibidir. "Evet" denilecektir.

O zaman şöyle denilir: Peki, adam ölünce hâlâ eş midir yoksa sanki hiç eşi olmamış gibi midir?

Buna şu karşılığı verir: Bilakis o artık koca değildir, çünkü onun açısından hayatın hükmü sona ermiştir, tıpkı kadın öldüğünde eş olma özelliğinin ortadan kalkması gibi. Şu kadarı var ki kadın, kocasının ölümünden sonra iddet beklemek durumundadır.

Biz de buna cevap olarak deriz ki: Kadının kocasının ölümünden sonra iddet beklemesinin sebebi bu değildir. Bilmez misin ki koca ölünce kadın iddet bekler, ama kadın ölünce koca iddet beklemez ve kadın ölünce koca, (ondan başka) dört kadınla daha evlenebilirken koca ölünce kadın hemen evlenemez, ister aralarında cinsî münasebet olsun ister olmasın. Ve kadın, kocasının ölümünün ardından dört ay on gün iddet beklemeden evlenemez. Bu, Allah'ın kadına yüklediği ama erkeğe yüklemediği bir görevdir. Ayrıca karı-kocanın her biri eşleriyle ilgili olarak kendilerine helal olan ve haram olan hususlarda eşittirler. Şimdi söyler misin, adam, karısını üç talakla boşasa, kadının iddet beklemesi gerekmez mi? "evet" diyeceksin.

O zaman ben de şöyle derim: Peki ila[326(*)] veya lian[327(**)] şeklinde karısını boşarsa aynı durum geçerli olmaz mı?

Buna da "evet" diyeceksin. Bu durumda sana şöyle denir: Adam bu şekilde karısını boşasa ve bu sırada ölse ve kadın da boşanma iddetini bekliyorsa kocasının cenazesini yıkayabilir mi? "Hayır" diyeceksin. Ben de şöyle derim: O zaman kadının erkeği yıkamasının erkeğin kadını yıkaması gibi olmadığını iddia ettin, neticede ortada sadece iddet bekleme farkı var ve kadın da iddet bekliyor.

Dedi ki: Çünkü kadın artık onun karısı değildir.

Dedim ki: Senin iddet beklemeyi burada delil olarak göstermen abes olmaktan başka bir fayda sağlamaz sana. Aslında şöyle demen gerekirdi: Kadın, kocasının cenazesini yıkayabilir, çünkü iddet beklemesinin kendisine kocasıyla ilgili olarak haram olan şeylerin helal olmasını sağladığını iddia etmektedir. Dolayısıyla kadının, kocasının cenazesini yıkaması haram değildir. O zaman da denilir ki: Eğer ikisi de hayatta iseler ve kadın

---

326(*) Karısıyla cinsel ilişkide bulunmamaya yemin (ilâ) eden kişi için, yemin vaktinden itibaren dört aylık süre vardır. Bu süre içinde karısıyla cinsel ilişkide bulunursa yemini çözülür ve yemin kefareti vermesi gerekir. Bundan sonra başka bir şey yapması gerekmez. Ama bu süre içinde cinsel ilişkide bulunmazsa, karısı kendisine geri dönmesini veya boşamasını talep edebilir. Kocası ona geri dönmez yahut boşamazsa durumu mahkemeye intikal ettirir. Hâkim de onu ric'î bir talâkla boşar. Karısının kendisine geri dönmesi için talepte bulunmasından sonra dönüp karısıyla cinsel ilişkide bulunursa, yemini eğer Allah'ın ad ve sıfatlarından biri üzerine ise yemin kefareti vermesi gerekir. Ama adak ve benzeri bir şeyi taahhüt şeklinde yemin etmişse, bu durumda taahhüdünü yerine getirmesi veya yemin kefareti vermesi icap eder.

327(**) Erkek karısına zina isnadında bulunsa ve dört şahit de getiremezse karşılıklı lanetleşirler. Bu hususta yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır." (Nur, 6-9)

(boşanmadan dolayı) iddet bekliyorsa boşanmadan önce olduğu gibi kocasının tenasül uzvuna bakabilir, tutabilir mi? Diyelim ki, "hayır" dedi.

O zaman şöyle denir: Halbuki kadın, boşanmadan dolayı iddet bekliyordu?!

Dedi ki: Bu hususta iddet bir şeyi helal de kılmaz, haram da kılmaz. Helal olmasını sağlayan nikâhtır. Nikâh da (ric'i talak olmaması durumunda) ortadan kalkarsa kocası için neler helal ve haramsa kadın için de aynı şeyler helal ve haram olur. Tıpkı kadınların iddet beklemesi gibi.

O zaman denir ki: Erkek de kadın için aynı durumda mıdır?

"Evet" derse, o zaman şöyle denir: Bu sizden farklı bir durumdur ve sizi zayıflatır. Kadın iddet beklemez mi? Kadın ölünce erkek beklemez. Ölümde boşanma ile zail olmaksızın nikâh akdi zail olur. Dolayısıyla erkeğe, ölen karısının cenazesini yıkamak helal olmaz. Ya da böyle bir durum sabit olan ve eşlerden her biri için diğerine helal olan şeyler helal olur. Ya da bu konuda selef kuşağını taklit ederiz. Nitekim Ebu Bekir, Muhacir ve Ensar'ın hazır bulunduğu bir topluluk içinde öldüğünde, eşi Esma'nın kendisini yıkamasını emretmişti. Hiç kuşkusuz Ebu Bekir, kendisi için helal olan ve helal olmayan şeyleri daha iyi biliyordu ve Allah'tan da daha çok korkuyordu. Bu da gösteriyor ki koca öldüğünde kadının onun cenazesini yıkaması doğru ise kadın öldüğünde kocanın da onun cenazesini yıkaması doğrudur. Çünkü kadını kocasına helal kılan akit, kocasını da kadına helal kılan akittir. Biliyorsunuz ki eşlerin birbirlerinin cinsel uzvuna bakması, nikah akdinden önce haramdır. Nikah akti feshedilmedikçe de helaldir. Dolayısıyla eşlerden her biri için helal olanlar diğeri için de helaldir. Nikah akdi eşlerden biri için öngörmediği bir hakkı öbürüne tanımaz. Yine akit fesholunca da birinin dönebileceği bir şeyin öbürü için geçerli olmaması gibi bir durum da söz konusu olamaz. Ya da biri ölünce birisi için geçerli olan bir hak öbürü için geçerli olmaz gibi bir durum da mevzubahis olamaz. Bu durumların tümünde eşlerin her iki arasında mutlak bir eşitlik vardır.

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî, ona İbrahim b. Muhammed, ona Abdullah b. Ebu Bekir, ona Zühri, ona Urve b. Zübeyr, ona da Hz. Aişe şöyle rivayet etmiştir: Eğer arkamızı dönmüş bulunduğumuz haklarımızı takip ediyor olsaydık, Resulullah (s.a.v)'i eşlerinden başkası yıkamazdı.[328]

Bize İbrahim b. Muhammed, ona Ammare, ona Ümmü Muhammed binti Muhammed b. Cafer b. Ebu Talib, ona da ninesi Esma binti Umeys rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v)'in kızı Fatıma, "Benim cenazemi sen ve Ali yıkayın." diye vasiyet etti. Nitekim Hz. Fatıma'nın cenazesini Esma bint Umeys ve Hz. Ali (r.a) yıkadılar.[329]

CENAZELERLE İLGİLİ AMELLER

Bize Rebi'in aktardığına göre İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle demiştir: Ölmüş birinin cenazesini yıkamak, namazını kılmak ve defnetmek insanlar üzerinde bir haktır, bunları tamamen terk edemezler. İçlerinden yeterli sayıdaki kişiler bu görevleri yerine getirirlerse, inşaallah sorumluluk üzerlerinden kalkar, tıpkı cihadın, insanların üzerinde terk edemeyecekleri bir yükümlülük olması gibi. Cihad olan bölgede yeterince insan bu görevi ifa ediyorlarsa sorumluluk, geri kalanların üzerinden kalkar [Farz-ı kifaye]. Ama bu görevleri ifa edenler, geri kalanlardan daha üstündürler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hz. Ömer, -Allah doğrusunu daha iyi bilir- kendisinin defnettiği bir kadının cenazesini bırakarak giden birini -zannedersem Kuleyb'dir- cezalandırmamıştır. Çünkü yolda bir cenaze gördüğü halde yoluna devam eden biri, bazen bu işi yapacak kimselerin olduğundan emin olduğu için böyle davranabilir. Ama yol arkadaşlığı yapan kimseler, çok kullanılmayan bir yolda içlerinden biri öldüğünde onu gömmeleri gerekirken öylece bırakıp yollarına devam ederlerse, İmam (devlet başkanı) onları cezalandırmalıdır. Çünkü İslam'ın kendilerine yüklediği bir görevi hafife almışlardır.

---

328 İbn Mace, 1/470.

329 Daha önce kaynağı geçmişti.

Aynı şekilde insanlar yerine getirmekle yükümlü oldukları bir görevi gerçekleştirmezlerse, devlet başkanının onları sorumlu tutması, onları uygun bir cezaya çarptırması gerekir. Ama bu hususta dengeli davranıştan, adaletten uzaklaşmaması lazımdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri öldüğünde, ailesinin onu yıkama hususunda acele etmemesini uygun görürüm. Çünkü kişi bayılmış olduğu halde onlar ölmüş sanabilirler. Bu yüzden kesin ölüm belirtilerini görünceye kadar beklemeleri uygundur: Ayaklarının dikilemeyecek şekilde gevşeyip uzanması, el bileklerinin genişlemesi ve diğer bilinen ölüm alametleri gibi. Bu alametleri gördüklerinde [ölümü kesinleşince] yıkanması ve defnedilmesi için acele etmeleri gerekir. Çünkü bu işlemlerin bir an önce yapılması, ona karşı yerine getirilmesi gereken bir haktır. Cenazenin defni, uzaklarda olan birinin gelmesi için bekletilemez.

Biri öldüğünde gözleri kapatılır.

Bize Rebi', ona Şafiî, ona İbrahim b. Sa'd, ona da İbn Şihab şöyle rivayet etti: Kabise Nasr b. Zueyb şöyle derdi: Resulullah (s.a.v), vefat eden Ebu Seleme'nin gözlerini kapattı.[330]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün ağzı da kapatılır. Eğer sakallarının sarkmasından korkulursa bir sargı ile bağlamak gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazılarının ölünün mafsallarını yumuşattığını, yumuşak kalsın ve sertleşmesin diye uzattığını gördüm. Bazılarının ölünün karnının üzerine demirden bir şeyler -kılıç vs.- koyduklarını, hatta hafif nemli toprak koyduklarını gördüm. Bununla ölünün karnının şişmesini önlemek istiyorlardı. Nahoş bir durumu engelleyeceğini umdukları veya tecrübeyle bildikleri bu şeyleri yapmalarının herhangi bir sakıncasının -inşaallah- olmamasını umuyorum. Ölünün kulağına ve burnuna civa konduğunu insanlar arasında bir gelenek olarak hiç görmedim. Kurşun da konulduğunu görmedim. Bunu İslam'dan önce Acemler yaparlardı. Bununla ölünün çürümemesini umuyorlardı. Cena-

330 Müslim, 2/634.

zeyi bir tabuta koyar, kafurun içine sokarlardı. Bunların hiçbirini uygun görmem. Sonra cenaze yıkanır, kefenlenir, üzerine kafur ve koku saçılır, sonra defnedilir. Çünkü Allah'ın huzuruna çıkmaktadır. Onun için faydalı olacak şey, Allah'ın rahmeti ve işlediği salih amellerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana ulaşan bir rivayete göre Sa'd b. Ebu Vakkas'a birileri şöyle demiş: "Öldüğünde seni tahtadan bir tabutun içine koyup gömelim." O da şu karşılığı vermiş: "Resulullah (s.a.v)'in cenazesine yaptığınız gibi yapın. Üzerimi kerpiçle kapatın, sonra üzerine toprak dökün."[331]

[331] Müslim, 665.

CENAZE NAMAZI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Devletin yetkilisi (vali) cenazeye katılmışsa, ancak ölünün akrabasının (veli) izniyle cenaze namazını kıldırmasını tercih ederim. Çünkü bana göre bu, velinin valiye göre daha öncelikli olduğu özel bir meseledir. Yine de doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir.

İlim sahibi bazı kimseler de cenaze namazını kıldırma hususunda valinin veliye nisbetle daha öncelikli olduğunu söylemişlerdir.

Akrabaları cenaze namazını kılmak üzere geldiklerinde baba ve baba tarafından dede, diğerlerine göre namazı kıldırmak hususunda daha önceliklidirler. Sonra çocuğu ve çocuğunun çocuğu gelir. Sonra ana-baba bir kardeş, sonra baba bir kardeş, ardından ana tarafından değil baba tarafından en yakın olanı gelir. Çünkü velayet, soya (baba tarafına) bağlıdır. Cenazenin velileri yakınlık bakımından eşit iseler ve hak sahibi olarak aralarında çekişme meydana gelirse, bana göre en yaşlıları önceliklidir. Yaşlının durumu olumsuz ise o zaman içlerinde en faziletli ve en fakih olanının bu görevi üstlenmesini tercih ederim. Bu hususta da eşitlik varsa o zaman bunların en yaşlısı görevi üstlenir. Bu hususta da eşitlik bozulmazsa -ki nadiren böyle bir durum söz konusu olabilir- ve uzlaşma da sağlanamazsa o zaman aralarında kura çekilir. Kura kime çıkarsa cenaze namazını o kıldırır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hür veliler (akrabalar), köle olanlara göre namazı kıldırma hususunda daha önceliklidirler. Kölenin cenaze namazını kılmasının bir sakıncası yoktur.

Ölenin velisi olsun veya olmasın bir adam, kadınlarla birlikte erkek veya kadın birinin cenazesine geldiğinde, -akıl baliğ olmasa da, köle veya

hür olsa da- namaz kılmayı biliyorsa, kadınlara göre namazı kıldırma önceliğine sahiptir. Eğer namaz kıldırmayı bilmiyorsa kadınlar ayrı saf olarak cenaze namazını kılarlar. Şayet içlerinden biri onlara imamlık etse ve tam ortalarında durarak namazı kıldırsa bunda bir sakınca görmem. Nitekim insanlar Resulullah (s.a.v)'in cenaze namazını ferdî olarak da kılmışlardı ve kimse de onlara imamlık etmemişti. Bunun nedeni Resulullah (s.a.v)'in konumunun yüceliğiydi. Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in cenaze namazını kıldırma hususunda aralarında rekabet çıkardı. Bu yüzden Resulullah (s.a.v)'in cenaze namazını ferdî olarak ve sırayla kıldılar.

Resulullah (s.a.v)'in ölülerle ilgili sünneti ve bugüne kadar gelen uygulama, cenaze namazını bir imamın kıldırması şeklindedir. Eğer cenaze namazını ferdî olarak kılsalar inşaallah bu da geçerli olur.

Cenaze namazının bir kere kılınmasını daha uygun görürüm. İnsanların bu şekilde cenaze namazını kıldıklarını gördüm. Cenaze namazı kılındıktan sonra namazı kaçıranlar da kılsınlar diye oturup onların kılmaları beklenmez. Eğer namazı kılındıktan sonra ölünün bir akrabası gelirse ve o namaz kılana kadar cenazenin bozulmasından endişe edilmezse ve o da namazı kılarsa inşaallah bunun bir sakıncasının olmamasını umuyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın abdesti bozulsa ve abdest almak üzere ayrılsa, arkasında saf tutanlar da ferdî olarak, kendilerine herhangi bir kimse imamlık yapmaksızın kalan tekbirleri getirirlerse, imamın abdest aldığı yer uzakta değilse, bu yüzden imamı bekleseler ve imam da gelip kaldığı yerden tekbirlerini tamamlarsa bunun bir sakıncasının olmamasını umuyorum.

Şehirde cenaze namazı, abdestsiz kılınmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam önceden bazı tekbirler getirse, tekbirleri bitinceye kadar cenaze bekletilmez. Aynı şekilde kendisinden önce tekbir getirdiği imamın da ikinci kez tekbir getirmesini beklemez, ama kendi başına iftitah tekbiri getirmiş olur.

Bazıları "Bir adam şehirde cenaze namazına yetişememekten korkarsa teyemmüm alarak cenaze namazını kılabilir. Ama şehirde teyemmümle nafile ve farz namazları kılmak caiz değildir. Fakat hasta olması başka..." demişlerdir ki bu bir iddiadır.

Burada ise hastalık dışında bir durum söz konusudur. Cenaze namazını diğer namazlarla bir tutamazsınız. Çünkü diğer namazlar ancak gusül ve abdest alınmış olarak kılınır. Şehirde teyemmüm, sağlıklı ve gusül almaya güç yetiren için geçerli değildir. Ama dua ve zikir niyetine olursa bu takdirde gusül alınmamış olarak da yapılabilir. Bu durumda cenaze namazının kaçırılmasından korkması veya böyle bir korkunun olmaması arasında bir fark yoktur. Nitekim gusül ve abdestsiz zikir yapılabilir.

BİRDEN FAZLA CENAZENİN BİR ARADA OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Erkek, kadın, çocuk ve hünsa cenazeleri bir arada olurlarsa erkek cenazeleri imamın önüne konur, imamın tarafında en öne de bunların en faziletlisi konur. Onların arkasında da çocukların cenazeleri, sonra hünsaların, en sonra da kıble tarafında kadınların cenazeleri konur. Eğer cenaze sahipleri birbirlerini kıskanırsa ve cenazeler de muhtelifseler, bu durumda ilk gelen cenazenin sahibi namazı kılar, sonra isterse diğer cenazelerin sahipleri bu namazla yetinirler ya da isterlerse kendi cenazeleri için yeniden namaz kılarlar. Eğer cenazelerin konulduğu yer hususunda aralarında çekişme olursa bu durumda şayet cenazelerin tümü erkekse ilk gelen cenazenin sahibi istediği yeri seçme hakkına sahip olur. Şayet cenazeler erkek-kadın karışık vaziyette iseler bu takdirde erkeklerin cenazeleri imamın önünde, kadınların cenazeleri de kıble tarafında onların arkasında sıralanır. Bu hususta cenazenin önce veya sonra getirilmiş olmasına bakılmaz. Çünkü kadınların cenazeleri erkeklerin arkasına, yani kıble tarafına yerleştirilir. Aynı durum hünsalar için de geçerlidir. Ama eğer çocuk cenazesinin sahibi önce gelmişse çocuğun cenazesinin yerini değiştirmesi gerekmez. Erkek cenazesinin velisi isterse

cenazesini çocuk cenazesinin arkasına koyabilir veya başka bir yere götürür.

Bir kimse bir cenazenin namazını kılmak üzere iftitah getirdikten sonra, bir veya iki tekbir daha getirdikten sonra, bir cenaze daha getirilip önüne konursa, önceki namazı bitirinceye kadar cenaze bekletilmelidir. Çünkü namaza başlamıştır ve sonradan gelen cenazeden başka bir cenaze için namaz niyeti getirmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imam cenaze namazını abdestsiz kıldırırsa, arkasında saf tutanlar ise abdestli iseler, onların namazları geçerlidir. Şayet imam ve cemaatin tümünün abdestleri yoksa bu takdirde namazı yeniden kılmaları gerekir. İçlerinde üç ve daha fazla kişinin abdesti varsa yine de namaz geçerli olur.

Bazı cenaze sahipleri erkenden cenaze namazını kılsa, sonra başka bir cenazenin sahibi gelse, ikinci kez cenazenin namaz için konulmasını uygun görmem, ama böyle yapsalar inşaallah bir sakıncası olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir adamın kıymetli bir eşyası defin esnasında mezara düşmüşse, mezara düşen eşyasını almak için mezarı açabilir.

DEFİN

Bize Rebi' anlattı: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bir adam Mekke'de veya Medine'de ölürse, oradaki kabristanlara defnedilmesini daha uygun görürüm. Aynı şekilde kabristanı hakkında (övücü) bir rivayet bulunan bir beldede ölürse o beldenin kabristanına defnedilmesini de tercih ederim. Şayet kabristanı hakkında bu türden bir rivayet bulunmayan bir beldede ölürse bulunduğu yerin mezarlığına defnedilmesi uygundur, çünkü mezarlıklara hürmet edilir ve dua okunur. Bir bakıma bir topluluk içinde [mezarlıkta] defnedildiği için üzerine def-i hacet yapılmaz, bevledilmez, hırsızlık amacıyla mezarından çıkarılmaz (nebbaşlık). Yine de nerede olursa olsun ölünün gömülmesi güzeldir.

Ölünün mezarının bir boy kadar kazılmasını uygun görürüm. Mezarın derinliği ne kadar fazla olur ve üzeri örtülürse o kadar iyidir. Bunu tercih etmemin sebebi, yırtıcı hayvanların cenazeyi çıkarmamaları, nebbaşlık yapan birinin ulaşamaması veya rüzgarın toprağını savurup ortaya çıkarmamasıdır.

Yerin darlığı ve aciliyet gibi zorunluluk halinde iki veya üç cenaze aynı mezara konabilir. Bunların en faziletlisi ve en yaşlısı, kıble tarafına konur.

Hiçbir şekilde bir erkek ve bir kadının aynı mezara konulmasını uygun görmem. Ama zorunluluk varsa ve başka bir yol da bulunamıyorsa erkek öne, kadın da arkasına yerleştirilir. Mezarın içinde erkek ile kadın arasına topraktan bir engel yapılır.

Kabrin sağlam olmasını yeğlerim. Kabre girip cenazeyi yerleştirecek kişiler için zorunlu bir sayı öngörülmemiştir. Fakat tekli sayılarda olmalarını yeğlerim. Ölüyü zorlanmadan taşıyacak güçte olmalarını yeğlerim.

Cenaze baş tarafından sıyrılarak tabuttan çıkarılır. Bu da şöyle yapılır: Tabut, mezarın ayak tarafına konur. Sonra cenaze baş tarafından sıyrılarak mezara konur ve ölü konurken mezar temiz bir perdeyle örtüldükten sonra ölünün lahdi yapılır. Kadın cenazesi kabre konurken mezarın erkeğinkinden daha özenli ve dikkatli örtülmesi gerekir. Kadın cenazesi de tıpkı erkeğin cenazesi gibi baş tarafından tabuttan sıyrılarak çıkarılır.

Şayet kadının cenazesini tabuta koyan kişi tabuttan çıkarma işini üstlense ve varsa eğer kefenindeki düğümleri çözse, bu arada ona kadınlar yardımcı olsa bu güzel olur. Bu işleri erkek bir velisi yapsa bunun bir sakıncası olmaz. Ama aralarında kadının mahremi olan biri olsa onun bu işleri yapması bana göre daha iyi olur. Kadının mahremi olan kimse yoksa bu takdirde akraba ve velayeti olan birinin bu görevi yapması iyi olur. Bunlar da yoksa bütün Müslümanlar onun velisi sayılırlar. Bu artık zaruret sayılır. Çünkü üzerinde elbisesi (kefeni) vardır ve artık ölüdür. Onun üzerinde hayatın hükmü kesilmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölüler mezara sağ tarafları üzerine konulurlar. Başları altına bir taş veya kerpiç konarak yukarı kaldırılır, iyice sağlamlaştırılır ki cenaze yüzükoyun veya sırt üstü gelmesin.

Eğer mezarın toprağı sert ise mezarın dibinde bir lahid yapılır. Sonra lahidin üzeri kerpiçle kapatılır. Sonra kerpiçlerin araları kerpiç kırıkları ve balçıkla doldurulur ki sağlam olsun. Sonra üzeri toprakla kapatılır. Eğer mezarlık yeri yumuşak topraktan ise o takdirde mezar kazıldıktan sonra dibinde taşlardan veya kerpiçten bir lahid oluşturulur. Sonra lahidin üzeri taşlarla veya tahtayla kapatılır. Çünkü kerpiç tutmaz. Lahidin üzerine bu şekilde tavan yapıldıktan sonra boşluklar muntazam oluncaya kadar doldurulur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizim taraflarda lahidin üzerine kuru ot konulduğunu, onun üzerine nemli toprak konulduğunu, onun üzerini de toprakla kapatıldığını gördüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Esas alınması ve kesinlikle terk edilmemesi gereken ve rivayetlere dayanan uygulama budur. Neticede ölü ne şekilde defnedilirse defnedilsin inşaallah geçerli olur. Mezarın kenarında bulunan kişi elleriyle biraz toprak ve birkaç çakıl taşı koyar.

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona İbrahim b. Muhammed, ona Cafer b. Muhammed, ona da babası (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) iki eliyle bir mezarın üzerine birkaç çakıl taşı koydu.[332]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öldüğü kesinleşince cenazenin bir an önce defnedilmesini isterim. Ama öldüğü tam kesinleştirilemiyorsa bir süre beklemelerini ve kesinleştikten sonra defnetmeleri daha uygun olur. Eğer boğularak ölmüşse, onun cenaze merasimini deruhte edecek kişilerin gelmesine kadar teenniyle hareket edilmesini yeğlerim. Eğer yıldırım çarpması sonucu (ölü zannedildiği halde) bayılmışsa bozulması endişesi olsa da iki üç gün kadar bekletilmesini tercih ederim. Çünkü bazı

[332] *el-Marife*, 3/186-187; *el-Merasil*, Ebu Davud, 302; İbn Mace, 1/499.

kimselerin bayılıp akılları başlarından gittikten iki veya birkaç gün sonra kendilerine geldiklerini duydum.

Aynı durum savaşta, yırtıcı hayvan saldırısında veya başka bir şeyden dolayı korkup kendinden geçen veya dağdan aşağı düşen kimseler için de geçerlidir. Bir insan öldüğünde -inşaallah- ölüm belirtileri saklı kalmaz. Bazıları bu belirtileri görmeseler de bazıları mutlaka görürler.

Eğer veba salgını varsa veya ani toplu ölümler gerçekleşiyorsa ve aile fertleri de bazı ölüleri bir an önce defnetmek zorunda iseler, bu durumda erkek cenazeleri kadın cenazelerinden önce defnedilir. Ardından uygun gördüklerini defnederler.

Şayet adamın iki karısı varsa ve bunlar da ölmüşlerse o zaman hangisini önce defnedeceğini kura ile belirler. Eğer bazı cenazelerin erken bozulmasından endişe ediliyorsa, bozulmasından endişe edilmeyenlerden önce, bozulmasından endişe edilenler defnedilir.Eğer geride bırakılanların bozulmasından endişe edilmiyorsa büyükler küçüklerden önce defnedilir.

Zaruret hasıl olmuşsa cenazeler ikişer üçer kişi olarak bir kabre konur. En faziletlileri ve en çok Kur'an okuyanları kıble tarafına konur, sonra onunla arkasına yerleştirilecek cenaze arasında topraktan bir engel oluşturulur. Bir erkek, bir kadın ve bir çocuk cenazesi aynı mezara konacaksa kıble tarafına erkek, onun arkasına çocuk, onun arkasına da kadın cenazesi yerleştirilir.

Mümkünse bir kadının bir erkekle aynı kabre konulmamasını tercih ederim. Sünnet, iki erkeğin aynı kabre konulmasına ruhsat vermiştir.

Karşılaştığım bütün ilim ehlinin, Resulullah (s.a.v)'in Uhud şehitlerinin bir mezara ikişer ikişer defnedilmesini emrettiğini söylediklerini duydum. Bazıları üçer üçer konulduklarını söylediler.[333]

[333] Buhari, 1/412-413; Ebu Davud, 3/547-548.

DEFİN SONRASI İŞLEMLER

Bize Rebi' anlattı: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bana ulaşan rivayete göre geçmiş kuşaktan biri, yakınlarından birine "Kabre konulup üzerim toprakla örtüldükten sonra bir koyun boğazlama süresi kadar kabrin yanında otur." diye emretmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Böyle yapmak güzel bir davranıştır. Ama bizim buralarda insanların böyle yaptıklarını hiç görmedim.

Bize Malik anlattı, ona da Hişam b. Urve, babasından şöyle aktarmış:el-Baki' mezarlığına defnedilmeyi istemem. Başka bir yere defnedilmeyi daha çok isterim. Çünkü el-Baki' mezarlığına defnedilirsem ya bir zalimin mezarının yanına defnedilirim ki böyle birine komşu olmak istemem ya da salih birinin mezarının yanına defnedilirim, bana mezar yeri açılsın diye salih bir kimsenin kemiklerinin çıkarılmasına istemem.[334]

Bize Malik anlattı: Bana ulaşan rivayete göre Hz. Aişe (r.anha) şöyle demiştir: Ölmüş birinin kemiklerini kırmak, yaşayan birinin kemiklerini kırmak gibidir.[335]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hz. Aişe, günah bakımından aralarında fark olmadığını söylemek istiyor. Bir ölünün kemikleri çıkarılırsa, yeniden yerlerine konup defnedilmesini tercih ederim. Başka bir mezardan toprak eklenmesini de istemem. Başka bir mezardan toprağın eklenmesinin bir sakıncasının olmasından değil elbette, ama toprak artarsa mezar bayağı yükselir. Ben bir mezarın en fazla bir karış kadar yerden yüksek olmasını tercih ederim. Mezarın üzerinde bina yapılmasını [mezar yapılırken dikkat etmek gerekir], kireç sürülmesini istemem. Çünkü bu, bir tür süsleme ve böbürlenme vesilesidir. Ölüm ise süslenmeye

334 *Muvatta*, 1/232; Ebu Davud, 3/543-544; İbn Mace, 1/516; İbn Hibban, *el-Mevarid*, s. 196.

335 *Muvatta*, 1/238; İbn Mace, 1/516.

veya böbürlenmeye konu olacak bir hadise değildir. Muhacir ve Ensarın mezarlarının kireçle süslendiğini [boyandığını] görmedim.

Bir ravi, Tavus'tan şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) kabirlerin üzerinde bina yapılmasını veya kireçle badana yapılmasını yasakladı.[336]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı valilerin Mekke'de üzerinde bina yapılmış kabirleri yıktıklarını gördüm, fakat fakihlerden birinin de bunu ayıpladığını görmedim. Eğer mezar, ölünün hayattayken sahip olduğu veya kendisinden sonraki varislerinin mülkü olan bir yerde bulunuyorsa, bu gibi mezarların üzerinde yapılan bina yıkılmaz. Ama başkalarının mülkü olan bir yerdeki mezarda böyle bir bina yapılmışsa yıkılır. Böylece kabrin yeri başka insanlara kapatılmamış, başkasının da defnedilmesi engellenmemiş olur. Aksi takdirde insanlar için zorluk söz konusu olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer insanlar herhangi bir kimsenin özel mülkü olmayan kabristanda mezarı kazacak kimse hususunda birbirleriyle çekişirlerse, önce davranan istediği yerde kazar. Eğer beraber gelirlerse bu durumda aralarında vali kura çeker. Ölü defnedildikten sonra hiç kimse artık onun kabrini açamaz. Ama o belde halkının ölünün bedeninin artık çürüdüğüne kanaat getirdikleri ortalama bir müddet geçtikten sonra açılabilir. Bu müddet, bölgelere göre değişir. Bazen bir sene, bazen de daha fazla sürebilir. Ama bir kimse bu müddetten önce davranıp yeni bir cenaze defnetmek için mezarı açarsa, orada bir ölü veya cesedinin bir bölümünün olduğunu görürse hemen üzerini toprakla kapatmalıdır. Eğer açma esnasında kemiklerinin bir kısmı dışarı çıkarılmışsa onlar da kabre geri konur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Arazi bir adama aitse ve arazisinde mezar kazılmasına izin verirse, sonra arazisini geri almak isterse, arazinin mezar bulunmayan kısmını alabilir, ama mezar bulunan kısmını geri alamaz.

---

336 Müslim, 2/667.

Bir topluluk bir adama ait bir araziyi, onun iznini almadan kabristan yaparlarsa ve adam mezarları oradan çıkarmalarını isterse veya orada bina yaparsa yahut ekin ekerse ya da kuyu kazarsa, bunu mekruh görürüm. Ama ısrar ederse herkesten çok bu arazi üzerinde onun hakkı vardır. Oraya gömülen ölülerin çürüyene kadar mezarlarına dokunulmamasını yeğlerim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kabirlere basılması, üzerlerine oturulması ve yaslanılması bana göre mekruhtur, ama bir kimsenin ölüsünün mezarına ulaşabilmek için başka bir yol bulamaması başka. Burada bir zaruret vardır. İnşaallah böyle bir durumda mezarlara basmasının bir sakıncası yoktur. Bazı arkadaşlarımız şöyle demişlerdir: Mezarların üzerine oturmanın bir sakıncası yoktur. Yasaklanan oturma, büyük abdest yapmak için oturmaktır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize göre, bu mesele adı geçen arkadaşımızın dediği gibi değildir. Eğer mezhep olarak/görüş olarak nehyedilmişse kendisi de nehyediyor. Ama mezhep olarak değil mutlak olarak nehyedilmiştir.

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona İbrahim b. Muhammed, ona babası, ona da dedesi şöyle rivayet etti: Ebu Hureyre ile birlikte bir cenazenin mezarlığa götürülüşüne eşlik ettim. Kabristanın aşağısına geldiğimizde Ebu Hureyre oturdu, sonra şöyle dedi: "Bir Müslümanın mezarının üzerine oturmaktansa bir ateş korunun üzerine oturmayı, bu ateşin önce cübbemi, sonra gömlegimi, sonra hırkamı, sonra bedenimi yakmasını yeğlerim."[337]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kabrin üzerine mescid yapılması bana göre mekruhtur. Mezarın dümdüz olması veya dümdüz olmasa da üzerinde namaz kılınması yahut mezara dönük olarak namaz kılınması da mekruhtur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse mezara dönük olarak namaz kılsa, bu yaptığı yanlış olsa da namazı geçerlidir.

337 Müslim, 2/667.

Bize Malik anlattı: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«قاتل الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد لا يبقى دينان بأرض العرب»

"Allah, Yahudi ve Hıristiyanların canını alsın, peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler. Arap diyarında iki din bir arada olmaz."[338]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sünnet ve rivayetlerden dolayı ben de bunu mekruh görüyorum. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama bunun mekruh kılınması, bir Müslümanın tazim edilmesi endişesidir, yani kabrinin mescid edinilmesidir. Böyle olunca da ondan sonra gelen nesillerin fitneye düşmesinden ve sapmasından emin olunamaz. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama bunun mekruh olması, bu düşüncenin normal bir şeymiş gibi yerleşmesi endişesidir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir. Çünkü ölünün konulduğu toprak, yeryüzündeki başka bir toprak parçasından daha temiz değildir. Hatta başka toprak daha temizdir.

DEFİN ESNASINDA SÖYLENEN SÖZLER

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle anlatmış: Ölü kabre konulurken onu kabre koyan kişi,

«بسم الله وعلى ملة رسول الله صلى الله عليه وسلم»

"Allah'ın adıyla ve Resulullah (s.a.v)'in milleti (dini) üzere" der. Şunları söylemesini de severim:

«اللهم أسلمه إليك الإشحاء من ولده وأهله وقرابته وإخوانه وفارق من كان يحب قربه وخرج من سعة الدار والحياة إلى ظلمة القبر وضيقه ونزل بك وأنت خير منزول به إن عاقبته عاقبته بذنبه وإن

338 *Muvatta*, 556; Buhari, 1/427; Müslim 1/376.

عفوت فأنت أهل العفو اللهم أنت غني عن عذابه وهو فقير إلى رحمتك اللهم اشكر حسنته وتجاوز عن سيئته وشفع جماعتنا فيه واغفر ذنبه وافسح له في قبره وأعذه من عذاب القبر وأدخل عليه الأمان والروح في قبره»

"Allah'ım! Mirasına konan evlatlarından, ailesinden, akrabalarından ve kardeşlerinden oluşan cimriler onu Sana teslim ettiler. Yakınında durmasından hoşlandıklarından ayrıldı. Evin ve hayatın genişliğinden çıkıp kabrin karanlığına ve darlığına girdi. Sana konuk oldu, Sen mihmandarların en hayırlısısın. Eğer ona ceza verirsen şüphesiz günahlarına karşılık ceza verirsin. Eğer onu Sen affedersen af Sana yakışır. Allah'ım! Senin onu cezalandırmaya ihtiyacın yok, ama onun Senin merhametine ihtiyacı var. Allah'ım! İyiliklerini iyiliklerle karşıla, kötülüklerini ise hoşgör. Topluluğumuzu onun hakkında şefaatçi kıl. Onun günahlarını bağışla. Kabirde ona genişlik ver. Onu kabir azabından koru. Kabirde üzerine güven ve esenlik indir."

Kabirleri ziyaret etmenin sakıncası yoktur:

Bize Malik haber verdi ve şöyle dedi: Bize Rebia (İbn Ebu Abdurrahman), ona Ebu Said el-Hudri şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) buyurdu ki:

«ونهيتكم عن زيارة القبور فزوروها ولا تقولوا هجرا»

"Size kabirleri ziyaret etmeyi yasak etmiştim; bundan sonra kabirleri ziyaret edin, ama orada uygunsuz, çirkin sözler söylemeyin."[339]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: *"Orada uygunsuz, çirkin söz söylemeyin"*den maksat, kabir başında dövünerek kahrolmayı, felakete uğramayı temenni edip matem içinde inlemektir. Ama ölmüş kimse için

339 *Muvatta*, 2/485; Müslim, 2/671.

dua etmek için, kalbin yumuşaması, ahiretin hatırlanması için kabri ziyaret ediyorsan, bunu mekruh saymam. Kabristanda gecelemeyi sevmiyorum, çünkü kabristanda geceleyen kişi, ürperir ve korkar.

Bizim oralarda insanların, akraba ve yakın olanları birbirlerine yakın mezarlara defnettiklerini gördüm. Ben de bunu uygun görüyorum. Bence babanın mezarı, imkan varsa kıble tarafına, çocuğununkine göre daha yakın olmalıdır. Ama nasıl defnedilirse inşaallah caiz olur.

TAZİYEDE BULUNMAK

Taziyede, mutlaka riayet edilmesi gereken bir sınırı ve sayısı olan bir söz mevzubahis değildir.

Bize Rebi', ona Şafiî, ona el-Kasım b. Abdullah b. Ömer, ona Cafer b. Muhammed, ona babası, ona da dedesi şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) vefat edip taziyeler sunulunca birinin şöyle dediği duyuldu: "Allah her musibet için bir tesellidir, her helak olanın halefidir, her yitip gidenin bedelidir. O halde Allah'a güvenin, O'na umut bağlayın. Çünkü asıl felakete uğrayan kişi diye sevaptan mahrum kalan kişiye denir."[340]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Salihlerden bir topluluk farklı taziye ifadeleri kullanmışlardır. Ben yukarıdaki sözün söylenmesini, ölen için rahmet dilenmesini ve geride kalanlar için de dua edilmesini severim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölü can verdiği anda, evde, mescidde, kabre götürülürken ve defnden sonra taziye sunulabilir. Ne zaman taziyede bulunulsa bulunulsun güzeldir. Ama bir kişi cenaze merasimine katılacaksa, taziyeyi ölünün defnedilmesinden sonrasına bırakması daha iyi olur. Fakat biri ölümden dolayı fazla feryat figan ediyorsa, o sırada onu teselli etmek maksadıyla taziyede bulunmak uygundur. Küçük, büyük, kadın herkese taziye sunulur. Ama taziye sunulacak kadı-

[340] *el-Müstedrek*, 3/57-58.

nın genç olmaması gerekir. Genç kadına mahremi dışındakilerin muhatap olmasını sevmem.

Ölünün komşularının, yani akrabalarının adamın öldüğü gün ve gecesinde ailesi için onları doyuracak yemek yapmalarını severim. Bu sünnettir. Ayrıca büyük bir şereftir de. Bizden, önceki ve sonraki hayır ehlinin davranışıdır. Çünkü Cafer'in ölüm haberi gelince Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«اجعلوا لآل جعفر طعاما فإن قد جاءهم أمر يشغلهم»

"Cafer ailesi için yemek hazırlayın. Çünkü bugün onları yeterince meşgul edecek bir işleri var."

Bize Rebi', ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona İbn Uyeyne, ona Cafer, ona babası, ona da Abdullah b. Cafer rivayet etti: Cafer'in ölüm haberi geldiğinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Cafer ailesi için yemek hazırlayın. Çünkü bugün onları yeterince meşgul edecek bir işleri var ya da bir meşguliyetleri var (ifadedeki tereddüt Süfyan'dan kaynaklanıyor)."[341]

ÖLÜNÜN BORCUNUN ÖDENMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölen kişinin ailesinin işlerinin idaresini üstlenen kişinin, bu aile içinde ölüm karşısında tahammülü fazla olmayan kişiyi uygun gördüğü söz ve fiillerle teselli etmesini, üzüntüsünü paylaşmasını severim. Ölünün velisinin, alacaklılardan en çok muhtaç olanın borcunu ödemekle işe başlamasını tercih ederim. Eğer borçların ödenmesi gecikecekse o zaman alacaklılarından haklarını helal etmelerini, onlarla helalleşmesini uygun görürüm. Bir şekilde onları razı etmesini öneririm.

341 Ebu Davud, 3/497; Tirmizi 3/314; İbn Mace, 1/514; *el-Müstedrek*, 1/327.

Bize İbrahim b. Sa'd, ona babası, ona da Ömer b. Ebu Seleme -zannedersem babasından- rivayet etti ki: Ebu Hureyre şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«نفس المؤمن معلقة بدينه حتى يقضي عنه»

"Müminin nefsi, borcuna asılı kalır, ödeninceye kadar böyle bekler."[342]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ölmek üzere olan kişi bir şey vasiyet edecekse, kendisi için dağıtılmak üzere sadaka ayırmasını ve bunu akrabalarına, komşularına ve hayır işlerine tahsis etmesini severim.

Yetimin başının okşanmasını, koku sürülmesini, ona iyilikte bulunulmasını, itilip kakılmamasını, eziyet edilmemesini isterim. Çünkü yüce Allah bunu tavsiye etmiştir.

CENAZE İÇİN AYAĞA KALKMAK

Bize Rebi', ona da İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle rivayet etti: Cenazeye şahit olan bir kimse, onun için ayağa kalkmamalı. Cenaze için ayağa kalkma uygulaması neshedilmiştir.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona Yahya b. Said, ona Vakid b. Amr b. Sa'd b. Muaz, ona Nafi' b. Cübeyr, ona Mesud b. Hakem, ona da Ali b. Ebu Talib (r.a) şöyle rivayet etmiş: Önceleri Resulullah (s.a.v) cenaze için ayağa kalkardı, sonra kalkmaz oldu.[343]

Bize İbrahim b. Muhammed anlattı, ona Muhammed b. Amr b. Alkame, bu isnatla veya buna benzer bir rivayet zinciriyle aktarmış ve şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v) cenaze için ayağa kalktı ve bizim de kalkmamızı emretti. Sonra oturdu ve bizim de oturmamızı emretti."[344]

---

342 Tirmizi, 3/389; İbn Mace, 2/806; *Müstedrek*, 2/26.
343 *Muvatta*, 1/232; Müslim, 2/662; Buhari, 1/403.
344 *el-Marife*, 3/157.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Gündüzün veya gecenin hangi saati olursa olsun cenaze namazı kılınabilir. Yine gündüzün veya gecenin hangi saati olursa olsun cenaze defnedilebilir. Nitekim Resulullah (s.a.v) zamanında gariban biri geceleyin defnedilmiş ve Peygamberimiz (s.a.v) buna tepki göstermemiştir. Ebu Bekir es-Sıddık'ın cenazesi geceleyin defnedilmiştir. Ondan sonra da Müslümanlar geceleyin defnedilmişlerdir.

Bizim arkadaşlardan biri şöyle demiştir: Güneş sararırken de, doğarken de iyice belirginleşmeden cenaze namazı kılınmaz. Buna delil olarak da İbn Ömer'in, bir cenazenin yakınlarına şöyle demesini göstermiştir: Bunlar cenazeyi sabah namazından hemen sonra getirip mescidin kapısına koydular. İbn Ömer onlara "Ya hemen şimdi namazını kılın ya da güneş iyice yükselinceye kadar bekleyin." dedi.

İbn Ömer, Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etmiştir:

«لا يتحرى أحدكم بصلاته طلوع الشمس ولا غروبها»

"Biriniz namazı için güneşin doğuş vaktini de, batış vaktini de tercih etmesin."[345]

İbn Ömer bunu özel olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'den duymuş olabilir, ayrıca sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı nehyetmiş olduğunu da duymamış olabilir. Bu yüzden Peygamber (s.a.v)'in bu sözünü bütün namazlara hamletmeyi uygun görmüştür. Yasaklamanın da sadece duyduğuyla ilgili olduğunu düşünmemiş olabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'den gelen rivayetler, söz konusu saatlerde namazı nehyetmesinin sadece nafile namazlarla ilgili olduğunu göstermektedir. Bütün namazların bu saatlerde kılınmasının mekruh olması doğru değildir. Biz bu hususu namaz bölümünde ispatladık. Eğer bu ifade bütün namazlar için geçerli olsaydı, o za-

345 Buhari, 1/198; Müslim, 1/567.

man cenaze namazı ancak farz namazların vaktinde geçerli olabilirdi. Yine ikindi vakti ve sabah vakti ölenin de namazı kılınmazdı. Ama şöyle bir yorum yapmak da mümkün olabilir: Belki de İbn Ömer cenazeyi takip edenlerin oturmasını engellemek ve mescid halkından ayrılmamasını istemiştir ki cenaze namazı kılanların sayısı artsın. Çünkü bizim arkadaşlarımız cenaze namazı için farz namazın kılınmasından sonrasını tercih ediyorlar, çünkü o zaman cenaze namazını kılacak kimselerin sayısı artıyor. Diyorlar ki: "İnsanların kalabalık oldukları sırada cenaze namazını kılın veya insanlar kuşluk namazına gelinceye kadar cenaze namazını tehir edin."

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona Medine halkından güvenilir biri, şu anda ezberimde olmayan bir rivayet zinciriyle şöyle rivayet etti: Akil b. Ebu Talib'in cenaze namazı kılındığı sırada güneş batmanın eşiğindeydi ve iyice sararmıştı. Cenaze namazının kılınması için güneşin tamamen batması beklenmedi.[346]

CENAZE İÇİN YAS TUTMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öldükten sonra birinin arkasında ağlayıp çağırarak ağıt yakılmasını mekruh kabul ediyorum. Feryat eden kimsenin tek başına bir köşede inlemesini de mekruh sayarım. Ama Allah'ın emrettiği sabır dilemek ve istircada (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) bulunmak gerekir.

Toplu matem tutulması da bana göre mekruhtur, ağlamasalar da. Çünkü bu, üzüntüyü tazeler ve sıkıntıya sebep olur. İnsan üzerinde olumsuz etkiler bırakır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Matemsiz ağlamayı, sadece hayırlı şeylerin dile getirilmesini caiz görürüm. Şiddetli öfkenin belirtilmesini, ölüm gerçekleşmeden önce de olsa doğru bulmam. Ölüm gerçekleştikten sonra da kesinlikle bu tür davranışlara son verilmelidir.

346 *Musannef*, Abdurrezzak, 3/524.

Bize Rebi' anlattı, ona İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)*, ona Malik, ona Abdullah b. Cabir b. Atik b. Haris b. Atik, ona da Abdullah b. Atik şöyle rivayet etmiş:

Resulullah (s.a.v) hasta yatağındaki Abdullah b. Sabit'i ziyarete geldi. Artık ölmek üzere olduğunu gördü. Seslendi, ama Abdullah cevap vermedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) istircada bulundu (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) ve şöyle buyurdu: *"Ey Ebu Rebi', senden dolayı mağlup olduk..."* kadınlar feryat edip ağlamaya başladılar. İbn Atik onları susturmaya çalıştı. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«دعهن فإذا وجب فلا تبكين باكية قالوا وما الوجوب يا رسول الله قال إذا مات»

"Bırak onları, iş vacip olunca onlardan kimse ağlamasın." Dediler ki: "Vacip nedir ya Resulullah?" Buyurdu ki: *"Öldüğü zaman..."*[347]

ÖLÜNÜN YIKANMASI

Bize Rebi' b. Süleyman şöyle anlattı: Ben bu kitabı [bölümü] Şafiî'den dinlemedim, *el-Marife*'den okuyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ölünün yanına gelen akrabalarının yapacakları ilk şey, içlerinde en yumuşak huylu [en metin, cenazeden dolayı bağırıp çağırmayacak] olanın, mümkün olan en kolay yöntemle ölünün gözlerini kapatmasıdır. Sonra sakallarının altından bir bez geçirerek başının üstünde bağlamasıdır ki sakalları sarkmasın ve bunun neticesinde ağzı açılmasın. Aksi takdirde beden soğuyunca çenesi sertleşir ve ağzı örtülemez.

Kolları pazılarına yapışıncaya kadar yukarı kaldırılır, sonra tekrar uzatılır. Bu işlem birkaç kere tekrarlanır ki yumuşak kalsınlar, katılaşmasınlar.

---

[347] *Muvatta*, 1/233; Ebu Davud, 3/482-483; Nesai, 4/13-14; *el-Müstedrek*, 1/352; İbn Hibban, *Mevarid*, s. 389

Adam can verirken kolları yumuşak kalırsa defnedilinceye kadar yumuşak kalır. Böylece yana sarkıtılırken yumuşak olurlar. Parmakları da yumuşak kalırlar. Kollar için söylediğim işlem, ayaklar için de gerçekleştirilir, ayaklar karnına yapışacak kadar bükülür.

Karnının üzerine balçıktan bir şey, bir tuğla veya demir parçası, kılıç vb. bir şey konur. Çünkü tecrübe sahibi bazı kimseler bunun karnının şişmesine engel olduğunu söylemektedirler. Altında yumuşak bir şey varsa tamamen çıkarılır ve cenaze mümkünse bir tahtaya veya düz tahtalardan oluşan bir tabuta konur. Çünkü tecrübe sahibi bazı kimseler yumuşak bir şeyin üzerine uzatılan cenazenin çabuk şiştiğini söylemektedirler.Üzerinde elbisesi varsa çıkarılır. Üzerine bütün bedenini örten bir elbise/örtü serilir. Bu elbisenin/örtünün uçları ayaklarının, başının ve yanlarının altına konulur ki bedeni ortaya çıkmasın.

Cenaze hazır hale getirildikten sonra yıkanır ve kefenlenir. Cenaze teçhizi tamamlanır böylece. Eğer cenazenin koltuk altlarında ve kasıklarında kıl varsa, bazı kimseler bu kılların alınmasını mekruh sayıyorlar. Bazıları ise buna ruhsat veriyorlar. Bu kılların alınmasına ruhsat verenler, kıl dökme ilaçlarıyla veya makasla alınmasını, bıyıklarının kısaltılmasını, tırnaklarının kesilmesini de caiz görürler. Kısacası hayatta iken fıtraten yapılabilen şeylerin öldükten sonra da yapılmasında bir sakınca görmezler.

Saçları veya sakalları kesilmez. Çünkü saç ve sakal, süs veya ibadet maksadıyla kesilir. Benim yukarıda işaret ettiklerim ise fıtraten yapılması gereken temizliklerdir. Kıl dökme otunu kullanırsa bu işi yapan kimse kalıntılarını temizler. Eğer kıl dökme ilacı kullanmayacaksa bundan önce yumuşak bir ağaçtan kürdan kadar uzun bir çöp alır ve onunla el ve ayak tırnaklarının altındaki kirleri temizler.

Sonra yıkanacağı yere üzeri örtülü olarak götürülür. Eğer bir gömlek içinde yıkarlarsa bu bana göre daha iyidir. Gömlek de seyrek dokunmuş ve ince bir kumaştan ise daha da iyi olur. Eğer böyle bir gömlek bulmak zorsa bu takdirde en azından göbeği ile dizleri arasındaki kısmı kapa-

tacak bir örtü kullanması gerekir. Çünkü hayatta iken erkeklerin avret mahalli burasıdır. Cenazenin yıkandığı ev/yer de bir örtüyle örtülür. Ölüye, sadece yıkayan kişi ve tutmada veya çevirmede ya da su dökmede ona yardım etme durumunda olan kişi bakabilir. Bu yardım edenler ve bizzat yıkama işini üstlenen kişi, cenazenin ayıp yerlerine bakmamaya ve gözlerini kapatmaya özen göstermelidirler. Cenaze açısından ayıp sayılmayacak yerler başka. Çünkü neresini yıkadıklarını, nereye kadar yıkadıklarını, hangi yerlerin biraz daha yıkanması gerektiğini bakmadan bilemezler. Cenazenin üstüne konulduğu teneşirin hafif meyilli olması gerekir. Cenazenin yıkandığı evde/yerde suyun akması için bir delik açılır. Böylece kullanılmış suyun sıçramaması için bu daha güvenli bir yöntem olur. Su dökülürken biraz sıçrarsa da inşaallah bir zararı olmaz. Ama sıçramaması daha iyidir.

İki kap hazırlanır. Kaplardan biriyle cenazenin yıkanması için hazırlanan su alınır. Bir diğer kaba da bu kapla su dökülür. Sonra ikinci kap ile su cenazeye dökülür ki cenazenin yıkanacağı suyun bulunduğu kap, yakınlarda olmasın. Cenaze kaynar su ile yıkanmamalı. Kaynar su ile yıkanmasından hoşlanmam. Bununla beraber kaynar su ile yıkanırsa da inşaallah geçerli olur.

Cenazenin bir yerlerinde kir varsa ve soğuk bir memlekette iseler yahut ancak kaynar su ile giderilebilecek bir illeti bulunuyorsa, cenaze ancak bu şekilde temizlenebiliyorsa ya da bedeninde ancak yağ sürülerek temizlenecek bir şey yapışmışsa yağ sürülür. Sonra temizleninceye kadar yıkanır. Eğer tüy temizleme otu sürülmüşse sonrasında yıkanması gerekir.

Cenazeyi yıkayan kimse elini [çıplak olarak] cenazenin avretinden herhangi bir yere süremez. Bedeninin diğer bölgelerine sürmekten de sakınırsa bana göre daha iyi olur. Cenazeyi yıkamadan önce iki temiz bez parçası hazırlamalı, bunlardan birini eline sarmalıdır. Sonra bununla cenazenin yukarı ve aşağı kısımlarını yıkamalı. Cenazenin bacak aralarını ve cinsel organına ulaştığında bunları da yıkar. Sonra o bezi çıkarır ve yıkar. Ardından diğer bezi eline sarar ve cinsel organını ve apış aralarını

her yıkadığında elindeki bezi çıkarır ve yıkanmış öbür bezi sarar ki cinsel organının ve apış aralarının kiri bedeninin diğer bölümlerine bulaşmasın inşaallah.

CENAZE KAÇ KERE YIKANIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenazenin en az yıkanmasının ölçüsü temizlenmesidir, tıpkı cenabetten dolayı yıkanan kimsenin yıkanmasının ölçüsünün temizlenmesi olması gibi.

En az üç kere yıkanmasını uygun görürüm. Eğer cenazeyi yıkayan kimsenin istediği temizlik derecesine ulaşmamışsa o takdirde beş kere, bu da yetmezse yedi kere yıkanır.

Cenazenin yıkandığı suya mutlaka kafur katılmalıdır, çünkü sünnet böyledir. Eğer kafur katılmazsa bana göre mekruhtur. Bununla beraber yıkamanın geçerli olmasını umuyorum. Suya sidr ağacı yaprağının veya kafur dışında herhangi bir kokunun veya başka bir şeyin katıldığını bilmiyorum. Ama ya su olduğu gibi bırakılır ya da içine kafur katılır.

CENAZENİN YIKANMASINI NASIL BAŞLANIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze sırt üstü uzatılır. Sonra yıkayan kişi, namazdaki gibi abdestini alır. Sonra dikkatli ve yumuşak bir şekilde oturtur. Eliyle karnını yumuşak ve etkili bir şekilde ovar. Karnında bir şeyler varsa çıksın diye. Karnından çıkanları atar. Eline sardığı bezi de atar ve abdestini alır.

Sonra başını ve sakalını sidr yaprağı ile yıkar, temizler. Saçını ve sakalını yumuşak bir şekilde tarar.

Sonra boynunun sağ tarafını yıkar ve suyu sağ ayağının üzerinden aşağıya akacak şekilde döker. Bu esnada göğsünün bir yanını, böğrünü, baldırını ve sağ bacağını tümüyle yıkar. Bu sırada hareket ettirir ki baldırları arasındaki su aksın, elini de baldırlarının arasından geçirir. Sonra biraz su alıp sırtının sağ tarafını yıkar. Sonra bedeninin sol tarafına döner

ve aynı şeyleri orada da tekrarlar. Sonra sol tarafını çevirir ve sırtının diğer tarafını, ensesini, sol baldırını, bacağını ve ayağını yıkar. Mümkün olduğunca da (yıkadığı yeri) görmeye çalışır [cenazeyi bakarak yıkar]. Sonra sağ tarafına döndürür ve sol tarafını, ensesini, sırtını ve bütün bedeninin aynı şekilde yıkar. Apış aralarını, baldırlarını, bacaklarını ve ayaklarını aynı şekilde yıkar. Hangi tarafına çevirirse çevirsin, altını ve aşağısını da yıkamadıkça öbür tarafına çevirmez. Mutlaka cenazeyi temiz bir yere çevirmelidir. Cenazeyi tamamen yıkayıncaya kadar her yıkamada bunu yapar. Eğer bedeninde kir varsa kiri gidermek için uşnan denilen ağacın yaprağıyla yıkamaya çalışır, sonra üzerine berrak su döker.

Eğer sidr ağacının veya uşnan ağacının yaprağıyla ya da başka bir şeyle yıkarsa bunları suya bulaşmış olarak saymayız. Ama bu yaprakları sürdükten sonra bir miktar berrak su dökerse söylediğimiz gibi izini gidermiş olur. Dolayısıyla suyla temizlenmiş olur. Bu durumda söz konusu yıkama, temizleme amaçlı olur, gusül amaçlı olmaz.

İçinde kafur bulunmayan su, içine bir miktar kafur karıştırılan su gibidir. Su, kafurun özelliğinden değişmez, kokusu da suyun üstüne çıkmaz, dolayısıyla olduğu gibi kalır. Dolayısıyla su da fazla miktarda kafurun bulunması suya zarar vermez ve tıpkı yaşayan birinin abdest alması gibi onunla temizlik (gusül) yapılmasına engel oluşturmaz.

Sağ (yaşayan) bir kimse, suya çalınmış sidr ağacı yaprağıyla abdest alamaz. Çünkü sidr, temizleyici değildir.

Her yıkamada cenazenin karnı ovulmalıdır ve her yıkamadan sonra da oturtulmalıdır.

Son yıkama gerçekleştirildikten sonra da elleri ve ayakları hareket ettirilir ki sertleşmesinler. Sonra yanlarına yapışık vaziyette uzatılırlar. Ayakları da doğru şekilde uzatılırlar. Topuklarının birbirlerine değmesi sağlanır. Bacaklarından biri diğerine yapıştırılır. Eğer yıkama bittikten sonra cenazeden bir şey çıkarsa temizlenir ve yalnız bir kere daha yıkanır. Sonra bir bezle kurutulur. Kuruduktan sonra kefene sarılır.

CENAZEYE KAÇ KEFEN SARILIR?

Benim için en uygun kefen sayısı üçtür. Bunlar beyaz ve yumuşak kumaştan olmalıdır. Gömleği ve sarığı olmamalıdır. Cenazenin en üst kefeni olması istenen kumaş en alta serilir, ikincisi onun üzerine, üçüncüsü de ikisinin üzerine serilir ve sonra cenaze taşınarak bunların üzerine konur.

Sonra taneleri silkelenmiş/tohumları ayıklanmış bir miktar pamuk alınır ve üzerine koku ve kafur saçılır. Cenazenin de üzerine bir örtü serilir ve bu pamuk cenazenin apış aralarına iyice yerleştirilir. Mümkün olduğunca çok olmalı bu pamuk. Cenazenin taşınması sırasında hareket ettirilmesinden dolayı bir şeyler çıkarsa bu pamuk emsin diye. Şayet bir hastalıktan veya bir olaydan dolayı cenazeden bir şeylerin akmasından korkulursa kefeni ile bedeni arasına keçe yerleştirilir. Sonra geniş don bağlanır gibi bu durumlarda keçe bağlanır ve çıkacak nesnenin sızıp görünmesi engellenir. Ya da keçeyi andıran kalın bir bez konur ve bu sızma önlenir inşaallah. Bu bezi de diker gibi sağlam bağlamak gerekir. Eğer böyle bir sızmadan korkulmuyorsa o takdirde zarar vermeyecek bir bez bağlarlar. Ama bunu da yapmazlarsa teçhizlerinin geçerli olmasını umuyorum. Ama ihtiyatlı davranmak benim açımdan daha uygundur.

Sonra bir miktar pamuk alınır, üzerine biraz kafur saçılır ve cenazenin ağzının, burun deliklerinin, gözlerinin ve secde yerlerinin üzerine konur. Ağzı açık bir yarası varsa onun da üzerine konur. Başına ve sakalına koku sürülür. Şayet bütün bedenine ve bedenine sarılan kefeninin tümüne kafur dökülürse bu benim açımdan daha iyidir.

Cenaze, kefenin baş tarafına düşen kısmından daha az olan ayak tarafına konularak işleme başlanır. Sonra kefenin sağ tarafı tutulur ve sol ayağına doğru sarılır. Sonra kefenin sol tarafı tutulur ve sağ ayağına doğru sarılır. Böylece kefenin önce sarılan kısmı tamamen altta kalacak şekilde örtülür. Sonraki kefen için de aynı işlem tekrarlanır. Ve en sonunda da en üstteki kefen bu şekilde sarılır. Kefen katları arasına koku ve kafur serpilmesini severim. Sonra kefenin baş tarafı sarık gibi sarılır ve artan kısmı göğsüne kadar uzatılır. Ayak kısmında artan kefen de bu şekilde sarılır ve ayakların

üzerine doğru gideceği yere kadar uzatılır. Eğer kefenin her iki taraftan da açılmasından endişe edilirse açılmasın diye bağlanması gerekir.

Cenaze kabre konulduğunda kefendeki bütün düğümler çözülür, bütün dikişler sökülür. Cenaze sağ yanı üzere konur. Başının altına bir tuğla parçası konarak kaldırılır ve dayanak sağlanır ki sırtına doğru sarkmasın. Kabrin lahid kısmına önden konur ki yüzükoyun devrilmesin.

Eğer toprağı sert bir beldede iseler kabirde bir lahid yapılmasını ve lahdin üzerinin de tuğla gibi sert toprak parçalarıyla kapatılmasını, sonra bu sert toprak parçalarının aralarının doldurulmasını ve üzerine toprak atılmasını severim.

Eğer yumuşak topraklı bir beldedelerse kabrin altında bir bölümün kazılmasını ve kenarlarının duvar gibi örülmesini, sonra anlattığım gibi cenazenin oraya konulmasını tercih ederim. Açılan bölümün üzeri tahta ile kapatılır ve tahtaların aralıkları da doldurulur. Sonra tahta ve dolguların üzerine ağaç dalları ve yaprakları serilir. Böylece dökülecek toprağın cenazenin üzerine akması engellenir. Dallar ve yapraklar demet halinde konmalıdır ki yerlerinden çıkmasınlar, sonra da üzeri toprakla kapatılır.

Kabre toprak atılması: Kabrin kenarında duran kişi, eliyle mezara toprak atar. Kürekle de dökülebilir. Mezarın kendi toprağından fazlasının dökülmesini uygun görmeyiz. Bu, haram olduğundan değildir, mezarın çok fazla yüksek ve belirgin olmaması içindir. Mezar yerden bir karış kadar yüksek olmalıdır. Üzerindeki toprak düzeltilir ve üzerine çakıl konulur. Mezarın etrafı sert toprak parçalarıyla çevrilir veya duvar örülür. Mezarın üzerine su serpilebilir. Baş tarafına bir taş veya başka bir işaret konur.

Kabrin üzeri toprakla örtüldükten sonra cenaze merasimi en mükemmel şekilde tamamlanmış olur. Dileyen artık geri dönebilir.

Kadın cenazesi yıkanması ve vücudundan çıkan şeyler bakımından erkek cenazesi gibidir. Erkek cenazesinden çok daha fazla dikkat edilmesinde yarar vardır. Eğer kadın hamileyse veya lohusaysa ya da dikkat edil-

mesi gereken bir hastalığı varsa üzeri bir keçeyle örtülmelidir ki yarasından ya da başka yerlerinden olabilecek sızmalar önlenebilsin.

Cenaze mezara götürülürken biraz hızlıca yürümek gerekir. Normal yürüyüşten biraz hızlıca. Eğer cenazenin bir hastalığı varsa ve hızlı yürümekten dolayı birtakım sızmaların olmasından endişe ediliyorsa bu takdirde itinalı ve yumuşak bir yürüyüşle götürülmesini tercih ederim ki vücudundan birtakım akıntılar çıkmasın.

Kadının cenazesi yıkandıktan sonra saçları üç örük halinde örülür ve arkasına atılır.

Kabrin yanında Kur'an okunmasını ve ölü için dua edilmesini severim. Bu hususta belirlenmiş bir dua yoktur. Cenaze sahiplerine taziye sunulmasını severim. Taziye sunma hususunda rivayet vardır. Özellikle cenaze sahiplerinden yaşlı olanlara, ölüm musibetine tahammül etme hususunda zaaf gösteren küçüklere taziye sunulması iyidir. Akrabaları ve komşuları onlar için yemek hazırlamalıdırlar, çünkü cenaze sahipleri cenazeyle ilgilendikleri için yemek hazırlamaya vakit bulamazlar.

ÖLÜDE BİRTAKIM İLLETLERİN BULUNMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Vefat eden kişide sara hastalığı varsa veya üzüntüden ölmüşse yahut işkence altında can vermişse, yangında hayatını kaybetmişse yahut suda boğulmuşsa yahut da kendisinde ağır bir hastalık varsa ve nüksettiğinde ölmüş gibi oluyorsa o zaman defni biraz geciktirilir. Öldüğü kesin olarak anlaşılıncaya kadar bekletilir. Bunun için belli bir vakit de yoktur. Bir gün, iki gün veya üç gün bile olabilir. Öldüğü kesin anlaşılmadıkça veya kesin anlaşılmadığı için adamı canlı canlı defnetmekten korkuluyorsa bu sürece riayet edilir. Her şey kesinleşince de yıkanır ve defnedilir. Adamın öldüğü kesinlik kazanınca elbette yıkanıp defnedilmesi için acele edilir.

Ölümün işaretleri vardır: Çocuğun/erkeğin derisinin öne doğru sarkması. Rebi', "Bundan maksat yumurtalarının sarkmasıdır." diyor. Çünkü

erkeğin yumurtaları ölüm anında sarkar ve bilekleri yayılacak şekilde genişler, açılır. Ayaklar dik duramayacak şekilde gevşeyerek uzanır. Burun eğrilir. Bunun dışında başka işaretler de vardır ve bu işaretler belirince öldüğü anlaşılır.

ERKEĞİN MEZARINA KİM GİRER?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Vefat eden bir erkeğin kabrine giren erkekler ona zarar vermez. Kadınlar erkeğin de, kadının da mezarına giremezler, ancak onlardan başka kimsenin olmaması başka. Mezara girecek kişilerin üç, beş veya yedi şeklinde tek sayıda olmalarını daha uygun görürüm. Ama çift sayıda olmaları da onlara zarar vermez. Mezara cenazeyi taşıyacak güçte olanların girmesi gerekir. Mezara en fakih (cenazeyle ilgili dinî kuralları en iyi bilen) kişinin, sonra da akrabalık bakımından cenazeye en yakın olan kişinin girmesini daha uygun görürüm.

Kadın cenazenin mezarına da erkek cenazenin mezarına giren kişi sayısınca kişi girer. Kadın cenazenin mezarına kadın giremez, ama başka kimsenin olmaması başka. Cenazeye kadınların yaklaşıp bazı işlemleri yapmalarının ve düğümleri çözmelerinin bir sakıncası yoktur. Bu işlemleri erkeklerin yapmasında da bir sakınca yoktur inşaallah. Aslında ben kadın cenazesine eşinden veya mahremi olmayan akrabalarından başkasının yaklaşmasını sevmem, ama kimsenin olmaması başka. Eğer eşi ve birinci dereceden akrabası yoksa o zaman varsa kölesi, o da yoksa iğdiş biri olabilir. Eğer kölesi, birinci dereceden akrabası veya velisi yoksa o zaman Müslümanlardan birinin ona velayet etmesinin bir sakıncası yoktur inşaallah.

Kadın kocasının, koca da isterse karısının cenazesini yıkayabilir. Kadının cenazesini birinci dereceden akrabası olan kadınların yıkamasını tercih ederim. Eğer olmazsa o zaman Müslüman bir kadın yıkamalıdır. Kadının birinci dereceden akrabası yoksa o zaman da kadın hayatta iken ihtiyaç duyduğunda kendisine bakan ve müşahede edebilen salih erkeklerden biri kadının cenazesini kabrine indirir.

CENAZE NAMAZINDA TEKBİR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cenaze namazında dört kere tekbir getirilir. Her tekbirde eller kaldırılır. Namaz bitince de önce sağa, sonra sola selam verilir. İlk tekbirden sonra Fatiha sûresi okunur. Sonra Hz. Peygamber'e (s.a.v) salavat getirilir, bütün mümin erkek ve kadınlara dua edilir. Sonra özellikle ölen kişi için dua edilir. Dua olarak şunun okunması müstehabdır:

«اللهم عبدك وابن عبدك خرج من روح الدنيا وسعتها ومحبوبه وأحبائه فيها إلى ظلمة القبر وما هو لاقيه كان يشهد أن لا إله إلا أنت وأن محمدا عبدك ورسولك وأنت أعلم به اللهم نزل بك وأنت خير منزول به وأصبح فقيرا إلى رحمتك وأنت غنى عن عذابه وقد جئناك راغبين إليك شفعاء له اللهم فإن كان محسنا فزد في إحسانه وإن كان مسيئا فتجاوز عنه وبلغه برحمتك رضاك وقه فتنة القبر وعذابه وافسح له في قبره وجاف الأرض عن جنبيه ولقه برحمتك الأمن من عذابك حتى تبعثه إلى جنتك يا أرحم الراحمين»

"Allah'ım! Bu Senin kulundur, kulunun oğludur. Dünyanın rahatlığından, genişliğinden, sevimliliğinden ve oradaki sevenlerinden ayrılıp kabrin karanlığına ve orada karşılaşacağı şeylere gelmiştir. Senden başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in Senin kulun ve Resulün olduğuna şahitlik ediyordu. Aslında Sen onu herkesten daha iyi bilirsin. Allah'ım! Sana konuk oldu ve Sen konuk edenlerin en hayırlısısın. Artık Senin rahmetine muhtaç durumdadır. Senin ona azap etmeye ihtiyacın yoktur. Biz ona şefaatçiler olarak bir umutla Sana geldik. Allah'ım! Eğer iyi biriyse iyiliğini artır, şayet kötü biriyse onu hoşgör. Onu rahmetine ve hoşnutluğuna ulaştır. Onu kabir fitnesinden ve azabından koru. Kabrini genişlet. Toprağı onun yanlarından genişlet, onu ferahlat. Rahmetinle onu cennetine

koymak üzere dirilteceğin güne kadar azabından emin kıl, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!"[348]

Kabre konulunca da şu dua okunur:

«اللهم أسلمه إليك الأهل والإخوان ورجع عنه كل من صحبه وصحبه عمله اللهم فزد في حسنته واشكره واحطط سيئته واغفر له واجمع له برحمتك الأمن من عذابك واكفه كل هول دون الجنة اللهم واخلفه في تركته في الغابرين وارفعه في عليين وعد عليه بفضل رحمتك يا أرحم الراحمين»

"Allah'ım! Onu, ailesi ve kardeşleri Sana teslim ettiler. Bütün arkadaşları ondan ayrılıp gitti, sadece amelleri ona eşlik ediyor. Allah'ım, onun iyiliklerini arttır. İyiliklerine iyilikle karşılık ver, kötülüklerini gider. Onu bağışla. Onu rahmetinle azabından emin kıl. Cennete ulaşıncaya kadar onu bütün korkulardan koru. Allah'ım! Geride bıraktıkları hususunda ona halifesi ol. Onu yüceler alemine çıkart. Ona fazlınla yönel. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi!"

NAMAZA VEYA ORUCA BAŞLAYAN BİR KİMSENİN BUNLARI TAMAMLAMADAN BIRAKMASININ HÜKMÜ VE BU HUSUSTAKİ İHTİLAFLAR[349]

Bize Rebi' anlattı ki: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse ramazan orucu, kaza orucu, adak orucu veya bir tür kefaret orucu gibi farz bir oruca yahut vaktinde ya da kaza olarak farz bir namaza, adak namazına, tavaf namazına başlarsa, oruç tutma ve namaz kılma gücü bulunduğu sürece orucu bozamaz, abdesti bozulmadığı sürece de namazı bırakamaz. Eğer anlattığım türden veya benzeri bir mazereti olmadan bile-

348 Hadisin tahrici daha önce geçti.

349 Bu konu nüshalarda yer almıyor. Konuyla doğrudan alakası da yok, usule ait bir tartışmadır, ancak İmam'ın görüşlerini kapsamaktadır.

rek başladığı orucu bozar veya başladığı namazı yarıda bırakırsa, bize göre müfsit bir günahkardır. Allah doğrusunu daha iyi bilir. Bozduğu oruca ve yarıda bıraktığı namaza yeniden dönüp eksiksiz iade etmelidir. Yine yanılmak (sehiv) veya abdestin bozulması gibi herhangi bir mazeretten dolayı orucu bozar ve namazı yarıda bırakırsa orucunu veya namazını eksiksiz şekilde kaza etmesi gerekir. Aradan uzun zaman geçsin veya kısa zaman geçsin bundan başkası onun için helal olmaz.

Meselenin aslı şudur: Bir kimse henüz başlamamışken bir namazı veya orucu terk edemiyorsa, eğer bunlara başladıktan sonra tamamlamadan terk ettiğinde dönüp kaza etmekle yükümlü oluyorsa, onları yarıda bıraktığı zaman dönüp tamamıyla iade etmek zorundadır. Çünkü bunlara başladıktan sonra tamamlamazsa o ibadetler oldukları gibi kalırlar. Çünkü bu ibadetler ona farzdır ve o da bu farzı, olduğu gibi yerine getirmemiş olur.

Namaz kılan bir kimsenin tamamlamak zorunda olduğu namaz, farz namazdır. Yine oruç tutan birinin tamamlamak zorunda olduğu oruç da farz oruçtur. Namaza başlarken niyetle birlikte başlayarak namaza girer. Eğer namaza giriş tekbirini getirirken farz olan namaza niyet getirmezse veya oruca başlarken farz olan oruca niyet etmezse farz olan namazı da, orucu da geçerli olmaz. Bu hususta dediklerimin delili sünnet veya hadistir. Bu hususta farklı görüş dile getiren bir ilim ehlini de bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse nafile bir namaza veya tavafa ya da oruca başlarsa bir mazereti olmaksızın çıkmamasını severim. Mazeret derken kişinin farz ibadetten çıkmasına sebep olan yanılma (sehiv), takatsizlik veya namaz kılarken abdestin bozulması gibi mazeretleri kastediyorum. Eğer mazeretli veya mazeretsiz bu ibadetlerden birini [farz olmayanı] yarıda bırakırsa, tekrar dönüp bu ibadeti tamam olarak yerine getirmesini severim. Ama dönüp iade etmesi bana göre zorunlu değildir. Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir.

Eğer biri dese ki: "Farz olanlarında dönüp tamamlamak zorunluyken nafile bir oruca, namaza veya tavafa başladıktan sonra bunları yarıda bırakan kimse niçin dönüp onları tamamlamasın?"

İnşaallah ona şöyle denir: Bu hususta farz ile nafilenin birbirinden farklı olmasından dolayı.

Biri dese ki: "Bu sayılan ibadetlerin farz olanları ile nafile olanları niçin bu hususta birbirinden farklı oluyor?"

Ona -inşaallah- şöyle denir: Şu hususta bir ihtilaf yoktur. Farz ibadetlerle nafile ibadetler başlamadan önce ve bittikten sonra birbirlerinden farklı durumlar gerektirirler.

Eğer biri derse ki: "Nerede bu farklılıklar?"

Ona şöyle denir: Sana göre, bir kimseye bir ibadet farz olursa bu ibadete başlamadan önce onu terk etmesi caiz midir?

Eğer, "hayır" derse, ona şöyle denir:

"Sence nafile ibadete başlamadan önce onu terk etmek caiz midir?"

"Evet" derse, ona şöyle denir:

"Sence farz ibadet ile nafile ibadet, başlamadan önceki halleri itibarıyla birbirinden farklı mıdır?"

Şayet, "evet" derse, ona şöyle denir:

"Bir kimseye farz olan oruç ve namazın geçerli olması için, kendisine farz olan namazın ve kendisine farz olan orucun kendisine niyet etmemesi geçerli midir?"

Eğer, "evet" dese ve şöyle devam etse: "Eğer böyle yaparsa bunların hiçbiri geçerli olmaz."

O zaman ona şöyle denir:

"Bir kimse nafile namaza veya nafile oruca başlarken bunların kendisine ne nafile niyetini ne de farz niyetini getirmese söz konusu ibadet nafile sayılır mı?"

Eğer, "evet" derse, ona şöyle denir:

"Şu halde bir kimse ayakta namaz kılmaya gücü yettiği halde oturarak veya yanı üzere yatarak ve seferde de binek sırtında ve binek nereye dönerse dönsün işaretle namaz kılabilir mi?"

"Evet" derse, ona denir ki:

"Farz namazı da böyle kılması caiz midir?"

"Hayır" derse, şöyle denir:

Farz ve nafile ibadetlerin başlanmadan önceki halleri itibariyle, başlangıçları itibarıyla ve başlandıktan sonraki halleri itibarıyla hem bize göre, hem sünnete göre, üstelik sünnetten delilli olmak üzere farklı olduklarını gördün mü? Ayrıca ilim ehlinden bu hususta farklı düşünen birini de bilmiyorum. [Eğer bazılarının cenaze namazı bozulursa veya eksik kılınırsa kazası gerekmez. Çünkü birileri tamamen cenaze namazını kılmışsa farz-ı kifaye, yerine getirilmiş olur. Bu bakımdan diğer namazlara benzemez.]

İHTİLAFLI BİR KONU

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazı insanlar ve bir başkası bu hususta bizimle ihtilafa düştü. Bazılarıyla bu konuyu konuştum. Bana bu konunun başında anlattığım ve anlamlarına değindiğim bazı şeylerden söz etti. Yine söylediğim bazı cümlelerle cevap verdi. Ama bilmiyorum belki de konuştuğum sırada kullandığım lafızlardan daha fazlasını yazdığım sırada kullanıp izah ederim. Ama ben onun yüzüne karşı söylediklerimden başkasını anlatmak istemiyorum. Gerçi anlatsam da mutlaka sadece onun yüzüne söylediklerimi mealen anlatmış olurum. Hatta onun yüzüne söylediklerimden daha azını anlatmayı ve onun dediklerini aktarmayı tercih ederim. Sonra bu konuda, o ve ilme nispet edilen arkadaşlarından başkaları da konuştu. İnşaallah onların dediklerini ve benim dediklerimi anlatacağım.

Bana dedi ki: Mekkeli fakihlerinin ve onların dışında Medineli fakihlerden birinin senin dediğini söylediklerini ve senden farklı düşünmediklerini biliyorum. Biz de görüşümüz itibarıyla bazı Medineli fakihlerle uyuştuk ki bir keresinde sana ve bir hususta da bize muhalif düşmüştü.

Dedim ki: Olayı aynıyla bilmiyorum. Sen kendi görüşünü ve delilini anlat. Ama ancak hüccet olabilecek şeyleri anlat. Kendi görüşünü desteklemek için, görüşünü hüccet olarak görmeyen kimselerin senin görüşüne uygun sözlerini delil olarak takdim etme.

"Öyle yapacağım." dedikten sonra şöyle dedi:

Bana İbn Cüreyc, ona İbn Şihab anlattı (veya güvenilir biri bize İbn Cüreyc'den, o da İbn Şihab'dan aktardı) ki, Aişe ve Hafsa, bir gün oruç tutmuşlardı. Onlara bir şeyler hediye edildi. Bunu Hz. Peygamber (s.a.v)'e anlattılar. O da şöyle buyurdu:

"صوما يوما مكانه *"Onun yerine bir gün oruç tutun."*[350]

Ona dedim ki: Sende bunun dışında rivayet veya vazgeçilmez bir eser olarak herhangi bir delil var mı?

Dedi ki: Şu anda bundan başka bir şey hatırlamıyorum. Bu konuyla ilgili rivayetleri bina ettiğimiz delilimiz budur.

Ona dedim ki: Sana İbn Şihab'dan, İbn Münkedir ve benzerlerinden, onlardan daha yaşlı Amr b. Dinar, Ata, İbn Museyyeb ve Urve'den mürsel birçok hadis rivayet etsem kabul eder misin?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: Nasıl oluyor, İbn Şihab'dan bir konuyla ilgili mürsel bir hadis kabul ediyorsun da başka bir konuyla ilgili ondan da, benzerlerinden de, ondan daha yaşlı olanlarından da kabul etmiyorsun?

Dedi ki: Belki de bu mürseli güvenilir birinden aktarmıştır.

Dedim ki: Mürsel hadisini ve kendisinden daha yaşlı olanın mürselini bundan başka konularda alan kimse sana böyle söyler. Der ki: Ne zaman güvenilir birinden aktarılan veya bilinmeyen birinden aktarılan rivayeti görmezsem, bu tür bir hadis bana karşı delil olarak sunulamaz, güvenilir

[350] *Muvatta*, 1/306; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/276; Tirmizi, 3/103-104.

kimseden aktaran kişiyi bilinceye kadar. Bu durumda da ya kabul ederim ya da görmezlikten gelip kabul etmem.

Dedim ki: Niçin? Yoksa sen bu rivayeti şahitlikler düzeyine mi indirdin? Bu yüzden mi sana görmedikleri ve adını koyamadıkları bir şeye şahitlik eden iki şahidin şahitliğinden emin olmuyorsun?

"Evet, bütün hadisler hakkında böyle düşünüyoruz." dedi.

Dedim ki: İbn Şihab hadisi hakkında, sanki onu bilmeyen biri konuşmuş gibi oldu. Oysa İbn Şihab'ın bu hadisinden başka onda buna muhalif rivayetler de vardır. Güvenilir birinin de buna muhalif bir şeyi ispat ettiğini de görmedik. Yani İbn Şihab'ın hadisinden de güvenilir olup buna muhalif bir şey rivayet eden bir kimse sabit olmadığı için ona başvuramazsın.

Dedi ki: Bu rivayet İbn Şihab'a göre de mi kabul edilmez?

"Evet" dedim.

Bize Müslim b. Halid, İbn Cüreyc'den, o da İbn Şihab'dan şöyle rivayet etti: Hafsa ve Aişe'den rivayet ettiğim hadis, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilmiştir. İbn Cüreyc diyor ki: Ona şöyle dedim: Bu hadisi Urve b. Zübeyir'den mi duydun?

"Hayır, bu hadisi bana Abdulmelik b. Mervan'ın kapısında bekleyen bir adam veya Abdulmelik b. Mervan'ın meclis arkadaşlarından biri haber verdi." dedi.[351]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Söyler misin, mürsel bir hadise dayalı bir delil ortaya koysan, sonra İbn Şihab'ın sana söylediğim gibi bir hadis rivayet ettiğini görsen, kabul eder misin?

"Hayır, bu tavır onu zayıflatır." dedi, Çünkü bundan önce ismini vermediği bir adamdan haber veriyor. Eğer tanısaydı, adını verirdi ve onun güvenilir olduğunu belirtirdi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dedi ki: Bir adam bir namaza başladıktan sonra iki rekat kılmadan çıkarsa veya bir oruca baş-

351 Hadisin tahrici daha önce geçti.

lar ve tamamlamadan orucu bozarsa yahut tavafa başlar ve yedi kere Kabe'nin etrafında dönmek suretiyle tavafı tamamlamadın ayrılırsa bu çirkin olmaz mı?

Ona dedim ki: Görüyorum ki kanıtlamaya çalıştığın hususla ilgili delil bulamayınca cahiller gibi konuşmaya başladın!

Dedi ki: Benim dediğim doğrudur.

Dedim ki: Şunu mu demek istiyorsun: Kişi, başladığı ibadeti tamamlamalıdır?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Bundan kat kat fazlasını yapması, bundan daha güzel olmaz mı?

"Olur" dedi.

Dedim ki: Peki, bunu onun için farz görür müsün?

"Hayır" dedi.

Ona dedim ki: Sence güçlü, istekli ve boş vakti olan, bir tek gün dahi nafile oruç tutmazsa veya yedi kere tavaf yapmazsa ya da bir rekat namaz kılmazsa bu adamın tavrı mı çirkin olur yoksa tavaf ederken sağlam olmayan bir mazeretle yarıda kesen veya aynı davranışı oruç ve namazda da tekrarlayan kişinin tavrı mı daha çirkin olur? Bu fiillere başlamaktan kaçınan kişinin tavrı daha kötüdür.

Dedim ki: Şimdi sen davranışı kötüdür diye adama nafile namaz kılmayı, oruç tutmayı ve tavaf etmeyi farz bir emir olarak mı yöneltiyorsun?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: O halde senin sözün buradaki delil bağlamında güzel veya çirkin olarak nitelendirilemez. Burası tercih makamıdır.

"Evet" dedi. Tercih de hüccet konusuna girmez. Biz bu görüşü söylemeden önce senin onun için tercih ettiğini de, daha fazlasını da caiz gördük.

Dedim ki: Bir adam oruç tutmaya güç yetirdiği halde üzerinden bir ay geçerken bu ayın bir kısmında oruç tutmamasını veya üzerinden bir gece

ve gündüz geçtiği halde bunlarda nafile olarak çok sayıda namaz kılmamasını sevmeyiz. Bundan fazla ne yaparsa onun için hayırlıdır. Bir kimse eksik bırakırsa da mutlaka eksik bırakmadığı kadar sevaptan payı olur. Ama alim birinin, bir adama, "Bu kusurludur" tarzında onu küçümsüyor gibi şeyler söylemesi caiz olmaz. Ayıp ve küçümseme, niyet ve fiilde olur. Çünkü fiil ve niyet küçümsemeyen birinden da sadır olabilir.

Dedi ki: Dedin ki, bir adam nafile namaz ve oruçtan veya tavaftan çıkarsa bunları kaza etmesi gerekmez. O halde bunu gerektiren bir rivayet veya bilinen bir kıyas var mıdır?

Dedim ki: "Evet"

Dedi ki: Bunlardan hatırladıklarını anlat.

Dedim ki: Bize Süfyan, ona Talha b. Yahya, halası Aişe binti Talha'dan rivayet etti ki, müminlerin annesi Aişe şöyle demiştir: Bir gün Resulullah (s.a.v) yanıma geldi. Dedim ki: "Senin için yağlı sütlü hurma hazırlamıştık." Buyurdu ki: *"Oruç tutmak istiyordum, ama getirin yiyeyim."*[352]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dedi ki: Denilebilir ki, Hz. Peygamber (s.a.v) onun yerine bir gün oruç tutmuştur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Süfyan'dan rivayet edilip benim de ezberlediğim hadisler arasında böyle bir rivayet yoktur. Ben sana sormak istiyorum.

"Sor" dedi.

Dedim ki: Sana göre bir kimse, üzerine farz olan kefaret ve benzeri bir oruca başladıktan sonra orucunu bozarsa, onun yerine bir gün oruç tutabilir mi?

"Hayır" dedi.

---

352 *Muvatta*, 2/808-809; *Müsned el-Hamidi*, 1/98; Ebu Davud, 2/824-825; Tirmizi, 3/102 Nesai, 4/194.

Dedim ki: Sence nafile bir ibadete/sana göre nafile bir oruca başlayan kimse, tıpkı üzerine bu ibadet farz olan biri gibi herhangi bir zaruret olmaksızın sonra kaza edebilir diyebilir misin?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: Eğer hadiste senin esas aldığın anlama gelebilecek bir ihtimal olsa da, buna muhalefet etmiş olsan da mı?

Dedi ki: Hadiste böyle bir anlam varsa, bunun kendisine vacip ve kazası gereken bir ibadet olmaması ihtimali var mı?

Dedim ki: Evet, ihtimal vardır ki söz konusu ibadet nafiledir ve bir gün onun yerine kaza edebilir.

Dedi ki: Ya da birkaç gün. Ve ilave etti: Hz. Peygamber (s.a.v)'den söylediklerine delalet eden herhangi bir rivayet var mıdır?

"Evet" dedim.

Bize Süfyan haber verdi, ona İbn Ebu Lebid şöyle demiş: Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini duydum: Muaviye b. Ebu Süfyan Medine'ye gelmişti. Minbere çıktı ve "Ey Kesir b. Salt, Aişe'ye git ve Resulullah (s.a.v)'in ikindi namazından sonra kıldığı namazı sor." dedi. Ebu Seleme dedi ki: Ben de onunla beraber Aişe'nin yanına gittim. İbn Abbas Abdullah b. el-Haris b. Nevfel de bizimle birlikte gönderildi.Aişe'nin yanına geldi ve meseleyi sordu.

Dedi ki: "Git, Ümmü Seleme'ye sor." Ben de onunla birlikte Ümmü Seleme'nin yanına gittim. Ümmü Seleme'ye sordu. Ümmü Seleme dedi ki: "Bir gün Resulullah (s.a.v) ikindi namazından sonra yanıma geldi ve benim yanımda iki rekat namaz kıldı. O güne kadar bu namazı kıldığını görmemiştim." Ümmü Seleme dedi ki: Dedim ki: "Ya Resulallah! Bu namazı daha önce kıldığını görmemiştim." Buyurdu ki:

"Öğlen namazından önce iki rekat namaz kılıyordum. Fakat Beni Temim heyeti veya onlardan alınan zekât malları yanıma getirildi. Bu yüzden bu iki rekatı tamamlayamadım. Ben de şimdi o iki rekatı kılıyorum."[353]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu sabittir:

"أحب الأعمال إلى الله تعالى أدومها وإن قل" / *"Allah katında en sevimli amel, az da olsa devamlı olanıdır."*[354]

Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama Peygamberimiz (s.a.v) öteden beri eda ettiği bir amele devam etmek istemiştir. Bu ameli yerine getirmekten alıkonulunca en yakın vakitte eda etmiştir. Yoksa ne ikindiden önce, ne de sonraki iki rekat farz/vacib değildir, bilakis nafiledir.

Ömer b. Hattab şöyle demiştir: "Bir kimse gece namazını kaçırırsa gündüz öğleden (güneş zevale vardıktan) sonra bu namazı kılsın. Bu, gece kıyamı yerine geçer."[355]

Bu demek değildir ki gece namazı ve kazası farzdır. Demek istiyor ki: Kim gece namazı kılmak istiyorsa ve buna kastetmişse onu yerine getirsin.

Bize Süfyan haber verdi, ona Eyyub, ona Nafi, ona da İbn Ömer rivayet etmiş: Hz. Ömer cahiliye döneminde itikafa girmeyi adamıştı. Ne yapması gerektiği hususunu Resulullah (s.a.v)'e sordu. Resulullah (s.a.v) ona (Ömer Müslüman olmuşken) itikafa girmesini emretti.[356]

Bu rivayet de -Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir- işaret ettiğimiz anlamı desteklemektedir. Peygamberimiz (s.a.v), itikafa girmek istediğine göre itikafa girmesini emretmiştir. Adağın cahiliye döneminde gerçekleşmiş olması onu engellememiştir.

---

353 *Müsned el-Hamidi*, 1/141/142; Buhari, 1/200; Müslim, 1/571-572.
354 Buhari, 4/185; Müslim, 1/541.
355 *Muvatta*, 1/200.
356 Buhari, 3/155; Müslim, 3/1277.

Bize ed-Deraverdi ve başkaları, Cafer b. Muhammed'den; o, babasından (r.a), o da Cabir'den şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v), Fetih yılı Ramazan ayında Mekke'ye sefer düzenlerken orucunu açtı ve insanlara da oruçlarını açmalarını istedi.

Dediler ki: "Sen oruç tutunca insanlar da oruç tuttular." Bunun üzerine içi su dolu bir kap getirilmesini istedi. Kabı eline aldı ve önündeki insanlara durmalarını emretti. İnsanlar durunca ve geride olanlar da gelip onlara katılınca, Resulullah (s.a.v) içi suyla dolu kabı ağzına götürdü ve içti. (Ravilerin) her ikisinden gelen veya ikisinden birinden gelen diğer bir rivayette "bu olay ikindiden sonra gerçekleşti" ifadesi de vardır.[357]

Bize Süfyan b. Uyeyne, ona Cafer b. Muhammed, babasından; o da Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) Medine'den yola çıktı ve Kura' el-Gamim adlı yere vardı. Peygamberimiz (s.a.v) oruçluydu. Sonra içi suyla dolu bir kabı eline aldı. O sırada bineğin sırtındaydı. Önünde olan sahabiler durdular, arkada olanlar da gelip ona yetiştiler. İnsanlar kendisine bakarken o suyu içti.[358]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (Tartıştığım kişi) dedi ki: "Ama bu Ramazan ayında olmuştu!"

Dedim ki: Öyle olması senin aleyhine daha güçlü bir delildir. Çünkü bir kimse seferdeyken Ramazan ayında, bundan başka bir gerekçesi olmaksızın Allah'ın ruhsatı ile orucunu bozabiliyorsa, istediğinde oruç tutabilir ve bu orucu tamamlamadan açabilir de. Ve bu, benim şu sözümün anlamına da delalet etmektedir: Bir kimse bir oruca başlamadan önce başlamama hakkına sahipse, bu haldeyken oruca başlarsa oruç hiçbir şekilde onun üzerine farz olmaz.

Dolayısıyla tıpkı Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi oruca başladığında her durumda bu orucu bozabilir. Çünkü nafile ibadet, bu hususta her bakımdan farz oruca göre bu şekilde olmak bakımından daha önceliklidir.

---

[357] *Müslim, 2/785-786.*

[358] *Müsned el-Hamidi, 2/539; Müslim, 2/785.*

Çünkü farz ibadeti vaktinde terk ettiğin zaman başka bir vakitte kazasını yapman gerekir.

Bana dedi ki: "Sen böyle mi diyorsun?"

"Evet, bunu Hz. Peygamber (s.a.v)'in emrine uyarak söylüyorum." dedim.

«وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا»

"Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır." (Ahzab, 36)

Bunun üzerine bana dedi ki: Bana anlatıldığına göre bu konuda Resulullah (s.a.v)'in ashabından bazılarından bir rivayet biliyormuşsun.

Dedim ki: Sana getirdiğim delil (ayet), mazereti ortadan kaldırmak bakımından daha kesindir. Rivayetten önce ona uyman daha önceliklidir.

Dedi ki: Sen rivayeti söyle.

Dedim ki: Eğer Resulullah (s.a.v)'in ashabından birinden bu görüşü sabit kılan bir rivayet getirsem ve sen de yine ashabdan birinden sabit olan buna muhalif bir rivayet getirmesen, o zaman benim söylediğimin kesin delil, aksinin ise yanlış olduğunu bilecek misin?

"Sen rivayeti söyle" dedi.

Ben de şöyle dedim:

Bize Müslim ve Abdülmecid anlattı, onlar İbn Cüreyc'den rivayet ettiler, onlara Ata b. Ebu Rebah şöyle anlatmış: İbn Abbas, bir kimsenin nafile orucu tamamlamadan bozmasında bir sakınca görmezdi. Buna örnekler de getirirdi. Derdi ki: "Biri yedi kere tavaf yaparken bir şekilde tamamlama-

sa yaptığı tavafın sevabını alır. Ya da bir rekat kılarsa öbürünü kılmazsa kıldığının sevabını alır."[359]

Bize Müslim ve Abdülmecid anlattılar, onlara İbn Cüreyc, ona Amr b. Dinar rivayet etmiş: İbn Abbas, bir kimsenin nafile orucu tamamlamadan bozmasında bir sakınca görmezdi.[360]

Bize Müslim ve Abdülmecid, İbn Cüreyc'den, o da Zübeyr'den şöyle rivayet etti: Cabir, nafile oruçları tamamlamadan bozmakta herhangi bir sakınca görmezdi.[361]

Bize Abdülmecid anlattı, ona İbn Cüreyc, ona Ata rivayet etmiş ki: Ebu Derda, öğlen vakti veya biraz öncesinde ailesine gelir ve "Yiyecek bir şey var mı?" diye sorardı. Varsa yerdi, yoksa, "Oruç tutmaya niyet getirmemiş olsam da bugün oruç tutacağım." derdi. O vakte kadar oruca niyet etmemiş olurdu. İbn Cüreyc dedi ki: Bize Ata anlattı ve ulaştırdı ki: Kendisi de kuşluk vaktine veya sonrasına kadar oruç tutmaya niyet etmediği halde böyle yapardı, çünkü bazen yiyecek bir şey bulabilirken bazen de bulamazdı.[362]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (ifadenin orijinalinde geçen) "يصبح مفطرا yasbahumuftiran" ifadesi "oruç tutmaya niyet etmeden, ama herhangi bir şey de yemeden sabahlardı" demektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, farz oruç için geçerli bir uygulama değildir. Farz oruca fecir vaktinden önce niyet etmek gerekir.

Bizim arkadaşlardan güvenilir kişiler aktardılar ki, Cerir b. Abdulhamid, Kabus b. Ebu Zebyan'dan; o da babasından şöyle rivayet etmiştir: Ömer b. Hattab mescide girdi ve bir rekat namaz kıldı. Sonra dışarı çıktı.

---

359 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/271.
360 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/271.
361 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/271-272.
362 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/272-273; *Musannef*, İbn Ebu Şeybe, 3/31.

Bazıları neden böyle yaptığını sordular. Dedi ki: "Kıldığım nafile namazdı. İsteyen fazla, isteyen az kılar."[363]

Birden fazla ilim ehli kişi, hatırlayamadığım bir rivayet zinciriyle bize anlattılar ki, benzeri bir uygulamayı Ali b. Ebu Talib de gerçekleştirmiş ve Ömer'den aktarılan sözlerle aynı anlama gelen ifadeler kullanmıştır.[364]

Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı, ona İbn Ebu Necih, ona da babası şöyle rivayet etmiş: Bana Ebu Zer'in çok rüku ve secde ettiğini görmüş biri anlattı ki: Ebu Zer'e soruldu: "Ey Şeyh! Çiftli rekatın sonunda mı, yoksa tekli rekatın sonunda mı namazdan çıkıyorsun?"

O da "Ancak Allah bilir" diye cevap verdi.[365]

Bize Abdulvahhab es-Sekafi anlattı, ona Halid el-Hazza, ona babası Ebu Temim el-Munziri, ona da Mutarraf şöyle rivayet etmiş: Bir keresinde Kudüs'e gittim. Çok rüku ve secde eden bir yaşlı gördüm. Namazı bitirince dedim ki: "Sen yaşlı bir adamsın, herhalde çiftli rekatlardan sonra veya tekli rekatlardan sonra selam verdiğini bilemezsin değil mi?" Dedi ki: "Benim rekatların sayısını ezberimde tutmaya ihtiyacım yok. Ben ne zaman secdeye gitsem onunla yüce Allah'ın beni bir derece yükseltmesini veya bana bir iyilik yazmasını ya da her ikisini birden bana bahşetmesini isterim." Abdulvahhab dedi ki: Namaz kılan ve o sözleri söyleyen yaşlı adam Ebu Zer'di.[366]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ebu Zer'in "Ancak Allah bilir" sözüyle "Benim rekatların sayısını ezberimde tutmaya ihtiyacım yok." sözünün anlamı şudur: Allah yaptığımı biliyor. Onu kuşatmıştır. Ben bilmesem de Allah biliyor... Ama bu farz namaz için geçerli olmaz. Bir kimse farz namaz kılıyorsa ona eklemede ve eksiltmede bulunmamakla yükümlüdür. Ebu Zer, rüku ve secde artışını nafile ibadetlerde gerçekleştirmişti.

---

363 *el-Marife*, 3/423; Sünen el-Kübra, 3/24.

364 *el-Marife*, 3/422.

365 İmam Şafii'den başka kimsede bu rivayete rastlamadım (muhakkik).

366 *es-Sünen el-Kübra*, 3/10.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: (Tartıştığım adama) dedim ki: Görüldüğü kadarıyla senin mezhebin, muhalif bir rivayet olmadığı sürece Resulullah (s.a.v)'in bir ashabından gelen rivayete tabi olmayı öngörmektedir. Bunu senin rivayetinden ve arkadaşlarının kendilerince sabit olan rivayetlerinden anlıyoruz. Ali'den, Ömer'den ve Ebu Zer'den gelen rivayetlerin son derece sağlam olduklarını hiçbir alim reddetmiyor. Ayrıca biz İbn Abbas'tan benzerini rivayet ediyoruz. Hem biz hem de sen Cabir b. Abdullah'tan gelen rivayetin sabit olduğunu kabul ediyoruz. Ebu Zer'den de rivayet edilmiştir. Buna göre Peygamberimizin (s.a.v) birkaç ashabı bizim dediğimize uygun hareket etmişlerdir. Dolayısıyla bu hususta sahih sünnetten teyid edici bir delil yoksa bu rivayetlere uymaktan başka seçenek kalmaz.

Bunlardan hangisi senin mezhebinin temel görüşüne uygun değilse bizim görüşümüzü benimsemenden başka seçeneğin kalmaz. Kaldı ki sen Ömer'den şöyle rivayet etmektesin:

"(Nikahlanan çiftler) kapıyı üzerlerine kapatır ve perdeyi indirirlerse (aralarında cinsel ilişki olmasa da) boşanma durumunda erkeğin mehir vermesi farz olur."[367]

Sen de Ömer'in bu sözüne tabi olarak diyorsun ki: Adamın kadına dokunmadığı hususunda kadın ve erkeğin ikisi de tasdik etse, boşanma durumunda mehir de, kadının iddet beklemesi de vacip olur. Bununla birlikte buna muhalefet edenleri kabul etmiyorsun. Oysa İbn Abbas ve Şüreyh, buna muhalefet etmişlerdir. Sonra da şu ayetin ifade ettiği delili te'vil ediyorsun:

«وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلاَّ أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَن تَعْفُواْ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلاَ تَنسَوُاْ الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

367 *Muvatta*, s. 327; *Sünen*, Said b. Mansur.

"Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) **vazgeçmesi başka. Bununla birlikte** (ey erkekler), **sizin vazgeçmeniz takvaya** (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) **daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."** (Bakara, 237) Bir de şu ayetin ifade ettiği delil vardır:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا»

"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) **kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın."** (Ahzab, 49)

Yukarıda adı geçen muhalif görüşteki sahabîler bu ayetlere dayanarak diyorlar ki: Allah, boşanma durumunda erkeğin mehir vermesini ve kadının iddet beklemesini cinsel birleşme gerçekleştikten sonraki boşama için zorunlu kılmıştır. Sen de, "Ömer'e aykırı görüş belirtmem." diyorsun ve onun sözünü te'vil etmiyorsun. Tam tersine ona tabi oluyorsun. Sonra başka bir hususta da İbn Abbas'ın şu sözüne tabi oluyorsun:

"Bir kimse (hac'da) her hangi bir menasiki unutur veya terk ederse bir kurban kessin."[368]

İbn Abbas'ın şu sözüne tabi oluyorsun: "Resulullah (s.a.v)'in yiyeceklerin satışıyla ilgili olarak nehyettiği şey, elinde hazır olmadıkça satılmamasıdır..."[369]

---

[368] *Muvatta*, 1/419.

[369] Buhari, 2/98; Müslim, 3/1159.

Sonra kişisel görüşüne göre fikir beyan ediyorsun. Senin diğer meseleleri de böyle gördüğünü düşünüyorum.

Dedim ki: İbn Abbas'a uyarak "Satılan bir şeyin bizzat alınmadan [eline geçmeden] satın alınması caiz değildir." diyorsun. Sen bunu, sana muhalif olanlara karşı bir delil olarak rivayet ediyorsun, yeter ki İbn Abbas'ın görüşü seni desteklesin. Sonra Ali (r.a)'dan, Ömer'in görüşüne muhalif kayıp kadın hakkındaki sözünü rivayet ediyorsun ve ona delil olarak kabul ediyorsun. Çünkü bunda muhaliflerine karşı bir delil görüyorsun. Sonra sözleri ve uygulamaları müttefik oldukları halde Ömer'i, Ali'yi, Cabir'i, Ebu Zer'i ve Peygamber (s.a.v)'in birçok sahabîsini bir kenara bırakıyorsun, sözlerine muhalefet ediyorsun ve kıyasa başvuruyorsun. Üstelik kıyası da yanlış yapıyorsun. Sence hiç kimse yukarıda adı geçen sahabîlerden birinin sözlerinden senin aleyhine olacak sahih bir kıyas getiremez mi, üstelik hiç kimsenin karşı çıkamayacağı sağlamlıkta sünnetten de delilleri varsa?

Dedi ki: Ama bir rekatlık namaz da olur mu?

Dedim ki: Sunduğum bu rivayetlere rağmen böyle bir soru sorman ya cehalettir ya da bilmezlikten gelmedir. Eğer, "Biz de, sen de sünnete veya Peygamber (s.a.v)'in bazı ashabından gelen rivayetlere rağmen konuşabiliriz." şeklinde bir iddiada bulunuyorsan sorduğun soru yerindedir. Ama, "Hem sünnet hem de ashabdan gelen sabit rivayetler, hatta onları destekleyen bir sünnet yoksa da varabileceğimiz son sınır budur, onları aşamayız." diyorsan, o zaman senin sorun yerinde değildir.

Dedi ki: Acaba sen oruç ve tavaf hakkında konuşmaktan kaçıp sözlerini sırf namazla mı sınırlandırıyor, benim şeriatı şeriatla kıyas etmediğimi mi iddia ediyorsun? Böyle yapman doğru değildir. Ben oruçla ilgili sabit olup senin görüşüne de muhalif bir hadis bulamıyorsam, aynı şekilde tavaf ile ilgili olarak da bulamıyorsam, sen de onlar hakkında konuşmaktan kaçınmıyor musun?

Dedim ki: Şimdi nafile oruç ve tavaftan çıkmanın caizliği meselesine mi döndün?

Dedi ki: Bu noktada duruyor, delili yeterli görüyorum.

Dedim ki: Başkasının da delilin yanında durmasını kabul ediyor musun?

Dedi ki: Söylediklerimle ilgili delili bulmayı umuyorum.

Dedim ki: Bir başkası sana dese ki: "Senin aleyhine olacak bir delil bulmayı umuyorum, bu yüzden söylediklerini kabul etmiyorum." Bunu ve onun bu sözünün ötesine geçmemeyi kabul eder misin? Kaldı ki yine senin yanında bu hususu destekleyen ve senin sözlerine muhalif olan rivayet de vardır?

Eğer dese ki: "Sende de namaz ile ilgili şu hadis vardır." diyebilirsin:

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Gündüz ve gece namazları çift rekatlıdır. İki rekatta bir selam verilir."*[370]

Dedim ki: Sen bu hadise muhalefet ediyorsun ve diyorsun ki: Gündüz namazı dört, gece namazı ise iki rekat kılınır.

Dedi ki: Ben bir hadise dayanarak bunu söylüyorum.

Dedim ki: Sen yukarıdaki hadise muhalefet ediyorsun, bunlardan hangisi sabittir?

Dedi ki: Ben gece namazı ile yetiniyorum. Sen de bununla ilgili hadisi biliyorsun ve sabit olduğunu kabul ediyorsun değil mi?

Dedim ki: Evet, ama burada senin aleyhine bir delil yoksa da lehine de yoktur.

Dedi ki: Nasıl?

Dedim ki: Resulullah (s.a.v), gece namazının iki rekat olmasını bir sünnet olarak öngörmüştür, iki rekattan fazla kılmak isteyenlere de iki rekatta bir selam vermelerini emretmiştir ki farz namazlara benzemesin.

---

370 *Muvatta*, 1/119; İbn Hanbel, 2/51, Ebu Davud, 2/65; Tirmizi, 2/491, 493; Nesai, 3/227; İbn Mace, 1/419; el-Heysemi, *Mevariu'z-Zeman*, 166-167; Buhari, 1/313; Müslim,1/516.

Yoksa bu, iki rekattan fazla veya az kılmanın haram olduğu anlamına gelmez.

Dedi ki: Peygamberimiz (s.a.v) nerede iki rekattan az kılmayı caiz kılmıştır?

Dedim ki: Şu hadisinde: "(Güneşin doğmasından dolayı) *sabah namazının kaçmasından korkarsa bir rekat kıldığı nafile ile yetinmelidir.*" Burada bir rekat kılmış ve bunu nafile namaz olarak yeterli görmüştür.

Hişam b. Urve, babasından; o da Aişe'den şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) beş rekat vitir kılardı ve arada selam vermeden sadece son rekatta teşehhüt için otururdu.[371]

İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) üç rekat nafile namaz kıldıktan sonra selam verdi ve nafile namazın çift rekatlı kılınması gerektiğini haber verdi. İki rekattan fazlasının veya daha azının kılınmasını haram kılmadı.[372]

Dedi ki: Eğer "Bilakis iki rekat kılınmasının dışındaki uygulamayı haram kılmıştır." desem ne dersin?

Dedim ki: Bu durumda vitir namazının tek rekatlı olduğuna ilişkin görüşüne muhalefet etmiş olursun. Eğer desen ki: Vitir üç rekattır ve arada bir veya iki kere selam verilmez, bilmelisin ki bir ve üç çift sayılar değildirler.

Yanında olan arkadaşlarından biri şöyle dedi: Onun bu hususta ileri sürdüklerinde senin aleyhine olacak bir delil yoktur. İnsanlara hâlâ iki rekat nafile kılmaları emredilmekte, ama bundan farklı kılmaları da yasaklanmamaktadır. O halde iki rekattan farklı olarak kılmak da caizdir.

Dedim ki: O halde niye bunu delil olarak ileri sürüyor?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona dedim ki: Biz de, sen de abdestli olan bir kimsenin secde ayetini okuduğu zaman secde etmesi-

371 Müslim, 1/508.
372 Müslim, 1/252-257.

nin gerekli olduğu hususunda hemfikiriz. Sen bunu ona vacip görüyorsun. Kıraat olmayan secde mi azdır, bir rekat mı?

Dedi ki: Tilavet secdesi sünnettir ve hakkında rivayet vardır.

Ona dedim ki: Sünnete ve rivayete muhalif bir şey ileri sürülemez mi?

"İleri sürülemez" dedi.

Dedim ki: O zaman sünnete ve rivayete dayandığımız halde niçin bize muhalif görüş belirttin? Eğer tek bir secde bile namaz olabiliyorsa, niçin Hz. Peygamber (s.a.v)'in *"gece namazı iki rekattır"* sözüne dayanarak bunu geçersiz sayıyorsun? Çünkü tek secde iki rekatı aşmıyor, ondan azdır.

Biz diyoruz ki: Bu senin aleyhine bir delil olarak daha güçlüdür ki kıraatsız ve rükusuz namazı gerekli görmektir. Sonra da kalkıp ondan fazla olmasını ayıplıyorsun?

Dedim ki: Resulullah (s.a.v), yüce Allah'a şükretmek için bir kere secdeye gitti.[373]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize bu hadisi ed-Deraverdi rivayet etti.

Yalancı peygamber Müseyleme'nin öldürüldüğü haberini alınca Ebu Bekir, Allah'a şükretmek maksadıyla bir kere secdeye gitti.[374]

Ömer de Mısır'ın fethedildiği haberini alınca yüce Allah'a şükretmek maksadıyla secdeye gitti.[375]

Allah için nafile bir ibadet olarak bir kere secdeye gitmek caiz ise bundan daha fazlasının nafile ibadet olarak gerçekleştirilmesini nasıl mekruh görürsün?

---

373 Ebu Davud, 2774; İbn Mace, 371; *el-Marife*, 2/200.
374 İbn Ebu Şeybe, *el-Futuh*, 1/240.
375 *el-Marife*, 2/201.

Ona dedim ki: Bir adam, "فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ / "...Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun." (Müzzemmil, 20) emrine dayanarak gece ve gece yarısı namazını hafifletmek amacıyla bu ayeti "kolayınıza gelecek kadar namaz kılın" şeklinde anlasa, bu durumda onlardan sayısı ve sınırı belirsiz farziyeti düşürmüş olur ki bu anlam onun için bir delil olmaktan daha yakındır. Allah senden daha iyi bilir.

Osman b. Affan, Sa'd ve başkaları gece namazını tek rekat olarak kılmışlardır, farz ibadetlerden sonra ona eklemede bulunmamışlardı.[176]

Bize Abdülmecid haber verdi, ona İbn Cüreyc şöyle anlattı: Bana Utbe b. Muhammed b. el-Haris anlattı ki: İbn Abbas'ın azatlısı Kureyb şunları söyledi: Muaviye'nin yatsı namazını kıldığını gördüm. Sonra vitir namazını tek rekat olarak kıldı ve eklemede bulunmadı. Bunu İbn Abbas'a anlattım. Dedi ki: Doğru yapmış, ey oğul! Aramızda Muaviye'den daha iyi bilen biri yoktur. Vitir namazı ya bir, ya üç ya da beş rekat yahut tekli olmak şartıyla daha fazla rekat şeklinde kılınır.[177]

Bize Abdülmecid haber verdi, ona İbn Cüreyc, ona Yezid b. Husayfe, ona Saib b. Yezid şöyle rivayet etmiştir: Adamın biri Abdurrahman et-Teymi'ye Talha'nın nasıl namaz kıldığını sordu. Dedi ki: İstersen sana Osman'ın nasıl namaz kıldığını anlatayım. Adam, "Gece epey ilerledi, kalkmam gerekir." dedim ve kalktım. O sırada bir adam beni kalmaya ikna eder gibi dürttü. Baktım, Osman'dı. Arkasında durdum, o da namaz kıldı. Kur'an'daki secde ayetlerini okuyor ve secdeye gidiyordu. O kadar uzun sürdü ki, sabah oluyor, dedim. Sonra bir rekat vitir kıldı, fazlasını yapmadı.[178]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (Tartıştığım adam) bana dedi ki: Mezhebine muhalif görüş bildiren arkadaşına karşı sunacağın delil nedir?

---

[176] *el-Musannef*, 3/22.

[177] *Musannef*, Abdurrezzak, 3/22 Buhari, 3/34-35.

[178] *Musannef*, Abdurrezzak, 3/24; *el-Marife*, 2/315.

Dedim ki: Senin aleyhine ortaya koyduğum delili onun aleyhine de ortaya koyuyorum. Eğer bilmeyen biri gibi senin delil olarak ileri sürdüklerinin tümüne karşı sussaydım, yine de senin sayende görüşüm kanıtlanmış olacaktı.

"Nasıl?" dedi.

Dedim ki: Senin mezhebine göre nafile namaz, tavaf ve oruç gibi başlaması farz olmayan ibadetlere bir kimse başlasa, sonra yarıda bıraksa, asıl olarak kendisini bağlamadığı veya kendisine farz olmadığı halde karşılığında bu ibadetleri yeniden yapması gerekmez mi? Bu ibadetlere başladığında başlamasıyla birlikte bunları tamamlamak ona vaciptir, demiyor musunuz?

Dedi ki: Bu ikisinden birini saymıyorsun.

Dedim ki: Bu düşünceyi savunanın görüşü, bu ikisinin dışında mıdır?

"Nasıl?" dedi.

Dedim ki: Diyor ki: Bir kimse özürsüz olarak nafile namazı, orucu veya tavafı yarıda bırakırsa onları kaza etmesi gerekir. Tıpkı farz namazı, orucu veya tavafı yarıda bırakması durumunda onları kaza etmesinin gerekli olması gibi. Bir kimse bir özürden dolayı bunları yarıda bırakırsa kaza etmesi gerekmez. Böyle diyor, ama aynı zamanda bunların farz olanlarını bir illetten dolayı yarıda bırakanın da kaza etmesinin gerekli olduğunu söylüyor. Tıpkı mazeretsiz yarıda bırakması durumunda kaza etmesinin gerekli olması gibi.

Dedi ki: Bunun söyleyen kişinin alın birinin kendisiyle münazara etmesini gerektirecek bir delili yoktur. Sen de biliyorsun ki bu görüşün sahibi, bazı hususlarda bizimle aynı düşünüyor, bazı hususlarda da bize muhalefet ediyor. Onun bunları söylediğini de hatırlamıyorum.

Dedim ki: Aynen böyle söylüyor.

Dedi ki: Belki elinde rivayetler var.

Dedik ki: Elinde rivayetler olduğunu söylüyor, ama zikretmiyor. Sen de görüyorsun ki görüşüyle bağdaşmayan rivayetler zikrediyor. Sen de onun bu hususta delilinin de, rivayetinin de olmadığını görüyorsun.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dedi ki: Ama elimizde senin aleyhine bir delil var. Şöyle ki: Yukarıdaki iki hususta senin de kabul ettiğin bazı temelleri terk ettin.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hangileridir bu temeller?

Dedi ki: Sen diyorsun ki, bir kimse nafile olarak hacca veya umreye gitse ve bunlara niyet edip başlasa nafile oldukları halde onları yarıda bırakıp çıkamaz. Bu hususta hac ve umre ile namaz, tavaf ve oruç gibi diğer ibadetler arasında ne fark var?

Dedim ki: Bunlar arasında öyle bir fark vardır ki ne sizin en aliminiz ne de başka birisi buna muhalefet edemez.

Dedi ki: Nedir bu fark?

Dedim ki: Sence namazı veya orucu ya da tavafı bozulan biri bunlara devam mı eder, yoksa yeniden mi başlar?

Dedi ki: Yeniden başlar.

Dedim ki: Eğer bozulmuş namaza veya oruca devam ederse bu caiz olmaz ve bunu yapan günahkar olur. Aynı şekilde abdesti bozulduğu halde namaza veya tavafa devam ederse bu da caiz olmaz, değil mi?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Bu ibadetleri yarıda bırakması emredilir mi?

"Evet, emredilir" dedi.

Dedim ki: Ya haccı veya umresi fasit olursa, bunlardan biri bozulduğu için devam edemez diye bunları yarıda bırak denir mi?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: Ona, "Bozulan haccına ve umrene sahihmiş gibi devam et denir, fasit olduğu için bunların herhangi bir amelini terk etme, daha sonra haccını ve umreni tekrarla ve kurban kes." denir, değil mi?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Peki, hac ve umre ile ilgili bu durum anlattıklarına benziyor mu? Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

كتاب الزكاة

KİTABU'Z- ZEKÂT

ZEKÂT

ZEKÂT

Bize Rebi' b. Süleyman bildirdi, o da Muhammed b. İdris el-Muttalibî eş-Şafiî'den şöyle işittiğini nakletti: Yüce Allah buyuruyor ki:

«وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ»

"Hâlbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir." (Beyyine, 5)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu ayette yüce Allah, insanlara, dini sırf kendisine has kılarak namaz kılmayı ve zekât vermeyi farz kıldığını açıklıyor.

«وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ»

"...Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele. O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve 'İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı!' denilecek." (Tevbe, 34-35)

«وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ»

"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin miras Allah'ındır. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Al-i İmran, 180)

İmam Şafiî (*Allah rahmet etsin*) şöyle dedi: Bu ayetlerde yüce Allah zekâtın farz olduğunu açıklıyor. Çünkü Allah ancak zorunlu olan bir şeyin terk edilmesinden dolayı kullarını cezalandırır. Bunun yanında altın ve gümüşten de zekât verilmesi gerektiğini bildiriyor.

İmam Şafiî (*Allah rahmet etsin*) şöyle dedi:

Ayette geçen "وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ / **onları Allah yolunda harcamayanlar**" ifadesindeki "فِي سَبِيلِ اللَّهِ / **Allah'ın yolu**"ndan maksat, -Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir- zekât gibi farz kıldığı şeylerdir.

Hazine gibi bir malı gömmek ise onu saklamanın, ihraz etmenin korumanın bir türüdür. Malın saklanması, bir yere gömmek ve benzeri yöntemlerle olur. Sünnette buna delalet eden örnekler vardır. Buna muhalif birini veya rivayeti bilmiyorum.

Bize Rebî' b. Süleyman haber verdi ve dedi ki: Bana Şafiî anlattı. Bize Süfyan anlattı, o da Cami b. Ebu Raşid ve Abdulmelik b. A'yan'dan dinlemiş (rivayet etmiş) ki: Bu ikisi, Ebu Vail tarikiyle Abdullah b. Mesud'dan şunu haber vermişler: Resulullah (s.a.v)'ın şöyle dediğini duydum:

«ما من رجل لا يؤدي زكاة ماله إلا مثل له يوم القيامة شجاعا أقرع يفر منه وهو يتبعه حتى يطوقه في عنقه ثم قرأ علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم سيطوقون ما بخلوا به يوم القيامة»

"*Malının zekâtını vermeyen hiçbir adam yoktur ki kıyamet günü zekâtının çokluğundan başındaki tüyleri dökülmüş bir yılan musallat olmasın. Adam yılandan kaçar, ama yılan peşini bırakmaz ve sonunda adamın boynuna dolanır.*"

Sonra Resulullah (s.a.v) **"Cimrilik ettikleri şey de kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır."** (Al-i İmran, 180) ayetini okudu.

Bize Rebi', Şafi'nin şöyle dediğini bildirdi: Bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan aktardı. O, Ebu Salih es-Samman'dan, o da Ebu Hureyre'den şöyle dediğini aktardı: Bir kimse zekâtını vermediği bir mala sahipse, kıyamet günü zekâtının çokluğundan başındaki tüyler dökülmüş, gözlerinin üzerinde iki siyah nokta bulunan bir yılan ona musallat olur. Durmadan adamı kovalar. Yakalayınca da "Ben senin (gömdüğün) hazinenim." der.

Bize Rebi', Şafi'den bildirdi: Süfyan, İbn Aclan aracılığıyla Nafi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti: Bir malın zekâtı verilmişse, gömülmüş, saklanmış olsa da (kenz) (gömülmüş, saklanmış) sayılmaz. Bir malın da zekâtı verilmemişse bir yerlerde saklanmamış olsa da (kenz) sayılır.

Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ
صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (onların kalplerini yatıştırır). Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (Tevbe, 103)

[illegible] [illegible], Kitabu't-Tefsir [illegible], 5/[illegible]

[illegible] Kitabu'z-Zekat, [illegible]

[illegible] Kitabu'z-Zekat, Abdurrezzak, 4/[illegible]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah'ın Hz. Peygamber (s.a.v)'e yönelik bu emri, insanların vermekle yükümlü oldukları, kendilerine farz kılınan (zekâta) yöneliktir.

Nitekim yüce Allah yüce Kitabının birçok yerinde zekât ibadetini bundan farklı isimlerle de vasfetmiştir.

- Böylece yüce Allah, Kitabında zekâtı farz kılmış, Peygamberi (s.a.v) aracılığıyla da hangi mallardan zekâtın verileceğini, zekât verilecek mallar içinde hangisinden bu yükümlülüğün sakıt olacağını, hangisinin zekâtının verilmesinin süreklilik kazandığını ve hangi mallardan zekât verilmeyeceğini açıklamıştır.

- Bu ve benzeri konularda açıklığa kavuşan bir diğer husus da yüce Allah'ın Peygamberi (s.a.v) için dini ve Kitabı karşısında belirlediği konumdur. Bu aynı zamanda Resulullah (s.a.v)'in sünnetinin, Allah'a ait olan alanda da hükmünün bulunduğuna delildir. Bunun yanında sünnetin, Allah'ın verdiği hükümle neyi murad ettiğini tayin edici bir fonksiyonunun bulunduğunu da açıklamaktadır:

"Verilen hüküm özel midir, genel midir? İstenen miktar ne kadardır?" gibi... Resulullah (s.a.v) bir konuyla ilgili olarak Allah'ın Kitabı ve dini açısından bu konuma sahipse bu konum bütün konular için geçerlidir. Bu demektir ki Peygamber (s.a.v)'in sünneti, Allah'ın hükümlerinin açıklamasından ve O'nun emrine tabi olmaktan başka bir şey değildir.

DEVELERDE ZEKÂT VERMEYİ GEREKTİREN SAYI[382(*)]

Bize Rebi' bildirdi: Şafiî şöyle dedi: Bize Malik b. Enes, Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Sa'sa'a el-Mazini'den; o, babasından; o da Ebu Said el-Hudri'den bildirmiş ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

382(*) [Burada bu misalin verilmesi, zekâta tabi olmak için Hz. Peygamber (s.a.v)'in beyanını belirtmek içindir.]

«ليس فيما دون خمس ذود صدقة»

"Beş deveden az sayıdaki develerin zekâtını vermek gerekmez."[383]

DEVELERİN NİSAB MİKTARI	ZEKAT MİKTARI
5-9 ARASI	1 koyun
10-14 ARASI	2 koyun
15-19 ARASI	3 koyun
20-24 ARASI	4 koyun
25-35 ARASI	1 deve (2 yaşında)
36-45 ARASI	1 deve (3 yaşında)
46-60 ARASI	1 deve (4 yaşında)
61-75 ARASI	1 deve (5 yaşında)
76-90 ARASI	2 deve (2 yaşında)
91-120 ARASI	2 deve (4 yaşında)

Bize Rebi' bildirdi: İmam Şafiî dedi ki: Bize Süfyan haber verdi, o da Amr b. Yahya el-Mazini'den duymuş ki: Babası, Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediğini duymuş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Beş deveden az sayıdaki develerin zekâtını vermek gerekmez."[384]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bize Malik anlattı, ona da Amr b. Yahya el-Mazini, babasından şöyle rivayet etmiş: Ebu Said el-Hudri, Resulullah (s.a.v)'den (yukarıdaki hadisin) benzerini duymuş.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bunu esas alırız. Bugüne kadar buna muhalif bir görüşle karşılaşmadım. Güvenilir (sika) bir raviden de ancak Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilenin benzerini duydum.

---

383 Kitabu'z-Zekat, 1/244-245.

384 A.g.e.

Muhaddisler bir rivayetin kesinliğini bir kere onayladıkları zaman buna benzer diğer rivayetlerin de kesinliğini zorunlu olarak onaylamış olurlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Böylece sünnette açık olarak ortaya konulmuş oluyor ki beş deveden daha azı için zekât vermek gerekmez, beş devenin (fazlasının) zekâtını vermek gerekir.

ZEKÂT NASIL FARZ KILINDI

Bize Rebi', Şafiî'nin şöyle dediğini anlattı: Kasım b. Abdullah b. Ömer'in bize anlattığına göre, el-Müsenna b. Enes -ya da Enes oğlu falanın oğlu (Şafiî bu isimde şüphe içindedir)- Enes b. Malik'ten şöyle rivayet etmiştir: Zekât budur. Sonra koyun ve diğer hayvanlar konusuna girilmemiştir.

Bismillahirrahmanirrahim

Hz. Peygamber (s.a.v)'in Allah'ın emri doğrultusunda Müslümanlara farz kıldığı zekât budur. Kim bu doğrultuda ve bu ölçüler dahilinde müminlerden zekâtı almak isterse versinler. Kim de bu ölçülerin üstünde istemeye kalkarsa vermesinler: Yirmi dört ve daha aşağısı deve için zekât olarak koyun verilir; her beş deve için bir koyun olarak. Develerin sayısı yirmi beşe ulaşırsa bu sayıdan otuz beş sayısına kadar olan develer için bir yaşındaki bir dişi deve verilir. Eğer bir yaşında dişi deve yoksa, üç yaşına girmiş bir erkek deve verilir. Develerin sayısı otuz beşten kırk beşe kadar ise bu durumda üç yaşına girmiş bir dişi deve vermek gerekir. Develerin sayısı kırk dörtten altmışa kadar olursa dört yaşına girmiş ve çekilmiş, dereceye gelen dişi deve verilir. Develerin sayısı altmış birden yetmiş beşe kadar ise bu durumda beş yaşına girmiş bir dişi deveyi zekât olarak vermek gerekir. Sayı yetmiş altıdan doksana kadar ise üç yaşına girmiş iki dişi deve vermek gerekir. Doksan birden yüz yirmiye kadar deve içinse dört yaşına girmiş ve çekilmiş, dereceye gelen iki dişi deve verilir. Sayı yüz yirmiden yukarı ise, her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli deve için de dört yaşına girmiş bir dişi deve vermek gerekir.

Zekât verilmesi gereken deve grupları ile ilgili şöyle bir durum da söz konusudur: Bir kimsenin sahip olduğu develerin sayısı beş yaşına girmiş dişi bir deveyi vermesini gerektirmesine rağmen beş yaşına girmiş dişi devesi yoksa ve dört yaşına girmiş dişi devesi varsa, bu dört yaşına girmiş dişi devesi alınır ve bunun yanında varsa iki koyun veya yirmi dirhem para daha alınır. Şayet adamın develerinin sayısı dört yaşına girmiş dişi bir deveyi zekât olarak vermesini gerektiriyorsa ve dört yaşına girmiş dişi devesi yoksa, ama beş yaşına girmiş bir dişi devesi varsa, bu beş yaşına girmiş devesi zekât olarak kabul edilir ve adama yirmi dirhem veya iki koyun geri verilir.

Bize Rebi', Şafiî'den şöyle aktardı: Bir grup güvenilir (sika) ravi, hepsi de Hammad b. Seleme'den; o, Sumame b. Abdullah b. Enes b. Malik'ten; o, Enes b. Malik'ten; o da Resulullah (s.a.v)'den buna benzer ve muhalif olmayan bir hadisi bana rivayet ettiler. Ancak ben bu son rivayette "iki koyun veya yirmi dirhem geri verilir" ifadesini hatırlıyorum "varsa..." diye başlayan ifadeyi hatırlamıyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hammad'ın, Enes'ten rivayet ettiği haberde şöyle dediğini sanıyorum: Ebu Bekir es-Sıddık (r.a), Resulullah (s.a.v)'den aldığı zekât yazısını verdi. Benim vasfettiğim şekilde yukarıdaki hadisle aynı anlamı aktardı.

Rebi' rivayet etmiştir: Bize Şafiî haber verdi: Bize Müslim, İbn Cüreyh'ten aktardı ki İbn Tavus şöyle dedi: Babamın yanında diyetlerle ilgili bir yazı vardı ki vahiy olarak inmişti. Resulullah (s.a.v) diyetler ve zekâtla ilgili her ne farz kılmışsa vahiy sonucu gerçekleştirmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu husus -inşaallah- İbn Tavus'un rivayet ettiği ve Enes'in sözüyle ilgili olarak açıkladığı gibidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Enes hadisinin, hem Hammad b. Seleme hem de başkaları kanalıyla Resulullah (s.a.v)'den rivayet edildiği sabittir. Biz de bu konuda bu hadisi esas alıyoruz.

Bize Rebi' anlattı: Şafiî şöyle dedi: Bize Enes b. İyad, ona Musa b. Ukbe, ona Nafi, ona da Abdullah b. Ömer şöyle rivayet etmiş: Bu zekât kitabıdır ve onda şunlar yazılıdır: Her yirmi dört deve ve ondan az olan için her beş deveye bir koyun zekât verilir. Bu sayıdan otuz beş deveye kadar ise bir yılını doldurmuş dişi deve zekât olarak verilir. Eğer bir yaşını doldurmuş dişi deve yoksa üç yaşına girmiş erkek deve verilir. Bu sayıdan kırk beş sayısına kadar olan develer için üç yaşını doldurmuş bir dişi deve verilir. Bu sayıdan altmış sayısına kadar olan develer için dört yaşına girmiş ve (طروقة الجمل / Boğur basmak: Erkek deve tarafından döllendirmek için) çekilmiş bir dişi deve verilir. Bu sayıdan yukarısı ve doksan deveye kadar içinse üç yaşını doldurmuş iki dişi deve verilir. Bu sayıdan yüz yirmi sayısına kadar olan develer için de dört yaşına girmiş ve çekilmiş iki dişi deve verilir. Bundan fazlası için de her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli deve için de dört yaşına girmiş bir dişi deve zekât olarak verilir.

Serbest otlayan koyunların sayısı kırktan yüz yirmiye kadar ise zekât olarak bir koyun verilir. Sayı yüz yirmiden iki yüze kadar olunca iki koyun zekât olarak verilir. İki yüzden üç yüze kadar koyun için üç koyun zekât verilir. Bundan fazlası içinse her yüz koyun için bir koyun zekât olarak verilir.

Yaşlı, kusurlu ve tohumluk (teke-koç) zekât olarak verilmez, ama zekât alanın istemesi durumunda verilebilir. Zekât vermemek için önceden paylaşılarak bölünmüş hayvanlar tekrar birleştirilmez ya da birleştirilmiş hayvanlar da bölünmez.[385] İki cinsin karışımında eşitlik gözetilir. Bir kimsenin gümüşü beş evkiye/ukiyye (bir evkiye, on iki dirhemdir) kadarsa zekâtı 4/10 nispetindedir.

Bu, (yukarıdaki alıntı) Ömer b. Hattab'ın zekât işlemlerinde esas olan yazısının nüshasıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bütün bunları esas alıyoruz.

---

385 Bunun açıklamasına "Sadakatu'l-Halta" (karışık hayvanların zekâtı) bölümünde yer verilecektir.

Bize Rebi' bildirdi: Şafiî bize şöyle anlattı: Ben ilim ehlinden güvenilir bir gruptan duydum, onlar Süfyan b. Hüseyin'den; o, Zühri'den; o, Salim b. Abdullah b. Ömer'den; o, babasından; o da Resulullah (s.a.v)'den -Süfyan hadisinde İbn Ömer, Ömer'i kendisiyle Resulullah arasında zikretti mi, zikretmedi mi bilmiyorum- develerin zekâtı ile ilgili olarak bu anlama aykırı olmayan bir hadis rivayet etmiştir ki ben de buna aykırı bir rivayet bilmiyorum. Bilakis ben -inşaallah- bundan kuşku duymuyorum. Ancak ravi, koyunların, karışık cinslerin ve gümüşün zekâtı ile ilgili olarak hadisin tamamını aktarmıştır. Bense sadece bu hadisin develerle ilgili kısmını hatırlıyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Serbest otlayan koyunlar hakkında bu hüküm verildiği zaman, bunun (Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir) serbest otlamayan (ağıllarda yem verilen vs.) koyunlar için geçerli olmaması gerekir. Çünkü bir şey hakkında bir sıfatı esas alınarak bazı hükümlerden söz edilmişse ve bu şeyin iki sıfatı olmakla beraber bir sıfatına vurgu yapılmışsa, bu, o şeyin işaret edilen sıfatının dışındaki sıfatının esas alınmaması gerektiğinin delili olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu görüşteyiz. Çünkü [tek başına] bu ifadelerden, serbest otlamayan koyunlardan zekât alınması gerektiği sonucu anlaşılmaz. Böyle olduğuna göre aynı durum deve ve sığırlar için de geçerli olur. Çünkü serbest otlayan koyunlardan zekât alınacağı belirtilmiştir, onların dışındakilerden değil.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın dört devesi varsa, bu sayı beşe ulaşmadıkça zekât vermesi gerekmez. Develerin sayısı beşi bulunca bir koyunu zekât olarak vermesi gerekir. Aynı şekilde develerin sayısı beşi bulduktan sonra on sayısına ulaşmadığı sürece fazladan develer için zekât vermek gerekmez. On sayısını bulunca da iki koyun zekât vermek gerekir. On deveden fazlası on beş sayısını bulmadıkça fazlasının zekâtını vermek gerekmez. On beşi bulunca da üç koyun zekât vermek gerekir. Yine on beşten fazla olur da sayı yirmiyi bulmazsa fazla olanların zekâtı verilmez. Yirmiyi bulunca da dört koyun zekât olarak verilir.

Yirmiden fazla deve bulunmakla beraber sayı yirmi beşi bulmazsa fazlalıkların zekâtı verilmez. Ama sayı yirmi beşi bulunca da artık zekâtı koyun olarak verilmez. Bu sayı ve sonrası için artık zekât olarak koyun vermek olmaz. Yirmi beş devenin zekâtı bir yaşına girmiş bir dişi devedir. Eğer develerin arasında bir yaşına girmiş dişi deve yoksa, üç yaşına girmiş erkek deve verilir. Develerin sayısı yirmi beşten fazla olmakla beraber otuz altı sayısına erişmezse fazla olanların zekâtı verilmez. Otuz altı sayısını bulunca bu durumda üç yaşına girmiş bir dişi deveyi zekât olarak vermek gerekir.

Sayı otuz altıdan fazlaysa, ama kırk altıyı bulmamışsa, fazlası için zekât verilmez. Ama develerin sayısı kırk altıyı bulunca bu durumda dört yaşına girmiş ve çekilmiş (doğursun diye erkek deve tarafından döllenmiş) bir dişi deve zekât olarak verilir. Develerin sayısı bundan fazla olmakla beraber altmışı bulmamışsa fazla olanlar için zekât verilmez. Altmışı bulunca da beş yaşına girmiş bir dişi devenin zekât olarak verilmesi gerekir. Sayı bundan fazla olmakla beraber yetmiş altıya ulaşmamışsa fazla olanlar için zekât öngörülmez. Bu sayıya ulaşırsa develerin sayısı, bu takdirde üç yaşına girmiş iki dişi deve zekât olarak verilir. Sayı bundan fazla ise ve doksan biri bulmuyorsa, yine fazlalıklar için zekât öngörülmez. Ama develerin sayısı doksan biri bulunca dört yaşına girmiş ve çekilmiş iki dişi deveyi zekât vermek lazımdır.

Doksan birden fazla olan develer için sayı yüz yirmi biri bulmadığı sürece fazlalar için zekât verilmez. Ama sayı yüz yirmi biri bulunca ikinci farz tasnifi sakıt olur, üçüncü tasnif devreye girer. Artık baştan itibaren yeniden sayılır ve her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli deve için dört yaşına girmiş bir dişi deve zekât olarak verilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun anlamı, develerin sayısının yüz yirmi bir olması durumunda üç adet üç yaşına girmiş dişi devenin zekât olarak verilecek olmasıdır. Eğer sayı bundan fazla ise, bu takdirde sayı yüz otuza ulaşmadığı sürece fazla olan develer için zekât verilmesi öngörülmez. Sayı yüz otuzu bulunca da bir adet dört yaşına girmiş dişi deve ile iki adet üç yaşına girmiş deve zekât olarak verilir. Develerin

sayısı bundan fazla ise sayı yüz kırkı bulmadıkça fazla olanlar için zekât verilmez. Bu sayı tamamlanınca bu takdirde dört yaşına girmiş iki dişi deve ve üç yaşına girmiş bir dişi deve zekât olarak verilir. Sayı yüz elliyi bulmadıkça da fazla develer için zekât verilmez.

Yüz elli sayısını bulan develer için de dört yaşına girmiş üç erkek deve verilir. Yine develerin sayısı yüz altmışa ulaşmadıkça yüz elliden fazlası için zekât öngörülmez. Yüz altmış sayısını bulunca da üç yaşına girmiş dört dişi deve zekât olarak verilir. Develerin sayısı yüz altmıştan fazla ise sayı yüz yetmişi bulmadığı sürece fazlası için zekât verilmez. Yüz yetmişi bulunca sayı, dört yaşına girmiş bir dişi deve ile üç yaşına girmiş üç dişi deve zekât olarak verilir. Yüz yetmişten fazla deve varsa ve sayı yüz sekseni bulmuyorsa fazlalık için zekât verilmez. Sayı yüz sekseni bulursa bu sefer dört yaşına girmiş iki dişi deve ve üç yaşına girmiş iki dişi deve zekât olarak verilmelidir. Bu sayı yüz doksanı bulmadıkça yüz seksenden fazlası için zekât öngörülmez. Sayı yüz doksanı bulunca da dört yaşına girmiş üç dişi deve ve üç yaşına girmiş bir dişi deve zekât olarak verilir.

Develerin sayısı yüz doksandan fazla ise sayı iki yüzü bulmadıkça fazlalıklar için zekât verilmez. Sayısı iki yüzü bulunca da zekâtı verenin alana sorması gerekir: Eğer dört yaşına girmiş dört dişi deve, üç yaşına girmiş beş dişi deveden daha uygunsa onları alabilir. Şayet üç yaşına girmiş beş dişi deve daha uygun geliyorsa onları alabilir. Bundan başkası ona helal olmaz. Mal sahibine de bundan başkasının helal olacağını düşünmüyorum. Eğer mal sahibinden, daha aşağı sınıftan alırsa, aldığı ile bıraktığı arasındaki farkı çıkarıp mal sahibine vermesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu tasnif, farz zekâtın düştüğü develerle ilgili olarak dört yüz deve ve yukarısı için geçerlidir. Zekâtı alan, farkı mal sahipleri için alır, mal sahibi de bunu verir. Eğer zekâtı alan farkı bırakırsa mal sahibi çıkarmak zorundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet dört yaşına girmiş dört dişi deve ile üç yaşına girmiş beş dişi devenin değeri eşit olursa zekâtı

alan, bu iki sınıftan dilediğini alır. Çünkü mal sahibine geri vereceği bir fark söz konusu değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekâtı alan kişi bu iki sınıftan sadece birini bulursa, diğer sınıf mevcut değilse, bulunanlardan alır, bulunmayanı almaz. Mesela dört yaşına girmiş dört dişi deve varsa üç yaşına girmiş beş dişi deve yoksa dört yaşına girmiş dört dişi deveyi alır. Aynı şekilde üç yaşına girmiş beş dişi deve bulunur da dört yaşına girmiş dört dişi deve bulunmazsa üç yaşına girmiş beş dişi deveyi alır. Çünkü bu noktada bir farziyet olmadığı gibi geri vermek zorunda olduğu bir fark da söz konusu değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer iki yüz deve varsa ve içlerinde üç yaşına girmiş dört dişi deve ile dört yaşına girmiş dört dişi deve bulunuyorsa, üç yaşındaki develerin dört yaşındaki develere yakın değerde olduklarını da görürse ve eğer üç yaşındaki bir dişi devenin daha olması durumunda dört yaşındaki dişi develerden daha iyi olacağından şüphe etmiyorsa ancak dört yaşına girmiş develeri alabilir. Mal sahibini, malının arasında bulunmayan develerden vermeye zorlaması doğru olmaz. Özellikle farz zekâtı eda edebileceği develer malının arasında bulunuyorsa.

- Eğer üç yaşındaki dişi develer söylendiği durumda ise ve dört yaşında bir erkek deve de mevcut ise, şayet dişi develerle birlikte dört yaşındaki bir erkek deveyi de alırsa ya da üç yaşındaki dişi develerle birlikte bir yaşına girmiş bir dişi deveyi üç yaşındaki dişi deveden daha düşük değerde olduğu ve de yoksullar nezdinde üç yaşındaki develerden daha iyi sayıldığı için almak isterse bunu yapmaya hakkı olmaz. Çünkü böyle bir durumda farzdan uzaklaşmış olur.

- Eğer dört yaşındaki dişi develer hasta iseler veya kusurlu ve ayıplı iseler, bu durumda sağlıklı olmaları koşuluyla üç yaşına girmiş dişi develeri almaktan başka seçeneği olmaz.

- Eğer farz zekât olarak verilmeleri gereken iki grup da kusurlu iseler ve geri kalan develer sağlıklı iseler mal sahibine denir ki: "Eğer iki sınıftan birinden sağlıklı olanları dilediğin yerden verirsen kabul ederiz. Eğer böyle

yapmazsan o takdirde daha yukarı yaşta olanları alırız, farkını da sana veririz. Ya da daha küçük yaşta olanlardan alırız ve sen de bize farkı verirsin."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet develerin tamamı veya zekât oranından çok azı müstesna olmak üzere bir kısmı kusurlu iseler, mesela zekât olarak verilmesi gereken devenin sayısı beş veya dört ise buna karşılık sağlıklı olanların sayısı üç veya iki ise mal sahibine şöyle denir: "Sağlıklı olan zekât develerinden yanında bulunanları senden alırız, geri kalanını sen sağlıklı develerden bir yerden bulup tamamlarsın. Aksi takdirde zekât olarak verilmesi gereken develerden daha yaşlı olup sağlıklı olanlardan alırız, farkı da sana veririz. Ya da daha küçük yaştaki sağlıklı develerden alırız, bu sefer sen bize farkı verirsin. Develerin arasında sağlıklı olanlar olduğu sürece hasta olanları zekât olarak almayız."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Develerin sayısı yirmi beş adet ise ve içlerinde bir yaşını tamamlamış deve yoksa bu durumda üç yaşına girmiş bir erkek deve zekât olarak alınır. Eğer bu da yoksa bu takdirde tercih mal sahibinindir, bunlardan dilediğini temin eder. Hangisini getirirse farz olan zekât odur. Şayet ikisini birden getirirse zekâtı alan, ancak bir yaşına girmiş dişi deveyi alabilir. Çünkü farziyet önceliği onundur, o mevcut iken başkasını vermek farz olmaz.

DEVELERİN KUSURLARI VE AYIPLARI

Bize Rebi', Şafiî'den şöyle rivayet etti: Eğer develerin tümü uyuz, deli (ya da bir tür sıtma), hasta, bir gözü kör ise veya herhangi bir kusurları var ise mal sahibi bunlardan birini verir ve bunların dışında sağlam birini vermekle yükümlü tutulamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bütün develer kusurlu iseler zekâtı alan, farzın miktarında indirime gidemez, değeri artıramaz, ya da almamazlık edemez yahut yoksullara göre almaya kalkamaz. Sadece gerekli yaştaki deve mevcut değilse ya da mevcut olmakla beraber ayıplı ise ve develerin içinde de bunlardan başka sağlıklı deve varsa artırıma veya indirime gidebilir.

- Zekâtı alan, alınması vacip olan yaştaki kusurlu/ayıplı deveden başkasını alabilir. Mal sahibi bu sağlıklı deveyi daha kötü durumdaki bir deveyle değiştiremez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet develer ayıplı ve sayıları da koyun verilmesini gerektirecek kadar olur da zekât olarak verilmesi gereken koyunlar da içlerindeki bir deveden daha değerli olursa, mal sahibine şöyle denir: "Koyunu verirsen kabul ederiz. Koyunu vermezsen tercih senindir, onun yerine gönüllü olarak bir deve de verebilirsin, koyunu da verebilirsin." Eğer tercih yapmaya yanaşmazsa bir koyun vermeye zorlanır. Zorlandığı halde koyun vermez de deve vermeyi isterse kabul edilir.

- Develerin bir kısmı diğerlerinden farklı iseler ve mal sahibi en eksik olanını veya en değersiz olanını veya en iyi olanını verirse kabul edilir. Bu tür develer, verilmesi farz olan, zekâtları kendi sınıflarından olması gereken develer gibi değildirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Develerdeki eksiklik (nakısa) ister eski olsun, ister develerin sayılmasından sonra olsun bu develerin zekâtı, nakıs olanlarından veya koyun olarak kabul edilir. Sonra, zekâtı alan kişi aldıktan sonra devede bir nakısa meydana gelirse veya telef olursa yahut mal sahibinin develerinde eksilme olur ya da ölürlerse tarafların bunun için birbirlerine telafi maksadıyla başvurmaları doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zekât tahsildarı develeri sayar ve sahiplerinden zekât almadan develerin tamamı veya aşırı olmamak kaydıyla bir kısmı telef olursa, şayet kalanlar zekât miktarında ise zekâtını alır, değilse bir şey alamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimsenin develeri varsa ve zekât tahsildarı bunları sayarken mal sahibi "Benim kayıp develerim var." derse, bunlardan kayıp ve hazır zekâtı alınır. Sonra beldenin zekât tahsildarı kayıp devesini ondan zekât olarak alır. Ondan kayıp zekâtını alan kimsenin kayıp zekâtı miktarını diğerlerinden ayırarak geri vermesi gerekir. Tıpkı zekâtını taksim etmiş gibi. Fakat sürü sahibi isterse hakkından vazgeçebilir.

ZEKÂT OLARAK VERMEK İÇİN UYGUN YAŞTAKİ DEVENİN BULUNMAMASI

Rebi', Şafiî'den şöyle rivayet etmiştir: Zekâtı üç yaşına girmiş dişi deve ve yukarısı olan develerin yaşları ile ilgili olarak Resulullah (s.a.v)'den şu metni ezberledik:

«إذا لم يجد المصدق السن التي وجبت له وأخذ السن التي دونها أخذ من رب المال شاتين أو عشرين درهما وإن أخذ السن التي فوقها رد على رب المال شاتين أو عشرين درهما»

"Zekâtı alan kimse, vacip olan yaştaki deveyi bulamazsa ondan küçüğünü alır ve mal sahibinden iki koyun veya yirmi dirhem alır. Eğer alması gereken yaştan daha yaşlı bir deve alırsa bu sefer mal sahibine iki koyun veya yirmi dirhem fark öder."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekâtı alan kişi, alması vacip olan yaştaki deveyi bulamazsa, buna karşılık yaşı daha büyük veya daha küçük bir deve bulursa bu takdirde bu ikisinden için ancak daha iyi olanını alması gerekir. Mal sahibi de onlara daha iyisini vermekle yükümlüdür. Şayet zekâtı alan görevli, daha iyisini kabul etmezse, bu durumda mal sahibi, zekât görevlisinin aldığı deve ile daha iyi olan devenin arasındaki farkı çıkarıp ortak paya sahip iki kişiye vermelidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekât görevlisi alınması farz olan yaştaki deveden daha iyisini bulup da daha aşağısını bulamıyorsa veya daha aşağısını bulup daha iyisini bulamıyorsa ve tercih yapma imkânı yoksa, bulduğunu alır. Bundan başka bir şey yapması da gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı yaşta iki deveden birinin bir gözü veya ikisinin de birer gözü körken, buna karşılık onlardan daha büyük veya daha küçük olup körlükten salim develer varken tek gözü kör olanlardan almak doğru olmaz. Bir görüşe göre, -izah ettiğim gibi- miskinler için alabilir. Dolayısıyla zekât olarak alınması

gereken yaşta deve bulunmadığı için ondan daha yaşlı alındığında yaş yükseldikçe mal sahibine iki koyun veya yirmi dirhem fark verilir. Şayet zekât olarak alınacak devenin yaşı normalde alınması gereken devenin yaşının bir sonraki katına ulaşırsa mal sahibine dört koyun veya kırk dirhem fark ödenir. Sonra üçüncü bir yaş katına ulaşırsa koyunlara iki koyun daha eklenir ve mal sahibine altı koyun veya altmış dirhem fark verilir. Aynı şekilde tam tersi olarak yaş küçülürse bu durumda da her eksik yaş için iki koyun veya yirmi dirhem farkı -bu sefer- mal sahibi verir. Yaşlar arasındaki farkın daha fazla veya daha az olmasına bakılmayacağı hususunda ihtilaf yoktur. Sünnette bu şekilde alınması gerektiğine dair uygulama vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yoksullar için iki koyun, yirmi dirhemden daha az bir değere sahipse zekât toplama görevlisinin yirmi dirhem vermesi helal olmaz. Yine yoksullar için iki koyun, yirmi dirhemden daha az değerliyse iki koyun vermesi de helal olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet zekât toplayıcısının idaresinde sadece dirhem, deve, koyun olarak alınan zekât malları varsa, aynı şekilde sadece koyun dağıtabiliyorsa, ondan satın alınır ve alınan kişiye eğer fakirler açısından daha iyi ise yirmi dirhem fark verilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yine fakirler açısından daha iyi olması durumunda koyunun hangi türünden olursa olsun alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet zayıf oldukları veya ayıplı oldukları için değerli olmayan develeri zekât olarak veriyorsa ve bu develerin içinde zekât olarak verilmesi gereken yaşta deve bulunmuyorsa, sadece daha küçük yaşta deve bulunuyorsa ve bu durumda küçük yaştaki deve ile birlikte iki koyun veya yirmi dirhem alabiliyorsa, ayrıca bu iki koyun yahut yirmi dirhem deveye göre daha iyi ise bu durumda mal sahibinin verilmesi gerekli deveden daha büyük bir deve vermesiyle zekât görevlisinden, yoksullar için daha iyi olanın verilmesi arasında tercih yapması istenir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mal sahibinden iki devenin yaş farkından kaynaklanan fazla bir mal alınması gerekiyorsa, mal sahibi isterse iki koyun verir, isterse yirmi dirhem verir. Zekât alma görevlisi buna engel olamaz. Çünkü hadiste *"Eğer bulabiliyorsa iki koyun ya da yirmi dirhem..."* buyrulmuştur. Dolayısıyla mal sahibi bulabiliyorsa ve fark için de yeterli geliyorsa iki koyun verir, değilse yirmi dirhem verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yoksullara iki koyundan veya yirmi dirhemden fazlasını vermek hususunda ihtiyatlı olması gereken, mal sahibidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın sahip olduğu develer zekâtlarını deve cinsinden vermeyi gerektirecek sayıda olmakla beraber verilmesi gereken yaşta deve bulunmuyorsa, deve sahibine, "Bu yaştaki bir deveyi bul getir." denir. Eğer benzerini veya daha iyisini getirirse kabul edilir. Şayet daha kötü bir deve getirirse zekât toplama görevlisi bu deveyi kabul etmemelidir. Zekât toplama görevlisi bu durumda daha yaşlı bir deve alıp farkını mal sahibine verebildiği gibi daha küçük yaştaki bir deveyi alıp ayrıca mal sahibinden farkını alabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta develer sığır ve koyundan farklı bir hükme tabidir. Şayet uygun yaştaki sığır ve koyun bulunmazsa sahipleri daha iyisini gönüllü olarak vermekle yükümlü olur. Şayet uygun yaştaki sığır veya koyun ayıplı ise ve sürüde de sağlam olanlar varsa zekât toplayan görevli, hiçbir şekilde sığır veya koyundan daha iyisini alıp farkını mal sahibine vermek veya daha küçük yaştakini alıp ayrıca farkını almak gibi bir hakka sahip değildir.

DEVELERİN ZEKÂTI OLARAK ALINAN KOYUNLAR

Rebi', Şafiî'nin şöyle dediğini anlattı: Bir adamın, zekâtını koyun olarak vermesini gerektiren sayıda devesi varsa ve bu arada koyunları da varsa, adamın koyunlarından kurbanlık olabilecekler alınır. Adamın sürüsü keçilerden oluşuyorsa bu takdirde iki yaşında olanını zekât olarak vermesi gerekir. Şayet sürü koyunlardan meydana geliyorsa bu durumda da beş

yaşına girmiş koyun verilir. Mal sahibinin daha iyisini gönüllü olarak vermesi hariç daha iyisi veya aşağısı alınmaz. Gönüllü verirse kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın koyunları kör veya hastaysa ve sürüsünde [sağlam] koyun da yoksa bu takdirde tercih ona bırakılır. Kurban olması caiz olan koyun veya keçiden hangisini verebiliyorsa onu zekât olarak verir. Bu takdirde söz konusu beldede çoğunlukla kurban edileni dikkate almam. Çünkü hadiste "...*koyun* (keçi de dahildir) *vermesi gerekir...* " buyrulmuştur. Koyun zekâtı açısından kabul edilen yaştakini verdikten sonra bundan fazlasını istemeye hakkım olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde adamın sürüsü koyunlardan veya keçilerden oluşuyorsa, mesela sürüsü koyunlardan olmakla beraber zekât olarak keçi vermek istiyorsa veya sürüsü keçilerden olup zekât olarak koyun vermek istiyorsa kabul ederim. Çünkü "sürü" adı geçiyor metinde, dolayısıyla bu ismin altına giren birini getirdiğinde kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın develeri ister değersiz olsun ister değerli olsun sayı esasına göre alınır, bu hususta değerli-değersiz farkı yoktur. Adamın beldesinde hangi koyun kurbanlık olabiliyorsa biz de onu kabul ederiz. Şayet adam zekât olarak beldesinin koyunlarından başkasını veya beldesinin koyunlarının benzerini yahut daha iyisini getiriyorsa kabul ederiz. Ama daha aşağısını getirirse kabul etmeyiz. Adamın değerli develeri varsa ve zekât olarak verilmesi gereken deve de içlerinde mevcutsa ve adam aynı yaşta kendi develerinden veya başkasının develerinden bir deve vermek istiyorsa, bu deve de kendi develerinden değersizse bu deveyi ondan kabul etmemiz doğru olmaz. Onun da bunu bize vermesi caiz olmaz. Yine adamın değersiz develeri varsa, bunun yanında kendi beldesinden başka bir beldeden develeri de varsa, ya da beldesinde değerli develer varsa biz değersiz develerin zekâtını beldesinin develerinden almayız. Aynı şekilde başka beldedeki develerini de almayız. Dolayısıyla adamın beldesindeki develerinin ve beldesinden başka bir beldede bulunan develerinin her birinin zekâtını onlardan alırız.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet adamdan zekât olarak sekiz-dokuz aylık davar almamız gerekiyorsa, zekât toplama görevlisinin, adamın gönüllü olarak vermesi dışında, gebe bir davarı alması caiz olmaz. Eğer alınması gereken yaştaki davar çiftleşmişse ve kısır mı, gebe mi olduğu belli değilse, adama denir ki: "Biz bunu senden almayız. Ya bize aynı yaşta başka bir davar getir ya da daha aşağı birini alırız ve farkı sen ödersin ya da daha iyisini alırız ve sana da farkını öderiz."

SIĞIRLARIN ZEKÂTI

Rebi', Şafiî'den; o, Süfyan b. Uyeyne'den; o, Amr b. Dinar'dan; o da Tavus'tan şöyle rivayet etmiştir: Muaz b. Cebel'e zekât hayvanlarından iki nisap arasında kalan sayıda (الوقص / el-Waqs) sığır getirildiği bir seferinde şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v), bunlardan zekât almamı emretmedi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "الوقص / el-Waqs;" zekâtın farz olduğu sayıdan eksik olan sayıdaki hayvanlara denir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öyle anlaşılıyor ki Muaz, Resulullah (s.a.v)'in emriyle zekât topluyordu. Nitekim ona otuzdan az sayıda sığır getirildiği ve "Ben Resulullah (s.a.v)'den bu sayıdaki sığırlardan zekât almam gerektiğine dair bir şey işitmedim." dediği rivayet edilmiştir.

Rebi'nin anlattığına göre Şafiî şöyle dedi: Bana Malik anlattı, o Humeyd b. Kays'tan duymuş, o da Tavus el-Yemani'den şöyle rivayet etmiştir: Muaz b. Cebel otuz sığırın zekâtı olarak bir yaşını tamamlamış bir tosun, kırk sığırın zekâtı olarak üç yaşını tamamlamış bir dana aldı. Bundan daha azı getirildiğinde ise herhangi bir şey almadı ve "Ben bu hususta Resulullah (s.a.v)'den bununla ilgili bir şey duymadım. Onunla karşılaştığımda soracağım." dedi. Ama Muaz, Resulullah (s.a.v)'den gidip soramadan Resulullah (s.a.v) vefat etti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tavus, Muaz'la karşılaşmamış olsa da bildiğim kadarıyla Muaz'ı bizzat gören birçok Yemenliden çok daha iyi bilen birisidir onun durumunu.

Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v), Muaz'a otuz sığırdan zekât olarak bir yaşını tamamlamış bir tosun ve kırk sığırdan da üç yaşında bir dana almasını emretmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Birçok Yemenliden, dünyadan göçmüş önceki kuşaklarından aktararak Muaz'ın sığırlarından Tavus'un anlattığı şekilde zekât aldığını duydum.

Bize Rebi', Şafiî'den şöyle rivayet etti: İlim ehli güvenilir bazı kimseler Yahya b. Said'den, o da Naim b. Selame'den şöyle rivayet etti: Ömer b. Abdulaziz, kendisine bir sayfanın getirilmesini emretti. Sayfada Resulullah (s.a.v)'in Muaz b. Cebel'e yazdığı şu ifadenin yer aldığı iddia edilmiştir: "في كل ثلاثين تبيع وفي كل أربعين مسنة *"Her otuz sığır için bir yaşını doldurmuş bir tosun, her kırk sığır için de üç yaşında bir dana zekât olarak alınır."*[386]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bugüne kadar karşılaştığım ilim ehli arasında bundan farklı bir görüşe sahip olan birine rastlamadım. Biz de sığır zekâtında bu görüşü esas alıyoruz.

SIĞIR ZEKÂTININ TEFERRUATI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sayıları otuza ulaşmadıkça sığırların zekâtını vermek gerekmez. Sayı otuza varınca da bir yaşını doldurmuş (iki yaşına girmiş) bir tosun zekât olarak verilir. Kırk sayısını bulmadıkça otuzdan fazlası için zekât vermek gerekmez. Kırk sayısına ulaşınca da üç yaşına girmiş bir ineği zekât olarak vermek gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde kırktan fazlası da altmış sayısına ulaşmadıkça zekât vermeyi gerektirmez. Sayı altmış olunca bu durumda bir yaşını doldurmuş iki tosunu zekât olarak vermek lazım gelir. Bu sayıdan fazlası için de sayı yetmişe ulaşmadıkça zekât vermeyi gerektirmez.

Sayı yetmişi bulursa bu sefer üç yaşına girmiş bir inek ve bir yaşını doldurmuş bir tosunu zekât olarak vermek gerekir. Yine bundan fazlası için sayı sekseni bulmadıkça zekât vermek gerekmez. Sayı seksen ise bu takdirde üç yaşını doldurmuş iki buzağı vermek gerekir. Aynı şekilde seksenden fazlası da doksanı bulmadıkça zekât vermeyi gerektirmez.

---

386 *el-Marife, 7949.*

Sayı doksan olduğunda ise bir yaşını doldurmuş üç tosunu zekât olarak vermek gerekir. Doksanın üzerindeki sayı yüzü bulmadığı sürece zekât vermeyi gerektirmez. Sayı yüz olursa bu durumda üç yaşına girmiş bir inek ve bir yaşını doldurmuş iki tosun vermek gerekir.

Yüzden fazla olan sığırların sayısı yüz onu bulmadıkça yüzden fazlasının zekâtını vermek gerekmez. Sayı yüz onu bulduğunda üç yaşını doldurmuş iki inek ve bir yaşını doldurmuş bir tosun zekât olarak verilir. Sayı yüz yirmiyi bulmadıkça yüz onun üzerindeki fazlalık için zekât gerekmez.

Sayı yüz yirmiyi bulunca yoksullar için uygun olanı tercih etmek, zekât toplama görevlisinindir: Ya bir yaşını doldurmuş dört tosun alır ya da üç yaşını doldurmuş üç inek alır. Tıpkı develerin zekâtı ile ilgili olarak söylediğim gibi. Zekât toplama görevlisi bu iki sınıftan birini bulur da ikincisini bulamazsa mevcut olanı zekât olarak alır, tıpkı develerin zekâtı ile ilgili olarak söylediğim gibi. Zekât olarak alınması farz olarak öngörülen iki sınıf da mevcut olursa bunlar arasında herhangi bir fark gözetilmez, istediğini alabilir.

SIĞIRLARIN NİSAB MİKTARI	ZEKAT MİKTARI
30-39 ARASI	2 yaşında 1 tosun
40-59 ARASI	3 yaşında bir inek
60-69 ARASI	2 yaşında 2 tosun
70-79 ARASI	3 yaşında 1 inek 2 yaşında 1 tosun
80-89 ARASI	4 yaşında 2 buzağı
90-99 ARASI	2 yaşında 3 tosun
100-109 ARASI	3 yaşında 1 inek 2 yaşında 2 tosun
110-119 ARASI	4 yaşında 2 inek 2 yaşında 1 tosun

Sonra sığırların sayısı arttıkça zekât da bu minval üzere alınmaya devam eder.

KOYUNLARIN ZEKÂTI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnşaallah koyunların zekâtıyla ilgili olarak yapacağım açıklamanın anlamı Resulullah (s.a.v)'den sabit olmuştur. Şöyle ki: Koyunların sayısı kırkı bulmadıkça onların zekâtını vermek gerekmez. Sayı kırkı bulunca o zaman bir koyunu zekât olarak vermek gerekir. Sonra koyunların sayısı yüz yirmi biri bulmadıkça kırkın üzerindeki fazlalık için zekât vermek gerekmez.

Sayıları yüz yirmi biri bulunca da zekât olarak iki koyun vermek gerekir. Sonra sayı iki yüz bir koyunu buluncaya kadar fazlası için zekât vermek gerekmez. Sayı iki yüz biri bulunca da bu durumda üç koyunu zekât olarak vermek gerekir. Sonra sayı dört yüzü buluncaya kadar fazlası için zekât verilmez. Bu sayı tamamlanınca da dört koyun zekât olarak verilir. Bundan sonra ilk farz zekâtı ödeme şekli sakıt olur. Dolayısıyla bu sayıdan sonra her yüz koyun için bir koyun verilir.

Sayı ikinci yüze ulaşıncaya kadar da fazlasından zekât alınmaz. Tamamlanınca da bir koyun daha zekât olarak verilir. Koyunlar sayılır. Bölünmez ve malın sahibi de muhayyer bırakılmaz. Koyunlar mevcut iseler zekât görevlisi alması gereken yaştaki koyunların iyilerinden seçerek alır.

ZEKÂT OLARAK ALINACAK KOYUNLARIN/KEÇİLERİN YAŞI

Rebi', Şafiî'den şöyle aktardı: Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı ki: Bişr b. Asım, babasından şöyle rivayet etti: Halife Ömer (r.a), babası Süfyan b. Abdullah'ı Taif ve çevresine zekât memuru olarak görevlendirdi. O da zekât toplamak üzere yola çıktı ve yeni doğmuş kuzuları da nisap miktarı içinde saydı, ama zekât olarak almadı. Bunun üzerine şöyle dediler: "Madem kuzuları zekâtı verilecek mallar içinde sayıyorsun, o zaman zekât olarak bizden onu almalısın." O ise Ömer'le buluşuncaya kadar kuzuları

zekât olarak almaktan imtina etti. Ömer'le karşılaşınca şöyle dedi: "Bil ki bunlar kendilerine zulmettiğimizi düşünüyorlar. Çünkü kuzuları zekâtı alınacak mallar içinde saydığımız halde onları zekât olarak almıyoruz." Bunun üzerine Ömer (r.a) şöyle dedi: Zekatı alınacak mallar içinde süt kuzularını, hatta çobanın kucağında taşıdığı yeni doğmuş olanını da say ve onlara şöyle de "Sizden zekât olarak yavrusuna süt vereni (ya da süt sağmak için evde besleneni), gebe olanını, sağımlık olanı (çok süt vereni), besi koyununu, tohumluk (teke, koç) olanı almayacağım." Ama onlardan oğlak, dişi toklu, ön süt dişleri düşmüş dişi koyun (genelde bir yaşını doldurduktan sonra) zekât olarak alabilirsin. Böylece malın en küçükleri olan süt kuzuları ile en iyileri arasında bir denge sağlanmış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bu görüşteyiz. Bize göre toklu ile ön süt dişleri düşmüş dişi koyun aynı anlamdadır.

Resulullah (s.a.v) "el-Cu'rur ve'l-Mia'l-fe'reh" adı verilen kötü hurmalardan zekât almazdı. Gerçi Resulullah (s.a.v)'in hurmaların ortalamasından zekât aldığı rivayet edilmiştir. Şöyle denilmiştir: Koyunların zekâtı, ortalamasından alınır. Kurban olması caiz olan koyunun zekât olarak alınması da caizdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir, ama bu görüş, davar denilebilecek hayvanlar açısından makuldür. Dolayısıyla kurban olması caiz olana "davar" isminin verilmesi de caiz olur.

KOYUNLARIN NİSAB MİKTARI	ZEKAT MİKTARI
40-120 ARASI	1 yaşında 1 koyun (veya) 2 yaşında 1 keçi
121-200 ARASI	2 koyun
201-300 ARASI	3 koyun

Daha fazlasında ise her 100 koyun için bir koyun zekât ödenir.

FARKLI TÜRDEN OLUŞAN DAVAR SÜRÜSÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın sürüsü farklı cinslerden meydana geliyorsa, mesela içinde geri kalanından daha üstün bir cins bulunuyorsa zekât toplama görevlisi zekâtı sürünün en üstününden/iyisinden veya en kötüsünden değil, orta düzeyde olanından alır. Eğer sürüdeki cinsler aynı düzeyde iseler bu durumda zekât olarak alınması vacip olanların en iyisinden alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürünün en iyileri çoğunluğunu oluşturuyorsa veya ortalaması daha fazla ise farketmez. [O zaman en iyilerinden alınır] Allah doğrusunu daha iyi bilir, ama bu tür bir sürünün ortalama cinsinden seçilecek ve zekât olarak alınacaktır. Eğer ortalama cinsinden olanlar arasında zekât olarak alınacak yaşta bir hayvan yoksa mal sahibine şöyle denir: "Eğer daha iyi olan cinsten gönüllü olarak vermek istiyorsan alırız. Eğer gönüllü vermek istemiyorsan, bu durumda ortalamasına denk bir davar getirmek zorundasın, senden mevcut koyunların kötüsünden veya yaşı uygun olmayan ortalamasından kabul etmeyiz." Böylece belirtilen evsaftaki davarlardan ön iki süt dişini düşürmüş koyun veya keçi ve ikinci yaşına girmiş bir koyun alınır. Böyle bir durumda sürünün en iyi cinsinin içinden zekât olarak alınacak yaştakileri seçmemizi engelleyen şey, Resulullah (s.a.v)'in Muaz b. Cebel'i görevli olarak gönderirken söylediği şu sözdür:

«إياك وكرائم أموالهم»

"Sakın onların mallarının en iyilerini zekât olarak alma."[387]

387 Buhari K. Zekât, Zenginlerden alıp fakirlere verme babı.

Bir malın en iyisi, kurban olması caiz olanların en üstünü ve en iyilerine denir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer sürüdeki koyunların ve keçilerin sayısı eşitse zekât olarak alınacak hayvanlar iki türden eşit olarak seçilir. Bir görüşe göre, zekât toplama görevlisi hangisinden isterse ondan seçebilir. Ama bir tür diğerinden fazla ise fazla olanından seçilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta kıyas, koyun ve keçilerden her birinin sürüdeki hissesi oranında zekât alınması şeklindedir. Çünkü koyun ve keçi karışık sürü, karışık türlerden oluşan hurmalara benzemezler. Koyun ile keçinin farkı belirgindir, hurma gibi değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu durumda sığırların da davarlardan farkı yok. Eğer aralarında camız, hasta olmayan yerli Arap ırkı sığır ve dırbaniye denilen ince tırnaklı ve ince derili, hörgüçlü sığır türü [hecin sığırı] bulunuyorsa zekâtı da keçi ve koyun karışık davarlarla aynı şekilde verilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Develer Buhti (Horasani), yerli Arap ırkı (İrab) ve değişik cinslerden oluşuyorlarsa ve zekât nisapları da koyun-keçi olarak verilmeyi gerektiriyorsa, cinsler arasında bir fark gözetilmez. Ama nisap miktarları zekâtlarının deve cinsinden verilmeyi gerektiriyorsa, bazı alimlere göre içlerindeki en kalabalık cins esas alınır ve zekât da bu cinsten verilir. Şayet kalabalık cinsin içinde zekât olarak verilecek yaşta ve evsafta bir deve yoksa bu durumda malın sahibi mükellef tutulur ki bu yaştan daha aşağısını veya daha yukarısını verip farkı almak gibi bir şey yapamaz. Fakat çoğunluk olan deve türünden yaşça daha küçüğünü [alırsa mal sahibi ikisi arasındaki farkı öder] veya daha büyüğünü, [alırsa zekat memuru aradaki farkı mal sahibine öder]. Ama çoğunluk olmayan türden böyle bir uygulamaya başvuramaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Sürüdeki her cinsin zekâtını, sayısına/oranına göre alır." diyenler, "değerini hesap ederek alır" demek istiyorlar. Birinin bir yaşını doldurmuş dişi deveyi zekât olarak ver-

mesi gerektiğinde değerini vermesi gibi. Develerde değer tespiti şöyledir: On Mehriye (Mehre b. Haydan bölgesinin develeri. Ayrıca kızıl buğdaya da mehriye denir) devesi, yüz normal deveye eşittir. On Arhabiye (Himyer kabilesinin bir boyu olan Benu Rahab bölgesinin develeri) devesi, elli normal deveye eşittir. Beş Necdiye (Necid bölgesinin develeri) devesi, elli normal deveye eşittir. Böylece bir adet bir yaşını doldurmuş dişi deve (bint muhad) veya bir adet üç yaşına girmiş erkek deve, mehriye devesinin değerinin beşte ikisi, arhabiye devesinin değerinin beşte ikisi ve necdiye devesinin değerinin beşte biri karşılığında zekât olarak alınır. Ancak mal sahibinin gönül rızasıyla ve değerini hesap etmeden malının en iyisinden vermesi başka.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çeşitli cinslerden oluşan deve, sığır veya davar sürüsünün bazı türlerinde kusur varsa zekât toplama görevlisi zekât olarak alması gerekenleri, kusuru olmayan türden seçer, çünkü zekât olarak kusurlu olmayan hayvanlar alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adamın zekât toplama görevlisi tarafından görülmeyen davarları da varsa ve hazır olan sürüden daha aşağı olduklarını söylerse ve zekât toplama görevlisine zekât olarak alacağı hayvanları daha fazla olan türden seçmesini yahut daha fazla olan cinsten aşağı olan cinsten almasını ya da her bir cinsten sayıları oranında değerlerine göre seçmesini isterse, zekât toplama görevlisi adamı sayı hususunda tasdik ederse, bu tercihleri hususunda da tasdik etmelidir. Yani kiminin değerini düşük, kiminin de yüksek söylemesini de tasdik etmelidir.

Sığırların yerli Arap ırkından, derbaniye cinsinden veya camızlardan oluşması, davarların da koyun-keçi karışımı bir sürü olması gibi. Aynı şekilde bunların zekâtı vasfedildiği gibi değerlerine göre alınır. Zekat olarak alınan değer, sürüyü oluşturan cinslerin oranına göre belirlenir. Buhti denilen cins yerli Arap ırkına (irab), camızlar da öküzlere, aynı şekilde koyunlar da keçilere katılarak değerlendirilebilir.

KOYUNLARDA FAZLALIK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın kırk koyunu varsa ve hepsi de (seniyye) ön iki süt dişini düşürmüş (yani bir yaşını doldurmuş) ise zekât toplama görevlisi, koyunların sahibine, zekât olarak keçi verecekse seniyye olarak vermesini, şayet koyun verecekse (Cezea) altı ayını doldurmuş olanını vermesini şart koşar. Ama gönüllü olarak daha büyük bir koyun vermesi başka. Bu durumda kabul etmesi gerekir. Çünkü zekât toplama görevlisi, mal sahibini zekât olarak vereceği hayvanı sürüsünün dışından temin etmeye mecbur ederse, adamın malında fazlalık bırakmış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekat nisabını bulan davar sürüsünün tamamı altı ayını doldurmuş veya sağımlık ise ya da süt verdikleri yavruları varsa aynı hükme tabi olurlar. Çünkü bunların tümü içinde zekât verilecek bir tür yoktur, çünkü zekât olarak verilecek türden üstündürler. Yine tekeler de daha üstün oldukları için aynı kategoride değerlendirilirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer sayıları zekât nisabına yeten davar sürüsünün tamamı kesim için ayrılmış semizlik iseler mal sahibi zekât olarak verilecek bir hayvanı bulmakla yükümlü tutulur. Ama adamın elindeki hayvanlardan birini gönüllü olarak vermesi başka. Adam elindeki hayvanlardan birini, zekât olarak vermekle yükümlü olduğu yaştan daha yukarı olduğu halde vermek isterse, kusurlu olmaması şartıyla kabul edilir. Eğer kusuru olan bir hayvanı verirse ve malının içinde sağlam hayvanlar da varsa kabul edilmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam, vermekle yükümlü olduğu hayvandan daha değerli, ama kusuru bulunan bir hayvanı zekât olarak vermek isterse, eğer bu hayvanın kurban edilmesi caiz değilse, kabul edilmez. Ama kurban olarak kesilmesi caiz ise kabul edilir. Teke olması başka. Teke, hiçbir halde zekât olarak kabul edilmez. Çünk ü davarların zekâtı olarak erkek hayvan verilmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sığırda da durum farklı değildir, sadece bir özellikte farklılaşıyor: Sığırın zekâtı olarak yaşlı bir sığır verilmesi gerekiyorsa, sığırlar da erkek iseler, yavrulu sığır yerine veriliyorsa ve ondan da iyiyse, o zaman erkek sığırın zekât olarak verilmesi geçerli olur. Ama sığırların zekâtı olarak dişi bir sığırın verilmesi gerekiyorsa, onun yerine erkek sığır verilmesi kabul edilmez.

Rebi' şöyle diyor: Öyle zannediyorum ki ibare "yaşlı sığır yerine yavrulu sığır veriliyorsa" şeklinde olmalıdır. Bu, katibin hatasıdır. Çünkü ifadenin sonu yavrulu sığır olduğuna delalet ediyor.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Deve, bu anlamda koyun ve sığırdan farklıdır. Develerle ilgili olarak zekât toplama memuru, farz olandan daha yaşlı olanı alır ve farkını geri verir veya daha genç olanı alır ve farkını geri vermez. Koyun ve sığırda farkı geri vermek diye bir şey yoktur. Mal sahibi, dişi kıymetinde bir erkek sığırı veya koyunu zekât olarak verirse kabul edilmez. Ancak zekât olarak dişi vermesi gerektiğinde dişi alınır ve erkek vermesi gerektiğinde erkek alınır. Özellikle sürü için geçerlidir, çünkü sadaka olarak verilmesi caiz olan hayvanın en üstünü erkektir. Sürünün tamamı erkeklerden meydana gelmediği sürece dişi yerine zekât olarak erkek verilmez. Bütün sürü erkekse zekâtı erkek olarak verilir. Mal sahibi gönüllü olarak vermesi gereken hayvanın yaşından daha yukarı yaşta olan birini, herhangi bir zorlama ve vereceği hayvanda da bir eksiklik olmaksızın verirse kabul edilir.

SÜRÜDE EKSİKLİK OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın kırk tane koyunu varsa ve bunların üzerinden bir yıl geçerse, bir yıldan sonra doğanlar zekâtı verilecekler arasında sayılmazlar, bunlar zekât memurunun gelmesinden önce de, sonra da doğsalar fark etmez.

Ama bir senenin dolmasından bir göz açıp kapama anından daha kısa bir süre önce doğanlar da dâhil zekâtı verileceklerden sayılırlar. Mal sahibinin zekât vermesi gereken kısma dâhil edilirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürünün zekâtının verilmesi için senenin başından sonuna kadar kırk adet olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekât toplama memurunun gelmesine bakmam. Ben, sürü sahibinin sürüye sahip olduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmesine bakarım. Burada sürü sahibinin sözü dikkate alınır. Zekât toplama memuru muharrem ayında gelse, buna karşılık sürünün senesi rebiulevvelde veya recepte ya da öncesinde yahut sonrasında doluyorsa senesi dolmadıkça sürü sahibinden hiçbir şey alamaz. Ama sürü sahibi gönüllü olarak zekâtını o tarihte vermek isterse başka.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Burası açıktır. Zekât memuru hiçbir şekilde zekâtın verilmesini gerektiren bir konumda değildir. Zekâtı gerektiren şey, malın üzerinden bir senenin geçmesidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Nisap miktarına erişmiş malının üzerinden bir sene geçtiğinde malın zekâtını almak üzere bir kimse, zekât memuruna vekil tayin edilir. Vekil tayin edilmese de mal sahibi, sene dolduğunda malının zekâtını ödemekle yükümlüdür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın kırk tane koyunu varsa ve üzerinden bir sene geçerse, senenin dolmasından sonra yavrulasalar ve bu sırada anneleri ölse, ayrıca malî sahibinin zekâtı vermeye imkânı olmasa, yavruların zekâtını vermesi gerekmez. Yavrular çok da olsalar, üzerlerinden bir sene geçmeden zekât gerekmez. Koyunlar yavrularını doğurmadan önce üzerlerinden bir sene geçerse bu yavrular onların kârı olarak kabul edilir. Yavrular senenin dolmasından önce doğarlarsa mal sahibinin aleyhine sayılırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hayvanların doğumu senenin dolmasından önce gerçekleşse, sonra doğuran hayvanlar ölseler, yavruların sayısı kırkı buluyorsa zekâtlarının verilmesi gerekir. Ama yavruların sayısı kırkı bulmuyorsa zekâtlarının verilmesi gerekmez. Çünkü sene devretmiştir artık. Ayrıca kırk sayısından az olmaları zekâtı gerektirmez, bizzat doğuran analar da olsalar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın koyunları varsa ve o miktardaki koyunun zekâtını vermek gerekmiyorsa ve bu koyunlar da sene dolmadan yavrulasalar, yavrularla birlikte sayı kırkı bulur da sene de dolarsa zekât vermek gerekmez. Ancak sayının kırkı bulduğu günden başlayarak üzerinden bir sene geçince zekât vermek gerekir. Üzerinden sene geçince de sayı kırk veya daha fazla olduğu için zekâtı verilir.

Aynı şekilde bir miktar koyun kazanırsa ve bu koyunları zekât verme sayısına ulaşmamış koyunlarına katarsa, söz konusu koyunları kazandığı ve sayıyı kırka tamamladığı günden itibaren üzerinden bir sene geçmedikçe zekât vermesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kuzular nisap miktarına ulaşıp üzerinden bir sene geçtikten sonra doğmamışlarsa mal sahibinin, zekâtını vermekle yükümlü olduğu mallarının arasında sayılmazlar. Bunun için elbette zekâtı verilecek koyunların sayısı kırk ve daha yukarı olmalıdır. Koyunların sayısı kırktan az ise bu durumda koyunlar zekât verilmesi gereken miktarda olmazlar. Kuzularla sayıları kırkı bulsa da kuzular nisap miktarı içinde sayılmazlar. Bunun için kırka tamamlanmış sayının üzerinden bir yıl geçmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Oğlaklar, zekât için gerekli olan senenin başlamasından önce doğmamışlarsa ve ayrıca sürünün sayısı da kırk ve daha yukarı değilse mal sahibinin zekâtını vereceği hayvanların içinde sayılmazlar. Sürünün sayısı kırktan daha azsa sürünün zekâtını vermek gerekmez. Oğlakların sayısı da kırkı bulmadıkça zekât nisabı içinde sayılmazlar. Sayıları kırkı bulduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmesi gerekir ki zekâtları verilebilsin.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın kırk koyunu varsa ve bunların üzerinden bir sene de geçmişse, adamın koyunlarının zekâtını vermesine imkân olduğu halde vermemişse ve koyunların tamamı veya bir kısmı ölürse adamın bir koyunu zekât olarak vermesi gerekir. Eğer koyunu ölünceye kadar söz konusu bir koyunu zekât olarak verme imkânı yoksa geri kalan koyunlarının zekâtını vermesi gerekmez. Çünkü geride kalanlar

kırktan azdırlar. Eğer adamın kırk koyunu varsa ve bu koyunlar zekât için gerekli olan bir senelik süreden önce kırk yavru doğurmuşlarsa, sonra yavruların anneleri ölürse, zekât toplama memuru geldiğinde kırk kuzu veya kırk oğlak ya da kuzu ve oğlak karışık bulursa ya da aynı durumda develeri varsa ve zekât memuru geldiğinde sütten kesilmiş deve yavrularını bulsa ya da aynı durum sığırlar için söz konusu ise ve zekât memuru geldiğinde nisap miktarı kadar buzağı görse bu türlerin her birinden bir tane alır. Eğer koyunların yavruları dişi ve erkeklerden oluşuyorlarsa bir tane dahi olsa dişisi zekât olarak alınır. Eğer sığırların yavruları dişi ve erkekten oluşuyorlarsa erkek yavru alınır. Sayıları otuzu buluyorsa bu erkek sığır yavrusu bir tane dahi olsa zekât olarak alınır. Sayı kırk ise dişi alınır, dişi bir tane de olsa. Eğer develerin yavruları da erkek ve dişilerden oluşuyorlarsa bir tane dahi olsa dişi yavru, zekât olarak alınır. Şayet tamamı dişi develerden ise dişi alınır. Mal sahibine de şöyle denir: İstersen bunlardan birine benzer bir erkek yavru getirip verebilirsin, istersen dişi verirsin. Eğer aralarında yavrulu olan da varsa fazlasını verme hususunda gönüllü olabilirsin.

Eğer biri dese ki: Şayet sürü, zekât vermeyi gerektiren yaşa ulaşmış hayvanlardan oluşmuyorsa nasıl oluyor da zekâtı iptal etmezsin? Ya da büyüklere denk saydığın küçükleri de mal sahibinin aleyhine saydığına göre zekât vermeyi gerektiren yaştaki bir hayvanı vermeyi niçin zorunlu kılmıyorsun?

Ona -inşaallah- şöyle denir: Şu iki görüşten biri bana göre caiz değildir: Bu söylediğin sürüden zekâtı iptal etmem caiz değildir. Sayı açısından yavrularla anneleri arasında bir fark yoktur. Eğer yavrular anneleri ile beraber iseler zekâtlarının verilmesi gerekir. Benim, koyunlarının yaşından daha büyük bir yaştaki bir hayvanı zekât olarak almama gelince bu caiz olmaktan çok uzaktır. Bana göre caiz değildir. Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir. Öte yandan bana şöyle denirse: Gebe/doğurmak üzere olan, süt veren ve koçu bırak, bunlardan indirime git ve bunların yerine el-cezea [beş yaşına basmış deve, üç yaşına basmış sığır, 8-9 aylık davar/koyun-keçi] ve es-seniyye al. O zaman anlarız ki bana şunu demek istemiştir: Sürüden, zekât olduklarından/olabileceklerinden iyi olanları bırak.

Tabiî, sürü sahibinin yanında bundan daha iyi olanlarla daha aşağı olanlar bulunuyorsa. Sürüden, bıraktığından daha düşük olanı al. Küçük olanla büyük olan arasındaki yaşta olan birini al. Bundan maksat da el-Cezea ve es-seniyye'dir. Adamın yirmi dirhem değerinde kırk hayvanı varsa ve zekât olarak yirmi dirhem değerinde bir koyun vermekle mükellefse, malına denk bir şey almam ondan, aksine malının değerini alırım. Çünkü o zaman bana şöyle denmiş olur: Sürüsünün sayısı kırk ise o zaman onun çeyreği olacak kadarını al.

Eğer dese ki: "Şayet es-seniyye bulunuyorsa onu alman emredilmiştir. Ondan daha küçük olanı alman nehyedilmiştir?"

Ona cevap olarak denir ki: Evet, ca'rur ve musranu'l-fe're'yi [bir çeşit hurma] de almamam emredilmiştir. Ama adamın bütün hurması ca'rur ve musranu'l-fe're olursa o zaman bunları alırım. Ama hurmalarının içinde bu dediklerimden daha iyileri varsa o zaman aldığım bu türlerden zekât vermekle onu yükümlü tutmam. Seniyyeyi sadece hayvanlar içinde bulunuyorsa alırım. Çünkü zekât, analarının üzerinden bir yıl geçmesiyle farz olmuştur. Ne var ki anaları ölmüştür ve ölü hayvanın da zekâtı alınmaz. Dolayısıyla bu bakımdan ca'rur'dan farklıdır. Eğer adamın hurmaları ca'rur (düşük kaliteli bir hurma türü) ve bürdi'den (kaliteli bir hurma türü) oluşuyorsa ca'rurun zekâtını ca'rurdan; bürdi'nin zekâtını da onda bir (1/10) olarak bürdiden alırım.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri dese ki: "Nasıl oluyor da yirmi beş devenin zekâtı olarak iki ayrı yaşta olanlardan birini alıyorsun?" Buna cevap olarak derim ki: Onlardan zekâtı alınanların sayısı birdir. Fazlalık, sadece iki yaştan daha küçük olan yerine daha büyük olandan alınması ile ilgilidir. Bu yaşlardaki hayvanlardan biri olmayıp öbürü olursa, bulunan yaştakinden alınır. Hz. Peygamber (s.a.v)'den bu şekilde rivayet edilmiştir. Sonra Ömer'den de buna benzer bir uygulama rivayet edilmiştir.

Malın içinde bulunmayan bir mal, zekât olarak alınmaz. Maldaki fazlalıktan da zekât alınmaz. Malın zekâtı kendi içindendir, başkasında

değil. Ama kişinin malında fazlalık bulunması ve onu zekâttan sayması başka. Bu takdirde mal sahibine denir ki: "Zekât olarak vermen gereken yaştaki hayvanı getir, ama elinde bulunan bir şeyi de gönüllü olarak verebilirsin."

Nitekim bize şöyle denmiştir: "Hurmanın ortalama kalitesinden zekât alın, ca'rur (düşük kaliteli bir hurma türü) almayın. Ama hurmanın arasında ca'rur'dan başka bir tür yoksa ondan alırız. Tartıda eksiklik yapmayız, ama yüksek kalite bulamazsak mevcudun daha iyisinden eksilmeye gidebiliriz. Yine almamız gereken yaştaki hayvanı bulamazsak yaşı indirebiliriz. Ama almamız gereken sayıyı eksiltemeyiz."

SÜRÜDE FAZLALIK BULUNMASI

Bize Rebi' anlattı: Ona Şafiî şöyle anlatmış: Adamın kırk koyunu varsa, bunların tamamı zekât olarak alınması gereken yaştan daha büyük iseler veya tamamı muhad (bir yaşını doldurmuş ama iki yaşına ulaşmamış) ya da tamamı yavrulu yahut tamamı besilik yahut da tamamı teke iseler bunların sahibine şöyle denir:

Bunların zekâtı olarak beş yaşında bir koyun veya altı yaşından büyük bir koyun vermen gerekir. Bunları getirirsen kabul ederiz. Eğer bunlardan birini getirirsen kabul ederiz, gönüllü olarak fazla vermek de sana bağlıdır.

Aynı durum sığırlar için de geçerlidir. Eğer malının fazlasını sana bırakırsak sen, üzerine düşeni vermek zorundasın. Sığırlarda da durum böyledir. Develere gelince; eğer vermen gerekenden daha yaşlısını senden alırsak aradaki farkı sana geri veririz. Ama sen bize tam da vermen gereken yaştaki hayvanı verirsen inşaallah ondan başkasını senden almayız. Koyunların içinden dişilerin zekâtı olarak bize bir teke veya sığırlardan erkek bir dana verirsen malının içinde dişiler varken kabul etmeyiz, çünkü erkekler dişiler gibi değildir.

KARIŞIK TÜRLERDEN OLUŞAN HAYVAN SÜRÜSÜNÜN ZEKÂTI

Bize Rebi' şöyle anlattı: Şafiî dedi ki: Hadiste şöyle buyrulmuştur: *"Zekât alınırken, zekât düşsün diye dağınık olanlar bir araya getirilmez, bir arada olanlar da dağıtılmaz. İki ayrı türün karışımı olanlarda ise iki taraf eşit olarak gözetilir."*[388]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mallarını birbirine katan iki kişinin, sürülerini taksim etmedikleri sürece ortak olduklarından şüphe etmem. İkisine eşit müracaat edilmesi, içinde koyunların da bulunduğu develeri birbirine katmalarına bağlıdır. Mesela develer birinin yanında olur ve zekâtları alınır. Sonra bu zekât eşit düzeyde ortağına da raci olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mallarını birbirine katan iki kişinin sürüleri, sürülerini birbirlerine katmak şeklinde de gerçekleşmiş olabilir. Eğer her biri kendisine ait sürüyü biliyorsa, aynı ağılda kalsalar, aynı merada birlikte otlasalar ve aynı menbadan beraber su içseler, dolayısıyla tohumluk erkekleri karışık olsa da karışık sürü sayılmazlar. Böyle olunca her halükarda her biri ayrı zekâtını verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ağılları, sulama yerleri ve tohumluk erkekleri ayrı olsa, bu takdirde karışık sürü sayılmazlar ve iki sürünün zekâtını vermekle yükümlüdürler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: iki sürünün karıştırıldığı günden itibaren bir yıl geçmedikçe buna "haliteyn / karışık" denmez. Üzerinden bir yıl geçince bir sürünün zekâtı şeklinde zekât alınır. Eğer karıştıkları günden itibaren üzerinden bir yıl geçmemişse iki ayrı sürünün zekâtı alınır. Eğer iki sürü birbirine karıştırılır da zekât memuru gelmeden ve bir yıl da dolmadan ayrılırlarsa iki ayrı sürünün zekâtını vermeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İki ortak oldukları zaman da aynı durum geçerlidir.

---

388 Bu hadisin tahrici daha önce yapılmıştı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Üç kişi mallarını karıştırmışlarsa ve malın toplam sayısı da yüz yirmi koyun ise onlardan bir koyun alınacağı, sadece bir zekât verecekleri ve sayısına bakılmayacağı, her birinin hissesinden ayrı olarak zekât alınmayacağı hususunda muhalif bir görüş bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunu söyledikleri zaman, yani üç ortaklı karışık maldan iki miskin koyunu eksilttiklerinde ve bunlar mallarını ayırdıkları zaman zekât olarak üç koyun vermek gerekiyorsa, şöyle demeleri caiz olmaz: Eğer kırk koyun üç kişi veya daha fazla kişinin arasında ortak mal ise, bir sadaka vermeleri gerekir. Çünkü bu görüşü savunanlar, ortaklı karışık malın zekâtını bir kişinin zekâtı gibi hesaplamışlardı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben de bu görüşteyim. Ortaklı karışık malın zekâtı bir kere verilir. Bu, bütün sürüler için geçerlidir: Deve, sığır ve koyun. Aynı durum, tarımdaki karışık ortaklıklar için de geçerlidir. Bahçe de öyle. Düşünsene, bir bahçen olsa ve yüz kişi arasında paylaşmak üzere sadaka olarak versen, onun sadakası sadece on vesk [bir vesk; 130-650 kg.] olur. Bunda sadaka olmaz mı? Hatta her birinin payı ancak beş vesk hurma kadar olsa da.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Burada bir sadaka var. Her ortaklıkta, bütün olarak beş veske ulaştığı zaman her durumda bir sadaka var.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Benim karışık mallarla ilgili söylediğim, hadisin anlamının kendisidir. Ayrıca Ata b. Ebu Rebah gibi ilim ehlinin de bu yönde görüşleri var.

Bize Rebi' anlattı: Bana Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bize Müslim b. Halid, İbn Cureyh'in şöyle dediğini rivayet etti: Ata'ya, ortak kırk koyunları olan bir topluluğun nasıl zekât vereceklerini sordum: "Bir koyun vermeleri gerekir." dedi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer biri dese ki: "Hadiste *'Zekât vermemek için, bir arada olan mal dağıtılmaz, parça parça olan mal da bir araya getirilmez.'* denmiştir." Ona cevap olarak denir ki: Bu hadis, bizim görüşümüze delalet eder. Bu yüzden yüz yirmi koyun üçe bölünerek birbirinden ayrılmaz, birleştikleri zaman bir koyun zekât verilecek diye de böyle yapılamaz. Çünkü yüz yirmi koyun üçe bölündüğü zaman zekât olarak üç koyun verilmesi gerekir. Yine bir adamın yüz koyunu, birinin de yüz bir koyunu varsa, bu ayrı sürüler birleştirilmez. Eğer ayrı bırakılırlarsa iki koyun zekât verilecektir. Ama birleştirirlerse toplamda üç koyun zekât verilmesi gerekecek. Yine iki adamın bir sürü halinde toplamda kırk koyunları varsa, bunu aralarında bölerlerse zekât vermeleri gerekmez. Ama birleştirseler bir koyun zekât verilecektir. Dolayısıyla burada iki yönlü korku söz konusudur: Zekât memuru zekâtın azalmasından korkar. Diğer korku da mal sahibinin korkusudur: O da fazla zekât vermekten korkar. Bu iki durumdan hiç biri diğerinden daha fazla korku ismini hak etmiyor. O halde doğru olanı, her şeyi olduğu gibi bırakmamızdır. Eğer toplu halde iseler toplu mallara göre zekât alırız, eğer bölünmüşlerse bölünmüş mallara göre zekâtı tespit ederiz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "İki karışık mala gelince, bunlar eşit şekilde toplama döndürülürler." ifadesine gelince, yani iki adamın karışık olmak üzere toplamda yüz koyunu varsa ve her ikisinin koyunları da biliniyorsa, o takdirde birinin koyunlarından zekât alınır. Malından zekât alınan kişiye diğeri, zekâtın değerinin yarısını verir. Şayet ikisinin koyunlarının sayısı eşitse, malından zekat alınan kişiye diğeri zekatın değerinin yarısını verir. Zekât olarak alınan koyun, malın üçte birine sahip kişinin koyunlarından alınmışsa ve ortağının da payı üçte iki kadarsa, bu takdirde üçte iki hisseye sahip kişi malından zekât alınan üçte birlik hisseye sahip kişiye zekât alınan koyunun değerinin üçte ikisini öder. Çünkü kendisinin vermesi gereken üçte ikilik pay ortağından alınmıştır. Borcu, ortağının hissesinden ödenmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ikisinin koyunlarının zekâtı toplamda üç koyun tutuyorsa ve bu üç koyun sürünün üçte birine

sahip ortağın payından alınmışsa, diğeri, alınan üç koyunun toplam değerinin üçte ikisini, malından zekât alınan kişiye verir. Ona iki koyunun değerini iade etmez. Çünkü üç koyun beraber alınmıştır. Bunların üçte iki (2/3) değerini ise ortağı adına vermiştir. Bunların üçte ikisi (2/3) karışıktır, taksim edilmiş değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mallarını karıştıranların ikisi de Müslüman olmadıkça taraflardan biri zekât veremez. Mesela bir Hıristiyan ile Müslümanın malları karışık ise bu takdirde Müslüman tek başına zekâtını verir. Nitekim zekât vermekle yükümlü iseler ikisi birden verebildiği gibi biri de zekâtı verebilir. Ama içlerinden biri zekât vermekle yükümlü değilse, zekât vermekle mükellef olmayan zekât vermez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Malları karışık olan iki kişi zekât vermekle yükümlü iseler, yukarıda söylediklerimiz onlar için geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ikisinin koyunlarının sayısı eşitse ve ikisinin toplamda iki koyun zekât vermesi gerekiyorsa, o takdirde her birinin koyunlarından birer tane zekât olarak alınır. Ama alınan iki koyunun değerlerinin birbirine yakın olması gerekir. O zaman da hiçbiri diğerine herhangi bir geri ödemede bulunmaz. Çünkü her birinden alınan zekât miktarı, malı ayrı olsaydı da bu şekilde alınacaktı. Eğer birinin sürüdeki koyunları sürünün üçte biri, birinin de üçte ikisi ise, o zaman birinin koyunlarından bir koyun, öbürünün koyunlarından da bir koyun alınır. O zaman malın üçte birine sahip kişi malından alınan koyunun değerinin üçte birini arkadaşına öder. Çünkü zekâtın üçte ikisi arkadaşının koyunlarından alınmıştır. Üçte ikisi de kendi malından alınmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer ortaklardan birinin koyunlarından bir koyun zekât olarak alınırsa ve ikisinin koyunları da sayı olarak eşit iseler, o zaman koyunun değeri hususunda uzlaşmaya çağrılırlar. Burada söz sahibi, koyunun fiyatının yarısının alındığı kişidir. Koyunun sahibi ise karşılık olarak delil getirmekle yükümlüdür. Eğer koyunun sahibi koyunun değerinin on (dirhem) olduğunu ispat ederse, diğeri beş

(dirhem) ona verir. Eğer koyunun fiyatını ispatlamazsa o takdirde ortağı mesela fiyatın beş (dirhem) olduğunu söyler ve yemin eder, ardından da ona iki buçuk dirhem geri verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zekât toplayıcısı, iki ortağa haksızlık ederse, mesela ortaklardan birinin sürüsünden kendi malının zekâtı olarak başka bir koyun alırsa, örneğin gebe, soylu, sağılan birini yahut bir tekeyi veya iki koyunu alırsa, üstelik iki ortağın toplamda sadece bir koyunu zekât vermeleri gerekiyorsa ve malından zekât alınan ortak diğer ortağa kendi adına verdiği kısmı iade etmek isterse, sadece şer'an yükümlü oldukları zekâtın kendi payına düşen kısmını iade etmekle yükümlü olur. Eğer iki yaşında veya küçük yaşta ise de ondan fazlasını vermesi gerekmez. Aynı şekilde eğer ikisinin toplamda bir koyunu zekât olarak vermeleri gerekmiyorsa, buna rağmen ortaklardan birinin koyunlarından bir koyun zekât olarak alınmışsa, ortağının ona herhangi bir ödemede bulunması gerekmez. Çünkü haksız yere alınmıştır o koyun. Sadece varsa hakkı olan şey iade edilir. Yine iki ortağın vermeleri gereken zekâtın miktarı bir koyun ise ve zekât olarak koyunun değeri şeklinde dirhem veya dinar alınmışsa, öbür ortak sadece vermekle yükümlü olduğu koyunun değerinin yarısını iade etmekle yükümlüdür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Malları karışık iki ortağın vermekle yükümlü oldukları zekâtın miktarı bir koyun ise ve ortaklardan biri gönüllü olarak vermekle yükümlü oldukları yaştaki koyundan daha büyük bir koyun verirse, öbür ortak sadece yükümlü oldukları yaştaki koyunun değerinin yarısını iade etmekle yükümlüdür. Gönüllü olarak veya haksızlıkla fazlasını verirse, fazlasını veya haksız olarak alınanı vermesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu örneklerin tümü malları karışık iki ortağın her birinin koyunlarının bizzat bilinmesi durumu için geçerlidir. Ama koyunların tümünde eşit oranda ortak iseler ve her birinin koyunları ayrı olarak bilinmiyorsa ve böyle bir durumda bu ortaklardan haksız olarak fazla veya az zekât alınırsa, hiçbiri haksız olarak alınanı öbürüne iade etmez. Çünkü haksızlık ikisine birden yapılmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer iki adamın malları karışık ise ve sene dolmadan mallarını ayırırlarsa, zekâtı ayrılmış olmaları esas alarak verirler. Ama sene dolduktan sonra mallarını ayırırlarsa, zekâtı malları karışık olduğu hal üzere verirler. Zekât memuru onları mallarını ayırmış olarak bulursa, malı ayırdıkları vaktin belirlenmesinde onların sözleri esas alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın zekât nisabına ulaşmış koyunları varsa ve bu koyunlar birkaç ay onun mülkiyetinde kalırsa, sonra bu koyunların yarısını, taksim etmeksizin bir başka adama satarsa veya herhangi bir malı temlik eder gibi onun mülkiyetine geçirirse, sonra bu koyunların üzerinden bir sene geçerse, sene dolunca ilk sahibin payının zekâtı alınır, ikinci sahibin payının zekâtı ise ancak satın aldığı veya malik olduğu tarihten itibaren senesi dolunca alınır. Ama ikisinin paylarının senesi aynı tarihte dolarsa ancak o zaman birlikte zekât verebilirler. Eğer bu koyunların sayısı kırk ise ilk sahibin payının zekâtı olarak yarım koyunun bedeli alınır, sonra senesi dolunca da ikinci sahibin payının zekâtı bir koyunun bedelinin yarısı olarak alınır.

Adamın mülkiyetinde zekât nisabına ulaşmış miktarda koyun varsa, bunları bir adamın zekât nisabına ulaşmış miktardaki koyunlarıyla karıştırırsa (Hulta), bu da aralarında alışveriş şeklinde gerçekleşirse, her biri, arkadaşından malı aldığı tarihin üzerinden bir yıl geçmesini bekler ve aynı sene içinde elinden çıkmamış kısmının zekâtını verir. Ama alışveriş şeklinde değil, sadece karıştırma şeklinde ise, o takdirde her birinin sürüsünün zekâtı senesi dolunca verilir. Karıştırılan malın zekâtı, karışımın yapıldığı yılda verilmez. Ertesi yıl olunca ve hâlâ karışık halde ise iki ortak, mallarının zekâtını verir. Çünkü mallarını karıştırdıkları tarihin üzerinden bir sene geçmiştir. Eğer sürülerini karıştıran iki kişiden birinin senesi muharrem ayında, öbürünün safer ayında doluyorsa, muharrem ayında dolan kişiden muharrem ayında bir koyunun bedelinin yarısı, safer ayında da diğer yarısı alınır. Zekât alan kişi yarım koyuna ortak olmuş olur. İki payın sahibi de onu verirler, böylece ikisine de ortak olurlar.

BİR ADAM ÖLDÜĞÜNDE MALININ ZEKÂTINI VERMEMİŞSE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam öldüğünde, geride bıraktığı malından zekât vermek gerekiyorsa, adamın borcu varsa ve bir de malından bir kısmını vasiyet etmişse, malın zekâtı borçtan, miras paylaşımından ve vasiyetlerin yerine getirilmesinden önce alınır. Eğer adam, malının zekâtını vermek zorunda kalacağı süre dolmadan önce ölürse, sonra malın senesi dolar da hâlâ mal taksim edilmemiş olursa, bu malın zekâtı alınır, çünkü henüz taksim edilmemiştir. Eğer bazı koyunları bizzat birilerine vasiyet etmişse, malın zekâtı geri kalan kısımdan alınır. Zekât olarak alınacak koyun, vasiyet ettiği koyunların arasından seçilmez. Mallarını karıştıran ve her biri kendine ait malı bölen iki ortağın koyunlarından zekât alınmayacağını savunanların görüşüne göre, zekât alınır. Yine mallarını karıştırmış ve her biri kendine ait olan koyunları bizzat bilmiş olmasına rağmen bu sürüden zekât alınacağını savunanların görüşüne göre de alınır.

SÜRÜ SAHİBİNİN ALEYHİNE SAYILANLAR

Bize Rebi' haber verdi: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* anlattı ki, Süfyan b. Uyeyne, Bişr b. Ebu Asım'dan, o da babasından şöyle rivayet etmiştir: Ömer, babam Süfyan b. Abdullah'ı Taif çevresinin zekât memuru olarak tayin etti. O da zekât toplamak üzere yola çıktı. Zekât alınacak mallar kapsamında kuzuları da saydı ama zekât olarak onlardan (kuzulardan) almadı. Onlar da dediler ki: "Madem kuzuları da zekâtı alınacak mal kapsamında sayıyorsun, o zaman zekâtı da onlardan (kuzulardan) al." O ise Ömer b. Hattab *(Allah rahmet etsin)* ile buluşuncaya kadar bundan kaçındı. Ömer'e dedi ki: "Onlara haksızlık ettiğimizi sanıyorlar; kuzuları zekâtı alınacak malların arasında sayıyoruz, ama zekât olarak ondan (kuzulardan) almıyoruz diye." Ömer dedi ki: "Zekâtı alınacak mallar arasında kuzuları da hesapla, hatta çobanın kucağında taşıdığı yeni doğmuş kuzuyu da hesaba kat ve onlara de ki: 'Sizden zekât olarak yavrusunu emziren,

süt emen yavru, sağımlık, kesilmek için beslenen ve damızlık hayvanları zekât olarak almayacağız.' Onlardan dişi oğlak, henüz dişi değişmemiş/diş atmamış hayvan ve iki alt ve üst ön dişi düşmüş hayvanı zekât olarak al. Bu da zekâtı alınan sürü açısından kuzularla en iyileri arasında dengeli bir tercih olur."[389]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu konuyla ilgili olarak bugüne kadar rastladığım değerlendirmelerin özeti budur ve ben şunu söylerim: Bir adamın senenin başından sonuna kadar kırk koyunu yoksa zekât vermesi gerekmez. Zekât vermesi için bir senenin tamamında mülkiyetinde kırk koyun olması gerekir. Eğer senenin başında kırktan az koyunu varsa, sonra bu koyunlar doğursa ve sayı kırka tamamlansa, kırka tamamlandığı günden itibaren üzerinde tam bir yıl geçmeden zekât vermesi gerekmez. Yine adamın kırktan az koyunu varsa, sonra bunlara kırka tamamlayacak miktarda koyun eklese, mülkiyetinde kırka tamamlandığı günden itibaren üzerinden tam bir sene geçmeden zekât vermez. Zekâta baliğ olmadığı sırada bu koyunlar yavrulasalar bunlar faide/sabit mal sayılırlar. Senesi tamamlanınca da zekâta baliğ olursa faide olan/sabit olan yavrular da malın aslı gibi zekât gerektiren asıla dahil edilirler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu malın üzerinden bir sene geçerse, sayısı da kırk koyun veya daha fazla ise, zekât toplayıcı geldiğinde bu malı yavrularıyla birlikte mal sahibinin aleyhine hesap eder. Eğer yavrular nisap miktarına baliğ olma senesinden önce dünyaya gelmişlerse, zekâtı, zekât gerektiren diğer kısımdan alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın sürüsü yavruladıkça senesi dolduğunda bunların zekâtını verir ve bunları sürüsüne katmaz. Bunlar için de zekât vermesi gerekir ve sürüsünün senesi dolunca onların da zekâtını verir. Ama her birinin zekâtını, üzerinden tam bir sene geçtiği tarihte vermek durumundadır. Aynı durum altın gibi kazanç sağlayan her şey için geçerlidir. Altından elde edilen kâr da. Gümüş sikkede de öyle. Bu gibi değerler başkasına katılarak hesap edilmezler ve her birinin, ancak

[389] *Muğni'l-Muhtac*, 1/380.

üzerlerinden tam bir yıl geçtikten sonra zekâtları ayrı ayrı verilir. Yine koyunların yavruları, eğer benzerleri için zekât verilmesi gerekmiyorsa, onlar da öyledirler. Eğer koyunların yavruları, zekât nisabı dediğimiz sayıya ulaşmışlarsa ve eğer senenin başlamasından önce doğmuşlarsa analarının senesi dolduğunda onların da zekâtını vermek gerekir, ama senenin başlamasından sonra doğmuşlarsa zekât nisabı içinde hesap edilmezler. Ama senenin başından önce doğmuşlarsa zekâtlarının verilmesi gerekir.

KOYUNLARIN ZEKÂTI OLARAK ALINACAK YAŞ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, İsmail b. Umeyye'den rivayet etti, ona Amr b. Ebu Sufyan, adının (İnşaallah) İbn Mis'er olduğunu söylediği bir adamdan rivayet etti, o da Beni Adiy kabilesinden şöyle rivayet etti: Bir gün bana iki adam geldi. Şöyle dediler: "Bizi, insanların mallarının zekâtını almamız için Resulullah (s.a.v) gönderdi." Ben de sürümün en iyisinden sağımlık bir koyunu almaları için ayırdım. Koyunu almadılar ve şöyle dediler: "Resulullah (s.a.v) süt veren koyunları almamızı yasakladı." Ben de sürüden ortalama bir koyun verdim. Aldılar.[390]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekât toplama memuru, adamın yanında koyunların olduğunu görür de bunların bir kısmının yanında emanet olduklarını veya başkasına ait mallara çobanlık yaptığını yahut yabani olduklarını yahut da bazısının sonradan çoğalması/üremesi olduğunu ve henüz üzerinden bir yıl geçmediğini ya da tümünün sonradan çoğalması/üremesi olduğunu ve henüz üzerlerinden bir yıl geçmediğini bilirse, o sürüden zekât olarak bir şey alamaz. Eğer zekât memuru, adamın yalan söylediğinden endişe ederse o takdirde yüce Allah adına yemin etmesini ister. Adam yemin edince de kabul eder. Eğer iki şahit, adamın aleyhine şahitlik etseler ve adamın senenin başından sonuna kadar yüz koyununun olduğunu söyleseler, o şahitler, o koyunların halihazırda adamın sahip olduğu koyunlar olduğuna dair

390 Ebu Davud, 2/238.

yemin etmedikleri sürece şahitliklerini kabul etmemelidir. Eğer iki şahit bunu yaparsa/yemin ederse, o zaman adamdan zekât alır. Eğer bu şahitliklerinde ısrar etmezlerse veya "koyunların bir kısmını tanıyoruz, bir kısmını tanımıyoruz" derseler ve tanıdıkları koyunların sayısı zekâtı gerektirecek kadarsa o zaman zekâtı alır. Ama zekât gerektirecek miktarda değilseler, o zaman zekât alamaz. Çünkü adamın gerçekten şahitlerin söyledikleri koyunları olabilir ve sonra da kâr olarak/ticaret malı olarak başka koyunlara sahip olmuş olabilir ve üzerinden de bir yıl geçmemiş olabilir. Dolayısıyla zekât toplayan memur geldiğinde fayda olan kısmın / elde bulunan kısım üzerinden bir sene geçmemişse bunların zekâtının verilmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüz koyunun bizzat sahip olduğu koyunlar olduklarına kesin şahitlik ederlerse, adam da "Bu koyunları sattım, sonra da olduğu gibi satın aldım." derse, tasdik edilir ve satın aldığı günden itibaren üzerinden bir sene geçmedikçe zekât alınmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum deve ve sığır için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam, zekât vermesini gerektirecek kadar malının olmadığını iddia ederse, sonra zekât nisabı kadar malının olduğu ortaya çıkarsa, ondan zekât alınır, ama bundan fazlasının alınmasını uygun görmeyiz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Zekât vermesini gerektirecek malının olmadığını iddia eden, ama aksi ispat edilen kişinin malından zekât miktarı ve yarısı alınır." şeklindeki hadisin sıhhatini hadis alimleri ifade etmemişlerdir. Eğer bu hadisin sahih olduğu ispatlanırsa elbette bu görüşü benimseriz. Eğer adil bir vali, toplanan zekâtları verilmesi gereken yerlere harcarsa, zekâtını gizleyeni cezalandırma hakkına sahiptir. Ama bilmeden olduğunu söylemesi başka... Bu durumda cezalandırılması nasıl olabilir? Eğer verilmesi gereken yerlere harcamıyorsa, tazir etme hakkına sahip değildir.

ZEKÂT VERMENİN GEREKLİ OLDUĞU VAKİT

Bize Rebi' haber verdi: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* anlattı: İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan şöyle rivayet etti: "Her sene zekât toplamak Resulullah (s.a.v)'in sünnetidir."[391]

Muhammed b. İdris eş-Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Bunda ihtilaf yoktur. Topraktan yetişen şeyler hariç bütün koyun ve benzeri hayvanlarla ilgili olarak bunu biliyorum."

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Malik, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle rivayet etti: "Üzerinden bir sene geçmedikçe bir malın zekâtını vermek farz olmaz."[392]

Bize Malik, İbn Ukbe'den; o da Kasım b. Muhammed'den şöyle rivayet etti: "Ebu Bekir, üzerinden bir sene geçmedikçe herhangi bir malın zekâtını almazdı."[393]

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* haber verdi ki: Malik, Ömer b. Hüseyin'den; o, Aişe binti Kudame'den; o da babasından şöyle rivayet etti: "Ganimetten bana düşen payı almak üzere Osman b. Affan'ın yanına gittiğimde bana sorardı: 'Zekâtı verilmesi gereken malın var mı?' 'Evet' dersem, bana düşen ganimetten zekâtı keserdi, 'hayır' dersem, payımı verirdi."[394]

Bize Rebi' anlattı: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* haber verdi ki: Malik, İbn Şihab'dan şöyle rivayet etti: "Bir kişinin ganimet payından zekât alan ilk kişi Muaviye'dir."[395]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Ganimet faydadır/ticaret malı gibidir ve üzerinden tam bir yıl geçmeden zekât düşmez."

---

391 Böyle bir hadise rastlamadım. Anlamı meşhur, hatta mütevatir de olsa hadis mürseldir (Muhakkik). Beyhaki, *el-Marife*'de Ebu Abbas el-Esam aracılığıyla Rebi'den rivayet etmiştir. 3/251.

392 *Muvatta*, 1/246; Tirmizi, 3/16/17; Darekutni, 2/90.

393 *Muvatta*, 1/245; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/75-76.

394 *Muvatta*, 1/246; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/77.

395 *Muvatta*, 1/246.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Ganimet (Ata / A'tiye) savaşta müşriklerden alınan ganimettir ve Müslümanlara verilir. Bir Müslüman da bu malı teslim aldığı gün ona sahip olur."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın sahip olduğu bütün zekât gerektiren malların, sahip olduğu günden itibaren tam bir yıl onun mülkiyetinde olması gerekir. Ama toprakta yetişen şeyler hariç. Bu tür ürünler topraktan çıkarıldıkları, devşirildikleri ve ıslah edildikleri andan itibaren zekâtının verilmesini gerektirir. Aynı durum yerin altından çıkarılan madenler ve topraktan çıkarılan gömüler için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Valinin zekât toplama memurunu senenin dolmasından önce göndermesi gerekir. Zekât verilecek kişilere sene dolar dolmaz ulaşılmalı ve payları kendilerine verilmelidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekâtın Muharrem ayında alınmasını daha uygun görürüm. Nitekim görevlilerin zekâtı bizim oralarda bu ayda topladıklarını gördüm, Muharrem ayının yaza veya kışa denk gelmesi fark etmiyordu. Her halükarda zekât toplamak için bir ayın belirlenmesi gerekir. Çünkü zekât toplama vaktini yaz ayları olarak anlarsak bu takdirde Allah'ın vakit tayini için belirlediği hilalleri devre dışı bırakmış oluruz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekât senenin dolmasıyla vacip olur, zekât toplama memurunun gelmesiyle değil. Zekâtı gerektiren malın üzerinden bir sene geçince zekât toplama memuru zekâtı alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Koyunların sayısı zekâtın verilmesini gerektirecek kadar olursa ve senenin başlamasından önce yavrularsalar, bu yavrular da zekât için hesap edilirler. Yine senenin geçmesinden çok kısa bir süre önce doğursalar, bu yavrular da koyunlarla birlikte hesap edilirler. Zekât memuru bunları mal sahibinin aleyhine hesap eder. Sonra sene dolsa ve herhangi bir eksilme olmasa zekâtı alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Senenin ardından doğan yavruları zekât toplama memurunun mal sahibinin aleyhine sayacağı hu-

susu benim açımdan tam açık değildir. Zekât toplama memurunun gelmesinden önce veya sonra ya da gelişine denk düşen bir zamanda doğanlar da öyle. Eğer zekât toplama memuru senenin dolmasından sonra gelirse ve sürünün sahibi gönüllü olarak yeni doğan yavruları kendi aleyhine sayarsa, bu, bana göre iyi olur. Ama bir kimsenin buna zorlanmasını uygun görmem. Bir sürü sahibinin elindeki sürüsünün üzerinde bir tam sene geçerse, sürüsü de zekât vermeyi gerektiren sayıda ise ve zekât toplama memuru gecikirse, yani zekâtı zamanında almazsa, mal sahibinin malının zekâtını ayırması gerekir. Eğer zekât malını ayırma imkanı olduğu halde bunu yapmazsa, o, zekât toplama memuruna zekâtı teslim edinceye kadar zekât malının sorumlusudur, kefilidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde mal sahibi bu esnada herhangi bir koyunu boğazlar veya birine bağışlar yahut satarsa onu da kendi aleyhine saymakla yükümlüdür. Senenin dolduğu günde elinde bulunan malın zekâtı eksiksiz olarak ödeninceye kadar bu yükümlülük devam eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yine bir koyunu malının üzerinden bir sene geçtikten sonra, zekât memurunun gelmesinden önce veya sonra yahut zekât malını almasından önce satarsa, onu da zekâtı verilecek malın yekunu içinde saymakla mükelleftir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde zekât memuru malı saydıktan sonra hayvanlar telef olursa, eğer senenin tamamlanmasından sonra zekât memurunun zekâtı almasına imkan verecek bir zaman da olmuşsa, o da malı almamışsa o esnada, bunun yanında sürünün sahibinin zekâtı ayırıp bir yere koyma imkanı varsa, senenin tamamlanmasıyla ilgili olarak söylediğim durumların tümü gerçekleşmişse, zekât memurunun zekâtı alma imkanı olmuşsa, yine sürü sahibinin zekâtı ayırıp bir yere koyma imkanı olmuşsa, sürü sahibi de zekât memuru da bunu yapmamışsa ve sonra sürü telef olmuşsa, o sırada sürü mal sahibinin zimmetinde olduğu için zekâtını vermekle yükümlü olur. Tıpkı malının bedelinin (dinar ve dirhem olarak) üzerinden bir sene geçer de bunun zekâtını verebilecek

imkanı olduğu halde vermezse ve bunlar da zayi olursa, adamın zekâtı vermesinin gerekmesi gibi...

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Benim nezdimde bu işaret ettiğimiz görüşten başkası caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine göre zekât, senenin dolmasıyla gerekli olur, zekât toplama memurunun bu hususta zekâtı almaktan başka türlü davranması caiz değildir. Dolayısıyla söylediğim gibi mal sahibi sene dolunca zekâtı ayırıp bir yere koymalı ve zekât memuru gelince de ona teslim etmelidir.

Bize Rebi' haber verdi: Bize Şafiî *(Allah rahmet etsin)* anlattı: İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan şöyle rivayet etti: Ebu Bekir ve Ömer, zekâtı iki senede bir almazlardı. Bilakis kuraklık olsun, bolluk olsun, hayvanlar semiz olsun, zayıf olsun her sene zekât toplama memurlarını gönderirlerdi. Çünkü her sene zekât toplamak Resulullah (s.a.v)'in sünnetidir.[396]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu güne kadar tanıdığım ilim ehli arasında şu hususta herhangi bir ihtilafa rastlamadım: Resulullah (s.a.v)'in sünnetine göre toprakta yetişen ürünler dışındaki koyun sürüsü ve diğer malların zekâtının üzerinden bir sene geçmesiyle birlikte verilmesi gerekir. Bir kimse dese ki: "Zekâtın gerekli olması için üzerinden bir sene geçmesi, bir de zekât memurunun gelmesi gerekir." Bu kimse sünnete muhalefet etmiş ve bir malın üzerinden sene geçtiği halde zekâtının gerekmeyeceği gibi bir durumu öngörmüş olur. Çünkü böyle bir durumda zekât toplama memuru bir veya iki sene gelmezse, o gelinceye kadar mal sahibinin zekâtı vermesi gerekmez. Geldiğinde bir kere alır, birkaç kere değil. Bu ise dediğim gibi sünnete aykırıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın kırk koyunu varsa ve üzerinden seneler geçtiği halde zekâtını vermezse ve sürüsünde de herhangi bir artış olmazsa, bir koyun zekât vermesi gerekir. Bir koyun artmışsa iki koyun zekât vermesi gerekir. Eğer üç koyun artmışsa ve üzerinden de dört sene geçmişse o zaman dört koyunu zekât olarak vermesi

396 *el-Marife*, 3/253.

gerekir. Çünkü her koyun zekât verilmesi gereken miktara eklenmiş fazlalıktır. Sonra kırk koyun kalınca bir koyun zekât vermek lazım gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana en uygun geleni, kırk koyun için her sene bir koyunu zekât olarak vermesidir. Çünkü kırktan bir eksilme olmamıştır. Üzerinde seneler geçmiş ve her sene kırk olarak kalmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın kırk koyunu varsa ve üzerinden de bir sene geçtiği halde zekâtını vermezse, sonra üzerinden bir sene daha geçerse, bu sırada bir tanesi doğurursa, sonra bu yavru ölürse, ardından üzerinden bir üçüncü sene daha geçerse, sayı hâlâ kırksa, o zaman iki koyunu zekât olarak vermesi gerekir. Bir tanesi kırk sayısından dolayı, bir tanesi de kırkın üzerine bir eklendiği için verilir. Sonra fazlalık koyun ölse de zekâtı gerektirecek süre dolmuş ve bunu sürüsüne eklemiş, ama zekâtı verme imkanı olduğu halde vermemiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adamın kırk koyunu varsa ve bu koyunlar senenin başında kaybolurlarsa, bu koyunları senenin sonunda, senenin dolmasından hemen önce veya sonra bulursa, bunların zekatını vermesi gerekir. Yine sayıları elli olan koyunları yıllarca kaybolursa her sene bir koyunu onların zekatı olarak vermelidir, çünkü koyunlar hâlâ onun mülkiyetindedirler. Aynı şekilde koyunları gaspedilse, sonra onları geri alsa her sene için bir koyunu zekat olarak vermesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu durum, zekatları kendi cinslerinden verilen sığır ve develer için de geçerlidir. Zekatları koyun olarak verilmesi gereken develer içinse iki görüş vardır:

Birincisi: Yukarıda söylediğimiz gibidir. Çünkü bunların zekatı olarak verilen koyunla deve satın alınabilir. Dolayısıyla malın sahibi deve vermezse bu koyunlarla deve alınır. Bu, iki görüşten doğruya en yakın olanıdır.

İkincisi: Üzerinden üç sene geçen beş devenin zekatı olarak toplam üç koyun -her sene için bir koyun olmak üzere- zekat olarak verilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın yirmi beş devesi varsa ve bu develer üç sene yanında kalırlarsa ilk sene için bintmuhad; (iki yaşını doldurmuş üçüne ayak basmış) bir deve, ikinci sene için dört koyun, üçüncü sene için de dört koyun zekat olarak verir. Eğer develerinin sayısı doksan bir ise ve üzerinden de üç sene geçmişse bu takdirde ilk sene için iki deve (hıkkateyn/hıkka: üç yaşını doldurmuş deve), ikinci sene için iki bintlebun (iki yaşını bitirmiş dişi deve), üçüncü sene için de iki ibnlebun (iki yaşını doldurmuş erkek deve) zekat olarak vermek durumundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adamın iki yüz bir koyunu varsa ve bu koyunlara sahip olmasının üzerinden üç sene geçerse, ilk sene için üç, diğer iki senenin her bir senesi için de birer koyunu zekat olarak vermelidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam bir sene zekat vermezse, sonra sürüsü kâr edip koyunları artarsa ve önceki zekatla birlikte artışın olduğu senenin zekatını da vermezse, ilk sürünün zekatını iki yıl olarak, kâr olan sürünün zekatını da bir yıl için verir. Çünkü artan sürünün zekatı sadece bir yıl için ona farzdır.

BAŞKA BİR TÜRLE KARIŞIK (MELEZ) OLAN KOYUN

Bize Rebi' anlattı ki, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şayet adamın bir koyunu varsa ve mesela bu koyun bir erkek ceylandan gebe olur da doğurursa, bu yavrular kesinlikle anneleriyle birlikte sayılmazlar. Yavruların sayısı ne kadar çok olursa olsun, isterse yüz tane olsun, yine de onlardan zekat alınmaz; çünkü ceylanlardan zekat alınmaz. Yine bir adamın ceylanları varsa ve bu ceylanlar tekelerden gebe kalıp yavrulasalar, bunlardan zekat alınmaz. Bu türe koyun ve ceylanın karışımı (melez) denir. Biri dese ki: Bu türdeki koyunun hakkını nasıl geçersiz kılabiliyorsun? Ona cevap olarak deriz ki: "Koyunun zekatı verilir." denmiştir. Bu türe ise mutlak olarak "koyun" denlemez. Nitekim savaş ganimeti olarak alınan atlar pay edildiği halde babası veya anası at olan katırlar ganimet olarak pay edilmez.

Şafiî şöyle dedi: Aynı şekilde yabanî bir boğa, evcil bir inekle çiftleşirse veya evcil bir boğa yabanî bir inekle çiftleşirse bunların doğacak yavruların kurban edilmesi caiz olmadığı gibi ihramlı bir kimse de bunları boğazlayamaz, kurban olarak kesemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir koç bir keçiyle veya bir teke bir koyunla çiftleşirse ve yavrusu olursa, yavruların zekatı verilir. Çünkü iki cins de genel davar (koyun sürüsü) kapsamına girer. Yine erkek camış, bir inekle veya bir boğa, bir mandayla çiftleşirse yahut yabancı menşeli bir erkek deve (Arap yarımadası dışından), dişi bir Arap devesiyle ya da erkek Arap devesi yabancı menşeli dişi bir deveyle çiftleşirse bunların tümünün yavrularının zekatı verilir. Çünkü tümü de devedir. Hepsinin türü farklı olmakla beraber Arap develeriyle birlikte yabancı menşeli develerin ve bütün deve türlerinin zekatını verdiğimizi görmüyor musunuz?

Yine her biri farklı bir tür olan camışların zekatını sığırlarla beraber, derbaniyyelerin (bir çeşit hecin öküzü) zekatını yerli Arap develeriyle birlikte ve tüm deve türlerinin zekatını birlikte veriyoruz. Koyunla keçinin zekatı birlikte verilir. Bu hükümler, bütün keçi ve koyun türleri için de geçerlidir. Çünkü tümüne davar, sığır ve deve denir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın kırk koyunu varsa ve senesi dolmadan bir koyun kaybolursa zekat toplayıcı ondan zekat olarak bir şey alamaz.

Eğer adam kaybolan koyununu bulursa bulduğu gün bir koyunu zekat olarak vermelidir. Şayet adam kaybolan koyununu senenin dolmasından bir ay ya da daha fazla bir süre sonra bulursa, o esnada koyunları tamamen veya bir kısmı ölmüşlerse yahut onları satmışsa, bulduğu koyunu zekat olarak vermek zorundadır. Ama bu koyunu vermek istemiyorsa, o takdirde vermekle yükümlü olduğu yaştaki başka bir koyunu verirse yükümlülükten kurtulur. Çünkü koyunu bulduğu sırada zekat olarak bir koyunu vermekle yükümlüydü.

SÜRÜNÜN FARKLI YERLERDE OLMASI

Rebi' bize rivayet etti ki: İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın bir beldede kırk, bir başka beldede de kırk koyunu varsa (her beldede birer koyunu zekat olarak verir) ya da bir beldede yirmi bir başka beldede de yirmi koyunu varsa, her beldenin zekat toplayıcısına yarım koyunu zekat olarak verir, koyunların olduğu yerlere göre zekatı taksim eder. Beldelerden birinde bir koyun verip diğerini terk etmesini sevmem. Çünkü malın zekatının malın olduğu yerde hesaplanıp verilmesini severim.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın bir beldede kırk koyunu varsa ve zekat memuru, "Ondan bir koyunu zekat olarak alacağım." derse, mal sahibi de ancak yarım koyunun bedelini zekat olarak vermesi gerektiğini bildirirse, [adamın başka belde de koyunları varsa ve kalanını o beldede vermek istiyorsa] zekat memuru, adamı tasdik etmelidir. Şayet zekat toplama memuru adamı itham ediyorsa (yalan söylediğini düşünüyorsa) yemin ettirir. Ama yemin ederken "Allah'a yemin etmesi"nden fazlasını isteyemez. Adam iki beldeden birinde bir koyunu verirse bunu mekruh görürüm. Buna rağmen diğer beldede de yarım koyunun bedelini zekat olarak vermesini gerekli görmem. Diğer beldenin zekat toplama memuru adamın sözünü tasdik etmeli ve ondan ayrıca zekat almamalıdır. Ama adamın yalan söylediğini düşünüyorsa Allah adına yemin etmesini istemelidir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın bir beldede yüz bir tane koyunu, bir başka beldede de yüz koyunu varsa, bunların zekatı olarak üç koyunu vermesi gerekir. Her bir beldeden bir buçuk koyun vermekle yükümlüdür. Ancak fazlalık varsa o da yüze ilave edilir. Tıpkı iki koyunun yarısı ile ilgili söylediğim hesaplama gibi.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam iki beldeden birinin zekat toplama görevlisine üç koyunu zekat olarak verirse, sonra bir koyunun senenin dolmasından önce telef olduğu anlaşılırsa zekat memuru adama iki koyunu iade etmelidir. Çünkü bu durumda adamın sadece bir koyunu zekat olarak vermesi gerekir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir halifenin hakimiyet alanında olması şartıyla adamın sürülerinden birinin maşrıkta, birinin mağripte olmasıyla her birinin farklı bir valinin egemenlik alanında olması arasında fark yoktur. Adamın zekat vermesini gerektiren şey kendi mülküdür, itaat ettiği vali değildir. Burada tayin edici olan, beldenin yakın veya uzak olması da değildir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ayrı ayrı yerlerde olan yiyecek gibi şeyler için de aynı durum geçerlidir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın koyunları olsa, sonra İslam'dan dönse (irtidat etse), öldürülmemişse ve sürünün üzerinde bir sene geçinceye kadar da tevbe etmemişse, koyunlarına el konur. Eğer tevbe ederse koyunlarının zekatı alınır. Eğer irtidat etmiş halde ölür veya öldürülürse, koyunları ganimet sayılır ve humus alınır. Humus da humus verilenler arasında pay edilir. Humusun beşte dördü ganimet ehli arasında pay edilir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İki adamın ortak kırk koyunu varsa, bu ortaklardan birinin başka bir beldede kırk koyunu daha varsa, zekat memuru, iki ortaktan bir koyunu zekat olarak alır. Bu koyunun dörtte üçü başka bir beldede kırk koyunu olan adamdan, dörtte biri de yirmi koyunun sahibi olup başka koyunları da olmayan adamdan alınır. Çünkü ben zekat almak için adamın bütün malını -nerede olursa olsun- toplarım, sonra zekatını alırım.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın bir beldede kırk koyunu, bir başka beldede de kırk koyunu varsa, bunların üzerinden altı ay geçtikten sonra kırk koyunun yarısını şayi' hisse (kişi ortaklığı)[397] olarak bir adama satarsa ve koyunlarının üzerinden bir sene geçmeden de sattıklarını ayırmazsa, yani sattığı günden altı ay geçerse, ondan tümünün zekatı olarak bir koyun alınır, çünkü koyunların üzerinden sene geçmiştir bu durumda da zekat olarak tam bir koyun vermesi gerekir. Eğer ortağının

[397] [Şayi' hisse veya müşâ: yaygın halde bırakılmış, taksim edilmemiş demektir. Fıkhî terim olarak anlamı şudur: Taksim edilmemiş müşterek maldaki hisse.]

koyunu telef olursa ve öbür altı ayın geçmesiyle ortağının üzerinden bir sene geçmişse mallarının karışık olmasından dolayı zekat olarak verilen koyunun yarısı ortağından alınır. Üzerlerinden farklı seneler geçtiği için bu yarısını kendisinden koyun alınan kimseye geri vermez, sürüleri karışık halde aynı seneyi geçirmiş olsalar da.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın iki ayrı sürüsü varsa ve bunların her biri için de zekat vermesi gerekiyorsa, ama her birinin üzerinden ayrı bir sene geçmişse ve koyunlar mevcut durumda birbirine eklenmişlerse, her birinden -süre ne olursa olsun- senesi miktarınca zekat alınır.

ZEKAT KOYUNLARI NEREDE TESLİM ALINIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekat toplama memurunun, sürü sahibine ait suyun başındayken zekatı alması gerekir [sabit yerde alır, dağda hayvanların peşinde koşmaz]. Eğer hayvanların sahibinin iki suyu varsa zekat toplama memuru birini boşaltması, öbürüne gitmesi gibi bir istekte bulunamaz, malın sahibi, dilediğini yapar. Malın sahibi sürüsünü zekatın alınması için suya götürmekle yükümlüdür. Zekat toplama memuru ise mal sahibinin fazlalığı başka sürüden vermesi için sürüyü bir suyun başında tutamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürü suyu geçerse [zekat memuru yetişmezse], bu takdirde zekat görevlisi zekatı sahiplerinin evlerinde veya avlularında alır. Sürü sahibini takip etmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer hayvanlar susuzken sürü sahiplerinden sürülerini toplandıkları yerlere götürmelerini talep ederse, bu haksızlık olmaz. Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer başka bir bölgeye yerleşmek üzere harekete geçerlerse, zekat memuru, zekatı taşındıkları yeni yerde, o bölgenin sularının başında veya yerleştikleri yerlerinde alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İhtiyaç artar da sadaka miktarı da azalırsa, zekat toplama memuru sadaka verilecek kimselerin ihtiyaçlarını hafifletecek çareler aramalı ve zekat verecek durumda olanları bulup onlardan zekat almalıdır.

SÜRÜ NASIL SAYILIR?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürü bir ağıla, etrafı duvarla çevrili bir yere, bir dağa veya yolunu daraltacak herhangi bir yere doğru sıkıştırılır. Sonra o dar yoldan geçmeye zorlanır. Yolun ancak bir veya iki koyunun sığabileceği kapasitede olmasına dikkat edilir. Sayan kimse eline saydığı koyunları gösteren değnek gibi bir şey alıp öyle sayar. Sonra elde ettiği bu sayıya göre zekat alır. Çünkü sonuç alınacak bundan daha sağlam bir sayma yöntemi yoktur. Eğer sürü sahibi yanlış saydığını iddia ederse, yeniden sayılır. Aynı şekilde sayan kişi de yanlış saydığını zannederse, yeniden sayar. [Sayım sağlam olmalı, ne mal sahibi ne de zekat memuru mağdur edilmelidir.]

ZEKATI ERKEN ALMAK

Bize Rebi' anlattı: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* rivayet etti ki, Malik şöyle demiş: Ona Zeyd b. Eslem, Ata b. Yesar'dan, o da Ebu Rafi'den aktarmış: Resûlullah (s.a.v), bir adamdan genç bir deve ödünç aldı. Sonra ona zekat develeri getirildi. Bu develerden borcu ödememi emretti.[398]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir vali, zekata muhtaç kimseler arasında yoksulluk ve ihtiyacın arttığını görürse, onlar için zekat verecek durumda olan kimselerden, zekatlarına mahsuben ödünç alabilir, ama zekat verecek durumda olan kimselerin bunu gönül rızasıyla yapmaları gerekir. Mal sahibi, gönüllü olmadığı sürece malının zekatını vaktinden önce vermeye zorlanamaz.

---

[398] *Muvatta*, 2/680; Müslim, 3/1224; Buhari, 2/147.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir vali, zekat verecek durumdaki herhangi bir adamdan zekata mahsuben bir şeyi ödünç alırsa veya bir adamdan zekata mahsup olmadan bir mal alırsa ve bu kimseler de kendilerinden ödünç alana zekat veriyorlarsa, bu takdirde vali, zekat dağıttığı kimselere yaptığı gibi o kimselere iki payı zekattan verir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer vali, zekat almayı hak edenlere vermek üzere zekat vermek durumunda olanlardan zekata mahsuben ödünç alırsa ve ödünç aldığı mal, hak edenlere verilmeden önce -yanındayken- telef olursa, bir ihmali olsun veya olmasın, bu malı tazmin etmekle yükümlüdür. Burada yetimin velisi gibi davranamaz. Çünkü yetimin velisi, ancak yetimin çıkarına olan şeyi alır. Ama zekattan iki pay alma hakkına sahip kimseler, vali gibi reşid, hatta daha hak sahibi olabilirler. Reşid olmamaları durumunda ise validen başka velileri de olmaz zaten.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Valinin, zekat almayı hak edenler için önceden zekata mahsuben ödünç alması caizdir, çünkü bu, vacip olmadan önce hakları olanın erkenden alınmasıdır. Hak ettiklerinin erkenden alınması da her halükarda onlar için ziyadeliktir.

Valinin zekat almayı hak edenlerin bazısı için bu tür bir ödünç alması, ama bazısı için almaması da caizdir. Sonra kendisi için ödünç aldığı kişinin zekat payından borcu öder, ama kendileri için ödünç almadığı kimselerin zekat payından bu borcu ödeyemez.

Eğer bir vali, zekat almayı hak eden bir veya iki adam için bir veya iki deveyi zekat vaktinden önce zekata mahsuben ödünç alırsa ve bunları söz konusu kişilere verirse, onlar da bunları telef ettikten sonra senenin dolmasından önce ölürlerse, vali, onların mallarından karşılığını pay sahipleri için alır. Çünkü henüz sene dolmamıştır. Çünkü sene dolmadan zekatın hak edilmeyeceğini biliyoruz. Eğer sene dolduktan sonra ölürlerse ve henüz zekat da alınmamışsa, o takdirde senenin dolmasıyla zekatı hak etmiş olurlar, sadece kendilerine verilmesi biraz gecikmiş olur.

Eğer bu mallar kaybolurlarsa vali kendi malından pay sahiplerine tanzim eder.

Eğer ölmezler de kendileri için ödünç aldığı kişiler senenin dolmasından önce zenginleşirlerse ve zenginlikleri de kendilerine verilen zekattan kaynaklanıyorsa, bu takdirde bu adamlar hak ettiklerini almış olurlar ve kendilerine hibe edilir. Onlardan herhangi bir şey alınmaz. Eğer zenginlikleri kendilerine verilen zekatın dışındaki bir şeyden kaynaklanıyorsa ve senenin dolmasından önce gerçekleşmişse, bu takdirde kendilerine zekat olarak verilen mal geri alınır. Çünkü sene dolmadan önce onların zengin oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla valinin onlara hak etmedikleri bir malı verdiğini biliriz. Ama onlara verilen malın kazancı alınmaz. Mallar onların mülkündeyken bu kazancı elde etmişlerdir.

Eğer kendilerine verilen zekat eksik verilmişse, onlar da zekat malını eksik olarak iade ederler ve mal sahibi, asıl hak sahiplerine eksiksiz olarak verir. Kendisine zekat verilen kişinin tazmini söz konusu değildir. Çünkü o mal kendisine verilirken mülkü olsun diye verilmişti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biri dese ki: Bu malı ondan alma hakkına sahip değildirler. Mal sahibi, eğer vermişse bu onun borcu olur. Ya da zekat memuru vermişse de bir çıkış yolu bulur. Bana göre birinci görüş daha doğrudur. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir. Çünkü bu malı -yetkiye de sahip değilken- ona bir anlamda mülk edinsin diye vermiştir. Eğer verilen mallar senenin dolmasından önce ölürlerse/ telef olurlarsa ve verilen adam da bu sırada zenginleşmişse, bu durumda vali, verdiklerini tazmin etmek durumundadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu konuda bütün zekat türleri aynı hükme tabidirler, aralarında herhangi bir fark yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer vali, zekat adına bir şey borç almamışsa ve mal sahibi gönüllü olarak zekatının bir kısmını önceden vermişse, mesela üzerinden bir sene geçmemiş iki yüz dirhemi veya kırk koyunu varsa ve sene dolmadan malının zekatını vermişse, bu arada sene dolmadan malı tükenmişse, malının aynısını kendilerine zekat verdiği zekat hak eden kimselerin yanında bulursa, onlara verdiği zekattan vazgeçmesi doğru değildir. Çünkü bu adam, malını vazgeçme şartı olmaksızın

gönüllü olarak vermiştir. Karşı taraf bu malı kabzedince bağış da gerçekleşmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zekata mahsuben bir miktar malını bir adama verirse ve üzerinden bir sene geçmeden bağışlanan kişi ölürse, bu arada veren kişi de zekatını vereceği miktarda mala sahipse, malının zekatını verir ve ölen kişiye önceden verdiği maldan da vazgeçmez, çünkü onu bağış olarak vermiştir. Eğer üzerinden bir sene geçtiğinde zekatını vereceği miktarda mala sahip değilse, zekat vermesi gerekmez, önceden verdiği sadaka ve infak gibi kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer üzerinden bir sene geçmeden adam zenginleşirse, zekatını kendi malından verir, öbürünün malından değil. Eğer elinde zekatı gerektirecek miktarda mal varsa zekatını vermesi gerekir. Çünkü zekatın vacip olduğu gün, zekat vermesi gerekmeyen kimseye verdiğini biliyoruz. Oysa zekatın verilmesi gereken süre dolunca, onu, vasıfları belli kimselere vermesi gerekiyordu. Sene dolunca, zekatı vaktinden önce, zekat almayı hak edenler vasfına sahip olmayanlara veren kimse zekatını vermiş sayılmaz. Bu, üzerinde borç olan bir kimsenin onu vaktinden önce vermesinden farklı bir durumdur. Sene dolunca ve kendisi de başka mal ile değil verdiği zekat itibarıyla zengin sayılıyorsa, bu durumda verdiği zekat geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer malının zekatını sene dolmadan erkence veren kimse ölürse, ondan sonra varisleri malının erkence verilen zekatı hususunda onun yerine geçmiş olurlar. Dolayısıyla miras aldıkları onun malında zekat hususunda onun için caiz olan her davranış onlar için de caiz olur. Onun için caiz olmayan hiçbir şey onlar için de caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın, zekat ödemesini gerektiren miktarda malı yoksa ve mesela beş dirhem ayırsa ve şöyle dese: "Eğer iki yüz dirhem kazanırsam bu, onun zekatı olsun." Ya da bir koyun ayırsa ve "Eğer kırk koyun kazansam bu onun zekatı olsun." dese ve bu ayırdığı miktarı zekata ehil olanlara verse, sonra iki yüz dirhem veya kırk

koyun kazansa ve üzerinden de bir sene geçse daha önce malından ayırıp ödediği beş dirhem veya bir koyun zekat olarak geçerli olmaz. Çünkü onu, zekatı gerektiren bir malın bulunması gibi bir sebep olmadan vermiştir. Yani elinde zekat gerektiren bir mal bulunup da vaktinden önce zekatını vermiş gibi bir durum söz konusu değildir. Bu yüzden verdiği geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum, yemin etmeden önce kefaretini ödemek için de geçerlidir. Mesela, "Eğer bir yemin ederse yeminimi bozarsam bu da onun kefareti olsun." dese, sonra yemin edip bozsa, önceden verdiği kefaret geçerli olmaz. Çünkü kefareti verirken henüz yemin etmemiştir. Eğer yemin ettikten sonra bozarsa kefaret vereceğini söylese ve kefareti verse, sonra yeminini bozsa kefareti geçerli olur.

Biri dese ki: "Bunu neye dayanarak söylüyorsun?" Ona derim ki: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Ey Peygamber, zevcelerine de ki: 'Eğer dünya hayatını ve onun zinetini istiyorsanız, gelin size bağışta bulunayım ve sizi güzellikle salıvereyim. Yok, eğer Allah'ı, Rasûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız** (biliniz ki); **muhakkak Allah içinizden güzel davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır."** (Ahzab, 28-29) Çünkü burada serbest bırakmaktan önce bir miktar mal vermekten söz ediliyor.

Keffaretler kitabında da şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Bir kimse bir hususta yemin ederse, sonra da yemin ettiği şeyden daha hayırlı bir yol görürse, yemini için kefaret versin ve hayırlı olanı yapsın."*[399]

Resulullah (s.a.v.)'in bazı sahabîlerinin, yemin ettikleri ve yeminlerini bozmadan önce kefaret verdikleri rivayet edilmiştir.[400]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir -sahih mi, değil mi bilmiyoruz-: Resulullah (s.a.v), Abbas'ın malını, senesi dolmadan, zekata saymak üzere ödünç alırdı.[401]

399 Müslim, 3/1272, 27; Kitabu'l-Eyman, bab: 3; Buhari, 4/214.

400 Beyhaki, *el-Marife*, 7/332.

401 Ebu Davud, 2/275-276; Tirmizi, 3/540; İbn Mace, 1/572; *el-Müstedrek*, 3/332; Darekutni, 2/124-125; Müslim, 7/79-12.

Reb'i, Şafiî'den; o, Malik'ten; o, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer fıtır sadakasını bayramdan iki veya üç gün önce bulunduğu yerdeki zekat toplayıcılarına gönderirdi.[402]

ZEKAT VERİRKEN NİYET ETMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sadakanın bir kısmı farz, bir kısmı da gönüllü olduğu için -Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir- bu işi üstlenen kişinin zekat verirken onun farz olduğuna niyet etmeden taksim etmesi caiz olmaz. Eğer farz olan sadakayı (zekatı) vermeye niyet ederse, bu arada adamın dört yüz dirhemi varsa, zekat olduğuna niyet getirerek ve tümüne veya bir kısmına karşılık olarak beş dirhem verirse ya da üzerine vacip olana niyet getirirse bu ödemesi geçerli olur, çünkü zekat niyetini getirmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın dört yüz dirhemi varsa, buna karşılık zekat olarak on veya daha fazla dirhem değerinde bir dinar verirse, bu caiz olmaz. Çünkü zekatını vermekle yükümlü olduğu malın cinsinden değildir. Aynı şekilde herhangi bir mal türüne zekat verecek miktarda sahip olursa ve zekatın değeri miktarınca başka bir türden verirse yine caiz olmaz. Önceki gönüllü sadaka olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam sahip olduğu maldan on dirhem ayırsa ve "Eğer kaybolan malıma zarar gelmemişse bu para onun zekatı olsun ya da nafile sadaka olsun, zarar gelmişse de nafile olsun." dese ve kaybolan malı da sağlam ise o takdirde bu ödemesi zekat olarak geçerli olmaz. Çünkü niyet ederken tam olarak zekatı kastetmemiştir. Bilakis zekat ile gönüllü sadaka arasında müşterek bir niyet getirmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum "Şu on dirhem kaybolan malımın zekatı veya nafile sadaka olsun." demesi halinde de geçerlidir.

---

402 *Muvatta*, 1/285; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 3/227; Buhari, 1/468.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam "Şu on dirhemi kaybolan malımın sadakası olarak veriyorum." dese, eğer malı da zarar görmemişse geçerli olur. Ama malı zekat vacip olmadan önce telef olmuşsa verdiği dirhemler nafile sadaka yerine geçer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şeyle dedi: Eğer adam "Şu on dirhemi kaybolan malım zarar görmemişse onun zekatı, eğer zarar görmüşse de nafile sadaka olarak veriyorum." dese geçerli olur. Dolayısıyla ayırdığı miktarı kayıp malın sadakası olarak verir ve bu şekilde niyet getirir, ayrıca sözlü olarak söylemese de bu böyledir. Çünkü kayıp malı için zekat vermesi gerekmiyordu, çıkardığı miktar da nafile sadaka olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam kayıp veya yanında hazır iki yüz dirhemin zekatı olarak beş dirhem ayırırsa ve kayıp mal da helak olursa, ya da yanında hazır bulunan malın senesi dolmadan beş dirhem zekat ayırırsa yahut senesini hesaplamada yanlışlık yaparsa, senenin tamamlandığını sanarak bu miktarı ayırırsa, sonra senenin tamamlanmadığını öğrenirse ve zekat vacip olmadan kayıp veya yanında hazır malı helak olursa, bu durumda ayırıp verdiği beş dirhemi sahip olduğu başka iki yüz dirhemin zekatına saysa, bu yaptığı doğru olmaz. Çünkü bizzat belli bir malın zekatı olarak ödemeye niyet etmişti. Zekat olarak ayırdığı dirhemleri ehline verdikten sonra niyetini değiştirmesi doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ama zekat olarak vermeye niyetlenip ayırdığı dirhemleri ehil olanlara henüz vermemişse, sadece ehline vermek üzere ayırmışsa ve malı da helak olmuşsa, o dirhemleri yanında tutup sahip olduğu başka dirhemlerin zekatı olarak verirse bu yaptığı geçerli olur. Çünkü ilk ayırdığında kendisinden alınmamıştı.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam söz konusu dirhemleri gönüllü olarak sadakaları toplamakla görevli kişiye verirse ve sadaka görevlisi de onları dağıtırsa, bu, mal sahibinin gönüllü olarak gerçekleştirdiği bir tasarruftur. Sadaka görevlisi de bunları dağıttıktan sonra mal sahibinin sözünden dönmesi veya sadaka görevlisinin dağıtımı ger-

çekleştirdikten sonra onları başka bir malın zekatı olarak hesap etmesi doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer sadaka memuru henüz o malı ehil olanlara dağıtmamışsa, bu sırada asıl malın üzerinden de bir sene geçmeden helak olmuşsa, memurun zekat olarak kendisine teslim edilen miktarı mal sahibine geri vermesi gerekir ve mal sahibi de onu başka bir malın zekatı olarak verebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam beş dirhemi malından ayırsa ve zekat verme vaktinin girmesinden önce veya sonra "Bu benim malımın zekatıdır." dese ve beş dirhem zekat verilmesini gerektiren malı da varsa böyle yapması caizdir. Eğer beş dirhem zekat verilmesini gerektirecek kadar malı yoksa verdiği nafile sadaka olur. Eğer adamın altını varsa ve onda dördünü 4/10 gümüş olarak verirse veya gümüşü varsa ve zekatı olarak gümüş verirse caiz olmaz. Zekat hangi malına gerekli olmuşsa ondan başkasını zekat olarak vermesi caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın yirmi dinarı varsa ve buna karşılık kendi değerine eş dirhemlerden yarım dirhemi zekat olarak vermek istese, ancak altın olarak zekat vermesi caiz olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum zekatının kendi cinsinden verilmesi gereken her mal sınıfı için de geçerlidir. Vacip olan zekat mutlaka kendi türünden verilmelidir. Kendi cinsinden zekat olarak verilecek miktar mevcut olduğu sürece başka türden verilmesi caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekat verilirken mutlaka niyet getirilmesi gerekir, demiştim. Çünkü bir insan malını ya farz bir yükümlülük olarak verir ya da nafile olarak verir. Farz olarak verdiğini niyet etmeksizin vermesi doğru olmaz, ister içinden niyet getirmiş olsun ister sözlü olarak verdiğinin farz zekat olduğunu söylesin [öyle yaparsa geçerli olur.].

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zekat verirken getirilmesi gereken niyet ile namaz kılarken getirilmesi gereken niyeti aynı görmemi engelleyen şey, zekat ile namazın bazı durumlarda birbirlerinden farklı olmasıdır. Çünkü bir kimse zekatı vaktinden önce verebilir ve bu caiz olur. Aynı şekilde vali de mal sahibinin zekatını gönlü rıza göstermese de alabilir ve yine de zekat geçerli olur. Ama bunların hiçbiri namaz için geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir valinin, bir adamın malından zekat niyeti olmadan alması ya da isteyerek veya istemeyerek de olsa alması caizdir. Mal taksiminde olduğu gibi. Yani bir adamın velisi veya sultan, adamın malını taksim edebilir. Kendisi -bedeni ile ilgili bir amelde bulunduğu gibi-taksim edemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben, adamın kendisinin taksimi üstlenmesini severim. Çünkü o zaman zekatın verildiğinden emin olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam bir sürü hayvan kazansa ve henüz üzerinden de bir sene geçmeden zekat toplama memuru gelse ve adam gönüllü olarak malının zekatını vermek istese, zekat toplama memurunun onu kabul etmesi gerekir. Adam, "Bu zekatı al, sene dolunca zekata sayarsın." derse, caiz olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer zekat toplama memuru sene dolunca zekata saymak üzere önceden bir malın zekatını alırsa ve aldığı zekatı ehil olanlar arasında taksim ederse, sonra sene dolmadan sürü ölürse/telef olursa zekat memurunun aldığı zekatı geri vermesi gerekir, çünkü zekat olmayan bir malı almış durumuna düşer ve aldığını geri vermesi gerekir. Yani zekat memurundan alınan sadakanın iki payını alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer malın sahibi zekatını ona verse ve ona da senenin henüz dolmadığını söylemese, zekat toplama memuru da aldığı zekatı taksim etse, sonra zekatı verenin malı telef olsa, bu durumda zekat toplama memurundan bir şey talep etmeye hakkı yoktur ve verdiği sadaka da gönüllü verilmiş sayılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adam, üzerinden bir sene geçmeden gönüllü olarak sürüsünün zekatını önceden verse, sürüsü de iki koyunu zekat vermek durumunda olduğu iki yüz adet olsa, sonra sene tamamlanınca iki koyun artsa, ondan üçüncü bir koyun daha alınır. Yani iki koyunu önceden vermiş olması, üç koyun verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz, ödemesi gereken miktarı düşürmez. Çünkü yükümlülüğü ancak senenin tamamlanmasından sonrası için geçerlidir. Nitekim bu adamdan önceden iki koyun alınsaydı ve zekat olarak vermesi gereken miktar da sadece bir koyun olsaydı, o takdirde ona bir koyun iade edilirdi.

SÜRÜDEN ZEKAT ALINMAMASINI GEREKTİREN HALLER

Bize Rebi', ona Şafiî şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

في سائمة الغنم كذا / *"Merada otlayarak yetişen hayvandan şu kadar zekat verilir."* Eğer bu hadis sahihse bu takdirde merada otlayan hayvanların dışındaki sürülere zekat düşmez.[403]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in bazı ashabından şöyle rivayet edilmiştir: *"Tarla sürümünde ve harmanda kullanılan deve ve sığırlardan zekat alınmaz."*[404]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum yemle beslenen koyunlar için de geçerlidir. Onlara da zekat düşmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Benim açımdan açık olan husus, merada otlayan (السائمة) sürülerden başkasına zekat düşmediğidir.[405]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürüde iki hususun bir arada bulunması gerekir: Birincisi, beslenmeye ihtiyacının bulunması; ikincisi, sürü sahibi için kazanç olması. Eğer sürü yemle besleniyorsa, yem bir ihtiyaçtır ve bütün kazancını da kapsar. Ya da arttırır veya yakınlaştırır.

---

403 Daha önce tahrici yapılmıştı.

404 Ebu Davud, 2/228-230; Darekutni, 2/103.

405 Metnin orijinalinde geçen es-saime, merada otlayan hayvan demektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) zamanında sulama işinde kullanılan hayvanlar vardı. Ondan sonra halifelerinin döneminde de bu şekilde sulama işinde kullanılan hayvanlar vardı. Herhangi bir kimsenin, Resulullah (s.a.v.)'in ya da halifelerinden birinin bunlardan zekat aldığını rivayet ettiğini bilmiyorum. İnşaaAllah bundan şüphe duymuyorum. Yani bir adamın bu şekilde sulama işinde kullandığı beş ya da daha fazla hayvanı olabiliyordu.

Ömer b. Hattab (r.a)'dan rivayet edilen hadiste: "otlayarak beslenen hayvanlarda...şu kadar..." deniyor ki ben de bunu zikretmiştim. Bu da gösteriyor ki zekat, sadece merada otlayarak beslenen sığır ve koyun gibi sürülerden alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın sulama işinde kullandığı hayvanları veya tarla sürmede kullandığı sığırları yahut yük develeri varsa bunlardan zekat vermesi gerektiğine dair açık bir şey bilmiyorum. Bu hayvanlar senenin çoğunda boş kalsalar ve merada otlasalar da. Çünkü bunlara es-Saime (السائمة), yani bütün zamanlarını otlayarak geçiren hayvan denmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bu işlerde kullanılan hayvanlar bir ara otlatılıyor, sonra binek olarak kullanıyorsa ya da diğer hayvanların arasına katılarak terk edilmişse, sulama işinde de kullanılmıyorsa yahut koyun sürüsü ise ve bir dönem yemlenerek beslenirken bir dönem de merada otlatmak suretiyle besleniyorsa, ben bunlardan herhangi biri için zekat gerektiğine dair açık bir delil bilmiyorum. Bunların sahibinden zekat almam.

Ama ben böyle bir mala sahip olsam -inşaallah- zekatını veririm, başkalarına gelince verip vermeme tercihini onlara bırakırım.

SÜRÜLERDE MÜBADELE

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın birinin develerden oluşan bir sürüsü varsa ve bunları sığırlarla değiştirse ya da herhangi

bir deve türünden oluşan sürüsünü başka bir türle değiştirse yahut keçi sürüsünü sığırla değiştirse yahut bir eşya ya da nakit karşılığı satsa bütün bunlar arasında herhangi bir fark yoktur. Eğer yaptığı bu değişiklik malın üzerinden bir sene geçmeden gerçekleşmişse önceki malının zekatını vermesi gerekmez, ikincisinin de sahip olduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmeden zekatını vermesi gerekmez. Aynı şekilde değişiklik sonucu sahip olduğu malı da üzerinden bir sene geçmeden başka bir sürüyle değiştirse bundan da zekat vermesi gerekmez. Ama bu tür mübadeleleri, zekat vermekten kaçmak için yapıyorsa bu da mekruh olur. Kaçmak değil senenin dolması ve malik olma hali zekatı gerektirir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam, üzerinden bir sene geçtikten sonra sürüsünü başka bir sürüyle değiştirir veya satarsa, üzerinden bir sene geçen sürüye zekat düşer, çünkü üzerinden bir sene geçmiş maldır. Bunun zekat toplama memurunun gelmesinden önce gerçekleşmesiyle gelmesinden sonra gerçekleşmesi arasında herhangi bir fark yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer sürüsünü üzerinden bir sene geçtikten sonra başka bir sürüyle değiştirse veya satsa, zekat düştüğü için bu malın satış akdiyle ilgili iki görüş vardır:

Birincisi: Malı satın alan kişi istese satış işlemini bozabilir. Çünkü satın aldığı malın içinde zekat olarak verilmesi gereken kısım da olduğu için eksiktir. Ya da bu satış geçerlidir. Bu görüşü savunanlar şöyle demişlerdir: Eğer mal sahibi, zekat toplama memuruna başka bir sürüden sattığı sürünün zekatını verirse, satın alan veya mübadele yapan kişinin tercih hakkı olmaz. Çünkü satışa konu olan malda herhangi bir eksiklik söz konusu değildir.

İkincisi: Satış işlemi geçersizdir. Çünkü satıcı sahip olduğu ve sahip olmadığı malı birlikte satmıştır. Böyle yapması caiz değildir. Ancak yeni bir satış akdi gerçekleştirmesi başka (o zaman geçerli olur).

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam sahip olduğu koyunları üzerinden bir sene geçmeden başka koyunlarla veya başka bir

türle değiştirse ve değiştirdiği kişinin elindeyken üzerinden bir sene geçse, sonra mübadeleden önceki senede bir ayıbının olduğu ortaya çıksa, malı mübadele ile alan kişinin senenin dolmasından önce veya sonra onu iade etmesi arasında herhangi bir fark yoktur. Sonraki sahibinin bu maldan zekat vermesi gerekmez. Çünkü sahip olduğu günden itibaren üzerinden henüz bir sene geçmemiştir. İlk sahibinin de zekat vermesi gerekmez. Çünkü o da üzerinden bir sene geçmeden değiştirmiştir. Bu mal elinden çıkmış, sonra da kusurlu olduğu için geri gelmiştir. Dolayısıyla malı değiş-tokuş yoluyla alan kişinin ayıplı olduğu için malı iade etmeyi tercih etmesinden dolayı tekrar aldığı ilk günden itibaren zekatı vermek için yeni bir senenin dolmasını beklemesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam sürüsünü senenin dolmasından önce başka bir sürüyle değiştirse ve alıcı da bedelini yahut nakit parayı vererek malı alsa ve bu mal onun elinde bir sene kalsa ya da teslim almadan bir sene mülkiyetinde kalsa, sonra ayıplı olduğu için bunu geri vermek istese, böyle bir hakkı olmaz. Çünkü artık bu malın zekatını vermesini vacip kılan süre geçmiştir. Ve bu mal onun mülkiyetindedir. Dolayısıyla aldığı miktardan eksik bir miktarla geri vermesi caiz olmaz. Ama fiyatın aslından ayıbın karşılığını alabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mesele yine bu şekliyle olursa ve malın ilk sahibi akdi bozarsa, ayrıca vacip olan zekatın maldan çıkarılmadığını bilirse, yanındayken malın üzerinden bir sene geçtiği için zekatı ikinci sahibinden alır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam mübadele yoluyla üzerinden bir yıl geçmemiş sahip olduğu kırk koyunu verip sahibinin yanındayken üzerinden bir sene geçmemiş kırk koyun alsa bu değiş-tokuş geçerli olur. Her ikisinin de mübadele sonucu aldıkları koyunların, aldıkları günden itibaren üzerinden bir sene geçmeden zekat vermesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mesele bu şekilde ise ve bu arada mübadele de fasit olursa, tarafların her biri değiş-tokuş yaptıkla-

rı koyunun sahibidir. Her biri koyununun zekatını vermekle yükümlüdür. Çünkü fasit mübadele veya fasit alış-veriş yoluyla mülkiyetinden çıkmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir adam senesi dolmadan sürüsünü satsa veya geri çevirme hakkına sahip olacak şekilde birine satsa, alıcı malı alsa ve müşterinin yanındayken üzerinde bir sene geçse veya yanındayken üzerinde bir sene geçmedikçe satmasa, sonra satıcı satışın reddini istese, bu malın zekatını vermesi gerekir. Çünkü senenin dolmasından önce mülkiyetinden çıkmamıştır. Eğer üzerinden bir sene geçtikten sonra satışın yürürlükte olmasını istese, bu şekilde de zekatı vermesi gerekir, çünkü ancak senenin dolmasından sonra mülkiyetinden çıkmış olur.

BİR ADAMIN BİR KADINA MEHİR VERMESİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam, bir kadına, mehir olarak kırk koyunu bizzat belirlemeden verse veya "şu sürümdeki kırk koyunu veriyorum" dese ve bu kırk koyunu belirlemese ve koyunları kadına elden teslim etmese, bu durumda onların zekatını kendisi vermekle yükümlüdür. İki açıdan kadının sürüden bir hakkı olmaz.

Birincisi: Adamın kadına aynı vasfa sahip kırk koyun vermesi gerekir.

İkincisi: Adamın kadına mehr-i misil vermesi gerekir. Eğer adam kadına bu koyunları mehir olarak ayniyle verse ve bunları elden teslim etse veya etmese, her durumda zekatı vermek adama düşer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu koyunları kadın elden teslim alsa da, almasa da mülkiyetindeyken üzerinden bir sene geçse ve kadın onların zekatını verse, sonra adam kadını boşasa, koyunların yarısını kadına bırakır ve zekat olarak alınan bir koyunun değerinin yarısını da kadına döndürür.

Eğer (birleşmeden önce) kadına koyunları teslim etmemişken ve kadının mülkiyetinde olmak üzere üzerlerinden bir sene geçse, kadından farz

zekat olarak bir koyun alınır. Sonra kadına mehir olarak belirlenen koyunların yarısı verilir ve zekat olarak verdiği koyunun değerinin yarısı iade edilir. Şayet kadına başka koyunlardan verilmişse, yine de bu durumda yarısı iade edilir. Çünkü kadının elindeyken ondan bir şey alınmamıştır. Koyunların da kadına teslim edildikleri gün aynı hal üzere olması gerekir, ya da mehir olarak verdiği gibi ne artmış ne de eksilmiş olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kadına mehir olarak verilen koyunların zekatının verilmesi gerekirse ve adam kadını boşadığında yarısını kadına verdiği esnada henüz zekatı ayrılmamışsa, kadının mülkiyetinde olan yarısından bir koyun zekat olarak alınır. Eğer kadının mülkiyetinde olan koyunlar telef olmuşlarsa, bu takdirde zekat, kocasının mülkiyetinde olan diğer yarısından alınır ve kadına zekat olarak verilen bir koyunun değerinin yarısı iade edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde eğer adamın ayniyle belirlenmiş bu koyunlar karşılığında evlendiği kadın cariye veya müdebbere (özgürlüğü efendisinin ölmesi şartına bağlanmış cariye) ise efendisi onun sahip olduğu her şeye sahip olduğu için ve eğer mükatebe (ücret karşılığı özgürlüğünü kazanan) ise bunların, aldıkları mehirden zekat vermeleri gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum zekatı kendi cinsinden olması gereken sığır ve deve için de geçerlidir. Ama zekatı koyun olarak verilmesi gereken deve ise bu takdirde söylediğimden farklı bir durum söz konusu olur. Mesela adam, kadına, mehir olarak beş deve verse ve kadının da mülkiyetinde bir koyun yoksa ve bir koyun satın alacak parası da yoksa, bu takdirde kadından bir deve satın alınır ve onun parasından bir koyun alınır ve adam kadınla birleşmeden önce onu boşarsa da kadına iki deve ve bir devenin değerinin yarısı iade edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı durum, dinar ve dirhem karşılığında aldığı dinarlar için de geçerlidir ve bunlar arasında herhangi bir fark yoktur. Mülkiyetine geçmesinin üzerinden bir sene geçmeden bu iki alış-verişe zekat düşmez.

REHİN BIRAKILAN SÜRÜ

Bize Rebi' haber verdi, ona da Şafiî şöyle demiş: Adamın bir sürüsü varsa ve üzerinden bir yıl geçse, ama zekatını vermeden bu sürüyü birine rehin bıraksa, zekat ondan alınır. Zekat çıkarıldıktan sonra kalanı rehin olarak kalır. Aynı durum, zekatı kendi cinsinden verilmesi gereken deve ve koyunlar için de geçerlidir.

Eğer malını rehin bırakan kişi, zekatını ayırmadığı sürüsünü rehin alana vermek suretiyle bir alış-veriş yapsa bunu feshedebilir. Çünkü bir kısmı başkasına ait olan bir malı rehin vermiştir. Bu, kendine ait bir mal ile birlikte kendine ait olmayan bir malı rehin veren kimse gibidir. Aynı şekilde rehin bıraktığı malın zekatı olarak başka bir maldan bir koyunu zekat olarak verirse satıcı bu alışverişte muhayyerdir. Bu durum, kendine ait bir şeyle birlikte kendine ait olmayan bir şeyi rehin veren, sonra kendine ait olmayan şeyin zayi olması gibidir. Burada satıcı her halükarda muhayyerdir. Çünkü rehin akdi mülkiyet gerektirmeyen bir rehin bırakmadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Durum aynen bu şekilde olursa ve adam sürüsünü üzerinden bir sene geçtikten sonra rehin bırakırsa ve mesela develerinin zekatı olarak dört koyun vermesi gerekirse, koyunlarından koyunların zekatı alınır, develerin zekatı koyunlardan alınmaz. Buna karşılık develerden bazısı satılır ve onun bedeliyle de zekat olarak verilecek koyun satın alınır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adamın rehin bıraktığı malının içinde iki veya üç senelik zekatı duruyorsa bu maldan geçmiş senelerin zekatı alınır, geri kalanı ise rehin olarak kalmaya devam eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adamın bundan başka bir koyun sürüsü varsa ve bu sürünün zekatını vermesi gerekiyorsa, ancak zekatı vermeden sürü telef olursa, rehin bıraktığı sürüsünden diğer sürüsünün zekatı alınmaz. Ancak adam malının zekatını başka bir malından vermekle sorumlu tutulur. Eğer başka malı ve parası yoksa bu takdirde rehin koyunlar satılır ve eğer rehin bırakılanın hakkından fazla ederse bu takdirde başka malının zekatı bundan alınır. Ama fazla değilse o zaman da

ödeyebileceği zamana kadar borçlu olur. Rehin alan kişi rehin mal üzerinde diğerlerinden daha çok hak sahibidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer rehin bırakma akdi her bakımdan fasit ise, bu durumda elinden çıkarmadığı malı gibidir. Dolayısıyla hem bu maldan hem kendisinin hem de başka malın zekatının çıkarılması hususunda herhangi bir farklılık yoktur. Rehin bırakmanın karşılığı aldığı mal ile birlikte borçları da bundan çıkarılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam, develerini rehin verirse ve bu develerin zekatı da koyun cinsinden verilmesi gerekiyorsa, ayrıca zekat vermeyi gerektiren süre de dolmuş ama adam henüz zekatı vermemişse, bu takdirde adamın başka malı varsa zekat bundan verilir, ama bundan başka malı yoksa, ayrıca rehin bırakma akdi de zekat vermeyi gerektiren süre dolduktan sonra gerçekleşmişse ve adam da henüz zekatı vermemişse, zekatı bu maldan alınır. Ama rehin bırakma zekat vermeyi gerektiren sürenin dolmasından önce gerçekleşmişse, sonra süre dolunca da adamın başka bir malı yoksa, bu hususta iki görüş vardır:

Birincisi: Adam iflas etmiş sayılır ve develer satılır. Rehin alan kişi hakkını alır. Eğer geride bir şey kalmışsa ondan da zekat alınır. Fazla bir şey kalmazsa o zaman zekat, adamın üzerinde borç sayılır ve imkanı olduğunda öder. Rehin alan kişi hakkını aldıktan sonra borçluları ve zekatı alacak kişiler geride kalan malı aralarında pay ederler.

İkincisi: Develerin kendisi rehin malın aslıdır ve içinde de zekat vardır. Zekat vermeyi gerektiren süre dolunca mal sahibinin ve rehin alanın hesabına satılır. Rehin alan kişi, zekat verildikten sonra kalanından hakkını alır. Ben de bu görüşteyim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sürü rehin verildikten sonra yavrulamışsa, yavrular rehin akdinin dışındadır. Gebe olanları doğurmadıkça satılamaz. Ama rehin bırakan sahibinin istemesi başka, o zaman satılabilir. Doğurduktan sonra rehin mal kapsamında olmak üzere ana satılır, yavru değil.

SÜRÜDE BORÇ VARSA

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Adamın vasıfları belli bir sürüsü varsa ve kendi maslahatına olmak üzere onlara bakması için belli bir sene boyunca birini ücretli olarak tutsa veya sürüdeki vasıfları belli olmayan bazı develere bakmak için tutsa, sonra üzerinden bir sene geçse ve bakım ücretini vermese, bunların zekatını vermesi gerekir.

Aynı şekilde eğer adamın borcu varsa zekat alınır, borcu ödenir ve kalanı adamın malı olur. Eğer adam birine sürüsünden bir deveyi veya belirlenmiş olarak bazı develeri ücret karşılığı kiralarsa develer kiralayana aittirler. Eğer bunlar malının arasında çıkarırsa bunların zekatını vermesi gerekir, eğer çıkarmazsa ve bunlar onun develeridir. Dolayısıyla karışım sayılırlar ve malın sahibi ile birlikte zekatı çıkarırlar.

Ekin, gümüş ve altın için de aynı durum söz konusudur. Zekat verme işlemi de bunların tümünde aynıdır.

ATLARA ZEKAT DÜŞMEZ

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî anlatmış, o da Malik ve İbn Uyeyne'den rivayet etmiş, onlara Abdullah b. Dinar, ona Süleyman b. Yesar, ona Irak b. Malik, ona da Ebu Hureyre şöyle rivayet etmiş: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

«ليس على المسلم في عبده ولا في فرسه صدقة»

"Müslümanın, kölelerinin ve atlarının zekatını vermesi gerekmez."[406]

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî anlatmış, ona İbn Uyeyne söylemiş, ona Eyyub b. Musa, ona Mekhul, ona Süleyman b. Yesar, ona Irak b. Malik, ona Ebu Hureyre, Peygamber (s.a.v) efendimizden benzeri bir hadisi rivayet etmiştir.[407]

---

406 *Muvatta*, 1/277; Buhari, 1/453; Müslim, 2/675-676; *Müsnedu'l-Hamidi*, 2/460.

407 Bkz. Önceki hadisin tahrici. Bu, Müslim'in rivayetidir.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî aktarmış, ona Süfyan b. Uyeyne, ona Yezid b. Yezid b. Cabir, ona Irak b. Malik, ona Ebu Hureyre, benzeri bir hadisi mevkuf olarak rivayet etmiştir.[408]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî, ona Malik, ona da Abdullah b. Dinar şöyle rivayet etmiş: Said b. Museyyeb'e Berazin'in (ağır hayvanların)[409] zekatını sordum. Bana dedi ki: Atların zekatı mı olurmuş?"[410]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Atın at olarak zekatı yoktur. Yine deve, sığır ve koyun dışındaki sürülerin de zekatı olmaz. Bunun delili de Resulullah (s.a.v.)'in sünnetidir ki *"atların zekatı yoktur"* buyurmuştur. Yine deve, sığır ve koyun sürülerinden başka hayvanlardan zekat aldığını da bilmiyoruz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer adam, zekat gerektirmeyen bu sürülerden veya başkasından bir şeyi ticaret maksadıyla satın alırsa, bunların zekatını ticaret ve satın alma niyetiyle verir, bunların kendilerinin zekatının verilmesi gerektiği anlamında değil.

ZEKAT VERMESİ GEREKENLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çocuk, ahmak ve kadın da olsa bir şeye tam malik ve hür olan herkesin zekat vermesi gerekir. Bu hususta aralarında herhangi bir fark yoktur. Tıpkı herkesin malından bir şekilde vacip olan işlenen bir suçun tazmini, miras bırakma, ana-babaya infakta bulunma veya müzmin hastalığı olan muhtaç çocuğa bakma gibi... Bu hususta sürü, ziraat mahsulü, gümüş veya altın para, ticaret malı, fıtır zekatı hususunda da bir farklılık yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kölenin zekat gerektiren bir sürüsü varsa, kendisi sahibinin mülkü olduğundan, sahibinin mülkü

---

408 *Müsnedu'l-Hamidi*, 2/460-461.

409 el-Berazinbirzun'un çoğuludur ve "ağır hayvan" anlamına gelir. Çoğunlukla da "ağır atlar" anlamında kullanılır. Bazıları da Arap atının soyundan gelmeyen atlar için kullanırlar.

410 *Muvatta*, 1/278.

olduğu sürece malı da sahibinin mülküdür. Özgürleşmesi sahibinin ölmesi şartına bağlanmış cariye veya ümmü veled cariye'nin koyunları da bu şekilde değerlendirilir. Çünkü bunların her birinin malı, sahiplerinin mülküdür. Bu konuda kölenin kafir veya Müslüman olması fark etmez, çünkü bir efendinin mülküdürler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sahibine bir ücret ödemek karşılığında özgürlük sözleşmesi yapan kölenin (mukateb) sürü ve benzeri malına gelince, sanki bu malların zekatını vermesi gerekmez. Çünkü sahibinin sahip olduğu özelliği itibariyle bir sözleşme yapmıştır ve sözleşme de geçerli olduğu sürece sahibinin mülkünün dışında sayılır, ama sahibinin zorlaması başka. Çünkü özgürlüğü için sözleşme yapan kölenin malı tam mülkiyetli mal sayılmaz. Bilmez misiniz ki özgürlük sözleşmesi yapmış köle, malından, bir başkasına hibede bulunamaz.

Mesela bana göre bu şekilde sözleşme yapmış bir köle, hür bir insan gibi çocuğuna ve anne-babasına infak etmek zorunda da değildir. Özgürlüğü karşılığında sözleşme yapmış kölenin azat olduğu andan itibaren sahip olduğu mal o anda kazandığı bir mal gibidir. Dolayısıyla özgür kaldığı günden itibaren üzerinden bir sene geçerse o malının zekatını vermekle yükümlüdür.

Aynı şekilde aciz kaldığı zaman sahip olduğu mal, sahibinin eşyasından kazandığı bir mal sayılır. Çünkü o takdirde her birinin malı, kendisine ait tam mülkiyet niteliğini kazanır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adamın, zekatını vermekle yükümlü olduğu bir malı varsa ve bu adam irtidat edip kaçarsa veya delirirse yahut aptallaşırsa yahut tevbe etmesi için hapsedilirse yahut da öldürülürse ve malının üzerinden de sahip olduğu günden itibaren bir sene geçerse, bu hususta iki görüş vardır:

Birincisi: Bu malın zekatının verilmesi gerekir. Çünkü bu kişinin malı açısından iki ihtimal söz konusudur: Ya riddet üzere ölür ve Müslümanlara kalır. Müslümanlara ait olan bir malın da zekatı olur. Ya da bu adam ye-

niden İslam'a döner ve mal yeniden ona ait olur. Dolayısıyla irtidat, onun için vacip olan herhangi bir yükümlülüğü düşürmez.

İkincisi: Ondan zekat alınmaz ve duruma bakılır. Eğer İslam'a yeniden dönerse malına yeniden sahip olur ve zekatı alınır. Çünkü ecir kazanmasa da üzerindeki farz düşmemiştir. Eğer adam irtidat etmiş olmasından dolayı öldürülürse malından zekat alınmaz. Çünkü bu mal bir müşrike ait olup ganimet olarak alınmış sayılır. Eğer bu mal başka bir adama geçerse bir kazanç gibi sayılır ve o günden sonra üzerinden bir yıl geçince zekatı alınır.

Eğer belirttiğim gibi bir süre mürted olarak kalırsa, sonra İslam'a yeniden dönerse malının zekatı alınır. Onun durumu özgürlük karşılığı malı alıkonan zımmi gibi değildir. Daru'l-harb(te yaşayan) ve zımmi olmayan müşrik gibi de değildir. Çünkü bunların malından hiçbir zaman zekat almak gerekmez.

Bunlara İslam'a girmelerini emretmemiz, imtina ederlerse savaşmamız gerektiğini bilmez misiniz?! Bunlara insanlara karşı bağlı olmak zorunda olduğumuz hükümlerle muamele ederiz.

Eğer biri dese ki: "Bu adam zekatın ecrini de alamaz." Buna cevap olarak denir ki: Ne zekattan ne de yerine getirmekle yükümlü olduğu diğer insanların hakları ile ilgili olarak ecir alır. İrtidat etmeden önce yerine getirdiği bütün amellerin ecri düşer. Aynı şekilde başkalarının borcunun ondan alınmasından dolayı da herhangi bir ecir almaz. Sadece borç ondan alınmış olur.

YETİM MALININ ZEKATI

Bize Rebi' anlattı ki, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İnsanlar Allah'ın kullarıdır. Allah dilediği şeyleri onlara mülk olarak vermiştir. Yine onlara mülk olarak bahşettiği şeylerden dilediğini de farz kılmıştır. Allah yaptıklarından dolayı sorgulanamaz, ama insanlar yapıp ettiklerinden sorulacaklardır. Allah'ın insanlara verdikleri, onları yükümlü kıldık-

larından çok daha fazladır. Onlara her verdiğinden dolayı bazı yükümlülükler öngörmüştür. İnsanlara mülk olarak verdiklerinden farz kıldığı bir görev de zekat vermeleridir. Mallarında başkalarının hakkının olduğunu buyurmuş ve Peygamberi (s.a.v)'in dilinden bu hakkın eda edilmesinin vaktini açıklamıştır. Dolayısıyla mal sahibi olmaları helaldir, ama zekatı vermemeleri haramdır. Çünkü Allah belli bir vakitte zekat malına başkasını sahip kılmıştır. Tıpkı mallarına başkalarını değil onları sahip kılması gibi. Bu husus yaptığım açıklamalardan da anlaşılacağı gibi açıktır. Yüce Allah bir ayette şöyle buyuruyor:

«خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ»

"Mallarından bir sadaka al ki, bununla onları temizleyip arındırasın..." (Tevbe, 103) Bununla anlaşılıyor ki bir mala tam anlamıyla sahip olan her hür mal sahibinin malından alınması gereken zekat vardır. Bunun gibi bir mal sahibinin akıl baliğ, sağlıklı, ahmak veya çocuk olması fark etmez, zekatını vermesi farzdır. Çünkü bu saydıklarımın tamamı diğerlerinin sahip olduğuna sahiptirler. Dolayısıyla diğerlerinin mülkünde farz olan şey onun mülkünde de farzdır. Hadislerden hareketle belirttiğim gibi çocuğun ve ahmağın malından da zekat alınması gerektiğini ayrıca açıklamaya gerek yoktur. Nitekim hem çocuk hem de ahmak, sağlıklı ve akıl baliğ bir insanın yapmakla yükümlü olduğu infakı yapmakla yükümlüdür. İnsanların mallarına karşı işledikleri suçları da -akıl baliğ bir insanın bu şekilde yükümlü olması gibi- yine kendi mallarından tazmin etmeleri gerekir. Bütün bunlar onların mallarındaki başkalarına ait haklardır. Zekat da bu haklardan biridir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir.

Dolayısıyla yetime ait altın ve gümüş para, sürü ve ekin gibi mallarda da tıpkı büyük akıl baliğ kişinin malında olduğu gibi zekat yükümlülüğü vardır. Bunların zekatını vermek çocuk için farz olduğu gibi ahmak için de, hür her Müslüman için de farzdır. Bu hususta erkek ve kadın arasında da herhangi bir fark yoktur.

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî aktarmış, ona Abdulmecid, ona İbn Cureyc, Yusuf b. Mahek'ten rivayet etmiş ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

«ابتغوا في مال اليتيم أو في أموال اليتامي حتى لا تذهبها أو لا تستهلكها الصدقة»

"Yetimin malını veya yetimlerin mallarını, artması için gözetin ki zekat alındığında azalmasın veya tükenmesin."[411]

Bize Rebi' haber verdi, ona Şafiî bildirmiş, ona Abdulmecid b. Abdulaziz, ona Ma'mer, ona Eyyub b. Ebu Temime, ona Muhammed b. Sirin şöyle rivayet etmiş: Ömer b. Hattab bir adama şöyle dedi: "Bizim yanımızda bir yetimin malı vardı ve zekatını çabucak verdim."[412]

Bize Rebi' anlattı, ona Şafiî haber vermiş, ona Malik, ona Abdurrahman b. el-Kasım, ona da babası şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamberin (s.a.v) hanımı Aişe, bana ve iki yetim kardeşime odasında velayet ediyordu ve malımızın zekatını çıkarıp veriyordu."[413]

YETİM MALININ ZEKATI (2)

Bize Rebi' rivayet etti: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akıl baliğ kişinin malından nasıl zekat veriliyorsa yetimin malından da zekat verilir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Mallarından bir sadaka al ki bununla onları temizleyip arındırasın."** (Tevbe, 103) Burada yüce Allah herhangi bir malı bu genellemenin dışında tutmamıştır. Bazıları, "Yetimin altını veya gümüşü varsa bundan zekat alınmaz." demişlerdir. Buna delil olarak şunu ileri sürmüşlerdir: Yüce Allah, **"Namazı kılın ve zekatı verin."** (Bakara, 43) buyurmuştur. Bu da gösteriyor ki zekat vermek, ancak namaz kılması farz olanlar için farzdır. Böyle olunca yaşı

411 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/66.
412 *Musannef*, Abdurrezzak, 4/67-68.
413 *Muvatta*, 1/251; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/66-67.

küçük olan yetimin namaz kılması farz değilken zekat vermesi nasıl farz olabilir? Kaldı ki daha bir çok farz da onun için geçerli değildir! Mesela yaşı küçük yetim zina ederse, içki içerse had cezası uygulanmaz, irtidat edip kafir olursa da öldürülmez! Yine delil olarak da Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu ileri sürmüşlerdir:

«رفع القلم عن ثلاثة ثم ذكر والصبي حتى يبلغ»

"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır..." dedi, sonra Peygamberimiz (s.a.v.) *"biri de akıl baliğ oluncaya kadar çocuktur."* buyurdu.[414]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* bu görüşü savunan birine, "Benim delil olarak ileri sürdüklerime karşı ortaya koyduğun deliller bunlar ise bu takdirde sen delil mevzusunu gözden kaçırıyorsun." dedi:

- Nerede bunu yaptım? deyince, dedim ki:

- Sen, "yetimin sürüsü ve tarlası varsa bunlardan zekat verilmesi gerekir" diye iddia etmiyor musun? Yok eğer "yetimin malından zekat verilmez" diyorsan, bu durumda malının bir kısmından zekat almış oluyorsun. Bu durumda malından alınması gerekmeyen bir şeyi almak suretiyle ona zulmetmiş oluyorsun. Eğer yetimin malı da ayete dahilse bu demektir ki onun da malında zekat vardır, bu durumda da sen altınının ve gümüşünün zekatını terk etmiş oluyorsun. Sence bir kimsenin böyle bir ayırıma gitmesi ve "Onun altın ve gümüşünden zekat alırım, ama sürüsünden ve tarlasından almam" demesi caiz midir?

Böyle diyen adama karşı ileri sürülecek delil bundan başkası olabilir mi: Yetimin malı kesinlikle ayetin kapsamındadır, çünkü hür bir Müslümandır. Ve her türlü malından zekat alınması gerekir. Ya da akıl baliğ değildir diye yetimin malı ayetin kapsamında değildir demek gerekir. Böyle dense bile yetimin malında zekat yoktur denebilir mi? Ya da şuna ne dersin: Diyelim ki senin iddian doğrultusunda velisi bir kere malının fitır zekatını

414 Ebu Davud, 4/558-561.

vermek zorundadır. Öyleyse yetimin malını bir zekat türünün kapsamından çıkarıyorsun, başka bir türünün kapsamına nasıl sokabiliyorsun?

Ya da şöyle iddia ettiğini düşün: Yetimin namaz kılması farz değildir. Diyelim ki sana göre farzların tümü birlikte sabit olurlar, birlikte kalkarlar. Yine şu düşüncede olduğunu bir an için aklına getir: Farzlara muhatap olanlar akıl baliğ olan kimselerdir ve bütün farzlar bir açıdan sabit olurlar, yani bazıları bazılarının sabit olmasıyla sabit olurlar. Yine bazılarının kalkmasıyla da kalkarlar.

Hatta diyelim ki yüce Allah, kocası ölmüş kadının dört ay on gün iddet beklemesini farz kılmıştır, sonra sen şöyle bir iddiada bulundun: Küçük yaştaki kız çocuğu iddet beklemenin farzlığı hükmüne tabidir, ama emziriyorsa bu farzın hükmüne tabi değildir.

Ya da yüce Allah'ın, adam öldüren birinin diyet ödemesini farz koştuğunu biliyorsun, yine Resulullah (s.a.v.)'in yanlışlıkla adam öldürenin akrabalarının bunu vermesini sünnet haline getirdiğini de biliyorsun, böyleyken bir çocuğun bir adamı öldürmesi durumunda buna mukabil diyet ödenmesi gerektiğini de biliyorsun, şu halde çocuğun köle olsun hür olsun bir insana karşı işlediği bir suçtan, bozduğu bir eşyasından, yok ettiği bir malından sorumlu olduğunu ve tıpkı bir büyük gibi bütün bunların onun malından tazmin edilmesinin akrabaları için bir yükümlülük olduğunu da biliyorsun demektir. Şimdi sorulacak soru şudur: Böyleyken onun bazı farzların kapsamına girdiğini, bazılarının ise kapsamına girmediğini iddia etmiş olmuyor musun?

Şunu görmüyor musun: Diyelim ki namaz ve zekatın birbirlerine bağlı farzlar olduğunu, birinin sabit olması için diğerinin de sabit olması şartı olduğunu ileri sürüyorsun, o zaman farz edelim ki adamın malı yok, bu takdirde zekat farzının kapsamından çıkmaz mı? Zekat farzının kapsamından çıktığına göre namaz farzının da mı kapsamından çıkacak?!

Ya da adamın malı var ve yolculuğa çıkıyor, bu adamın hazarda tam kıldığı namazları kısaltarak kılması gerekmez mi? Şimdi bu adamın namazda kısalttığı oranda zekatı da mı kısaltarak vermesi gerekecek?

Diyelim ki bir adam bir sene boyunca şuurunu kaybetti, bu adam için namazın farzlığı sakıt olmaz mı? Şimdi aynı sene içinde zekat da mı sakıt olacak?

Ya da bir kadın on gün ay başı hali görüyor, sonra on beş gün temizleniyor ve tekrar on gün aybaşı hali görüyor, hayız gördüğü günler boyunca bu kadın için namazın farzlığı kalkmaz mı? Buna rağmen malının üzerinden bir yıl geçince malının zekatını vermesi gerekmez mi? Hayız gördüğü günler seneye eklenmez mi?

Eğer "durum böyle değildir" diyorsan, o zaman zekatın kalktığı durumlarda namazın farzlığı subutiyetini korur, yine namazın sakıt olduğu durumlarda da zekat sabit kalır diyorsun. Yani diyorsun ki her farz kendisi itibariyle sabittir ve başka bir farzla kıyaslanması caiz değildir.

Ya da ücret karşılığı özgürlüğünü satın almak üzere anlaşmış bir köle (mukateb) düşün, sana göre ona namaz farz, zekat ise sakıt değil mi? Bu durumda sen şöyle demiş oluyorsun: Özgür veya özgür olmayan akıl baliğ olan bazı kimselere veya çocuklara bunlardan bazılarına kimi farzlar geçerliyken kimi farzlar da geçerli olmaz!

Dedi ki: Biz Nehai ve Said b. Cübeyr'den -tabiînden bir adamın da adını zikretti- rivayet etmişiz ki: Onlar "Yetimin malında zekat yoktur." demişlerdir.

Ona şöyle denildi: Eğer bu saydıklarımızın içinde hiçbir delilimiz yoksa ve başka da bir delil sunmazsak sadece senin bu söylediğini zikretsek, senin söylediğin bu delil senin aleyhine olur.

Dedi ki: Nerede?

Dedim ki: İddia ettiğin gibi eğer tabiîler böyle demişlerse, sen onların hilafına bir görüş söyleyebilirsin. Dolayısıyla onları nasıl hüccet alabilirsin? Değil mi ki bu konuda söylediğin ortada duruyor. Şu halde sen senin için sözünde herhangi bir delil olmayan birini delil edinmekle hata yapıyorsun. Ya da onların sözünde senin için bir delil vardır da sen onları

hüccet saymamış olmakla hata etmiş olursun. Sonra senin için onların dediklerinin aksine başka mevzularda birçok delil de vardır.

Eğer sana derlerse "Niçin onlara muhalefet ettin?" Şöyle dersin:

Delil, ancak Kitap, Sünnet veya bazı sahabîlerden gelen rivayet yahut Müslümanların genelinin ihtilaf etmedikleri genel söz yahut da bunlardan herhangi birinin anlamının kapsamına giren kıyastır. Sonra sen tutup bunlardan bazılarından gelen rivayete muhalefet ediyorsun. Mesela rivayete göre "Yetimin malında zekat yoktur" demişler, ama sen tutup yetimin malının çoğunda zekat olduğunu söylüyorsun!

Dedi ki: Biz İbn Mesud'un şöyle dediğini rivayet ettik: "Yetimin malını sayın, büluğ çağına erince de malının üzerinden geçen seneleri ona bildirin."[415]

Biz diyoruz ki: Eğer bundan başka delilimiz olmasaydı, yine de bu rivayet senin aleyhine delil olurdu. Eğer bu rivayetin İbn Mesud'dan geldiği sabit ise, İbn Mesud yetimin malına velayet eden kimseye, yetimin kendisinin zekatı vermeye niyetlenmesine kadar zekat vermemesini emrediyor. Çünkü yetimin bizzat kendisi kendisine farz olan zekatı vermeye niyet edinceye kadar malının üzerinden geçen seneleri saymamasını istiyor. Bununla beraber sen bunun iki açıdan İbn Mesud'dan sabit olmadığını iddia ediyorsun: Birincisi; rivayet munkatidir. Ayrıca bunu rivayet eden kişi ezberi kuvvetli (hafız) biri değildir. Dolayısıyla sana bildirdiklerimiz dışında herhangi bir delilimiz olmasa bile bizim ve senin mezhebinin asıl prensibi bize yeter. Şöyle ki: Biz Peygamber (s.a.v)'in hiçbir ashabına muhalefet etmeyiz, ama yine bir sahabînin onlara muhalefet etmiş olması başka. Bu da bizim sana karşı ileri süreceğimiz bir delildir. Siz Ali b. Ebu Talib (r.a)'dan rivayet ediyorsunuz ki Benu Ebu Rafi kabilesinden bazı yetimlerin velisi olmuş ve onların mallarının zekatını veriyormuş. Biz de bunu hem ondan, Ömer b. Hattab'dan, hem Ümmü'l-Müminîn Aişe'den, hem Abdullah b. Ömer'den hem de başkalarından rivayet ediyoruz. Bunun yanında bizden

[415] *Musannef*, İbn Ebu Şeybe, 3/150; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/69-70.

önceki birçok insan da bu görüşü benimsemiştir. Yine biz münkati bir yolla bunu Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettik.

Bize Abdulmecid haber verdi, ona İbn Cureyc, ona Yusuf b. Mahek rivayet etmiş ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Yetimin malını iyi gözetin ki zekat verilince tükenmesin" (ya da zekat yok etmesin).* " Ya da şöyle buyurmuştur:

«ابتغوا في مال اليتيم لا تستهلكه الصدقة أو لا تذهبه الصدقة أو
قال في أموال اليتامى لا تأكلها أو لا تذهبها الزكاة أو الصدقة»

"Yekimin malını iyi gözetin zekat veya sadaka yiyip bitirmesin, yok etmesin." İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* bu ifadelerin tümünde şüpheye düşmüştü.[416]

Bize Malik haber verdi, ona Abdurrahman b. Kasım, ona da babası rivayet etmiş: "Aişe, bana ve iki yetim kardeşime kendi odasında velayet ediyordu. Malımızın zekatını da ayırıp veriyordu."[417]

Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı, ona Amr b. Dinar şöyle rivayet etmiş: Ömer b. Hattab (r.a) şöyle dedi: "Yetimin malını gözetin, zekat verildiği için tükenmesin."[418]

Bize Süfyan anlattı, ona Eyyub, ona Nafi' rivayet etmiş ki: "İbn Ömer, yetiminin malının zekatını verirdi."[419]

Bize Süfyan haber verdi, ona Eyyub b. Musa, Yahya b. Said, Abdulkerim b. Ebu'l-Maharik, onlara Kasım b. Muhammed şöyle rivayet etmiş: "Aişe (r.a) mallarımızın zekatını verirdi ve bu malı Bahreyn ile yapılan ticarette kullanırdı."[420]

---

416 Beyhaki, *Marife*, 8/34.
417 Beyhaki, *Marife*, 8/17.
418 Bu hadis mürseldir. Beyhaki, *Sünen el-Kubra*, 3/180; Darekutni, 2/111; *Musannef*, Abdurrezzak, 4/68-69; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 3/149-150.
419 *Musannef*, Abdurrezzak, *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 3/149-150; Darekutni, 2/111.
420 *Musannef*, İbn Ebi Şeybe 3/149-150.

Bize Süfyan haber verdi, ona İbn Ebu Leyla, ona da Hakem b. Uteybe şöyle rivayet etmiş: "Ali (r.a)'ın yanında Benu Ebu Rafi kabilesinden bazı yetimlerin malı vardı. Her sene onların zekatını ayırıp verirdi."[421]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu hadislerle amel ederiz. Ve Resulullah (s.a.v)'in şu hadisini delil ediniriz:

«ليس فيما دون خمسة أوسق صدقة ولا فيما دون خمس ذود صدقة ولا فيما دون خمس أواق صدقة»

"Beş vesk'ten az malın zekatı yoktur. Beş Zevd (iki ile dokuz arası deve)*den azı için zekat yoktur. Beş evak'tan* (memleketlere göre değişik ağırlık ölçü birimi. 12 dirhem) *azı için zekat yoktur."*

Peygamber (s.a.v) Efendimizin bu sözü gösteriyor ki hür bir Müslümanın beş zevd, beş evk ve beş veskten herhangi biri miktarınca malı varsa malın kendisinden zekatını vermesi gerekir. Sahibinin diğer malından değil. Eğer mal sahibi bunlara muhtaçsa bu durumda zekat vermesi gerekmez.

[421] Darekutnî, 2/110-111; *Musannef*, Abdurrezzak 4/67; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, 3/149.

İÇİNDEKİLER

KİTABU'S-SALATU'L-CUMUA
CUMA NAMAZI KİTABI

Cumanın Farz Oluşu 9

Bir Beldede Cuma Namazının Kılınması İçin Kaç Kişinin Bulunması Gerekir 16

Meskeninde Olup Da Üzerine Cuma Namazı Farz Olan Kimse..... 21

Arkasında Cuma Namazı Kılınacak Kimse 23

İki Ve Daha Fazla Mescidde Kılınan Cuma Namazı..... 24

Birden Fazla Mescid Bulunan Yerler 25

Cuma Ezanının Vakti..... 32

Alışveriş Yapmak Ne Zaman Haram Olur?..... 33

Cuma Namazına Erken Gitmek 34

Cuma Namazına Yürüyerek Gitmek..... 36

Cuma Namazı Kıyafeti..... 39

Gündüzün Tam Ortasında (Zeval Vakti Girmeden) Kılınan Namaz 41

Cuma Günü Mescide Giren Ve İmam Minberde Olduğu İçin (Nafile) Namaz Kılmayan Kimse 42

İnsanların Üzerine Basarak Öne Geçmeye Çalışmak 44

Cuma Günü Mescidde Uyuklamak 46

Hutbe Okumak..... 47

İmamın Hutbe Okurken Üzerine Çıktığı Yer 47

Ayakta Hutbe Okumak..... 48

Hutbenin Adabı 50

Hutbede Kıraat 53
İmamın Hutbedeki Sözleri 55
Bana Göre Doğru Bir Hutbe.... 56
Hutbede Ve Başka Yerde Söylenmesi Mekruh Olan Söz 58
Hutbe Verilirken Susmak 60
Hutbeyi Duyamayan Kimse 64
Cuma Günü Mescidde Bir Kimseyi Oturduğu Yerden Kaldırmak 65
Cuma Günü İmam Minberdeyken Mescidde 67
Dizlerini Karnına Doğru Kırıp Kollarını 67
Önden Kavuşturarak Oturmak 67
Cuma Namazında Kıraat 68
Cuma Namazında Kunut Okumak 70
Cuma Namazının Tek Rekatına Yetişmek 70
Cuma Namazında Veya Başka Namazlarda 71
İmamla Beraber Rükuya Giden Ama Onunla 71
Birlikte Secdeye Gitmeyen Kimse 71
Cuma Namazında Burundan Kan Gelmesi 74
İmamın Burnunun Kanaması Ve Abdestinin Bozulması 75
Cuma Namazını Terk Etmenin Ağır Sorumluluğu 77
Cuma Gecesi Ve Gündüzünde Emredilen Ameller 78
Cumanın Fazileti Hakkında 80
Cuma Namazında Sehiv Secdesi 83

KİTABU'S-SALATU'L-HAVF
KORKU NAMAZI KİTABI

..... 87
Korku Namazı 87
Mukim Olan Kılabilir Mi? 88
Korku Namazı Nasıl Kılınır? .....

İmamın İkinci Grubu Beklemesi 91
Korku Namazında Kıraati Kısa Tutmak 95
Korku Namazında Sehiv Secdesi 96
İmamın Korku Namazında Karşılaştığı Haller 98
Düşman Kıble Tarafında Olursa 101
Korku Namazı Kılmanın Caiz Olduğu Haller 109
İmamla Birlikte Korku Namazını Kılanların Sayısı 111
Korku Namazı Esnasında Silah Taşımak 111
Necaset Bulaştığı İçin Kuşanılması Caiz Olmayan Ve
Caiz Olan Şeyler 114
Savaşçı Bir Kimsenin Namazda Bedeni (Secde Azaları) 115
İle Toprağın Temasını Engellemesi Caiz Olan Ve Caiz Olmayan
Şeyler Giymesi 115
Bir Savaşçının Necaset Bulaşmamış Giysilerden Giyebilecekleri
Ve Giyemeyeceği Şeyler İle Savaşta Şöhret Yapması Ve KEndini
Tanıtan Bir Alamet Taşıması 117
Korku Namazının İkinci Şekli 121
Namaza Binek Sırtında Başlayan, Sonra İnen Veya Yerde Başlayıp
Binek Sırtında Devam Eden Yahut Yüzünü Kıbleden Döndüren
Ya Da Yerinden Biraz Daha İleri Giden Adamın Durumu 124
Bineğin Dizginine Yapışarak Namaz Kılmak 127
Yürüyerek Veya Binek Sırtında Namaz Kılarken Savaşabilirler Mi?
Bu Hususta Kendileri İçin Caiz Olan Haller Nelerdir? 128
Korku Halindeyken Kimler Korku Namazı Kılabilirler? 128
Hangi Korku Halinde Korku Namazı Kılmak Caiz Olur? 129
Düşman Takibi 130
Korku Halinde Namazları Kısaltarak Kılmak 135
Korku Halinde Cuma Ve Bayram Namazları 137

İmamın Namaz Esnasında Birini Yerine Geçirmesi 139

KİTABU'S-SALATU'L-IYDEYN
BAYRAM NAMAZI KİTABI

Bayram Namazı 147
Bayram GeceLeri Yapılan İbadetler 152
Ramazan Bayramı Gecesi Tekbir Getirmek 153
İki Bayram İçin Gusül Abdesti Almak 154
Bayram Namazı İçin Erkenden Hazırlanma Vakti 156
Ramazan Bayramında BayramNamazından Önce Yemek Yemek 158
Bayram İçin Süslenmek 159
Binek Sırtında Bayram 160
Namazlarına Gitmek 160
Bayram Namazından Dönerken Gidiş İçinKullanılan Yoldan Farklı Bir Yol İzlemek 161
Bayram Namazları İçin Yola Çıkmak 161
Bayram Namazından Önce Ve Sonra Kılınan Namazlar 163
İki Bayram Namazı İçin Ezan Okunmaz Diyenler 165
Hutbeden Önce Namazın Kılınması 166
İki Bayram Namazında Tekbir Getirmek 168
Bayram Namazlarında Tekbir Getirirken Elleri Kaldırmak 172
Bayram Namazlarında Kıraat 173
Bayram Namazlarında Kıraatten Sonraki Amel 173
Bastona Dayanarak Hutbe Okumak 174
İki Hutbeyi Ayırmak 174
Bayram Namazı Hutbelerinde Tekbir Getirmek 175
Bayram Namazlarında Hutbeyi Dinlemek 177
İki Bayramın (Bayram Ve Cuma) Aynı Güne Denk Gelmesi 177

Bayram Namazına Katılmaları Gerekli Olanlar 180
Bayramlarda Tekbir Getirmek 182
Tekbir Nasıl Getirilir? 184

KİTABU'S-SALATU'L-KUSUF
KUSUF NAMAZI KİTABI

Küsuf Namazı 187
Küsuf Namazının Vakti 193
Küsuf Namazı Hutbesi 197
Küsuf Namazı İçin Ezan Okumak 198
Küsuf Namazı Nasıl Kılınır? 199
Küsuf Namazını Münferid Kılmak 200
Güneş Ve Ay Tutulması 202
Dışındaki Namazlar 202

SALATU'L-HAVF
İSTİSKA NAMAZI

İstiska (Yağmur Duası) 205
İmam Ne Zaman Yağmur Duasına Çıkar? 205
İmam Eğer Zararından Endişe Ederse 205
Yağmurun Durması İçin De Dua Eder Mi? 205
Kim Namazla Yağmur İsteyebilir? 207
Namazsız Yağmur Duası 208
Farz Namazların Dışında Ezan Okumak 209
Yağmur Nasıl İstenir? 209
Bayram Namazı Ve İstiska Namazı İçin Giyilecek Kıyafet 209
Kadınların Ve Çocukların Yağmur Duasına Çıkması 210
Yağmur Duasından Önce Yağmurun Yağması 211
İstiska Namazı Nerede Kılınır? 212

İmamın İstiska Namazı İçin Çıkacağı Vakit Ve Okuyacağı Hutbe 212
İstiska Namazı Nasıl Kılınır? 212
İstiska Namazı İçin Temizlenmek 215
İstiska Namazında Hutbe 216
İstiska Hutbesinde Okunacak Dua 216
İmamın Cübbesini Ters Çevirmesi 219
İmam, Hutbe Okurken Cübbesini Nasıl Ters Çevirir? 219
Yıldızlardan Yağmur Beklemenin Mekruhluğu 220
Yağmurun Altında Islanmak İçin Dışarı Çıkmak 223
Sel 223
Dua Esnasında Duanın Kabulünü İstemek 224
Gökte Bulut Görünce Veya Rüzgar Esince Susup Dinlemek 224
Yağmuru Göstermek 228
Yağmurun Çok Veya Az Yağması 229
En Çok Yağmur Yağan Yer Hangisidir/Neresidir? 230
Hangi Rüzgar Yağmur Getirir? 231

MÜRTEDİN HÜKMÜ

Namazı Terk Edenin Hükmü 235
Sihirbaz Erkek Ve Sihirbaz Kadının Hükmü 238
İslam'dan Dönenler (İrtidat Edenler) 243
Mürted İle İlgili İhtilaflar 260

KİTABU'L-CENAİZ

CENAZE KİTABI

Cenazenin Yıkanması 275
Cenazeye Kaç Kefen Giydirilir 281
Şehidlerin Cenaze MerasiMleri 284

Yıkanan Ve Cenaze Namazı Kılınan Maktul Ve
Bedeni Bulunamayanlar 287
Müslüman Ölülerin Kafir Ölülerine Karışması 289
Cenazeyi Taşımak 290
İhramda Ölen Kişinin Cenaze Merasimi 292
Cenaze Namazı, Namazda Tekbir Getirmek Ve Her Tekbirden
Sonra Yapılanlar 293
Ölüyü Kabre Koyma İşlemi İle İlgili İhtilaflar 302
Cenazelerle İlgili Ameller 308
Cenaze Namazı 311
Birden Fazla Cenazenin Bir Arada Olması 313
Defin 314
Defin Sonrası İşlemler 317
Defin Esnasında Söylenen Sözler 321
Kabirleri Ziyaret Etmenin Sakıncası Yoktur: 322
Taziyede Bulunmak 323
Ölünün Borcunun Ödenmesi 324
Cenaze İçin Ayağa Kalkmak 325
Cenaze İçin Yas Tutmak 327
Ölünün Yıkanması 328
Cenaze Kaç Kere Yıkanır? 331
Cenazenin Yıkanmasını Nasıl Başlanır? 331
Cenazeye Kaç Kefen Sarılır? 332
Ölüde Birtakım İlletlerin Bulunması 335
Erkeğin Mezarına Kim Girer? 336
Cenaze Namazında Tekbir 337
Namaza Veya Oruca Başlayan Bir Kimsenin Bunları Tamamlamadan
Bırakmasının Hükmü Ve Bu Hususlaki İhtilaflar 338

İhtilaflı Bir Konu 341

KİTABU'Z-ZEKAT
ZEKAT KİTABI

Zekât 365
Develerde Zekât Vermeyi Gerektiren Sayı 368
Zekât Nasıl Farz Kılındı 370
Develerin Kusurları Ve Ayıpları 377
Zekât Olarak Vermek İçin Uygun Yaştaki Devenin Bulunmaması 379
Develerin Zekâtı Olarak Alınan Koyunlar 381
Sığırların Zekâtı 384
Sığır ZekâtInın Teferruatı 385
Koyunların Zekâtı 387
Zekât Olarak Alınacak Koyunların/Keçilerin Yaşı 387
Farklı Türden Oluşan Davar Sürüsü 389
Koyunlarda Fazlalık 392
Sürüde Eksiklik Olması 393
Sürüde Fazlalık Bulunması 398
Karışık Türlerden Oluşan Hayvan Sürüsünün Zekâtı 399
Bir Adam Öldüğünde Malının Zekâtını Vermemişse 405
Sürü Sahibinin Aleyhine Sayılanlar 405
Koyunların Zekâtı Olarak Alınacak Yaş 407
Zekât Vermenin Gerekli Olduğu Vakit 409
Başka Bir Türle Karışık (Melez) Olan Koyun Babı 414
Sürünün Farklı Yerlerde Olması Babı 416
Zekat Koyunları Nerede Teslim Alınır? 418
Sürü Nasıl Sayılır? 419
Zekatı Erken Almak 419
Zekat Verirken Niyet Etmek 424

Sürüden Zekat Alınmamasını Gerektiren Haller 428
Sürülerde Mübadele 429
Bir Adamın Bir Kadına Mehir Vermesi 432
Rehin Bırakılan Sürü 434
Sürüde Borç Varsa 436
Atlara Zekat Düşmez 436
Zekat Vermesi Gerekenler 437
Yetim Malının Zekatı 439
Yetim Malının Zekatı (2) 441
İçindekiler 448